

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Pontus Kelimesinin Kökeni	4
1.2. Tarihte Pontus Coğrafyası	6
1.3. Pontus Krallığı	8
1.4. Trabzon Devleti	14
1.5. Pontus Meselesi Nedir?	19
1.6. Hititler ve Doğu Karadeniz Bölgesi	22
1.7. Yunanlılar ve Doğu Karadeniz Bölgesi	27
1.8. Üniter Devlet Yapısı ve Unsurları	29
2. PONTUS SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE MAHİYETİ	33
2.1. İç Unsurlar	34
2.1.1. Diplomatik Faaliyetler	37
2.1.2. Çetecilik Faaliyetleri ve Askeri Müdahale Teşebbüsleri	44
2.2. Dış Unsurlar	50
2.2.1 Yunanistan	51
2.2.2. İngiltere	53
2.2.3. Fransa	57
2.2.4. Amerika	58
2.3. Yunanistan Merkezli Zararlı Cemiyetler Ve Örgütler	61
2.3.1. Milliyetçilik	61
2.3.2. Askeri Amaçlı Örgütler	66
2.3.2.1. Mavri Mira Örgütü	66

2.3.2.2. Asya-yı Suğra Örgütü (Küçük Asya Cemiyeti)	68
2.3.2.3. Rum – Yunan Müdafaa-i Milliye Örgütü	69
2.3.2.4. Rum – Yunan İttihat-ı Milli Örgütü	69
2.3.2.5. Yunan Bahriye İdaresi	70
2.3.2.6. Rum İzci Örgütleri	70
2.3.2.7. Yunan Ahz-ı Asker Şubesi	71
2.3.2.8. Yunan – Rum Salib-i Ahmer Örgütü	71
2.3.2.9. Trakya Komitesi	72
2.3.3. Kültürel ve Ekonomik Amaçlı Örgütler	73
2.3.3.1. Rum Matbuat Örgütü	73
2.3.3.2. Beyoğlu Rum Edebiyat Örgütü	73
2.3.3.3. Rum Ticaret Örgütü	74
2.3.4. Diğer Örgütler	74
2.3.4.1. Rum Göçmenler Cemiyeti	74
2.3.4.2. Meşru Müdafaa Cemiyeti	75
2.3.4.3. Rum Teceddüt ve İhya Cemiyeti	76
2.3.4.4. Pontus Cemiyeti	76
2.3.4.5. Batum'da Kurulan Pontus Cemiyetleri	79
2.3.4.6. Çetecilik Faaliyetleri	80
2.4. Helenizm	81
2.5. Yunanistan'ın Megali İdeasında Pontus'un Yeri	85
3. PONTUSÇU FAALİYETLER VE KARŞI TEDBİRLER	106
3.1. Teşkilatın Faaliyeti	106
3.1.1. Politik Faaliyetler	106
3.1.2. Fiili hareketler	107
3.1.2.1. Mondros Mütarekesinden önceki Rum çete faaliyetleri	107
3.1.2.2. Mondros Mütarekesinden sonraki Rum faaliyetleri	108
3.2. Pontusçuluğa Karşı Alınan Tedbirler	112
3.2.1. Mustafa Kemal Paşa'nın İlk Tedbirleri	113
3.2.2. Milli Cemiyetlerin Kuruluşu	114
3.2.2.1. Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye	115
3.2.2.2. İhtiyat ve Zabitan Cemiyeti	115
3.2.2.3. Karadeniz Türkleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti	115

3.2.2.4. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti	115
3.2.3. Askeri Tedbirler	119
3.2.3.1. Topal Osman Ağa Müfrezesi	120
3.2.3.2. Samsun Bahriye Muhafız Müfrezesi	124
3.2.3.3. Merkez Ordusu	124
3.2.4. İdari Tedbirler	127
3.2.5. Adli Tedbirler	135
3.3. Pontus'çuluğa Karşı Alınan Tedbirlere İtilaf Devletlerinin Tepkileri	138
4. PONTUSÇU FAALİYETLERİ DESTEKLEYEN POLİTİK UNSURLAR	141
4.1. Ermenilerin Tutum Ve Destekleri	141
4.2. Fener Patrikhanesi'nin Pontusçu Faaliyetleri	145
4.2.1. Patrikhane'nin Anadolu'daki Faaliyetleri	146
4.2.1.1. Trabzon Metropolit'i'nin Pontus Devleti Kurma Çabaları	146
4.2.1.2. Samsun Metropolit'i'nin Faaliyetleri	150
4.2.1.3. Giresun Metropolit'i'nin Faaliyetleri	151
4.2.1.4. Patrikhanenin Günümüz Faaliyetleri	151
4.3. Misyonerlik Faaliyetleri ve Pontusçuluk	157
4.3.1. Misyonerlik Nedir	157
4.3.2. Tarihî Gelişimi	157
4.3.3. Misyonerlik Faaliyeti	159
4.3.4. Misyonerlik Faaliyetinde Hedef Alınan Kitleler	160
4.3.5. Misyonerliğin Dünyada Yayılma Stratejisi	163
4.3.6. Misyonerlerin Aktif Olarak Görev Yaptıkları Kurum ve Kuruluşlar	168
4.3.7. Misyon Metodolojisi	169
4.3.8. Anadolu'da Misyonerlik Faaliyetleri	171
4.3.9. Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetlerinin Yoğun Olduğu Bölgeler ve İller	177
4.3.10. Misyonerlerin Pontus Faaliyetleri	179
4.3.10.1. Tarihi İlişki	179
4.3.10.2. Günümüz Faaliyetleri	186
5. CUMHURİYET DÖNEMİNDE PONTUSÇULUK FAALİYETLERİNİN YENİDEN GÖRÜLMESİ	190

5.1. Milliyetçilikle Beraber Düşünülmesi Gereken Psikoloji Kökenli Kavramlar	190
5.1.1. Etnisite	190
5.1.1.1. Seçilmiş Travma	191
5.1.1.2. Seçilmiş Zafer	192
5.1.1.3. Etnik Çadır	193
5.2. Soykırım ve Asimilasyon İddiaları	195
5.3. Günümüzde Pontusçu Faaliyetler ve Yunanistan'ın Beklentileri	212
5.3.1. Dünya Barışına Katkı Toplantısı, İstanbul –1994	226
5.3.2. Vahiy ve Çevre Sempozyumu, Patnos (Batnaz) Adası – 23 Eylül 1995	227
5.3.3. Din - Bilim ve Çevre Sempozyumu, 20 - 28 Eylül – 1997	229
5.3.4. AGİT Bildirisi (Varşova- 6 Ekim 1998)	237
5.3.5. Türk Vatandaşlarının Eğitim ve İş Kisvesi Altında Yunanistan'a Götürülmeleri	239
5.4. Yunanistan'ın Beklenti ve Girişimleri	242
6. SONUÇ	247
6.1. Yunanistan'ın Türkiye'ye Yönelik Politikasının Genel Görünümü	254
6.2. Türkiye'nin Stratejik Yaklaşımları	257
6.3. Muhtemel Senaryolar	261
KAYNAKLAR	265
ÖZGEÇMİŞ	277
EKLER	
EK-1: Yunanistan'ın Yunanistan İçinde ve Dünyada Kurduğu Pontus Dernekleri	
EK-2: AGİT Bildirisi	
EK-3: Merkez Ordusu'nun Konuş ve Kuruluşu	
EK-4: Yunan Resmi Gazetesinde Yayımlanarak Yürürlüğe Giren Pontus Soykırımı Yasası	
EK-5: Fotoğraflar	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BYEGM	: Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
c.	: Cilt
M.Ö.	: Milattan Önce
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
RF	: Rusya Federasyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
ve ark.	: Ve Arkadaşları
vb	: Ve Benzeri
vd	: Ve Diğerleri
WASP	: Beyaz Anglo-Sakson Protestanlar
WCCE	: Dünya Hristiyanlık Eğitim Konseyi

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>		<u>Sayfa</u>
1.1	: Karadeniz'in coğrafi konumu	5
1.2	: Yunanistan'ın propaganda malzemesi olarak kullandığı Pontus haritası	8
1.3	: Hitit İmparatorluğu	23
2.1	: Megali İdea haritaları	86
5.1	: ABD'deki Yunan lobisi tarafından kurulan Anavatanları Özgürlüğe Kavuşturma Uluslar arası Komitesi" adlı örgütün yayımladığı harita	214
5.2	: Karadeniz'i Pontus gölü olarak gösteren harita	230

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

<u>Fotoğraf</u>		<u>Sayfa</u>
1.1	: VI. Mithridates	9
2.1	: Trabzon Metropoliti Hrisantos	35
2.2	: 1916 yılında Rumların Trabzon'da İşgalci Rusları Karşılamları	36
2.3	: Metropolit Germanos	54
2.4	: Pontus Derneği'nin Merzifon Şubesi Mühürü	77
2.5	: Çift Başlı Bizans Kartalı	87
3.1	: Topal Osman Ağa	121
3.2	: Merzifon Amerikan Koleji'ndeki Pontus Kulübü'nün Makbuzları	126
4.1	: Son bir kaç yıldır Türkiye'yi ziyarete gelen yabancı devlet başkanlarının Patrikhane ziyaretleri	155
4.2	: Hayali Pontus Bayrakları	184
4.3	: Fener Rum Patriği Bartholomeos	188
5.1	: Sözde Pontus Soykırımı anıtının açılışı	204
5.2	: Selanik'te Yapılan Pontus Gösterisi	208
5.3	: Yunanlılık adına yapılan yayınlardan birkaçı	211

5.4	:	Yorga Andreadis, Tonya'da Pontusçuluk propagandası yaparken	217
5.5	:	Pontusçuluk Propagandası Yapan Bölücü Filmlerden Biri "Bulutları Beklerken"	220
5.6	:	Lazcılık Politikası Kapsamında Yayımlanan Kitaplar	225
5.7	:	Vahiy ve Çevre Sempozyumu'na ait bir resim	227

1. GİRİŞ

Doğu Karadeniz bölgesinin gerek siyasi tarih, gerekse sosyal yapı açısından Yunanlılarla ciddi anlamda bir ilişkisi olmamakla beraber, bölgede kurulan ilk Pont Krallığı ile 1207'de kurulan Trabzon Devleti'ni birbirine karıştıran Yunanlılar, ortaya bir Rum Pontus Devleti çıkarmışlar ve bu temele dayanarak XX. yüzyılın ilk çeyreğinde bu devleti tekrar diriltme iddiası ile Doğu Karadeniz kıyılarında Rum Pontus Devleti kurma hayaline kapılmışlardır(Sarınay,1999, s.1-4). Son yıllarda yapılan ilmi araştırmalar, iddiaların aksine, Yunanlıların veya Rumların bölgenin ilk yerleşik sakinleri olmadıklarını, buraya daha sonra koloniler şeklinde gelerek yerleştiklerini göstermiştir. Nitekim bu araştırmalara göre, bölge halkı Anadolu'nun içlerinden gelerek buraya yerleşmiştir. Orta Karadeniz kıyılarında görülen yığma tepelerin, İç Anadolu'ya doğru takip edilebilmeleri, bu yerleşimin istikametini göstermektedir(Güler, 1999, s.97). Mespéro ve Demogran gibi Avrupa'nın ünlü tarihçileri, Anadolu'daki Türk varlığını M.Ö. 4000 yıllarına götürmektedir(Kemali, 1992, s.19).

Karadeniz'in yerli-otokton halkı Turani kavimlerdir. Elenler sonradan gelmişler; sınırlı sürede sadece kale içlerinde hükümler şehir devletler kurmuşlardır. Asıl "işgalci", Elenlerdir. Kale içleri Elen, dağlar Türkmen idi. Bu anlamda 1461, Karadeniz'deki son Rum noktası olan Trabzon'un Türkler tarafından fethi değil, ilk "kurtarılması"dır. Tirebolu'ya kadar olan bölgenin ikinci kurtuluşu, Birinci Dünya savaşı sonunda Ruslardan olmuştur.

Ayrıca Türk Tarihi Kurumu tarafından 1940 ve 1941 yıllarında Samsun bölgesinde yapılan arkeolojik kazılar, bölgede Rum yerleşime ait olmayan "yerli bir kültür"ün varlığını ortaya koymuştur(Özgüç, c. IX, s.35).

Karadeniz Bölgesi; hem Pontus Krallığı hem de Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan daha uzun bir süredir, Türk egemenliğindedir ve onun da ötesinde "Türk Yurdu"dur. Bu durum; 11'inci yüzyıldan itibaren, Türk Beylikleri ve Osmanlı hakimiyeti dönemlerinde, Karadeniz Bölgesi'ne

damgasını vuran tarihî eserlere bakılırsa, daha iyi anlaşılacaktır. Sadece 250 yıllık bir dönemde Trabzon gibi küçük bir bölgenin hakimiyeti bölgede hak iddia etmek için ne derece geçerlidir? Osmanlı Devleti 14'üncü yüzyılın ortalarında, Trabzon ve Torul dışında Doğu Karadeniz bölgesinde hakim olduğu yerlerin tamamını Türk beylik ve devletlerinin elinden almıştır. Bu bölge, Osmanlı Devleti hakimiyetine girdiğinde, zaten büyük kısmı ile, yaklaşık dört asırdır bir Türk vatani halindedir.

Yeniçağın başlarına kadar Avrupa'da bir Yunan problemi yoktu. Ortaya çıkan "Rönesans ve Hümanizm" hareketleriyle Avrupalı aydınlar Yunan kültürü hakkında araştırmalar yapmak için birimler oluşturarak düşünce alanında Yunan sempatanlığı başlatmışlardır. Edebiyat alanında eski Yunan klasikleri tekrar tercüme edilerek yazılmış; bu gelişmeler Osmanlı Devleti vatandaşı olan Rumlar arasında da geçmişlerine karşı özlem ve hayranlık uyandırmıştır. Osmanlı Devleti'ni içerden parçalayıp çökertmek için planlar hazırlayan Avrupalı devletler "Yunancılık" fikrinin uyandırılması ile istismar edilebilecek, kendi menfaatleri doğrultusunda kullanılacak bir unsur yakalamış bulunuyorlardı. Bunun için de Yunanlılar arasında milliyetçilik ile bağımsızlık düşüncesini yaymaya gayret sarf etmişlerdir(Karal, c. V, 1983, s.108-109).

Pontus meselesi, Tanzimat Fermanı'nın gayri Müslimlerle ilgili hükümlerinden faydalanılarak ortaya atılmıştır. Pontuşçuluk, 19ncü yüzyıl sonlarında özellikle İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD tarafından destek bulan, Yunan Megali İdeası'nın bir uzantısı olarak(Pehlivanlı, 1999, s. 81) Doğu Karadeniz kıyılarını Yunanlaştırmak olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca Pontuşçuluk, Pontus Cumhuriyetini kurmak amacıyla dünyanın farklı ülkelerinde kurulmuş bulunan çok sayıdaki Pontus dernekleri tarafından, Pontus ideali çerçevesinde kurulması planlanan devletin doğuşunu hazırlamak için başvuru her türlü faaliyet (siyasî, askerî, dini, kültürel vs.) olarak tanımlanır(MYY:114-4 (B) İç Tehdit Dokümanı, 2004, s.1-3).

Pontuşçuluk düşüncesinin amacı; öncelikle uluslararası kamuoyunun desteğini alarak Türkiye Cumhuriyeti Devletinden tazminat elde etmeyi, daha

sonra asimilasyon sonucunda Türkleştirilen ve Müslümanlaştırılan Rum nüfusun olduğunu iddia ederek, Pontus Devletini canlandırmaktır. Bu düşüncenin gerçekleşmesi yolunda Ermenilerin asılsız iddialarının canlanması ve güçlenmesini de istemektedirler.

Yunanistan, ABD, Kanada, Avustralya, Almanya, Rusya, İsveç, İsviçre başta olmak üzere dünya çapında kurulan 176 Pontus derneğinin ve bunların eşgüdümünü sağlayan federasyonların Yunan resmi makamlarının teşvikiyle düzenledikleri faaliyetler ise daha eski tarihlere dayanıyor. AB'den alınan kredilerle de Doğu Karadeniz Bölgesi'ne "Unutulmayan Kaybolan Vatanlara Gezi" adı altında geziler, uluslararası "Pontus Helenizmi Kongreleri" ve İngiltere, Almanya, Moskova'da ve 1990'da da Avrupa Parlamentosu'nun Strazburg binasında sergiler düzenlendi. 1982'ye gidildiğinde, dönemin Yunanistan Kültür Bakanı Melina Merkuri'nin Türkiye topraklarını Pontus, Ermeni ve Kürdistan olarak bölünmüş gösteren bir haritanın resmedildiği kartpostalları "Anavatanları Kurtarma Dünya Komitesi" adına dağıttığı anımsanacaktır. Pontuslu arandı, Pontuslu bulundu, örgütlenme çalışmaları tamamlandı stratejinin sürekliliği için Pontuslu (?) gençlere yönelik faaliyetlere ağırlık verildi, stratejinin nihai amacına ulaşmasını da sağlama almak için Türkiye'de yaşayan "Gizli Pontusluların varlığı ilan edildi, sürgün hikâyesi anlatan birkaç film hazırlandı kimisi ödül aldı ve ardından iddialar propaganda yoluyla uluslararası arenaya sürüldü. Soykırımı tanıma, özür ve tazminat talep ediliyor. Çok tanıdık, çok bilindik. Ama yetkililer yine hazırlıksız(Kılıç Yaşın, Pontus'u Canlandırma Hayali, 2006).

Şimdi Karadeniz'de tek Pontus'lu Rum yoktur, Tarihte Pontus bölgesi olarak adlandırılan bölge Kafkaslardan Kastamonu'ya kadar uzanan çok geniş bir coğrafi bölgedir. Bu bölgenin insanların yaşadığı kültür, konuştuğu dil ve genetik özellikleri tamamen Türk'tür. Fakat Yunanlıların Pontus hayali bitmemiştir, devam etmektedir. İki farklıdır, birbirine karıştırılmamalıdır, fakat birbirine etkisi göz ardı edilmemelidir. Özetle; Bölgede Pontuslu yoktur, Pontuslu olduğu hayaldir ama Yunanlılardan kaynaklanan Pontus hayali mevcuttur.

Bu tez çalışmasında, öncelikle tarihte Pontus coğrafyası ve bu coğrafyada kurulan devletlere ve halklara ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir. Yunanistan'ın Megali İdea'sında bulunan Pontus Devleti'ni kurma çabaları incelenmiş bu amaç doğrultusunda patrikhanenin ve misyonerlerin faaliyetleri ortaya konmuştur. Ayrıca Türkiye tarafından geliştirilmesi gereken stratejiler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu tez çalışmasının hedefi; yeni bir bakış açısıyla konuya yönelik kapsamlı bir değerlendirme yapmak, bu değerlendirme ışığında Pontusçuluk faaliyetlerinin üniter devlet yapımıza olan etkilerini ortaya koymak ve mevcut iddialara ilişkin Türkiye'nin izlenmesi gereken politikalar için alternatif fikirler üretmektir. Bu konuda yeni yaklaşımların ortaya konulabilmesi ve konunun Türkiye'nin geleceği açısından önemine vurgu yapılabilmiş olunması hedeflenmiştir.

1.1. Pontus Kelimesinin Kökeni

Dün ve bugün bölgeyle ilgili Yunan iddialarının asılsızlığını göstermesi bakımından belirtilmesi gereken ilk tespit Pontus veya Pontos kelimesinin etnik bir ismi değil, coğrafi bir tabir olduğu hususudur(Güler, 1999, s.95). Pontus veya Pont Euxim, eski Yunanlıların Karadeniz'e verdikleri bir isimdir(Kurt, 1995, s.60). Kelime en eski dönemlerde daha çok Pont Euxinos şeklinde kullanılmıştır. Euxinos sözcüğü karanlık, uğursuz demek olan İrani ahşæana kelimesinden gelmektedir. Karadeniz'in fırtınalı, nispeten karanlık sularından dolayı verilen bu isim X. Yüzyıla kadar yaşamıştır. Grekler, deniz ilahlarını teskin etmek için bu kelimeyi misafirperver anlamına gelen Euxinos'a çevirerek kullanmışlardır(Güler, 1999, s.96). Ahşæana, Farsçada konuk sever anlamı taşımaktadır. Bu nedenle, konuksever deniz- Rumca Pontos Eukseinus – terminolojisi Greklere ait değildir(Türkdoğan, 2003, s.232). Celal Esad Arseven, Karadeniz kıyılarını Yunanlılardan önce keşfeden Fenikelilerin bu denize "şimal denizi" manasında Achkenas dediklerini ve Yunanlıların bunu Euxinos'a tebdil ettiklerini belirtir(Gedikli, 2002, s.16). Aynı zamanda Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun, Amasya ve

Sivas'ın bir bölümünü kapsayan toprak parçasının da eski adıdır(Kurt, 1995, s.60). Karadeniz'in güney sahillerine de aynı isim verilmiş ve bölge sakinlerine Pontus'lu denmiştir(Pehlivanlı, 1999, s.79). Daima dalgalı olan ve hiç sakinleşmeyen bu denize kara sıfatının eklenme nedeni ise bazı kıyıların siyah kumlu olmasının yanı sıra şiddetli fırtınaları ve korkunç dalgalarının bulunmasıdır. Her taraftan dağlarla çevrili bulunan bu deniz ayrıca, kuzey ve batı rüzgârlarının getirdiği bulutlarla kararmış bir görüntü oluşturur. Eski şairlerden bazıları ise Karadeniz'in siyah olmadığını, bu ismin vaktiyle Pontus'ta bulunan Kimri adlı bir kavmin, siyah rengi sevinç sembolü sayması nedeniyle denize bu sıfatı ad olarak vermiş olduklarını rivayet etmişlerdir. Araplar Karadeniz'e Bahr-i Esved (Kara Deniz), Bahr-i Bunolus (Bunduz Denizi); Ruslar ise Kızarne More derler(Bıyışkyan, 1998, s.16). Pontus kelimesi günümüz Yunancasında, Karadenizli kişi, aptal yada geri zekalı anlamlarına gelmektedir(Berberakis, Yunanistan'da Fanatizm, Sabah, 01.06.1998, s.18).

Şekil 1.1., Karadeniz'in Coğrafi Konumu

Karadeniz kuzey ve doğu yönlerinden Türklerle çevrili olduğundan bu deniz ve bölge daha erken zamanlarda Karadeniz diye Türkçe adlandırılmıştır. Bu adlandırma Karadeniz'in hırçınlığı ile bölge ikliminin sert ve soğuk oluşu rol oynamıştır denilebilir. Bilindiği gibi, Türkçe de "Kara" sözü bir renk ifade ettiği gibi, aynı zamanda yön (kuzey) ile sert ve soğuk iklimi (karayel vs.) de anlatır. Türklerin Anadolu'ya girişinden itibaren bütün yazılı belgelerde Karadeniz adı yaygın olarak kullanılmıştır. Türkiye Selçukluları ve Osmanlılar zamanında "Pontus" adı hiçbir şekilde geçmez(Güler, 1999, s.96).

Anadolu tarihine bakıldığında en eski yazıtlar 38'e ulaşmıştır ki bunlardan Trabzon'daki mağaralarda bulunan OY-ONGUL, Zonguldak, Sinop en önemlilerinden idi. Ayrıca bu yazıtlardaki ifadelere göre Karadeniz'in tarihteki ilk adı OQ-OZ ULIQ KÖL'dür. Yani Ok+Uz Ulıg Göl, yani Oğuzların Gölü(Albayrak, 2003, s.28).

Trabzon'da Milet kolonisi kurulmadan önce (M.Ö.750) gelenler ile buralardaki tehlikeli ve yabancı kavimler; sahilleri, kuvvetli akıntıları, karanlığı, sis ve bulutları ve korkunç fırtınaları nedeniyle Karadeniz'e "dost olmayan, misafirperver olmayan deniz" anlamına gelen Pontus Aexeinos adını vermişlerdir. Ayrıca, Karadeniz'e bu ismin; sis, fırtına ve adaların olmayışı ve sığınılacak yerlerin azlığı nedeniyle verildiği sanılmaktadır.

Karadeniz, tarih içerisinde etrafında yaşayan halklara göre de isimler almış, halen de günümüzün bütün dillerinde Karadeniz'in kendi dillerine özgü bir söyleyiş biçimi vardır.

1.2. Tarihte Pontus Coğrafyası

Pontus veya Pont Euxim adı genellikle Doğu Karadeniz sahilleri için kullanılmakla beraber, tarif ettiği alan zaman zaman değişiklik göstermiştir. Yeşilirmak, Kızılırmak ve Kelkit havzası Pontus sayıldığı gibi, bu alan daha da genişleyerek Doğu'da Kafkasya'dan bütün Karadeniz kıyıları boyunca

Sinop ötesine kadar yayılmıştır. Yakın devirlerde ise bu bölge Samsun ve Trabzon hinterlandından ibaret sayılmıştır(Yazıcı, 2003, s.28).

İstanbul'da yayınlanan Patris Rum Gazetesi'nin 17 Ocak 1919'daki bir yazısına göre, hayali Pontus Devleti'nin sınırları, Paris'te bastırılan haritada şu Türk bölgelerini sınırları içine almaktadır: *Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Gümüşhane, Şarki Karahisar, Tokat, Amasya, Çorum, Yozgat sancaklarının tamamı, Erzurum vilâyetinin İspir ve Bayburt kazaları, Erzincan Sancağının Refahiye ve Kuruçay kazalarının tamamı, Sivas vilâyeti ile Koçgiri, Hafik, Yenihan kazaları kısmen, Kastamonu vilâyetinin Tosya, Taşköprü kazalarının tamamı, kısmen İnebolu kazası.* Bu hayali ülkenin başkenti olarak da Samsun gösterilmekte ve yüzölçümü 70.000 km² olarak kabul edilmektedir.

D. Economides, eserinde Pontus sınırlarına giren şehir ve kasabaları şu şekilde sınırlamaktadır. "Rize, Ophis (Of), Sürmeneh (Sürmene), Trebizond (Trabzon), Platana (Akçaabat), Tripolis (Tirebolu), Kerasun (Giresun), Ordu, İnoi (Unieh), veya Oenoe (Ünye), Amisus (Samsun), Sinope (Sinop), Bafra, Amasia (Amasya), Neocesarea (Niksar), Charsanba (Themiseyra) (Çarşamba), Livera (?), Santa (?), Cromni (?), İvera (?), Stavrine (?), Gümush-Kheneh (Gümüşhane), Besh-Kilises (Five Churches) (Beş Kilise), Kara-Hisar Sharki (Nicopolis) (Şarkikarahisar), Tokat"(Güler, 1999, s.130).

Şekil 1.2., Yunanistan'ın Propaganda Malzemesi Olarak Kullandığı Pontus Haritası

1.3. Pontus Krallığı

Grekler, M.Ö. IV. yüzyılda Samsun ve Trabzon siteleri başta olmak üzere Pontus'ta bazı ticaret şehirleri kurmuşlardır(Türkdoğan, 2003, s.230). Ancak tarihi Pontus krallığı M.Ö. 301 yılında Pers kökenli olan Mithridates sülalesi tarafından kurulmuştur. M.Ö. 301 – 63 yılları arasında yaşayan bu krallık, yaşadığı çağ boyunca Doğu Roma İmparatorluğu'na dahi rakip olabilecek bir güce erişmiştir. I. Mithridates tarafından kurulan Pontus Krallığı, IV. Mithridates Evpator zamanında en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Bu kralın yayılcı siyaseti sonucu Ege Adaları'na kadar ulaşmışlardır(Yazıcı, 2003, s.15). Görülüyor ki, tarihte kurulan Pontus Krallığı'nın hem kurucusu, hem de yöneticisi ve tebasından hiç birinin Yunanlılarla ilişkileri yoktur. İlk sakinleri bulunan Mithridatesler de tamamıyla İranlı'dırlar(Güler, 1995, s.41).

Lebeau - Fransız akademik üyelerinden biri - şu gerçeği ileri sürmüştür: Mithridates (ilk Pontus hanedanı) Pont ülkesine geldiği zaman bu yörede oturmakta olan halk üç gruptan idi. Birincisi İranlılar, ikincisi Yunanlılar-ki kıyı illerinin kentlerinde oturuyorlardı- üçüncüsü ise Turanlılar- ki çok eskiden beri burayı vatanları yapmış olan bölgenin asıl ahalisi idiler(Goloğlu, 1973, s.78). Bu nedenle, Pontus tarihi, bir anlamda Pontus'ta yaşayan milletlerin ortak tarihidir(Türkdoğan, 2003, s.230).

Kapadokya Satrabı I. Ariantes'in manevi oğlu olan II. Ariantess, Pontus Kapadokyası valisi Eumenes ile anlaşarak Pontus Kapadokyası satraplığını elde etmiştir. Ancak, M.Ö. 365 yılında Anadolu'ya hakim olan Antigonos II. Ariantes'i yakalayarak öldürür, oğlu I. Mithridates ise kaçarak kurtulur.

Yıllarca Anadolu'daki Pers hâkimiyeti sırasında rahat ve huzurlu bir yaşam süren Anadolu halkı, Büyük İskender'den sonra ortaya çıkan sayısız savaş nedeniyle her fırsatta Pers yöneticilerin etrafında toplanmaya çalışıyordu. Bunun sonucunda Anadolu'da yer yer bağımsız devletler kurulmaktaydı. Bu devletlerden biri, Komanegne Krallığı idi. Bu krallık, Pers asilzadelerinin yönetiminde Adıyaman ve Mardin'de kurulmuştu. Diğerisi ise Pont Kapadokyası'nda I. Mithridates tarafından M.Ö. 298 yılında kurulmuş olan Pontus Krallığı idi.

Fotoğraf 1.1., VI. Mithridates

Pontus Krallığı doğuda Terme, güneyde Yeşilirmak havzası ve Batı'da Amasra'ya kadar genişlemiştir. Pont Krallığı veya ülkesi, önceleri Pont Satraplığı (valiliği) iken daha sonraları birden bire genişleyerek, büyük bir ülke olmuştur. Yozgat, Muş, Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Çorum, Amasya, Tokat ve Sivas'ı içine alan Satraplığın merkezi ise Amasya idi(Goloğlu, 1973, s.33). I. Mithridates M.Ö. 276 yılında ölünce yerine I. Aryaborzan geçmiştir. Ardından sırasıyla II. Mithridates ve III. Mithridates kral olmuşlardır. Buradan da görüldüğü üzere Pontus Krallığı'nın yöneticileri İran asıllı, halkı ise yerliydi. Pontus Krallığı içerisinde Helen halkın hakimiyeti yoktu. Çünkü Helenliler kıyılardaki kolonilerde yaşıyorlardı ve henüz kıyıdaki kentlerden Trabzon, Giresun ve Ordu bu krallığın sınırları arasında bulunmuyordu.

III. Mithridates'ten sonra I. Farnakes kral olmuştur (M.Ö. 185-169). I. Farnakes Sinop şehrini ele geçirerek burasını başkent yapmıştır. Ardından Doğu Karadeniz'deki Milet kolonilerini almaya devam etmiş ve Ordu ve Giresun şehirleri ile çevresini ele geçirmiştir. Savaşsız olarak ele geçirilen bu şehirlerde, Yunan sömürgeciliğine karşı İranlılaştırma hareketine başlanmıştır. Bu nedenle I. Farnakes Giresun şehrini kurmuştur ve Kotyora (Ordu) şehri halkını buraya yerleştirmiştir. Bu şehre ilk yüzyıl Farnakya denilmesine rağmen sonradan tekrar şehir halkının bulunduğu yer itibarıyla Giresun denilmeye devam edilmiştir. Bu dönemde Trabzon çevresindeki yerli kavimlerden olan Mossynoik ve Tibarenler de hakimiyet altına alınmıştır(Bilgin ve ark. Yıldırım, 1990, s.65).

I. Farnakes'in Karadeniz sahillerinde bulunan ticaret kentlerini ele geçirmeye başladığı sırada Anadolu'da da Roma egemenliği kurulmaya başlamıştı. Hatta Batı Anadolu'daki şehirlerden Roma'yı destekleyenlere bağımsızlık verilmeye başlanmıştır. I. Farnakes'in bu ticaret kentlerini ele geçirmesi koloni sahibi kavimleri harekete geçirdi ve Pont Devleti'ne karşı bir husumet oluşmasına sebep oldu. Roma'nın yapmış olduğu baskı ve tehditler sonucunda I. Farnakes Romalılar ile anlaşma yapmak zorunda kaldı. Bu kez de küçük ticaret şehirleri yerine savunmaya elverişli yerlerde büyük şehirler kurmaya yöneldi.

Farnakes daha sonra Batı'ya doğru yöneldi. Paflagonya topraklarını da ele geçirince, diğer Anadolu kralları birleşti ve Farnakes'i buradan attılar.

Farnakes'ten sonra tahta IV. Mithritades geçti. M.Ö.169–150 yılları arasında kral olan IV. Mithritades'in karısı Yunanlı bir prensesi. Bu nedenle, bu dönemde Pontus sarayında Yunan kültürü hâkim olmaya başlamıştır. "Mithridates'in Yunan kültürünü benimsemesi dolayısıyla Yunan asıllı antik çağ tarihçeleri Pontus Krallığı'nı bu dönemde başlatmışlardı. Böylelikle Pontus Krallığı'nın bir Yunan kültürlü devlet olduğunu savunurlar(Albayrak, 2003, s.61)."

IV. Mithridates karısının karıştığı bir komplo sonucu öldürülür ve yerine geçecek oğlunun küçük olması nedeniyle idareyi Yunanlı prenses ele alır. Ancak idare hemen Romalıların yönetimine geçer. Bu dönemde Pontus ülkesi tam bir çöküntü içene girer.

IV. Mithridates'in oğlu Doğu Karadeniz'de kaçak olarak yaşıyordu ve Pontus ülkesinin Romalıların egemenliği altına girmesi üzerine yerli halkın desteğini alarak ülke yönetimini V. Mithridates Eupator lakabı ile ele geçirmiştir. Yeni kral orduyu da Doğu Karadeniz'in yerli halklarından oluşturmuştur. Bu suretle, Pontus Krallığı'ndaki Yunanlılık etkisi silinmiştir." V. Mithridates Eupator Pontus'ta tam gücünü elde edince Kuzey Karadeniz kıyılarındaki Yunan kolonileri kendisinden yardım ister. Çünkü ticaret yoluyla zenginleşen kolonizatörler, o dönemde İskit, Sarmat ve Roksalanların baskısı altındadır. Onlara yardım gönderen kral, bu sayede Kırım kıyılarını hakimiyetine bağlamıştır. Buradan elde ettiği zenginlikle Trabzon ve doğusuna kadar ilerleyerek maden bakımından da zengin olan bu bölgeyi ele geçirmiş ve Kafkasya'ya kadar ilerlemiştir(Albayrak, 2003, s.61-62)." M.Ö.102–99 yıllarında Kapadokya'ya giren V. Mithridates, Kapadokya'yı egemenliği altına almıştır. Büyük bir devlet haline gelen Pontus Krallığı'nın sınırları Kırım ve Abaza sahillerinden İstanbul Boğazı'na kadar uzamıştır. Karadeniz ise tam bir Pontus Gölü haline gelmiştir. M.Ö. 91 yılına gelindiğinde Pontus Krallığı Rum İmparatorluğunun karşısına Anadolu'nun tek kuvvetli devleti olarak dikilmiştir. Romalılar ise Anadolu'da tek ve güçlü bir

devletin hüküm sürmesini istemiyorlardı. Onun yerine küçük beyliklerin yer aldığı bir Anadolu onların bütün Anadolu'yu egemenlikleri altına almasını kolaylaştıracaktı.

M. . 89 – 88 yılları Pontus Krallığı ile Roma Devleti'nin mücadelesi ile geçmiştir. Bu arada Roma'da Marius ile Sulla ekişiyorlardı. Sulla'nın ordusu ile Roma  zerine yürümesi ile Marius katı ve Sulla'da Pontus İmparatoru V. Mithridates'in üzerine gönderilecek olan ordunun başkomutanlığına seçildi. Sulla, M. . 87 yılında ordusunun başında Yunanistan'a yürürken Pontus'lularda Makedonya  zerinden Yunanistan'a girdiler. İki ordu arasındaki şiddetli çarpışmada Pontus kralı yenilirken Roma ordularını ilerleyerek Anadolu'ya girdiler. Bunun  zerine V. Mithridates barış isteğinde bulundu. Roma'da işlerin karışmaya başlaması üzerine de Sulla barış isteğini kabul etti.

Pontus ordusu, Romalılarla yaptıkları savaşlar sonucu oldukça zayıflamıştı. M. . 85 yılında Galatların, Pontus'lularını Galatya'dan çıkarması  zerine Mithridates elinde kalan gemilerle eski başkenti Sinop'a gitmek üzere Karadeniz'e doğru yola ıktı.

M. . 74 yılında Bithinya Kralı  lmeden önce ülkesine vasiyetname ile Romalılara bırakmıştır. Bu durumu kralın oğlu kabul etmeyerek Mithridates'e sığınmıştır. Mithridates ordusuyla Bithinya'ya girerek yönetimi ele geçirmiştir. Bunun  zerine harekete geçen Romalılar da Lucullus komutasında büyük bir orduyla Yeşilirmak kıyısından Samsun'a kadar olan yerleri alarak Samsun'u ele geçirmişlerdir. Lucullus'un Samsun'u ele geçirmesi  zerine Mithridates Kelkit Vadisine ekilmiştir. Mithridates'in peşini bırakmayan Lucullus Sinop'u da alır. Savaşı kaybeden Mithridates Ermenistan Kralı Tigranes'e sığınır. Lucullus bunun  zerine Ermenistan'a da girerek Tigranes'i yener. Ancak Roma da çıkan iç karışıklıklar nedeniyle, Lucullus ülkesine dönmek zorunda kalır. Lucullus'un ülkesine dönmesini fırsat bilen Mithridates Romalıların diğer komutanlarını yenerek kaybettiği toprakları geri almıştır.

Roma İmparatorluğunda işler düzeldikten sonra Pompeidus, büyük bir orduyla Anadolu'ya girmiştir. Mithridates onunla savaşmayı göze alamamış ve geri çekilmiştir. Oğlunun Roma İmparatorluğu adına krallık yaptığı Kırım'a kaçan Mithridates, oğlunu öldürerek Kırım Krallığının yönetimini ele geçirmiştir. Fakat Romalılar Kırım'da da peşini bırakmayarak üzerine büyük bir donanma gönderirler. Kırım'ı abluka altına alan donanma, burada çok ciddi bir kıtlığa neden olur. Kaçan huzurlarını ve baş gösteren kıtlığı Mithridates'e bağlayan Kırım halkı ona karşı isyan eder. İsyanı Mithridates'in oğlu Farnakes de katılır. Kendisi için kurtuluş yolu kalmadığını düşünen V. Mithridates, zehir içerek intihara kalkışır. Ancak vücudunun zehire olan bağıışıklığı nedeniyle ölmez. Bunun üzerine kölesine kendisini öldürmesini emrederek kendini zorla öldürtür. V. Mithridates'in ölümüyle birlikte Anadolu'nun milli devleti Pontus Krallığı da tarihe gömülmüştür(Albayrak, 2003, s.63-64).

Pontus toprakları paylaşılırak bir bölümü Bithynia'ya bağlandı. (Pontus – Bithynia Eyaleti) Galatia Kralı Dejotorus'a bağlanan topraklar ise Antonius zamanında Polemonlar'a verildi. (Polemon Pontus'u), II. Polemon'un krallığı da Neron tarafından Galatia – Kapadokya Eyaletine bağlandı. Ve böylece krallık tamamen ortadan kaldırılmış oldu(M.S. 64 veya 63) (Pehlivanlı, 1999, s.79-80).

Pontus Krallığı yaşadığı çağda doğuda Roma imparatorluğu'nun rakibi olacak güce erişmişti. Bu devletin yıkılmasından sonra Anadolu'da hâkimiyet Romalılara geçmiş ve Hristiyanlık da yayılmaya başlamıştır. İmparatorluk ikiye bölününce "Pontus bölgesi" Doğu Roma toprakları içinde değerlendirilmiştir(Güler,1999, s. 99). Bölge halkı, Roma hakimiyetine girmesine paralel olarak Hristiyanlaştırılmaya başlanmış, bölgenin bu karışık sosyal yapısından dolayı Hristiyanlığı kabul eden Ortodoksların tamamının Grek asıllı olduklarını söylemek mümkün değildir (Sarınay ve ark. Sünbül, 1999, s.87).

"Pontus Krallığı'nın bu anlatılanlardan yola çıkılmak suretiyle Yunanlılık ile hiçbir ilgisinin olmadığı ortaya çıkar. Devletin kurucuları olan Pers(İran)

kökenli krallar, genelde yerli Anadolu kültürü ile Anadolu'nun bağımsızlığı mücadelesini yapmışlardır. Daha sonra da Anadolu'nun Romalılara karşı bağımsızlık mücadelesi olduğu için taraftar bulması kolay olmuştur. Pontus Krallarının armasını ay-yıldız olması bile önemli idi(Goloğlu, 1973, s.102–103).” Ancak M.Ö. 66'da Roma orduları tarafından bozguna uğratılan ve üç parçaya bölünen krallık, M.Ö. 63'de tamamen ortadan kaldırılmıştır(Yazıcı, 2003, s.29).

Pontus devletinin kurucusu da, hanedanı da, tebaası da Yunanlı değildi. Kurucusu ve hanedanı Pers, tebaası Anadolu'nun yerli kavimleriydi. Bu kavimlerin içinde Halibler, Haldiler, Kolhlar, Tibarenler, Mosinekler, Makronlar, Driller, Skitenler mevcuttu. Yunanlılar sadece şehirlerde koloniler halinde bulunuyorlardı. Pontus devleti Anadolu'nun yerli devletidir. Devletin adı Pontus diye onu bir Yunan devleti saymak mümkün değildir. Zira böyle bir düşünceden yola çıkılırsa o zaman Amerika'daki Kızılderilileri de Hintli kabul etmek gerekecektir. Malumdur ki batıda Kızılderililere Hintli anlamında İndian denilir(Gedikli, 2002, s.17-18).

1.4. Trabzon Devleti

Trabzon; gerek jeopolitik konumu, gerekse İran ticaret yolu üzerinde bulunması nedeniyle tarih boyunca ayrı bir öneme sahip olmuştur(Goloğlu, 1973, s.149). Trabzon'un mahfuz bir koya sahip oluşu ve hinterlandı ile biraz dolambaçlı da olsa, bağlantı sağlanabilen özelliği yüzünden ilkçağlardan beri devletlerarası rekabete sahne olduğu bilinmektedir(Saydam, 1999, s.121). 1204 yılında İstanbul'un Latinler tarafından alınması üzerine Trabzon'a gelen Kommenos ailesinden Aleksios, Kraliçe Tamara'nın himayesi ile kendini kral ilan etmiştir(Türkdoğan, 2003, s.233). Doğu Anadolu ile birlikte İran ve Kafkasya'ya kadar uzanan geniş bir bölgenin Karadeniz'e açılan önemli bir kapısı durumunda olan Trabzon'da, Bizans'ın zayıflaması ile birlikte 1207 yılında Trabzon Devleti kurulmuştur. “Bizans Prensi Aleksios Kommen tarafından kurulan bu devlet ile önceki Pont Krallığı arasında herhangi bir ilişki mevcut değildir(Goloğlu, 1973, 149). Daha sonra Trabzon Devleti

döneminde buraya Doğu Roma soyundan gelen bir kısım aileler yerleştirilmiştir(Yerasimos, 1989, s.34).

Bizans İmparatorluğu'na sadece ismen bağlı bulunan Trabzon Devleti prenslerini Konstantiniyye'den almakta idi. Fakat bu prensler, daima Komnenos hanedanından oluyordu. Bizans ile münasebetlerini kesmemek de Trabzon'un lehine idi. Çünkü Bizans İmparatorluğu yaşadığı müddetçe Rumlar Karadeniz boğazından istedikleri gibi faydalanabiliyorlar, ticaretlerinin inkişafına yol temin ediyorlardı(Ertaylan, 1953, s.261).

Bölgede yaşayan halk genellikle Kafkasya ve Anadolu'nun içlerinden gelenlerden oluşmakta olup, bunlar; İranlılar, Yunanlılar ve Türklerdir. Yunanlılar genellikle devletin kıyı şehirlerinde yaşamaktaydılar. Bölgenin asıl yerli halkı ise Türklerdir. Bölge halkı, Roma hâkimiyetine girmesine paralel olarak ise Hristiyanlaşmaya başlamıştır. Ayrıca Trabzon Devleti döneminde buraya bir kısım Bizans soyundan gelen ailelerde yerleşmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi bölgenin son derece karışık bir sosyal yapısı vardır.

Trabzon Devleti Osmanlı olan Küçük Asya ile Osmanlı olmayan Kafkas arasında, İran ve Gürcistan'la yakın bulunuyordu. Bu komşuluk onun hayatı üzerinde esaslı bir iz bırakmıştı. İki buçuk asır evvel, on üçüncü asır başında meşhur Gürcü prensesi Tamara'nın yardımıyla teessüs eden Komnenelerin Trabzon Devleti, Gürcistan'la sıkı münasebetle bulunmakta idi(Ertaylan, 1953, s.259).

XI. yy'dan itibaren Orta Asya'dan Orta Avrupa'ya kadar geniş bir bölgeye yayılmış olan Kıpçak Türkleri Kafkasların güneyine geçerek Azerbaycan, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzey kesimlerine inmişlerdir. Ayrıca, Moğol baskısından kaçan Türkmen grupları da bölgeye gelmişlerdir. Böylece daha Trabzon Devleti yıkılmadan, bölge geniş ölçüde Türkleşmiştir(Cöhce,1986, s.479-484). Trabzon korunması açısından güçlü bir şehir olduğu için Türkler, genelde Trabzon'u değil çevresini almaya çalışmıştır(Toksoy, 2001, s. 53-59).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Türkleşmesini Anadolu'nun Türkleşmesinden ayrı olarak ele almak mümkün değildir. Özellikle Kafkaslardan ve doğudan Anadolu'ya gelen Türk Boyları veya toplulukları Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Türkleşmesinde önemli roller oynamışlardır(Güler, 1999, s.100).

Selçuklu sultanları devletin sınırlarını Karadeniz'e ulaştırmak için bu bölgeye birçok defa kuvvetler göndermişlerdir. Büyük Selçuklu sultanı Melikşah zamanında şehir, bir ara Selçukluların eline geçmiş ancak kısa bir süre sonra Trabzon valisi Teheodos Gabras tarafından geri alınmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde ise şehir adeta kuşatılmış ve 1314 yılından itibaren, Samsun limanının bir kısmının Selçukluların eline geçmesiyle İstanbul ile olan ilişkisi kopma noktasına gelmiş ve son derece güçleşmiştir.

1320 yılından sonra Moğol nüfusu azalınca, Trabzon'a düzenlenen Türkmen akınları iyice artarak hızlandı ve dağlardaki müstahkem yerler Türkmen akıncılarının eline geçti. "İmparator III. Aleksios (1349 – 1390), Trabzon'u hedef alan Türkmen hareketlerine son vermek amacıyla siyasi evlenmelere başvurdu. İmparator bu amaçla kız kardeşini Akkoyunlu Türkmenlerinin başkanlarına verdi, kendi dört kızını da Türkmen beyleriyle evlendirdi(Çapa, 2001, s.14). İmparator ayrıca, Akkoyunlulara vergi veriyor ve ihtiyaç doğması halinde yardımcı kuvvetlerde gönderiyordu. III. Aleksios'un tüm çabasına rağmen, Trabzon'un Osmanlı egemenliğine girmesinden önce, batıda Giresun'a kadar olan yerler Türkmenlerin eline geçmiştir. Akkoyunlu Türk Devleti zamanında (1350 – 1502) özellikle Rize'nin güney kesimlerine Hemşin'e birçok Türk-Türkmen boyu yerleşmiştir(Karpuz, 1993, s.91).

Fatih Trabzon'u ele geçirmek için 100 parça kadırgadan ibaret bir filo göndererek, İsfendiyaroğlu İsmail Bey'in elinde bulunan Sinop'u zapt ettirdi. 1460'da Amasya fethedilerek buradaki Cenevizliler çıkartıldı. Bunu takiben, Mahmut Paşa Rumeli askeriyle birlikte Trabzon üzerine yürüdü. Fatih'te Erzincan'dan kuzeye doğru ilerleyerek Gümüşhane – Maçka yoluyla Trabzon

önüne geldi. Bu suretle her taraftan kuşatılan Trabzon barış yoluyla fethedildi(Miroğlu, 1989, c.X, s.231-232). Böylece Anadolu birliğini gerçekleştirmek amacını güden Fatih Sultan Mehmet, düşmanı olan Akkoyunlu Uzun Hasan'ın adeta tampon bir devlet haline getirdiği Trabzon Devleti'ne 1461'de son vermiş oldu(Sümer, 1980, s.331).

Sonraki yıllarda Trabzon başta olmak üzere, Karadeniz sahil şeridinde çok miktarda Müslüman Türk ahali gelerek yerleşmiştir. 1466 Karaman'ın fethinden sonra Karaman'dan, Maraş ve Elbistan'dan gelen Türk ahali de bölgeye yerleştirilmiştir(Karpuz, 1993, s.11). Karadeniz'in kuzeyi ve güneyi ile birlikte siyasi bakımdan tamamen Türklerin eline geçişi ve bir "Türk gölü" haline gelişi Fatih Sultan Mehmet zamanında gerçekleşmiştir. Fatih İstanbul'un fethi ile boğazlara hakim olunca, ekonomik bakımdan bu su geçidi ile yakından ilgisi bulunan Karadeniz sahilleriyle ilgilenmeye başlamış, Kırım Hanı Hacı Giray'la anlaşarak, Kefe'deki kolonileri aracılığıyla Karadeniz ticaretini ellerinde bulunduran Cenevizlileri sıkıştırmaya başlamış ve bölgede Türk hakimiyetini tesis etmiştir(Güler, 1999, s.113). Bu suretle söz konusu bölge de tam anlamıyla Osmanlı imparatorluğu'na katılmış oldu. Trabzon, eski önemini Osmanlılar döneminde de devam ettirdi. Osmanlı hükümdarlarından Yavuz Sultan Selim şehzadelğinde burada sancakbeyliği yaparken, oğlu Kanuni Sultan Süleyman da burada doğmuştur. Süratle Türkleşen bu bölge, birçok Türkmen boyunun da yeni bir yurdu haline gelmiştir. Türk boylarından özellikle Çepniler Trabzon ve Giresun çevresine yoğun olarak yerleşmişlerdir. "I. Selim devrine ait (1514 – 1516) bir tahrir defterinde, Çepnilerin kalabalık olarak yaşadıkları yer, "Vilayet-i Çepni" adı ile ayrı bir idari yöre olarak gösterilmiştir. Bu yörenin, defterdeki yer adlarından Giresun, Torul Görele arasındaki saha olduğu anlaşılıyor. Bilhassa Kürtün (Torul) kazası tamamen Çepniler ile meskûndü. Bununla beraber Çepniler¹, Trabzon – Torul ve Vakfıkebir arasındaki sahada da yaşamaktaydılar. Çepni yöresinde Ozgur, Kaya – Dibi, Çandarlu, Dikmeci, Emürlü, Derelü vb. gibi büyük bir kısmı Türkçe adlar taşıyan kalabalık köyler görülmektedir. Buradaki Çepniler tamamen toprağa bağlanmışlardı. Hristiyan kesim ise, sahil

---

¹ Çepniler yirmidört Oğuz Boyu'ndan biridir.

şehirlerinde oturuyorlardı(Sümer, 1980, s. 331).” Çepni: Avşar gibi adı zamanımıza kadar gelmiş bir boydur. Vilayet-nameye göre Kırşehir’in Sulucu Kara-Hüyük köyüne gelen Hacı Bektaş-ı Veli’nin ilk müritleri Çepni’den idiler(Güler, 1999, s.116).

Pontus’ta, yüzyıllarca izlenen sömürgeci tutumlar nedeniyle, birçok Türk boy ve oymakları Rumlaştırma operasyonunun telkin çemberinden kendilerini kurtaramamışlardır. Hristiyan Türkler gerçeğinin kökenlerinde bu izleri aramak gerekir. Bunun gibi, uzun süren ortak yaşama ve nihayet 1277 civarında Snipo şehrini fethetmeye çalışan Çepnilerle, Trabzon Rum İmparatoru arasındaki savaşlar, artık Türk tarihinde uzun bir ortak yaşamın ilk tohumlarını atacaktır. Türkiye, Azerbaycan, Irak, Türkmenistan ve Gagavuz Türklerinin ataları olarak kabul edilen Çepnilerin, yörenin coğrafyası ve tarihine damgalarını vurmuş olma gerçeğidir. Yörede birlikte yaşama ekonomik ilişkileri, toplumsal yaklaşımları desteklemiş, bunun sonucu olarak da birçok Türk nüfusu Rumca’yı öğrenmiştir. O halde, yörede Rumca konuşan insanları sadece ve sadece Rum kökenli olarak kabul etmek önemli yanlışlıklara yol açabilir(Türkdoğan, 2003, s.236).

Osmanlı imparatorluğu’nun idari teşkilat yapısı içinde, Trabzon eyalet olarak yer almaktaydı. İdari teşkilatta yapılan değişiklik ile 1868 yılında Trabzon vilayet oldu. Samsun, Trabzon, Gümüşhane ve Rize sancakları Trabzon vilayetine bağlanmıştır. Bu durum bazı değişikliklerle 1925 yılına kadar devam etmiştir.

Milli Mücadele başlarında Trabzon vilayeti bugün, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun ve Ordu illerinin bulunduğu bütün Doğu Karadeniz bölgesini kapsamaktaydı. 1919 yılında ise Rize ve Gümüşhane, Trabzon vilayetine bağlı birer sancak; Giresun ve Ordu ise yine bu vilayete bağlı birer kaza idiler. Bu şekliyle Trabzon vilayeti 23800 km. lik bir alanı idari teşkilatı altında bulunduruyordu.

1.5. Pontus Meselesi Nedir?

Pontus meselesi, tanzimatın gayri Müslimlerle ilgili hükümlerinden faydalanılarak ortaya atılmıştır. Pontuşçuluk, 19'ncü yüzyıl sonlarında özellikle İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD tarafından destek bulan, Yunan Megali İdeası'nın bir uzantısı olarak Doğu Karadeniz kıyılarında kurulması planlanan bir devletin doğuşunu hazırlamak için başvurulmuş her türlü faaliyet (siyasi, askeri, dini, kültürel vs.) olarak tanımlanmaktadır(Türsan, 1968, s.143-164).

Pontus meselesi, XIX. Yüzyılın XX. Yüzyıla devrettiği bir mirastır. Rumlar, İnebolu'dan Batum'a kadar uzanan Karadeniz kıyılarında, Trabzon merkez olmak üzere, bir Rum – Pontus devleti kurmak istiyorlardı(Çapa, 2001, s.1).

Osmanlıların daha ilk devirlerinden itibaren bölgeye yoğun bir Türk iskânı yapılmıştır. Bu iskânın da bir sonucu olarak yöreye yerleşerek çoğunluğu sağlayan Türkmenler ile Hristiyanlar (özellikle Rumlar) arasında hayat düzenli bir şekilde yaşanmaya devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin yürütmüş olduğu son derece dengeli ve adil siyaset sayesinde Rumlar ve diğer gayri Müslim unsurlar dil, din ve geleneklerini korumuşlardır. Hristiyan unsurlara, geleneksel Osmanlı hoşgörüsü ve millet sistemi içinde dini, kültürel ve ekonomik alanda her türlü haklar tanınmıştır.

Fransız ihtilalinin etkisiyle dünyaya yayılmaya başlayan milliyetçilik akımlarından Osmanlı imparatorluğu da nasibini aldı. Bu akımların bir sonucu olarak, imparatorluk içinde milli hareketler başladı. Başlayan milli hareketlerden ilki 1821 yılında Mora'da çıkan ayaklanma oldu. Bu ayaklanmada İstanbul'daki Fener Patriği de yer aldı. Bizans İmparatorluğu'nun uzun süren egemenliği sırasında Rumları Yunanlaştırmak için büyük çaba sarf eden ve Rum halkını bu yola yönlendirmiş bulunan Fener Patrikliğinin çalışmaları sonucu, Balkanlar'daki ve Anadolu'daki Rumlar da kendilerini Yunanlı olarak saymaya başlamışlardır. Rönesans'tan sonra

Avrupa, Yunanlıları, eski Grek torunu ve o uygarlığın sahibi olarak görmeye başlamış ve Yunanlılara karşı beslenen büyük bir hayranlık ortaya çıkmıştır. Bunun bir sonucu olarak da Mora'daki ayaklanmanın çıkmasına Avrupa devletlerinin çoğunun desteği olmuştur.

Mora'da başlayan ayaklanma çok kısa bir süre içerisinde yayıldı. Burada yaşayan Türklerin büyük bir bölümü isyancılar tarafından katledilirken; Osmanlı imparatorluğu, ayaklanma ile ilgisi olduğunu belirttiği ve aynı zamanda da Etniki Eteryaya üyesi olan Rum Patriğini asarak cezalandırdı. Rum Patriği'nin asılması Yunanlıların Avrupa kamuoyunun desteğini daha fazla arkalarına almasına neden oldu. "Patriğin cezasının infaz edildiği, Patrikhanenin Petro Kapısı o tarihten itibaren kapatıldı(Albayrak, 2003, s. 236)."

Osmanlı Devleti Mora'da çıkan ayaklanmayı büyük güçlüklerle bastırmayı başardı. Ancak; İngiltere, Fransa ve Rusya 1827'de imzaladıkları bir anlaşma ile Yunanistan'ın bağımsızlığının tanınmasını istediler. Osmanlı Devleti ise bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Navarin'de bulunan Osmanlı – Mısır donanması yakıldı, 1828'de Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtı. Savaş sonunda mağlup düşen Osmanlı Devleti, imzalanan Edirne Anlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmek zorunda kaldı.

Doğu Karadeniz'de Yunanistan'ın bağımsızlığını fırsat bilen bir grup Gümüşhaneli Rum'da ayaklanarak bayrak kaldırmıştır. Osmanlı hükümeti bunları sıkıştırınca, bunlar binlerce koyunu ve davarlarını önlerine katarak Gürcistan'a kaçmışlardır. Bunlardan bir grup, Osmanlılarda Ayvazoğlu idi. Burada Ayvazov lakabını almış, elli yıllık sürgünden sonra geri dönerek tekrar Ayvazoğlu lakaplarını almışlar ama bu kez Gümüşhane'ye değil, Kars'a yerleşmek zorunda kalmışlardır. 1920'lerden sonra Yunanistan'a gönderilince orada bu kez Ayvazidis soyadını almışlardır(Sarıhan, 2002).

Bağımsızlığının ilanının ardından Yunanistan, kuzeye doğru ilerlemeye başladı ve Osmanlı topraklarını parça parça ele geçirdi. Bunun yanı sıra Ege adalarını da işgale başladılar. Bu arada Doğu Karadeniz Bölgesi'ne olan ilgisi

de artmıştır. Bölgede, özellikle 1870'den sonra Yunanistan'dan gelen Rumların sayısı artmış ve Atina'da yetişmiş siyasi kişiler Samsun'u merkez yapmaya çalışmışlardır(Sarınay, 1999, s.3). 1920 yılının başlarında "Yunanlıların Samsun ve civarına çok önem vermişler, Samsun'a yüzotuz çete reisi ile yirmibin lira göndermişlerdir(Güler, 1999, s.121).

Tanzimat Fermanı ile birlikte, gayri Müslimler ile ilgili hükümdarlardan faydalanılarak, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, Rumların meskûn buldukları yerlerde bir Rum – Pontus Devleti kurulması hedefine yönelik bir Pontus meselesi ortaya atıldı. Bu suretle bölgeye de ilk ayrılık tohumları serpilmiş oldu. 1856'da yayınlanan Islahat Fermanı ile birlikte de tüm dinlere eşit serbestlik tanınması ile birlikte çalışmaları daha da hız kazandı. Bu bölgede yaşayan Hristiyan azınlıklar din ayrılığı ileri sürülerek harekete geçirildiler ve Osmanlı Devleti zayıfladıkça, Rumlar, daha kolay teşkilatlanarak dini kuruluşlar içinde toplandılar.

"1895 yılında Doğu Karadeniz bölgesi'ndeki Hristiyanların dini merkezi Trabzon idi. Trabzon'da dört başpiskoposluğu olan bir Rum metropolitliği vardı. Birinci piskoposluğun merkezi Rize olup, Giresun ve Tirebolu ilçelerindeki dini kurumlar buraya bağlanmıştı. Maçka ilçesindeki Sümela manastırı, kutsal özelliğinden dolayı, doğrudan İstanbul'daki Fener Patrikhanesine bağlanmıştı. Bu dini kuruluşlar Pontus Devleti çabalarına katılınca, Hristiyan din adamları kendilerini siyasi bir misyonu yerine getirmekle yükümlü gördüler(Çapa, 2001, 16).

Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik istila ve işgal hareketleri yaklaşık 70 yıl sürdü. Bu süre zarfında Osmanlı İmparatorluğu'nun reform hareketleri devam etmiş ancak iç mücadelelerle birlikte Rusya ile Kırım Harbi ve 93 Harbi yaşanmıştır. Tabii bu arada Yunanistan'ın saldırıları da artmıştır. Artan Yunan saldırıları karşısında, Osmanlılar savaş açmışlar ve büyük başarılar kazanmışlardır. Ancak, Avrupa Devletlerinin baskısı sonucu istenen ve beklenen neticeler alınamamıştır.

1.6. Hititler ve Doğu Karadeniz Bölgesi

Karadeniz'in en eski çağlardan itibaren bilinen ilk yerli halkı Orta Asya'dan göç ederek yerleşmiş olan Turani kavimleridir. Bunlardan bazıları, Amazonlar, Tibaneler, Kohlar, Gutlar ve Mosklardır. Kıtalar arası çok kritik bir geçiş yolu özelliği taşımakta olan bölge muhtelif zamanlarda doğudan ve batıdan gelen değişik toplulukların saldırısına maruz kalmıştır(Mümtaz, 2000, s.33).

M.Ö. 3000'in sonlarına doğru Orta Asya'da meydana gelen siyasi karışıklık, burada yaşayan pek çok kavmin Batı'ya doğru göç etmesine neden olmuştur. Bu göç sırasında, bir grup Hazar Denizi kıyılarından Avrupa'ya doğru ilerlerken, bir kısım ise Anadolu'ya girmişlerdir. Anadolu'ya gelenler, önceleri kendi başlarına buyruk, bağımsız beylikler halinde bütün Anadolu'ya yayılarak burada siteler halinde yaşamakta olan Proto-Hititler ve Luviler'in alanlarını işgal etmişlerdir. İşgal edilen bu alanlarda Kusal ve Nesa adı verilen birer beylik düzeni kurulmuştur."Bunlardan Kusalar, özellikle Proto-Hititlerden aldıkları yerlere ve kendilerinin yeni kurdukları yerlere yerleşirler. Ancak Kusal'ın yeri kesin olarak belli olmayıp Niğde ve Aksaray civarında olduğu tahmin edilmektedir. Aynı şekilde Nesa şehri ise Muratlı Höyük denilen bir höyük çevresinde olduğu tahmin edilmekte olup, birkaç yüzyıl bağımsız oldukları sanılmaktadır(Albayrak, 2003, s.15)." Hitit namı altındaki kavimlerin geniş manasıyla Moğol – Türk veya Turanî oldukları ispat edilmektedir(Gedikli, 2002, s.56).

Şekil 1.3., Hitit İmparatorluğu

Hititler resmi yazılarında başkalarından alınma bir dil ve yine başkalarından alınma bir yazı kullanmışlardı(Marek,1999, s.69). Bu dönemde Luviler ile olan ilişkiler dostça devam ederken, Luvi dili Hititler’de kullanılır hale gelmiştir. İlkçağlarda çok geniş bir alana yayılmış olan Luvi dili, Luviler’in tarihte devlet ya da imparatorluk kuramamış olmaları nedeniyle Hititçe olarak adlandırılmıştır.

M.Ö. 18.yüzyılda Anadolu’nun Kuşşara şehrinin Beyi Anittaş, öteki bazı şehirleri de ele geçirerek Anadolu’da bir krallık kurdu. Kral Labarna ise, başkenti Hattuşaş (Boğazköy) olan büyük Hitit Devleti’ni tarih sahnesine çıkardı. Daha sonra bu devlet feodal ve federal sisteme dayanan bir imparatorluk oldu ve tarihçilerce Hititler İmparatorluğu diye anıldı.

Hititler İmparatorluğu’nun kökü Kızılırmak’ın kıvrımı içerisinde ve merkezi Boğazköy’deki Hattuşaş şehrinde idi. Sınırları; Perşembe ırmağı çevresinden başlayarak güneye doğru zikzaklı bir şekilde uzayıp Sivas, Ergani, Diyarbakır, Malatya, Elbistan’ı dolaşıyor Mardin üzerinden geçerek Mezopotamya’ya iniyor ve burada Nusaybin’den güneye doğru kıvrılarak Filistin’in kuzeyine kadar geliyor, şimdiki Sus şehri çevresinden Akdeniz’e varıyordu. Bu duruma göre; Bütün kuzey-Doğu Anadolu (Doğu Karadeniz

Bölgesi) Hititler İmparatorluğu dışında idi(Goloğlu, 1973, s.3-4).” Yani Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan beylikler Hititler İmparatorluğu'na katılmamış, bağımsız hayatlarına devam etmişlerdir.

Nitekim Hattuşaş arşivinde bulunan " Şartamhari Metni "ne göre de, Anadolu Medeniyetinin yaratıcılarından olan Hititler (Türklerin) M.Ö.-1750-1200 yılları arasında Anadolu'da hüküm sürdükleri ortaya çıktı(Türk Tarih Dergisi, Ağustos, 1988, sy.42, s.66-67).

M.Ö.1806 yılından itibaren Orta Asya'dan gelmeye başlayan Hititler, Sümerleri ve Yüksek Sümer Medeniyetini (Eski Türk Medeniyetini) tehdit eden ve batıda; Anadolu, doğuda ise; İran Yaylaları arasında hüküm süren Samileri (Arapları) ortadan kaldırdılar. Daha sonra kuzeyde Karadeniz, güneyde Toroslar ve Akdeniz olmak üzere tüm Anadolu'ya yerleştiler(Cumhuriyet Tarihi I, Türk Tarihinin Ana Hatları, 2003, s.16).

Doğu Karadeniz'in coğrafi yapısı ilkçağ şartlarına göre devlet kurmaya engel oluşturmuştur. Ancak yine de burada, Hititler İmparatorluğu'nun siyasi sınırları dışında uygarlık bağları bulunmaktadır. Üstelik de bu bağların son derece kuvvetli olduğunu gösteren pek çok kanıt mevcuttur. Bunlardan bazıları şöyle özetlenebilir; Hititlerin en karakteristik giyim eşyalarından olan ucu yukarı kalkık ayakkabılar Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşayanların sarp kıyılarda yüzyıllardır giydiği ayakkabılar ile aynı özelliği taşımaktadır.

—Karadeniz kıyılarında da höyükler vardır.

—Bulunan kafatası ölçüleri Orta Anadolu'da bulunanlar ile aynıdır.

—Demir hem eski Türklerde hem de Hititlerde kutsal kabul ediliyordu. Demir sanayinin merkezi ise Orta ve Kuzey Anadolu idi. Karadeniz kıyılarında demir sanayini elinde tutanlar bölgenin yerli halklarından biri olan Haliplerdi. "Halipler; Gümüşhane-Giresun-Trabzon üçgeni içinde daha çok Trabzon-Giresun arasında ve özellikle şimdiki Görele bölgesinde oturuyorlardı. Demir çelik sanayini Yunanlılara öğretenler de

Haliplerdi(Goloğlu, 1973, s.6).” Ayrıca yapılan araştırmalar da Hititlerin demiri Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki dağlardan çıkardıkları tezini kuvvetlendirici bulgulara sahiptir. Bugün de aynı yörede yaşayanlar ileri bir demircilik sanatına sahiptir.

—Bir diğer örnek ise yetiştirilen ürünlerden elma ve üzüm ile ilgilidir. Üzüm Hititlerin en çok yetiştirdikleri meyvelerden birisidir. Doğu Karadeniz Bölgesi’nin üzüm ve şarapılıktaki tecrübesi ise milattan yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Üzüm ve şarap Doğu Karadeniz için o kadar önemliydi ki Trabzon paraları üzerinde dahi üzüm figürleri yer almaktadır. Hititlerde hayli ilerlemiş olan elma yetiştiriciliğinin ana vatanı da Doğu Karadeniz Bölgesi’dir.

—Arıcılık diğer bir ortak yöndür. Doğu Karadeniz’de arıcılık yüzyıllar öncesinden beri yapılmakta olup, Hititler için de önemli bir yere sahipti.

—Bel adı verilen ve Doğu Karadeniz Bölgesi’nde toprağı daha derin kazabilmek için kullanılan tarım aracı Hititlerde de kullanılmaktaydı.

—Doğu Karadeniz’deki şehir ve yer adlarına bakıldığında çoğunun Luvi dilinden geldiği görülmektedir. M.Ö. 750 yıllarından sonra Doğu Karadeniz kıyılarına gelen Miletli koloniciler Doğu Karadeniz kıyılarında kolonilerini kurarken burada yaşayan insanlar ile ticaret yapmayı amaçlıyorlardı. Kurdukları kolonilere de ya yeni adlar verdiler ya da Önceki toplulukların kullanmış oldukları coğrafi isimleri verdiler. Yunanlıların koloni olarak kurdukları söylenen Sinuwa (Helen ağzında Sinope bu günkü Sinop), Kotyora (Ordu), Kerasountos/Kerasus (Giresun), Trapezeus (Trabzon), Amisos (bu günkü Samsun’un bitişiğindeki Karasamsun) adlı koloni şehirlerinin tamamının Luvice adlar taşıması Yunanlıların bu şehirleri kurmadıkları, ancak buralarda var olan küçük şehir ve kasabaları deniz yoluyla ele geçirerek kendilerine mal ettikleri ortaya çıkar. Ayrıca Doğu Karadeniz’deki diğer yer adları incelendiğinde bu durum daha kesin olarak görülebilmektedir(Albayrak, 2003, s.45). Dolayısıyla bu şehirleri Yunanlılar kurmamış, yalnızca ele geçirerek kendilerine mal etmişlerdir. Yani bu bölgenin ilk insanları ve ilk yerleşim yeri kuranları kesinlikle Yunanlılar değildir

Özetle şöyle de denilebilir; milattan binlerce yıl önce Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden toplulukların bir bölümü Hitit İmparatorluğu'nu kuranlarla aynı soydan olup, bu imparatorluğun egemenliği altında yaşarken, bir bölümü Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yerleşerek bağımsız bir hayat sürdürmüşlerdir. Birbirlerinden bağımsız olmalarına rağmen hem kültürel hem de sosyal yaşamda birbirlerini etkilemişlerdir.

Hitit İmparatorluğu M.Ö.1200 yılına kadar yaşamıştır. Bu arada Ege Bölgesi'ndeki topluluklar yer değiştirmeye başlamış ve Hitit İmparatorluğu'nu zayıflatmışlardır. M.Ö. 1180 yılında, Friklerin akınları sonucu Hitit İmparatorluğu birdenbire çökmüş ve küçük bir devlet olarak güneye doğru sürülmüştür. Anadolu'daki Türk varlığı ve medeniyeti büyük bir tahribata uğramıştır(Türk Tarihi Dergisi, 1988, s.67). Frikler, Marmara'dan Kızılırmak'a kadar olan yerleri istila etmişlerdir. Yalnızca, Kapadokya ve Pont bölgelerinde yaşayan Tabalları ve Karadeniz Bölgesi'nin yerli halkı olan Muşkileri yerlerinden atamadıkları için Kızılırmak boylarında durmak zorunda kalmışlardır. Böylece Doğu Karadeniz halkı bağımsız yaşantılarını sürdürmeye devam etmiştir.

Kısacası, Anadolu ve Mezopotamya'nın eski tarihi ile Anadolu'daki Türk varlığı hakkındaki bilgileri şu tarihi bazlarla açıklamak mümkündür (Cumhuriyet Tarihi I, 2003, s.17).

M.Ö. 3250	Sümerlerin Mezopotamya'ya Gelişi
M.Ö. 3000	Sumenlerin Çivi Yazısını İcatları
M.Ö. 2300	Akad Kralı Büyük Sargon'un Hükümdarlığı'nın Başlaması(Türk Tarih Dergisi, 1988, s.66-67)
M. Ö. 1750	Hammurabi ve Hükümdarlığının
M.Ö. 1750–1200	Hitit Medeniyeti Dönemi
M.Ö. 1750	Asur Hakimiyeti
M.Ö. 850	Hitit Medeniyetinin Tamamen Sona Ermesidir.

Bu belge ve bilgilere göre Türkler, M.Ö.3250'li yıllardan önce Anadolu'ya gelmişler, Sümer ve Hitit medeniyetlerini yaratarak Anadolu'yu

dünya medeniyetinin beşiği yapmışlar ve Anadolu'ya Türk damgasını vurmuşlardır.

Orta Asya'dan gelen ve Mezopotamya medeniyetini yaratarak tarihi başlatan Sümer Türkleri ile bu medeniyeti Anadolu'da devam ettiren Hititlerin varlıkları göz önünde tutulduğunda; Anadolu'nun Türk yurdu olması hadisesini 30 Ağustos 1071'de kazanılan Malazgirt Zaferi ile sınırlandırmanın uygun ve mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır(Cumhuriyet Tarihi I, 2003, s.20).

Diğer bir ifade ile Anadolu'daki Türk Varlığı, Sümerlerin gelişyle M.Ö.4000; "Bir-Oy-Bill Konfederasyonu"² ile de M.Ö.9000'e kadar inmektedir. Türkler, Anadolu bizim diyenlerden çok daha önce Anadolu'da yaşamışlar ve tarihi başlatan ve ona ışık tutan yüksek medeniyetler kurmuşlardır(Yılmaz,1993, s.5,9).

1.7. Yunanlılar ve Doğu Karadeniz Bölgesi

"Milattan önce 8.yüzyıl ortalarında; topraklarının verimsizliğinden geçim zorluğuna düşen ve iç siyaset çekişmelerinde bulunan Yunanlılar, fetih amaçları olmaksızın, sadece ekonomik nedenlerle uzak ülkelerde sömürge kurma çabalarına başlamışlardır. Tek amaçları, ticaret ve zenginlik bakımından önemli olan yerlerden yararlanmaktı. Böylece; gidebildikleri her bölgede, buldukları işe yarar yerlerde tutunup buraları sömürge yapıyorlardı(Goloğlu, 1973, s.13)." Bu amaçla, Anadolu'nun son kalesi olan Truva kentini ele geçiren Yunanlılar, Ege kıyılarına yerleşmeye ve buralarda koloni şehirler kurmaya başlamışlardır. Önceleri Yunanistan'a bağlı olarak kurulan bu şehirler, güvenliklerini sağladıktan sonra bağlı buldukları merkezi dinlememeye başlamışlar ve bağımsız birer şehir devleti olmuşlardır. Asıl iş kolları denizcilik ve deniz ticareti olan bu şehir devleti bu mesleği Fenikelilerden öğrenmişlerdir.

² "BİR-OY BİL KONFEDERASYONU" Mançurya'dan Anadolu'nun ortalarına kadar uzanan geniş coğrafya üzerinde ve M.Ö.9000'de bu bölgelerde ortaya çıkan büyük bir Türk Devleti'nin varlığıdır.

Yunanlıların Anadolu'da kurdukları ilk şehir devletleri Efes ve Milet'tir. Milet şehir devletinden daha güçlü olan Efes şehir devletinin Akdeniz kıyılarında koloniler kurmaya başlaması üzerine Milet şehir devleti de koloniler kurmak üzere Karadeniz kıyılarına yönelmiştir. Kendisine bu bölgede ticaret yapabileceği ortamlar yaratmaya çalışan Milet şehir devleti ilk olarak Sinop'ta koloni şehir kurmuştur. Sinop kolonisine bağlı olan tüccarlar daha sonra Ordu, Samsun, Giresun ve Trabzon gibi yeni koloniler kurmuşlardır. Söz konusu kolonilerin isimleri de Yunan dillerine uygun olmayıp farklı dillerin özelliklerini taşımaktadır. Kurulmuş olan bu koloni şehirler içinde zamanla Trabzon ön plana çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni şehrin coğrafi konumu ile alakalıdır. M.Ö. 765 yılında kurulan Trabzon şehri çok kısa bir süre içerisinde gelişmiştir. Çünkü Trabzon, ipek yolu güzergâhının bitim noktasında yer almaktaydı ve bu şehir ile Kafkasya ve Doğu Anadolu ile bağlantı kurmak mümkündü. Çevre bölgelere çok rahat ulaşımın sağlandığı bu şehir, etrafındaki toplulukların demir işlemlerini bilmesi nedeniyle son derece zengindi. Bu bölge ile ilgili olarak Herodot'un yazmış olduğu kitapta da bilgiler bulunmaktadır. Çok dar bir bölgeye sıkışan bu koloni şehir devletlerinde mahalli halk Turani, idareciler ise işgalci siyasi temayüllerine göre değişen ırklara mensup yanlılardı. Trabzon'un ilk ismi, bölgenin ilk yerli mahalli halkı olan Turani kavimlerinde Tibarenlere izafeten Tibarane olduğu halde, nispeten yakın tarihli Bizans-Rum devleti zamanında takılan Elence'den bozma Trapezus gibi yanlış olarak takılmış ve kaynak gibi gösterilmektedir(Mümtaz, Trabzon ve Sürmene Üzerindeki Yabancı Emeller, 1998). Buna göre bölgeye ilk gelen kavim Kimmerler olup, ardından İskitler gelmişlerdir. Kimmerler ve İskitlerin yaşam tarzları bölgede şu anda yaşayan halkın yaşam tarzı ile son derece uyumludur. Ortak ve genel kanı bu boyların Türk olduğu yönündedir. Çünkü bu topluluklar Türklerin ilk çağdaki en önemli boylarındandı. İskitler Persler ile savaşmışlardır ve bölge M.Ö. 5nci yüzyılda Pers İmparatorluğu'nun bir satrapı durumuna gelmiştir. Yani herhangi bir şekilde bağımsızlık söz konusu olmayıp, Perslerin savaşması halinde asker ve diğer zamanlarda da vergi vermekle yükümlüydüler. Ancak, burada yaşayan koloniciler, Trabzon'dan Asya'ya ve Ortadoğu'ya ulaşan ticaret yolları üzerinde bulunan bu merkezde zamanla iyice zenginleşmişler ve bağımsız bir kent devleti haline gelmişlerdir. Yine de şehrin sadece kıyı

bölgesine hâkim olmuşlar, iç kesimlerde yaşayan topluluklar üzerinde hiçbir etkileri olmamıştır.

Bölge bir süre sonra Asya seferini yapmakta olan Büyük İskender'in hâkimiyet alanı içine girer. Büyük İskender Yunanlı değil, Makedonyalıdır. Ancak hâkim olduğu uluslar içerisindeki en güçlü topluluğun Yunanlılar olması nedeniyle ortaya çıkan kültür Helen kültürü olarak anılmaktadır ve onun hâkimiyet alanı içine giren Doğu Karadeniz Bölgesi'nde de Helen kültürü ortaya çıkmıştır. Büyük İskender'in Anadolu'daki hâkimiyeti çok uzun sürmemiştir. İran seferi, Hindistan seferi ve Mısır seferini yapan Büyük İskender imparatorluğunu komutanları arasında paylaşmıştır. Anadolu Selevkos'a düşerken, Pontus Kapadokyası da Büyük İskender'in kâtibi Eumenes'in olur. Selevkos'un zamanı diğer komutanlar ile mücadele içerisinde geçerken, Anadolu'ya tekrar Persler girerler. Pers prensleri iki ayrı krallık kurarlar: Kommenege Krallığı ve Pontus Krallığı.

M.Ö. 4000. yıldan zamanımıza kadar geçen tam 6000 yıllık çok geniş bir zaman dilimi içinde 1204–1280 yılları arasında sadece 76 yıl ve sadece Trabzon'un belli yerlerine hükümler olabilmiş Elen - Rum-Yunanlıların bölgenin tümüne sosyal, siyasi ve kültürel mühür basabilmiş olmaları ve bunu iddia edebilmeleri mümkün değildir. Kaldı ki bu devlet bile bu 76 yıl içerisinde tam bağımsız olamamış sırasıyla Selçuk ve Moğollara vergi vererek, Sonrada Türkmen beylerine kız vermek suretiyle varlığını sürdürmeye çalışmıştır(Mümtaz, Trabzon ve Sürmene Üzerindeki Yabancı Emeller, 1998).

1.8. Üniter Devlet Yapısı ve Unsurları

Üniter devlet, devletin, ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik özelliği gösteren devlet şeklidir. O halde, üniter devleti, devletin unsurlarında ve organlarında teklik özelliğiyle tanımlayabiliriz(Gözler, 2004, s.67).

Federal devlet ise kendisini oluşturan yerel birimlerin (federe devletlerin), ilke olarak uluslar arası yetkileri olmamasına rağmen, her birinin anayasa, yasama ve yargı alanında özerkliğe sahip olmalıdır(Teziç, 2001, s.128).

Devlet, ülke, millet ve egemenlik unsurlarından oluştuğuna göre, üniter devlette, tek ülke, tek millet ve tek egemenlik vardır. Diğer bir ifadeyle üniter devlet, tek bir ülke üzerinde, tek bir milletin, tek bir egemenliğe tâbi olduğu devlet şeklidir. Bu nedenle, üniter devlette, devleti oluşturan unsurlar tek ve bölünmez bir bütündür.

Üniter devlette, devletin ülkesi tek ve bölünmez bir bütündür. Şüphesiz ki, üniter devletin ülkesi de “il” ve “ilçe” gibi birtakım bölümlere ayrılabilir. Ancak bunlar, basit idarî bölümlenmelerdir. Bu birimlerin sadece idarî yetkileri vardır. Yasama ve yargı yetkileri yoktur. Bunların hepsi aynı egemenliğe tâbidir. Bunların hepsinde aynı anayasa ve aynı kanunlar, kısacası aynı hukuk düzeni uygulanır.

Diğer yandan üniter devlette, millet unsuru da tek ve bölünmez bir bütündür. Milleti teşkil eden insanların millet unsurunu oluşturmalarında din, dil, etnik grup vb. bakımlardan ayırım yapılamaz. Üniter devlette “toplum”lar veya “cemaatler” temelinde egemenlik yetkilerinin kullanılmasında farklılık yaratılamaz. Üniter devlet sadece yer bakımından federalizme değil, cemaatler bakımından federalizme yani “korporatif federalizm”e de karşıdır.

Nihayet üniter devlette egemenlik de tek ve bölünmez bir bütündür. Tek olan egemenliğin sahası bütün ülkedir. Bu egemenliğe tâbi olan da bütün millettir. Egemenliğin kaynağı bakımından da ayırım yapılamaz(Gözler , 2004, s.67-68).

Devletin üniter yapısı anayasanın 3ncü maddesi ile güvence altına alınmıştır.³ 3ncü madde de 4ncü madde ile değiştirilemez maddeler arasında yer almıştır.

Ülkenin bütünlüğü, hiç şüphesiz, her şeyden önce ülke topraklarının parçalanmazlığı, bunların bir parçasını bile olsa başkalarına devredilmezliği ve ayrılma yasağı anlamlarına gelir.

Türk sisteminde, üniter devlet ilkesini dışlayacak ya da federal vb. örgütlenmeleri mümkün kılacak bir anlayış mümkün değildir(Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2001, s. 106).

Üniter devlet tanımında yerini bulan “millet” kavramı dil, kültür ve ülkü birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve sosyal olgudur. Bu noktada Atatürk, Türk milletini şöyle tanımlamaktadır: “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.” Bu tanımda da görüldüğü gibi, Türk milletini oluşturan Türkiye coğrafyası üzerinde ve ülkü bağıyla birbirine bağlı olan Türkiye halkı, üniter devlet yapısı içerisinde bir millet olarak tanımlanmaktadır. Atatürk’ün bu görüşü bugünkü Anayasamızda da hukuklaştırılmıştır. Ancak bugün millet kavramı ve tanımı üzerinde kamuoyunda yapılan bazı tartışmalar ile millet kavramının teklik niteliği bozulmaya çalışılmaktadır. Oysa millet kavramı ayrıştıran değil, bütünleştiren bir olgudur. Millet bir bütündür parçalardan ibaret görülemez. Böyle görülürse bu parçaların her biri vatanın da parçalarına sahip çıkma temayülü gösterir. Bu ise devletin parçalanmasına giden yolu açar(Genelkurmay Başkanlığı Basını Bilgilendirme Toplantısı, 02 Kasım 2004).

Türkiye sınırları içinde, ana dili Türkçe olmayan, farklı bir etnik kökenden gelen gruplar bulunabilir, ancak bu vatandaşlarımız da Türk Milleti’nin birer parçasıdırlar. Türkiye’nin her yerinde ve herkes için geçerli

---

³ Madde-3. Türkiye Devleti, Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı bayraktır. Milli marşı “İstiklal Marşı”dır. Başkenti Ankara’dır.

olan kanunlar onlar için de geçerlidir. Türkiye'nin her yerinde ve herkes için geçerli olan temel hak ve özgürlüklere onlar da sahiptir.

2. PONTUS SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE MAHİYETİ

30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından iyice yoğunlaşan Pontus hareketlerini Mütareke öncesi ve sonrası olarak incelemeye başlayarak, söz konusu hareketi oluşturan iç ve dış unsurlar ile devam etmek daha aydınlatıcı olabilir.

Mütarekenin Türkler üzerinde yarattığı moral çöküntüsüne karşılık, geleceğin artık kendilerine ait olduğu duygusuna kapılan Rumlar faaliyetlerini arttırmışlardır. Bu çerçevede Yunanistan ve İtilaf devletlerinin teşvik ve yardımları ile Doğu Karadeniz bölgesinde Pontuşçuluk faaliyetleri de çok yönlü bir şekilde hızlanmıştır. Nitekim Mütarekeden sonra Pontuslu Rumlar bir taraftan diplomatik çabalarını yoğunlaştırmışlar, diğer taraftan bölgede nüfus üstünlüğünü sağlamak amacıyla dışardan göçmen getirmeye çalışırken, içeride de yoğun bir şekilde çetecilik faaliyetlerine yönelmişlerdir(Sarınay, 1999, s.13-14). Pontus hükümeti kurma politikalarının bir sonucu olarak Sohum ve Kars civarından 200 bin Rum, eski halkı olduğu iddiasıyla Canik (Samsun) sahillerine yerleştirilmek istenmiştir(Yazıcı, 2003, s.47).

Temelleri 1904 tarihinde Merzifon Amerikan Koleji'nde atılan Pontus cemiyeti, bağımsız bir Pontus Cumhuriyeti kurmayı kendine amaç edinmişti. Ayrıca, Zonguldak'tan Batum'a kadar uzanan sahil bölgesinde Zonguldak, Sinop, Tokat, Samsun, Amasya, Çorum, Yozgat, Sivas, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Gümüşhane illerini içine alan bir Pontus Devleti kurmayı hedefliyordu. Cemiyetin ilk merkezi Paris olmakla birlikte daha sonra merkezi faaliyetlerini İstanbul Galata'daki Büyük Han'da yürütmeye başladılar. 1904 tarihinde Merzifon Amerikan Koleji'nde Pontus Kulübü ve Rum İrfanperver kulübü olarak örgütlenmeye başladı. Bu arada Pontus Devleti'ni kurmayı hedeflediği illerde ve kasabalarda gizli gizli örgütlenmeye başladı. 1910 yılında ise Pontus adlı bir dergi çıkararak yayın alanında da faaliyet gösterdi.

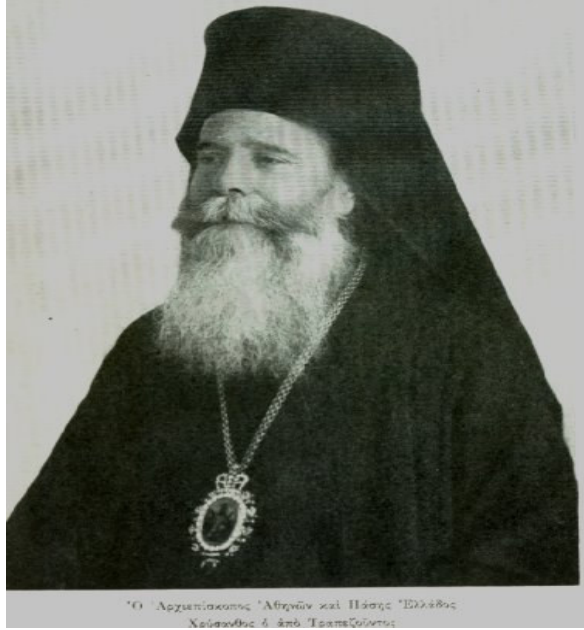
“II. Meşrutiyet’ten sonra Pontusçular çalışmalarını gizleme ihtiyacını duymadılar. Pontusçuluk konusunda siyasi bir hareketin mümkün olabileceği fikri de 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanından sonra açıkça ortaya atılmaya başlamıştır(Okyar, 1980, s.94-95). Öyle ki, mektuplarının sonlarına Yaşa Yunan, yaşa Pontus sözlerini çekinmeden ekleyebiliyorlardı. Trabzon ve çevresinde Hristiyanlık propagandası çok ilerlemişti(Goloğlu, 1973, s. 234).” Bölgede merkezi Samsun ya da Trabzon olacak bağımsız bir Pontus Devleti kurmak ve bunu ileride Büyük Yunanistan’la birleştirmek amaçtı. Çok kısa bir süre sonra ise Pontus meselesi olmaktan çıkarılarak, Yunanlılık konusu haline getirildi.

2.1. İç Unsurlar

Pontus olaylarının patlak vermesinin kökeninde Balkan savaşı bulunmaktadır. Zira Türklere nispetle daha rahat bir hayat yaşayan Rumlar, dışarıya yapılan ticaretin büyük bir bölümünü ellerinde tutuyorlardı. Ayrıca Türklerin dini bir takım kaygılarla yapamadıkları işleri Rumlar yaparak önemli kazançlar sağlıyorlardı. “Örneğin; Giresun’da fındık bahçelerinde bol miktarda bulunan üzümlerden rakı ve şarap imal ederek Rusya’ya ihraç ediyorlardı(Sarıbayraktaroğlu, 1975, s. 97).” Ekonomik gücü eline geçirmiş bulunan ve aynı zamanda siyasi teşkilatlanma içine de giren Rumlar, ilan edilen seferberlik ile askere çağırılmışlardır. Askere gitmek istemeyen Rumlar, ilk çete gruplarının oluşmasına da zemin hazırlamışlardır. Seferberlik emrine uymayan veya askerden kaçan Rumlar, çeteler kurmaya başlamışlardır. Kurulan bu Pontus çeteleri kendilerine Müslüman nüfusu azaltmayı hedef seçmişlerdir. Bu amaçla Müslümanları öldürmeye ve Müslüman köylerini yıkıp yakmaya başlamışlardır.

Balkan Savaşı yıllarında başlanan bu hareketler, I. Dünya Savaşı’nın çıkmasının ardından iyice belirginleşmiştir. Öncelikle Rumlar, Türkler aleyhine Ruslara casusluk yapmışlardır. Çok geçmeden ise Ruslar, 1916 yılının Mart ayının sonlarında Trabzon’u denizden ve karadan kuşatmışlardır. Kuşatma karşısında çaresiz kalan halk batıya doğru göçe başlamıştır. Çok

geçmeden ise 18 Nisan 1916'da, 5nci Rus kolordusu komutanı Vladimir Lyakhov Trabzon'a girerek işgal etmiştir. Rumlar, Rus Orduları Trabzon'a geldiği zaman, düşman ordularını sevinçle karşıladılar. "Ruslar, Trabzon metropoliti Hrisantos ile işbirliği yaparak şehrin yönetimini Vali Cemal Azmi Bey'den devraldılar. Hrisantos, Rusların desteğiyle belediye meclisini dağıttı ve Rumların hâkim olduğu bir meclis kurdu(Çapa, 2001, s. 17)."

Fotoğraf 2.1., Trabzon Metropoliti Hrisantos

Bu durum, Pontusçuların ümitlerini daha da arttırmıştır. Rusya adına casusluk yapan Rumlar, cephe gerisinde de saldırılar düzenlemişlerdir. Türklere birçok zulüm ve kötülükler yapılmıştır. Ayrıca Rus birliklerine katılan Rumlardan 12.000 kişiden oluşan gönüllü bir tümen kurulmuştur. Bu sayıyı 50.000'e çıkarmak için çaba sarf etmişlerdir. Rus makamları bunu destekleyerek, Rus ordusunda ve donanmasında görevli olup da Pontus Kafkas birliğine katılmak isteyen Pontus'lulara izin vermiş ve bu birliğe gerekli olan silah ve cephaneyi sağlamıştır. Oluşturulan bu Pontus birliğine Rus ordusunda subay olan Rum asıllı Albay Ananias ve Nikiforakis ile Rus üniversitesinde Profesör Spiliotis komuta etmekteydi(Konstantinides, Pontus Hakkında İnceleme, Dünya Pontus Helenizmi 2. Kongresi, s.79). Ruslar diğer

taftan da Rumları silahlandırma programını serbestçe uygulamaya başladılar. Bu Rum tümeni işe başlamadan 1917 Bolşevik ihtilali üzerine dağılıp gitti. Mondros Mütarekesine kadar bu birlik varlığını muhafaza edebilseydi, İstiklal Savaşımızı daha çok güçlülere sokabilirdi. Çünkü mevcudu 12 bin olan bu birlik hazırlanmakta olan diğer Rum kuvvetleriyle 30 bin kişiye çıkarmak için her şey tamamlanmıştı(Türk İstiklâl Harbi VI, 1964, s.141).

Rusların 1917 Bolşevik İhtilaliyle dağınık biçimde işgal ettiği toprakları terk etmesi sonucu bölge yeniden Türklerin kontrolüne girmiştir. Bu süre zarfında, Pontusçu hareket illegal bir hale dönüşmüştür ve tekrar gizli kabuğuna çekilmiştir. Trabzon Metropolit Hrisantos, Rusların bölgeyi boşaltması üzerine onların bıraktıkları silahlarla çeteleri donatmıştır(Yerasimos, 1988, s.4).

Fotoğraf 2.2.,1916 yılında Rumların Trabzon'da İşgalci Rusları Karşılamları

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından Pontus Rumları faaliyetlerini daha da ileriye götürdüler. Başta patrikhane olmak üzere, bazı Rum cemiyetleri ve teşkilatları göç etmiş olan Rumların tekrar

eski yerlerine dönmeleri ve Rum ile Yunan halkın İstanbul, Batı Anadolu ve Kuzeydoğu Karadeniz Bölgeleri'ne göç ettirilerek yerleştirilmeleri konusunda kapsamlı bir çalışmaya girişmişlerdir. Böylelikle, söz konusu üç bölgede Rum çoğunluğu sağlayarak, Wilson İlkeleri'nin "Osmanlı İmparatorluğu içindeki azınlıklar, çoğunlukta oldukları bölgelerde müstakil devlet kurabileceklerdir" şeklindeki 12. maddesine fiili ve siyasi bir temel oluşturulmak isteniyordu. Oysaki özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Rum nüfusu genel nüfusun sadece yüzde onu kadardı. Yörede sadece 250.000 Hristiyan yaşarken, 2.350.000 Türk ve Müslüman yaşıyordu. Yani bu durumda, yörede çok az bir nüfusa sahip olan Rumların bir devlet kurmalarına imkân yoktu. Rumların nüfusu hiçbir yerde yüzde onu aşmıyordu. Bu nedenle kurulması hayal edilen devlet, en önemli ögesini oluşturacak olan nüfustan yoksundu. Buna rağmen Rumlar, abartılmış nüfus istatistikleri yayınlıyorlardı. Ayrıca bölgede nüfus üstünlüğünü sağlamak için dışardan göçmen getirmeye çalışıyorlardı. Bu çerçevede Rumların faaliyetlerini diplomatik faaliyetler ve çetecilik faaliyetleri ile askeri müdahale teşebbüsleri olarak ikiye ayırabiliriz.

2.1.1. Diplomatik Faaliyetler

Türk hükümetinin işgaller nedeniyle düşmüş olduğu şaşkınlıktan büyük ölçüde yararlanan Pontusçular, Ruslardan aldıkları silahlar dışında, Mondros Ateşkes Anlaşması hükümlerine göre limanlara serbestçe girip çıkabilen Yunan gemilerinin taşımakta oldukları silah ve malzemeleri de kolayca ele geçirmektedirler. " Yunan Kızılhaç görevlisi diye gönderilenlerin çoğu subay, ilaç ve sıhhi malzeme diye gönderilenler de, Türklere karşı kullanılacak olan silah ve cephanelerdi(Saydam, 1999, s.130)." Bu yardımlarla gittikçe güçlenen Pontusçuların sayısı 1920 yılının başlarında 25 bin civarına ulaşmıştır(Türk İstiklâl Harbi VI, 1964, s.144-14). Bu arada sürekli saldırılar düzenleyerek, köyleri basıyorlar, birçok Türk'ü katlediyorlardı. Ancak yaptıkları propagandalarla kendilerini mağdur olan ve katledilen taraf olarak gösteriyorlardı. Bu saldırılarla hükümetin Ege'deki gelişmelere müdahale etmesini önlerken, aynı zamanda Trabzon Bölgesi'ne İtilaf Devletleri'nin asker çıkarmasını sağlamaya çalışıyorlardı.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Pontus meselesi Paris Barış Konferansı'nın gündemine alınmış ve diplomatik çabaların ağırlık merkezi Avrupa'ya kaymıştır. Avrupa'da Pontus konusundaki siyasi faaliyetleri ile dikkat çeken Pontus Örgütü'nün geniş teşkilatlanması ile çalışan ve Pontus hülyası için hizmet veren şahısların başında Marsilya'da yerleşmiş bulunan ve aslen Trabzonlu olan işadami(Güler, 1999, s.124) Giresun eski belediye başkanının oğlu Konstantin Konstantinides(Dünya Pontus Helenizmi, İkinci Kongresi, s.63) 1918 yılının Kasım ayı sonlarında Marsilya'da Avrupa, Amerika ve Türkiye'deki Pontusçuların katılımıyla(Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.I, s.94) ikinci bir kongre toplayarak (Du Congres des Originaires du Pont-Euxin), bu kongrede Pontus konusundaki talepleri belirlenmiş ve 2 Aralık 1919 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmiştir. Bu taleplerde; İtilaf devletlerinin 1.500.000 Ortodoks Pontus'lu Rum'u himaye etmesi isteniyordu(Sarınay, 1999, s.14). K.Konstantinides, Rus Dışişleri Komiseri Trotsky'ye bir telgraf çekmiş ve bir kongre tertip edildiğini, üyelerin, Rus sınırlarından Sinop'a kadar uzanan topraklar üzerinde bir Pontus Cumhuriyeti'nin kurulması yolunda çalıştıklarını bildirmiş ve Rusya'nın bu işe yardım etmesini istemiştir(Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.I, s.94). Rus sınırlarından Sinop'un batı kıyısına kadar uzanan kıyı bölgelerinde eski Trabzon Devleti'nin ihya edilerek bir Pontus Cumhuriyeti kurulması talep ediliyordu. Ancak İngiltere'nin bu sıradaki politikası söz konusu yerlerin Ermenistan'a bırakılması yönündeydi. Çünkü Rumların o sırada ileri sürdükleri istatistiklerin ve sınırların hayal ürünü olduğunu düşünüyorlardı. Bu nedenle Pontus Rumlarını Ermenilere bağlamayı düşünüyorlardı. Böylece Pontus Rumlarına da milli bir yurt sağlanacaktı.

Gerçekte Pontusçular da Karadeniz Bölgesi'nde yeterli çoğunluğa sahip olmadıklarının farkındaydılar. Bu nedenle çeşitli tedbirler almaya başlamışlardır. Kurulan ihtilal cemiyetleri, dini kurumlar ve din adamları batılların desteği ile bağımsız bir devlet kurabilmek için her türlü faaliyetin yanı sıra bölgeye dışardan göçmen getirmek suretiyle nüfuslarını arttırmaya çalışıyorlardı. Rusya'da bulunan Rumları vapurlarla Samsun'a getirmeye ve buralara yerleştirmeye başladılar. Ayrıca, çeşitli çeteler kurarak İslam

köylerine baskınlar yapmak suretiyle, Müslüman halkı katletmeye başladılar. 1918 yılının sonlarından 1919 yılının ortalarına kadar geçen dönemde Trabzon'a Rum göçmeni gelmiştir. "Trabzon İngiliz mümessili, valiliği ziyaret ederek, Batum'da bulunan 500 kadar Rum ailesinin Trabzon'a döneceğini haber verdi. Vali, geçim sıkıntısı yüzünden bunların dönüşlerinin uygun olmayacağını söyledi. Yunanistan göçmen işini çok yönlü yürütüyordu. Mütarekenin ilk altı ayında, yerli Rumlarla birlikte çoğu silahlı olmak üzere Trabzon'a 8.000'i aşkın Rum göçmeni gelmişti. Bu arada Giresun'a Eylül 1919'a kadar 525 Rum göçmen getirildi. Bunların bir kısmı yerli Rumlardı. Göçmen Rumları kabul etmeme hususunda Giresun'un daha kararlı bir tavrı vardır. Rusya limanlarından kalkan küçük bir Ukrayna vapuru, yolcuları arasına 71 Rum'u da almış ve bunları Giresun'a çıkarmak istemişse de Giresunlular buna izin vermemişlerdir(Çapa, 1993, s.13-14)."

Paris Barış Konferansı'nın hazırlıklarının yapıldığı sırada İtilaf Devletlerinin genel görüşü Giresun – Sivas – Mersin hattının doğusunda kalan toprakları Ermenistan'a bırakmaktı(Yerasimos, 1988, s.48). Konferans'ta Venizelos, Yunanistan'ın özellikle Batı Anadolu üzerindeki olan talebini belirtmişti. Böylece müttefiklere karşı daha inandırıcı olmayı düşünüyordu. Bu suretle Pontus konusunda fedakârlık yapmış gibi görülerek, Trabzon'un Ermenilere bırakılmasına razı olmuş gibi görünüyordu. Son derece zeki bir insan olan Venizelos, aynı zaman da çok da kurnaz bir diplomattı. Öncelikle, Yunanistan'a yakın olan yerleri istemeyi daha mantıklı buluyordu. Bu nedenle Pontus meselesini zamana bırakmıştı. Ancak, Venizelos'un bu tavrı Pontusçuların büyük tepkisine yol açtı ve onu tepkiyle karşılayan diğer Pontus temsilcileri daha aktif bir politika izlemeye başladılar. Karadeniz Rumlarını temsil ettiğini iddia eden muhtelif gruplar sık sık Avrupa'nın başkentlerine giderek diplomatik teşebbüslerde bulundular. "Venizelos'un politikasına karşı girişilen bu protestolara paralel olarak, Konstantinides ile Oeconomou, Paris Konferansı'na verdikleri ortak muhtıradaki; Kafkasya'dan Sinop'un batısına kadar uzanan topraklarda bağımsız bir Pontus Cumhuriyeti kurulmasını istemişlerdir"(Yerasimos, 1988, s. 34) Bu arada, Avrupa'daki Pontusçuluk faaliyetlerinin öncülüğünü Konstantinides yaparken, Türkiye içindeki faaliyetleri Patrikhane ile birlikte

Trabzon Metropolit Hrisantos yürütüyordu. Şubat 1919 yılında İstanbul'da Patrikhane tarafından bir Pontus Kongresi düzenlendi. Bu kongrede Pontus'un önce kendi kaderini tayin ederek bağımsızlığını kazanması, daha sonra ise Yunanistan'a ilhak edilmesi kararlaştırıldı(Dünya Pontus Helenizmi, İkinci Kongresi, s.16). Yine bu kongrede Paris Barış Konferansı'na Türkiye Rumlarının isteklerini sunmak üzere Patrik vekili Oreteos başkanlığında bir heyet seçildi ve Hrisantos da bu heyete dâhil edildi(Sarınay, 1999, s.18).

Söz konusu heyetle birlikte Paris'e gitmek üzere 28 Mart 1919'da Trabzon'dan ayrılan Hrisantos; İstanbul, Atina ve Marsilya üzerinden 29 Nisan tarihinde Paris'e varmıştır. Paris'e giderken de birçok Pontus dernek ve yöneticileri ile görüşerek fikir alışverişinde bulunmuştur. Hrisantos'un Paris'e gidişi Pontus meselesinde de bir dönüm noktası olmuştur(Yerasimos, 1988, s.49). Paris'te Venizelos ile birkaç kez görüşen Hrisantos, O'nun fikirlerine karşı çıkarak 2 Mayıs'ta "Trabzon Metropolit ve Gayr-i Müstahlis Rumların Murahhası" sıfatıyla imzaladığı bir muhtırayı konferansa sundu. Söz konusu muhtırada Trabzon'un tamamı, Sivas ve Kastamonu vilayetlerinin bir kısmı ile Amasya, Sinop ve Karahisar sancaklarını kapsayan Pontus bölgesinin 600.000'den fazla Rum'u barındırdığını bildirdi. Ayrıca bu sayıya Güney Rusya ve Kafkasya'ya göç etmiş olan 250.000 Rum da dâhil edildiğinde Pontus'taki Rum sayısının 850.000'i bulacağı belirtilmiştir. Yine aynı bölgede 836.000 farklı kökenden Müslüman'ın yaşadığı da belirtilmiştir. Bununla birlikte Hrisantos, Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey'in, Trabzon'un Rus işgaline düşeceği zaman idareyi kendisine bıraktığını belirterek, böylece Türklerinde bölgenin Rumlara ait olduğunu kabul ettiğini iddia ederek bu sırada kurulan Rum yönetiminin bütün İtilaf Devletleri'nce muhatap olarak kabul edildiğini ve Rumların en karışık ve zor dönemde bölgedeki asayişini sağladıklarını bildirmiştir. Bu şartlar altında da Pontus'un bağımsız bir devlet olması gerektiğini vurgulamıştır(Sarınay, 1999, s.18).

Paris Barış Konferansı'na Doğu Karadeniz Bölgesi için sunulan nüfus istatistiklerinin farklı ve abartılı olduğu dikkat çekmektedir. Bu yola başvurulmasının en büyük sebebi ise Rumların hiçbir yerde çoğunluğu teşkil edememeleridir(Sarınay, 1999, s.19). Patrikhane'nin Anadolu'daki Rum ve

Yunan emellerinin dini ve siyasi merkezi olması nedeniyle söz konusu istatistiklerinde gerçeği yansıtmaktan çok propaganda amacına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun farkında olan Pontus liderleri de diplomatik çabalarına paralel olarak bağımsız bir devlet kurabilmenin temeli olan nüfus çoğunluğunu sağlayabilmek için dışardan yoğun bir şekilde göçmen getirme faaliyetlerine devam ettiler. Göçmenler meselesini organize edebilmek amacıyla Patrikhane ve Yunanistan tarafından “Rum Muhacirleri Merkez Komisyonu” adıyla faaliyet gösteren Kordus gizli adını taşıyan bir komite kurulmuştur. “Kordus”, merkez İstanbul olmak üzere Trakya, Doğu Karadeniz ve İzmir bölgelerinde Rum nüfus üstünlüğünü sağlamak ve özellikle Rum çetelerini göçmen gibi göstererek Doğu Karadeniz bölgesine gönderme konusunda yoğun bir faaliyet göstermiştir(Güler, 1988, s.66).” Bu komite, metropolitleri de birer temsilci olarak kullanmıştır. Hrisantos’un Paris Konferansı’nda vermiş olduğu ve az önce bahsettiğimiz muhtıranın üzerinden çok da uzun bir süre geçmeden, itilaf devletleri, özellikle de İngiltere’nin desteği ile İzmir’e İtalyanların yerine Yunanlıları çıkarmaya karar verdiler. Bu kararla Venizelos İzmir ve Batı Anadolu üzerindeki emellerine ulaşırken, Pontus meselesine de daha ciddi bir şekilde sahip çıkmaya başladı. Hrisantos’a diplomatik özerklik verilirken, Atina’ya da, Pontus kökenli askerlerden oluşan bir birlik kurulması için emir verdi(Yerasimos, 1988, s.50).

Başbakan Venizelos da, Yunan ordusunun İzmir’i işgali ile başlayan savaş hedefleri arasında, “Pontus’ta ayrı bir devlet kurmak.” hedefine işaret ediyor ve “Bu devlet Ermenistan ve Gürcistan ile işbirliği yapmak suretiyle İslâmlığa ve icabında Rus emperyalizmine karşı sağlam bir set teşkil edecek. Yunanistan’ın elyevm sahip bulunduğu kuvvetler bu seferin tam bir başarıya ulaşmasını temin için yetecektir.” diyordu. Muhacir görüntüsüyle yerleştirilenler aslında Rum çeteleriydi ve bunlar Yunan Kızıl Haç’ındaki Yunan subaylar tarafından yönetiliyorlardı. Anadolu’nun belirli yerlerine Rum nüfusunun yığılmasının, aslında siyasî bir programın parçası olduğu Osmanlı hükümetince de anlaşılacakla beraber mütarekenin getirdiği şartlarda çözüm diplomatik temaslarda aranmaktaydı(Yazıcı, 11–15 Eylül 2006, Tebliğ).

Pontus güçlerinin örgütlenilebilmesi için Yunanlı Albay Kateniotis'i görevlendirmiştir. Bu arada 6 Temmuz 1919'da Batum'da toplanan Pontus Kongresi'nde de önce Pontus'un bağımsız olması, ardından da Yunanistan ile birleşmesi kararı alınmıştır.

Tüm bu yaşanan gelişmelere rağmen, Avrupa'da sekiz ay kalmış olan Hrisantos, Pontus'un bağımsızlığının sağlanmasına ilişkin olarak beklediği sonucu alamadığı gibi umduğu desteği de bulamamıştır.

İstediği politik desteği bulamayan Hrisantos, Ekim 1919'da İstanbul'a geldi. Buradaki faaliyetlerini ise ikili olarak sürdürmeye başladı. Pontus'un Ermenistan'a bırakılması düşüncesini içine sindiremeyen Hrisantos, "Trabzon'da bir Ermeni idaresi kurulamayacağını, Türkler ile Rumların çıkarlarının birlikte yaşamakta olduğunu" açıklamasına rağmen, diğer taraftan da İsviçre'deki kantonlar gibi bir statü dâhilinde olması koşuluyla Ermenistan'a bağlanabileceklerini açıkladılar.

Bu aradaki diğer ilginç gelişme ise Ermenilere karşı Türklerle Rumların birlikte hareket etmesinin önerilmesi idi. Zira İstanbul'da sürdürülen bu temaslar Yunanistan yönetiminin baskısıyla kesilmiştir. Çünkü Yunanistan, Anadolu'da başlamış olan milli harekete karşı Rum – Ermeni işbirliğini sağlamaya çalışıyordu. Zaten Venizelos'un öncelikli amaçlarından biri de Anadolu'da başlamış olan milli mücadeleyi, işgalleri kolaylaştırmak amacıyla iki ateş arasında bırakmaktı. Bunun için de Pontus temsilcilerini Ermenilerle anlaşmaya zorluyordu. Tüm bu gelişmeler karşısında Pontusçular, bağımsızlıktan vazgeçmemekle beraber, Ermenilerle pazarlığa başladılar ve bir konfederasyon kurabileceklerini açıkladılar (Saydam, 1990, s.428-429). Bu politik atmosfer devam ederken, Hrisantos, 9 Kasım 1919'da yeni vali Haydar Bey ile birlikte Trabzon'a dönmüştür. Hrisantos, Trabzon'da bulunduğu süre içinde mevki kumandanı ve vali ile resmi görüşmeler yapmış ve bu görüşmelerde her fırsatta Türklerle Rumların işbirliği içinde bulunmaları gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Trabzon'da bir Ermeni yönetiminin kurulamayacağını ve gerçek menfaatleri açısından gerekli olan şeyin Rumların Türklerle birlikte yaşaması olduğunu vurgulamıştır. Pontus davası

için beklediği desteği Avrupa'da bulamayan Hrisantos, Ermeni isteklerini ön plana çıkararak, Rum emellerini gizlemeye çalışıyordu. Bu suretle Türklerin güvenini kazanmaya çalışan Hrisantos, bunda kısmen de başarılı olmuştur. Çünkü Hürriyet ve İtilaf taraftarları ona inanarak kendisi ile işbirliği yapmışlardır. Ancak aynı güveni Harbiye Nezareti, Emniyet Müdürlüğü ve bölge halkı üzerinde sağlayamamıştır. Tam tersi, Hrisantos'un davranışlarındaki bu değişiklik kuşku ile karşılanmıştır. Gerçekten de Hrisantos'un politikasındaki bu değişikliğin samimi olmadığı çok kısa bir süre sonra ortaya çıktı(Sarınay, 1999, s.26).

14 Kasım 1919'da Batum'a giden Hrisantos, güya buradaki Pontus komitesi'ni, Karadeniz kıyılarında bir Pontus Devleti kurulması fikrinden vazgeçirmek düşüncesindeydi. Ancak Hrisantos'un orada bulunduğu bir sırada, 18 Aralık 1919'da Batum'da bir Pontus Rum hükümetinin kurulmuş olması O'nun gerçek niyetini gözler önüne sermektedir(Nutuk, c.II, s.627).

Batum'da Pontus rüeasasından Taymaktaklos Kind'in eniştesi Yuanidi Gastropulos ve Bünyatoğulları'nın evinde kalarak bir ara bütün Rumlara Avrupa'daki çalışmalarını ihtiva eden bir nutuk vermiştir(Güler, 1999, s.125).

Batum'dan Tiflis ve Erivan'a geçen Hrisantos, Venizelos'un talimatı ile Ermenilerle federasyon görüşmelerine katıldı. Bu görüşmelerde Rumlar, iki eşit federasyonun oluşturacağı bir konfederasyon kurulmasını talep etmişlerdir. Ancak Ermeniler buna karşı çıkmışlar ve Rumların ancak bir federe devlet olarak Ermenistan'a katılabileceklerini belirttiler. Bu nedenle Ermenistan'la anlaşma sağlanamadı(Saydam, 1999, s.30).

Ermenilerle anlaşma sağlanamaması ile birlikte, Hrisantos'un başlatmış olduğu görüşmeler Ocak 1920'de Yunan Ermeni anlaşması ile sonuçlanmıştır. "Yunan subayı ve Pontus davasının öncülerinden Katheniotis ile Ermenistan temsilcisi General Terminassian arasında imzalanan bu anlaşma ile müttefiklerin veya Yunanlıların bölgeye askeri yardım göndermesi kararlaştırılmıştır(Sonyel, 1973, s.172)."

Rum – Ermeni işbirliğinin böyle bir ittifakla sonuçlanması Venizelos’un stratejisinin de bir gereği idi. Çünkü Venizelos bu suretle Anadolu’daki milli hareketin güçlenmesini engelleyebileceğini düşünürken, Doğu’da Rum – Ermeni ve Gürcü ittifakının güçlü bir set oluşturacağına inanıyordu. Bu işbirliği ayrıca, Bolşevizm’e ve Türk milliyetçiliğine karşı bir engel olarak görüldüğünden müttefikler tarafından da desteklenmekteydi(Sarınay, 1999, s.29).

Venizelos’un diplomatik alanda Pontus konusunu ağırdan alıyormuş gibi görülmesinin temelinde Sevr Anlaşması’nın netleşmesini beklemesi yatıyordu. Nitekim Sevr Anlaşması’nın imzalandığı tarih olan 10 Ağustos 1920’ye kadar, özellikle Haziran ayından itibaren Llyod George Venizelos’a Türkiye’nin Sevr Anlaşması’nı kabul etmesi için askeri yoldan dayatması görevini verdi. Bunun üzerine Pontus meselesinin çetecilik ve askeri cephesi canlanmıştır. Sevr Anlaşması’nın imzalanmasının ardından ise 1920 sonbaharında Türkler Ermenileri bozguna uğrattılar ve Gümrü Anlaşması’nı imzaladılar. Ermenilerin yenilmesini fırsat bilen Venizelos Llyod George’a bir mektup göndererek İstanbul’un işgal edilmesini ve Karadeniz’de bir Pontus Devleti kurulmasını teklif etti.

2.1.2. Çetecilik Faaliyetleri ve Askeri Müdahale Teşebbüsleri

Rum çetecileri, Trabzon’un Ruslar tarafından işgali sırasında Türklere karşı yaptıkları her türlü eziyeti, Mondros Mütarekesi’nin ardından Türk ordusunun terhis edilmeye başlanmasına paralel olarak Doğu Karadeniz Bölgesi’nde artan bir şekilde devam ettirmişlerdir. Pontus çetelerinin ilk saldırıları Kasım 1918’de Bafra civarında bulunan Nebyan bölgesinde başlamıştır(Yerasimos, 1988, s.59). Nebyan bölgesi, yerinin sarplığı, Rum köylerinin yoğun oluşu gibi sebeplerle Pontus çetelerinin ilk olarak ortaya çıktığı ve saldırıya geçtiği bölge olmuştur. Nebyan bölgesinde başlayan saldırılar daha sonra Samsun, Çarşamba, Vezirköprü, Terme, Amasya, Merzifon, kavak, Ladik, Gümüşhacıköy, Havza, Tokat, Erbaa ve Sivas bölgelerine yayılmıştır. “Her köy ve kasabanın nüfusuna oranla kurulan Rum çeteleri, bir başkan ve iki üyeden oluşan bir heyet tarafından idare ediliyordu.

Pontus cemiyetinin gizli tutulan tüzüğüne göre, yirmi yaşından itibaren her Rum silah tutmaya layık görülüyor ve kendi ihtilal ordularının birer askeri sayılıyorlardı(Çapa, 2001, s.65).”

Rum çetelerinin esas amacı Trabzon, Ordu, Giresun ve Samsun başta olmak üzere diğer Karadeniz şehirlerinde asayiş bozuk göstererek İtilaf Devletleri'nin söz konusu yerleri işgali için zemin hazırlamaktı.

200 kişilik bir İngiliz kuvvetinin 9 Mart 1919'da Samsun'u, 30 Martta ise Merzifon'u işgal etmesiyle Pontusçu çetelerin saldırıları da son derece artmıştır(Sarınay, 1999, s.32). Paris Barış Konferansında Pontusçulara beklediği siyasi desteği vermeyen İtilaf Devletlerinden başta İngiltere olmak üzere, bölgedeki Pontusçulara ciddi yardımlar gelmeye başlamıştır. Köylerdeki çeteleri organize etmek amacıyla bir komite kurulmuş ve Rum çetelerine silah dağıtılmıştır. İtilaf Devletleri'nin desteğini arkalarına alan Samsun'lu Rumlar 7 Nisan 1919'da Yunan bağımsızlık gününü kutlamışlardır(Nutuk, c.II, s.627). “Nisan ayının ikinci yarısında Metropolit Germanos, Samsun Piskoposluğunda çete liderlerini toplayarak, Samsun, Bafra, Çarşamba, Ünye, Fatsa, Tokat, Niksar, Merzifon, Havza, Erbaa, Ladik, Amasya ve Vezirköprü bölgelerinde örgütlenmenin güçlendirilmesi için kararlar alınır(Yerasimos, 1988, s.44).”

Pontus çeteleri bu yardımlarla örgütlenirken, itilaf devletleri de bir yandan Türk ordusunun silahlarını toplamaya hız verirler. Türk ordusunun silahları toplanırken, Pontusçu çetelere de Yunan Kızılhaç gemileriyle ilaç sandıkları içinde silah ve cephane taşınmıştır. Bir defasında, Samsunda ticari mal diye boşaltılan sandıkların vinçten düşüp açılmasıyla, içlerinin tüfek ve mermi olduğu görülmüştü(Kalpakçioğlu, 1994, s.205).

Karadeniz'de tüm bunlar yaşanırken, Mustafa Kemal Paşa 9. Ordu Müfettişliğine atanmış ve 19 Mayıs 1919'da bu unvanla Samsun'a çıkmıştır. Buradan İstanbul'a gönderdiği raporlarda Karadeniz Bölgesindeki Rum çeteleri hakkında bilgi vermiştir. Bölgedeki asayişsizliğin Samsun ve civarında bulunan 40 kadar Rum çetesinden kaynaklandığını belirten Mustafa

Kemal, Müslüman halkında bu çetelerden korunmak için çete oluşturduklarını ve Müslüman çetelerin sayısının da 13 olduğunu bildirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Havza'dan gönderdiği 5 Haziran 1919 tarihli raporda da Trabzon hakkında şu bilgileri vermiştir. "Müslümanlardan birkaç çete var ise de soygunculuk gayesine dayanmaktadır. Tehcir işlerinden dolayı kaçak durumda olan Topal Osman Ağa'nın çetesi önemli olup, Giresun ve doğusu civarında da önemli bir asayişsizlik hareketi görülmemiştir. Müslümanlar arasında şahsi sebeplerle bazı öldürme gibi adi cinayet olayları çıksa da bunlarda ne eşkıyalık ne de siyasi gaye yoktur. Rum'ların bu vilayetteki teşkilatı da aynen Canik ve Amasya'daki teşkilatları gibi siyasidir. Çıkardıkları olaylar ve çete hareketleri azdır. O da Trabzon vilayeti halkının uyanıklığındandır. Yalnız, Köroğlu – Afkalidis adındaki otuz kişilik Rum çetesi Gümüşhane ve Zanta taraflarında çok kanlı olaylar çıkarmaktadır. Şimdiye kadar az vakitte on beş Müslüman öldürülmüştür. Gayeleri, asayiş bozuk göstermektir(Atese Arşivi, Atatürk ile ilgili arşiv belgeleri (1911 – 1921), 1982, s. 30)."

Ağustos 1919'da Ali Fevzi Paşa İstanbul Hükümeti tarafından Trabzon – Erzurum bölgesinde inceleme yapmak üzere gönderildi. Ali Fevzi Paşa başkanlığındaki heyet de Mustafa Kemal Paşa'nın tespitlerini teyit ediyordu. 22 Ağustos 1919'da bu heyet tarafından gönderilen bir yazıda, Etniki Etery'a'nın daha önceden pek çok yerde yaptığı gibi Samsun ve Trabzon'da çeteler oluşturduğu belirtiliyordu. Rusya ve Edirne'den göçmen adıyla getirilen Rumlar da bu çetelere dâhil edilmiştir. Siyasi amaçla çalışan Rum çeteleri özellikle Maçka kazasında etkin durumdaydılar. Oysa Müslümanların oluşturdukları çetelerin hiçbirisi siyasi amaç gütmüyorlardı.

Santa nahiyesi denilen Sürmene'nin güneyindeki yüksek yaylada faaliyet gösteren Rum çeteleri de bu siyasi amaçla kurulmuş olan çetelerdendir. Bunların amaçları hem Trabzon – Erzurum yolunda asayiş bozmak hem de Pontus devletini kurmak amacıyla kıyıya çıkarılacak olan kuvvetlere yardım etmektir. Santa yaylasından Bayburt, Gümüşhane, Ardasu ve Cevizliğe inen kısa yollar gerektiğinde kendilerine karşı koyacak olan Türk

kuvvetlerini arkadan kuşatma imkânı verecek bir coğrafi yapıya sahip olması nedeniyle Santa yaylasının önemli bir konumu vardı.

1919 yılındaki yaşanan çetecilik olaylarından siyasi amaçlı olarak kurulanlarından başka az da olsa soygun amaçlılarına da rastlanıyordu. Rum çeteleri zaman zaman Trabzon ve Giresun sahillerine çıkıp huzursuzluk yaratmak istiyorlarsa da yöre halkı ve askeri kuvvetler buna izin vermiyordu. “Batum o yıllarda Rum çeteleri için adeta bir karargâh durumundaydı. Burada silahlandırılıp işleri tamamlanan çeteler Karadeniz kıyılarına sevk edilirdi(Çapa, 2001, s.67).” Bu sebeple kıyıların güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla gece dahi tetikte olmak gerekiyordu.

1920 yılının başlarından itibaren başta Samsun olmak üzere Pontus çetelerinin bir taraftan sayıları artarken, diğer taraftan da güçlü bir örgütlenme hareketine başlamışlardır. Rum çetelerine itilaf devletleri, özellikle İngiliz ve Fransızlar yardımcı oluyordu. Bütün çete reisleri, muhtarlar ve metropolitler toplanarak hepsi askeri disiplin altına alınıyor ve uyulması gereken kurallar tespit ediliyordu. Böylece düzenli orduya benzeyen bir örgütlenme ortaya çıkmıştı.

Rusya’dan gelen çetelerle toplam sayıları 25.000 civarına ulaşan Rum (Pontus) çeteleri özellikle Samsun ve çevresinde Rum köylerinin bulunduğu bölgelere tamamen hâkim olarak Türk ordusunu arkadan vurmaya hazırlanıyorlardı. Bu arada Rum çeteleri, Topal Osman’ın hâkim olduğu Giresun hariç diğer bölgelerde saldırılarını arttırmışlardır.

23 Ekim 1919 tarihinde İstanbul’da Birinci Pontus kongresi toplandı. Bu kongrede Doğu Trakya ve Pontus için İstanbul merkez olarak seçilmişti. Ancak Venizelos İstanbul’un merkez yapılmasını şimdilik erken bulmuş ve sadece Pontus Devleti için gizlice çalışılması için patrikhaneye gizli emir vermiştir. Ayrıca askeri teşkilatlanmanın tamamlanabilmesi için İstanbul’daki polis şeflerinden bazıları da Trabzon’a gönderilmiştir. Bu arada Pontusçular silahlı hareketin yanı sıra propagandaya da büyük ağırlık vermeye başladılar.

“1920 yılının ilk yarısında hazırlıkları tamamlanarak 10 Ağustos 1920’de imzalanacak olan Sevr’i, İngiltere’nin zorla kabul ettirme politikası çerçevesinde Yunan ordusuna ileri hareket etme izni verildi. 22 Haziran 1920’de Trakya ve Batı Anadolu’da genel bir saldırıya başlayan Yunan ordusu, Haziran sonlarında Salihli, Akşehir, Alaşehir ve Balıkesir’i, 8 Temmuz’da Bursa’yı işgal ederken, 27 Temmuz’a kadar bütün Trakya’yı işgal etmişlerdir. Bu sırada henüz düzenli ordunun kurulmamış olması ve içeride cereyan eden iç isyanlar sebebiyle Yunan ordusunun ilerleyişine engel olunamamıştır(Aybars, 1984, s.230 – 231).” İşgallerin tüm hızıyla sürdüğü ve Anadolu’daki milli hareketin en zayıf olduğu böyle bir dönemde Yunanistan, başta Samsun olmak üzere Doğu Karadeniz’de iyi teçhiz edilmiş 20.000 – 25.000 kişilik Pontus çetesi ile doğu tarafından da saldırıya geçerek kesin sonucu almayı planlamıştır. Bu arada da Yunan Genelkurmayı, Ankara’nın birkaç hafta içinde düşeceğini planlıyordu. Ankara’nın düşmesinin ardından Türk birliklerinin Sivas – Kayseri mevkiine çekilmesi ihtimaline karşılık Pontus birliklerini Yunan askeri ile takviye ederek Samsun – Sivas yolunu kesmeyi planlıyordu. Bu suretle, bölgedeki Ankara hükümetine isyan eden unsurlarla da işbirliği yaparak milli mücadeleyi imha etmeyi hesaplamıştır. Bu teklif Venizelos’a Atina’daki Pontus komitesi tarafından iletilmiş, Venizelos da bunu Lloyd George ile paylaşarak, Ankara ve Karadeniz’deki milli hareketin kesin olarak ortadan kaldırılması için bu harekâtın şart olduğunu belirtmiştir. Ancak, Yunanistan’ın buna karşılık İngiltere’den üniforma ve mali yardım talepleri olmuştur. Çünkü Yunanistan’ın siyasi, askeri ve mali nedenlerle bu harekâtı tek başına yapması mümkün değildi.

Samsun civarında yoğunlaşan Pontus çeteleri, Yunanistan’ın bu stratejisi ile hareket etmeye başlamışlardır. Samsun’dan İç Anadolu Bölgesine doğru ilerlerken yol üzerindeki köyleri de yakıp yıkmışlar ve katliamlar yapmışlardır. Yunanistan’ın sunduğu bu savaş stratejisi müttefik devletlerince incelenirken,

TBMM hükümetinin Ermenilere karşı başlatmış olduğu harekât başarıyla sonuçlanmış ve Ermenilerle Gümrü Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile T.B.M.M hükümeti Doğu cephesinde emniyeti sağlamış oluyordu.

Bu durum müttefik devletlerin hiç işine gelmediğinden Yunanistan'ın askeri operasyonu başlatması yönünde karar alınmıştır. "Özellikle İstanbul'daki İngiltere temsilcileri Türk ordusunun doğuda gelişen başarıları üzerine, hala Yunan kuvvetlerinden yararlanılması isteniyorsa, onlara İstanbul ve Pontus Cumhuriyeti'nin vaat edilmesi ve Trabzon'a yapılacak bir Yunan operasyonunun desteklenmesi gerektiğini savunmaya başlamışlardır (Yerasimos, 1988, s.62)." Venizelos'un uzun zamandır planlamakta olduğu böyle bir siyasi ortamın oluştuğu bir sırada Yunanistan kralı Kral Aleksandros öldü. Haneden bunalımının yaşandığı sırada, 14 Kasım 1920'de seçimler yapıldı ve Venizelos seçimleri kaybetti.

TBMM hükümeti yaşanan tüm bu gelişmeleri yakından takip ederken başta Pontus çeteleri olmak üzere, iç isyanları bastırabilmek amacıyla Merkez ordusunu kurmuştur. Yunanistan'daki bu gelişmeler, İngiltere'yi de endişelendirmiştir. Ancak, İngiltere'nin korktuğu olmamış, Yunanistan'daki yönetim değişikliğine rağmen, takip edilen politikada bir değişiklik olmamıştır. Yeni Yunan hükümeti de Anadolu'da ilerlemelerine devam etme kararı almıştır.

Bu gelişmeler yaşanırken, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 16 Mart 1921 tarihinde Moskova anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Sovyetler Birliği, Anadolu'ya, başta silah yardımı olmak üzere çeşitli destekler sağlayacaktı. Yunanistan, bu yardımın önlenebilmesi ve Karadeniz limanlarının ablukaya alınması için İngiltere'ye yeni bir teklifte bulunmuştur ve TBMM hükümetinin Karadeniz'deki tek güvenli limanı olan İnebolu'yu bombalamışlardır. 20 Temmuz 1921'de Trabzon'u bombalayan Yunan savaş gemileri, Büyük Taarruz öncesinde de Samsun'u bombalamışlardır. Bu saldırılar, bölgedeki Rum çetecileri daha da cesaretlendirmiştir. Bu gelişmeler üzerine endişeleri giderek artan TBMM hükümeti de askeri ve idari açıdan radikal kararlar alarak Pontus çetelerini etkisiz hale getirme yoluna gitmiştir(Sarınay, 1999, s. 40).

2.2. Dış Unsurlar

Ülke içinde Pontuşçuluk davası güden çeşitli kişi ve kuruluşlar ile bunlara yardımda bulunanların dışında bu davaya yardım ve destekte bulunan ülkelerde vardı. Bu ülkelerin başında ise Yunanistan ile birlikte, İngiltere, Fransa ve Amerika gelmektedir.

Paris Barış Konferansı'na birçok devlet katılmış olmakla birlikte, alınacak kararlarda, İngiltere, Fransa ve Amerika hâkimdi. O çağın İngiliz, Fransız ve Amerikan yöneticileri Yunan klasikleri ve İncil ile eğitilmiş politikacılar olduklarından Yunanistan'a sempati duyuyorlardı. Bu nedenle de Yunanistan'ın "Küçük Asya" macerasını destekliyorlardı.

Doğu Karadeniz bölgesindeki Osmanlı devletinin hakimiyeti yeniden tesis etmesinden sonra, Pontuşçuluk faaliyetleri: Rusya, Yunanistan, Avrupa ve Amerika'da hızlanmış ve uluslar arası bir boyut kazanmaya başlamıştır(Sarınay, 1999, s.11).

Eylül 1917 tarihinden itibaren de Paris'te Fransızca olarak Journal Des Hellenes, Mediterrennee Orientale, Londra'da Esperia ve Atina'da yayınlanan çeşitli gazete ve bültenlerle yoğun bir propaganda başlamıştır(Dünya Pontus Helenizmi İkinci Kongresi, s.60).

Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk, İstiklal Savaşı sürecinde Pontuşçuluk faaliyetleri ile ilgili olarak Büyük Nutuk'ta şöyle demektedir.

"Bazı yabancı hükümetler, Pontus hükümetinin kurulması için Yunanistan'a yardımcı olacaklarına söz verdiler. Samsun ve dolaylarındaki Rum nüfusunu arttırmak için de, Rusya'daki Rum ve Ermenileri Batum'da topladılar. Onları, Türk Kafkas ordularından alınıp Batum'da depo edilen silâhlarla donatarak, sahillerimize çıkarmaya başladılar.

Çetecilik etmek üzere, sahillerimize çıkarılabilecek birkaç bin Rum'u Haralambos adında bir adamın emri altında topladılar. Batum'da

toplananların da Haralambos'un etrafında toplananlara katılmaları sağlanıyordu.

Bunlar, memleketimiz içinde, Samsun'daki bazı yabancı devlet temsilcileri tarafından korunuyor ve silâhlandırılıyordu. Kıyılarıımıza çıkan bu çeteler, göçmenleri besleme maskesi altında, yabancı hükümetler tarafından yedirilip giydiriliyordu.

Yabancıların Kızılhaç heyetleri arasında gelen subayların da örgüt kurmak, çetelerin askerî öğretim ve eğitimi ile uğraşmak ve gelecekteki Pontus hükümetinin temelini atmakla görevlendirildikleri anlaşılıyordu(Nutuk, s.387). ”

2.2.1 Yunanistan

Birinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde İtilaf Devletlerinin safına katılmış olan Yunanistan, Paris Barış Konferansı toplandığında Türkiye'den toprak talep etmiştir. Anadolu üzerindeki Yunan emellerinin en büyük savunucusu olan Venizelos, bu emellerini gerçekleştirebilmek için zaman zaman taviz de vermek zorunda kalmıştır. Venizelos, ilk başta Karadeniz'de Enosis'i gerçekleştirmeyi düşünmemiş olsa da, Pontusçulara Patrikhane aracılığıyla yardım etmiştir. Zira Karadeniz bölgesindeki karışıklıkların çoğu kez Yunanistan'la bağlantılı olduğu da bilinmektedir.

Nitekim 1917 Ekim ayı ortalarında Atina'da Karadeniz kıyı şehirlerinde yaşayan Pontusluların temsilcilerinin katıldıkları, bölgedeki Rumları bağımsız bir devlet içinde birleştirmeyi amaçlayan önemli bir kongre yapılmıştır(Dünya Pontus Helenizmi İkinci Kongresi, s.16). Kritik günler yaşanmaya devam ederken, Venizelos da bir diplomat kurnazlığı ile bir yandan Ermeni isteklerini Pontusçuların isteklerine tercih eder görünürken, diğer yandan da Pontus hareketlerine destek veriyordu.

Yunanistan Pontus sorununu, işgalin kolaylaşması kapsamında Türk ordusunun arkadan vurulması için bir araç olarak kullanmıştır. Atatürk

Yunanistan'ın Pontus faaliyetlerine Büyük Nutuk'ta " Venizelos, Pontus hükümeti kurulması düşüncesini ortaya atmış ve İstanbul Patrikhanesi'ne buna göre talimat vermişti. Aynı zamanda, İstanbul'da gizli bir Yunan polis teşkilâtı kurmakla görevlendirilen Albay Alexandros Zimbrakakis tarafından Pontus jandarma teşkilâtını düzene sokmak üzere Eiffel (Eyfel) adlı Yunan torpidosuyla, bir subaylar heyeti de gönderilmişti. Türkiye'de bu türlü işler olurken Batum'da da 18 Aralık 1919'da Pontus Rum Hükümeti adıyla bir hükümet kurulmuş ve teşkilâtlanmaya başlamıştı(Köse, 2005, s.101).

İstanbul her daim Yunan faaliyetlerinin merkezi olmuştur. Özellikle mütarekeden sonra, Yunanlılar, bölgeye serbestçe girip çıkan savaş ve ticaret gemileri aracılığıyla bölge halkını silahlandırmışlardır. Buradaki amaç, yerli Rumları Yunanlaştırarak Anadolu'da ayaklanmalar çıkartmaktır.

Yunanlıların bu girişimleri devam ederken, diğer yandan da Yunan – Ermeni ittifakı sağlanmıştır. "Nitekim daha Mondros Mütarekesinden önce Genevre'de, Türkiye'de Zulme Uğramış Milletler Birliği (Ligue des Nationalites Opprimes de Turquie) nin kurulmasıyla başlayan bu işbirliği, Patrik Zaven Efendi'nin 6 Aralık 1918'de Kudüs'ten İstanbul'a dönmesinden sonra daha da hızlandı. Aynı tarihte Venizelos'tan alınan direktifler doğrultusunda İstanbul'da Rum – Ermeni İttihad Komitesi kuruldu. Ermeni Patriği Zaven Efendi, İstanbul Rum Patrikhanesi'nde teşekkül eden Mavri Mira heyeti ile hemfikir olarak çalışıyordu(Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.I, 1991, s.98)."

Rumlar ile Ermenilerin işbirliği Londra Konferansı öncesine kadar devam etmiştir. Ancak, konferansta, Trabzon'dan Tirebolu'ya kadar olan yerlerin Ermenilere verilecek olan yerler arasında olması nedeniyle ayrılıklar başladı. Çünkü Rumlar, söz konusu yerlerdeki nüfus yoğunluğunun Rumlarda olduğunu belirterek buraların Pontus Cumhuriyeti'ne ait olması gerektiğini savunuyorlardı.

Rum halkının çok göç eden bir toplum olmasını Yunanistan çoğu zaman kendi lehine kullanmayı iyi becermiştir. Çeşitli yerlere göç etmiş olan Rumlar,

dünyanın ileri gelen kimi ülkelerinde önemli Yunan kolonileri kurmuşlardır. Bu koloniler, Yunanistan için, bu devletlerden ekonomik ve siyasi destek alması için vesile olmuşlardır. Ayrıca Yunanistan, bu koloniler sayesinde, devletlerin kamuoylarını etkileme şansına da sahip olmuştur. “Rum nüfusunu ileri sürerek bazı topraklar üzerinde hak iddia etmek ve böylece Megali İdea’yı gerçekleştirmek de Yunanistan’a sağlanan en büyük avantajdır(Erdeha, 1974, sy.36).”

Sevr Anlaşması'nın imzalanmasının ardından, özellikle 1921 yılının başından itibaren faaliyetlerini arttıran Yunanlılar, Karadeniz kıyılarını 26 Mart tarihinden itibaren abluka altına almışlardır. Bu ablukanın temel nedeni Batı Cephesine yapılan nakliyatı önlemeye çalışmaktı. Çünkü Karadeniz limanlarından, Milli Mücadele'ye destek olmak amacıyla önemli mühimmat sevkıyatı yapılmaktaydı. Bu sevkıyatı önlemek için Yunanlılar, 1921 ve 1922 yıllarında Karadeniz kıyılarındaki önemli liman şehirlerini bombalamışlardır. Özellikle T.B.M.M. Hükümeti'nin başlıca giriş limanı olan İnebolu'nun bombalanması üzerine T.B.M.M. Hükümeti 3 Temmuz 1921'de de Karadeniz kıyılarını 12 Haziran 1921 tarihinden geçerli olmak üzere savaş alanı ilan edilmiştir(Sarınay, 1999, s.48). Ardından Samsun şehri bombalanmış ve bu bombardıman İstanbul ve Ankara hükümetleri tarafından protesto edilirken, itilaf devletleri de bu olayı tasvip etmediklerini Yunanistan'a bildirmişlerdir.

Yunanistan'ın limanlara ve şehirlere yapmış olduğu bombardımanlardan ümitlenen Pontusçu Rumlar, T.B.M.M Hükümeti'ne karşı ayaklanarak dağlara çıkmışlardır. Ancak Yunanistan'ın Anadolu'daki Milli Mücadele karşısında başarısızlığa uğraması ve Anadolu'dan çekilmesi Pontus Rumları açısından her şeyin sonu olmuştur.

2.2.2. İngiltere

Osmanlı Devleti'nin parçalanarak yıkılması hususu, bilindiği gibi İngiltere'nin dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Pontus meselesine çok ciddi olarak sarılan Yunanistan'ın en büyük teşvikçisi hatta bu işi başlatıp Yunanlıları ileri sürenlerin İngilizler olduğu şüphesizdir. Bu bakımdan Pontus

olaylarının hemen her safhasında İngiliz siyaset adamlarını ve askerlerini görebilmek mümkündür. Mütareke sonrası Karadeniz bölgesinde bazı yerlere çıkarılan İngilizler boş durmayıp hemen Pontus fikrine kapılan yerli işbirlikçilerle temasa geçip faaliyetlere başlamışlardır. Nitekim İngiliz temsilcisi Solter, Metropolit Germanos'un başkanlığında bir örgüt kurmuştur. Metropolit Germanos çete başlarını Samsun piskoposluğunda bir araya getirerek örgütün Samsun, Bafra, Çarşamba, Ünye, Fatsa, Tokat, Niksar, Merzifon, Havza, Erbaa, Ladik, Amasya ve Vezirköprü bölgelerinde teşkilatlanmasını kararlaştırmışlardır. Pontus ayaklanmasında en kuvvetli direniş adı geçen bu bölgelerde olmuştur(Pehlivanlı, 1999, s.89–90). Germanos hatta çetelerden 20 kadarını Balkan Savaşlarında Yunan ordusunun yanında savaşmak üzere cepheye göndermiştir(Yerasimos, 1988, s.36).

Fotoğraf 2.3., Metropolit Germanos

İngilizler Karadeniz'deki olaylarla yakından ilgileniyorlardı ve yörede Mondros Mütarekesi hükümlerine uyulmasını sağlamak için büyük çaba harcıyorlardı. Bu amaçla Karadeniz'in çeşitli yerlerine asker çıkarıyorlardı. Çıkarılan bu askerler ise boş durmayarak Pontus fikrine kapılmış olan işbirlikçilerle temas kurup faaliyetlerine başlamışlardır. İlk olarak 9 Mart

1919'da Samsun'a 200 kişilik bir İngiliz müfrezesi çıkmıştır. Samsun'a çıkarılan 200 kişilik İngiliz birliği, Pontus çetelerini büsbütün şımarttı. Mütarekeden sonra silahlarımızın elimizden alınmış olmasına rağmen onlara hala silah yardımı devam ediyordu. İngilizler Samsun'a çıktıkları vakit bu çetelerin üyelerine herkesin gözü önünde on bin silah dağıtmaktan çekinmemişlerdi(Kalpakçioğlu, 1994, s.206). Mütarekenin bozulacağı endişesiyle güvenlik kuvvetleri ya kullanılamıyor, ya da asayişsizliği önlemede yetersiz kalıyordu. Bu durumda sırf nefis-i müdafaa için Türkler de harekete geçince, bu zamana kadar Pontus çetelerinin terör faaliyetlerini seyreden İngilizler, seslerini yükselttiler ve 21 Nisan 1919'da Osmanlı Hükümeti'ne bir nota vererek Orta Karadeniz'de Türklerin Hristiyanları katlettiklerini bildirdiler, bunun önüne geçilmediği takdirde bölgenin işgal edileceği tehdidinde bulundular. Esasında olay bunun tam aksineydi. İngilizler gerçekleri tahrif ederek, Pontusçuları korumayı ve karışıklıkların devamını amaçlıyorlar bölgeyi işgal etmek için bahane arıyorlardı. İstanbul Hükümeti hemen bölgeye yetkili birini göndermek için kolları sıvadı. Derinlemesine bir araştırmadan sonra Mustafa Kemal Paşa üzerinde mutabakat sağlandı. Çünkü O, II. Meşrutiyet'in çalkantılı döneminde siyasete bulaşmamış, girdiği bütün savaşlarda zafer kazanmış başarılı bir kumandandı(Akbulut,19 Mayıs'ın Anlamı). 30 Mart'ta ise İngiliz ordusunda görevli Hintli subay ve askerler Merzifon'u işgal etmişlerdir. Bu işgal Pontusçu çetelerin faaliyetlerini iyiden iyiye arttırmasına sebep olmuştur. Söz konusu tarihlerde İstanbul'dan Erzurum'a gitmekte olan Kazım Karabekir, İngilizlerin her şeyi kontrol altına aldığını görmüştür. Kısa bir süre sonra ise, 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkmıştır. Bu tarihlerde bölgede asayişsizlik iyice artmıştır.

Sivas Kongresi'nin ardından, Merzifon ve Samsun'daki İngiliz müfrezeleri Türk kuvvetleriyle çatışmamak için geri çekilmiştir. Ancak yine de Trabzon gibi Karadeniz bölgesinin önemli şehirlerinde kontrol İngiliz subaylarındaydı. Birinci Dünya Savaşı'nda Rus işgali altında ezilmiş olan Trabzon halkı, şimdi de Pontusçuların ve Ermenilerin faaliyetleri karşısında zor günler geçiriyorlardı. Bu durumdan ise İngilizleri sorumlu tutuyorlardı. Kontrol amacıyla iskele ve limanlara uğrayan İngiliz gemileri Rum çetecileri

destekliyordı. Bu savaş gemilerinden veya yolcu vapurlarından karaya çıkan sivil memurlar gizlice Pontus teşkilatını hazırlıyordı.

Diğer tarafta ise Rum taraftarı olan İngiliz subaylarından bir bölümü Batum'daki Rumların Trabzon'a gelmelerini sağlamaya alışıyordı. Bundaki esas amaç, Trabzon evresinde Rum nüfus artışını sağlamaktı. Çünkü İngilizler, Rumları kendi siyasi amaçları doğrultusunda kullanıyordı.

Rumları kendi çıkarları için kullanan ve örgütleyen İngilizler, Türklere karşıda bir avutma siyaseti güdüyorlardı. Asayişi sağlamaya çalıştıklarını iddia etseler de, Türk halkına karşı geniş ölçüde tahrik ve müdahalede bulunuyorlardı. Örneğin; 1920 yılının başlarında Samsun İngiliz askeri mümessili Giresun'a on iki askerle beraber çıkmış ve şehrin dışında atış talimi yapmıştır. İngilizlerin bu atış talimi iki gün boyunca devam etmiştir. Mülki ve askeri makamların önünde cereyan eden bu olay bile İngilizlerin halkı tahrik etmesi şeklinde değerendirilebilir. Trabzon'da da İngiliz askeri mmessilliğine mensup bazı kişiler zaman zaman taşkınlıklarda bulunuyorlardı. Sokaklarda sarhoş olarak dolaşırlarken, aynı zamanda da Müslüman halkı rencide edici davranışlarda bulunuyorlardı. İkili olarak kente çıkan İngilizler, dkknları da yağmalamaya başlamışlardı. Halkın hislerini rencide eden ve asayişi bozan bu hareketleri protesto eden büyük bir topluluk, İngilizlerin tekrar şehre çıkmaları halinde silahla karşılık vereceklerini valiliğe bildirmişlerdir. Bunun zerine Trabzon valisi, Fransız mümessili ile görüşerek İngilizlere durumun bildirilmesini istemiştir. Fransız mümessili aynı akşam durumu İngilizlere bildirmiştir. O tarihten sonra ise İngilizlerin taşkınlıkları büyük ölçüde sona ermiştir.

İngilizler geri plana çekilirken, Yunanistan'ı desteklemeyi sürdürmüşlerdir. Nitekim 7 Haziran 1922 tarihinde Samsun'un Yunanlılar tarafından bombalanmasında da İngilizlerin etkisi olduğu düşünülmüştür. Bu bombardımanla ilgili olarak Avam Kamarası'nda görüşme yapılırken de İngiliz Hükümeti'nin olaydan haberi olup olmadığına ilişkin net bir cevap verilmemiştir.

Hâkimiyet – i Milliye gazetesi ise aynı haberle ilgili olarak yaptığı değerlendirmede, bu bombardımanın İngilizlerin isteği üzerine yapıldığı sonucuna vararak şu değerlendirmeyi yapmıştır.

“Herkes, bütün ecnebler Yunanlıların Samsun’a ne maksatla geldiklerini top atışlarından anlamışlardır. Ve bunu Yunanlılara telkin eden hiç şüphe yoktur ki Yavel gibi bir sahtekârın vesaikinden istifadeye kalkışan İngiliz hariciyesidir. İngiliz hükümeti, cephane bulunduğunu iddia edecek kadar malumat sahibi olduğunu iddia ederken, neden dolayı tahribattan malumatı olmadığını söylüyor. Samsun’da bir sandık cephane bile patlamamıştır ve harbe ait eşya değil, şunun bunun zavallı halkın meskenleri tahrip edilmiştir. İşte İngiliz siyaseti ve riyası(Hakimiyet – i Milliye, 21 Haziran 1922, No: 537).”

Bu yazıdan da anlaşılacağı gibi İngilizlerin ikiyüzlü siyasetine rağmen, aslında, T.B.M.M. Hükümeti’de tüm gerçekliğin farkındaydı. Bu nedenle 1921 yılının ilk günlerinden itibaren Karadeniz limanlarında İngiliz gemilerine karşı bazı tedbirler alınmıştır.

2.2.3. Fransa

Yunan propagandası Fransa’da da oldukça etkili olmuştur. Bunun en büyük sebebi ise Fransa’nın başkentinde düzenlenmiş olan Paris Barış konferansıdır. Venizelos Paris Barış Konferansı’nda sunduğu ve savunduğu istekleri Fransız ve dünya kamuoyuna çeşitli şekillerde duyurmaya çalıştı. Bunun için Fransızca kitapçıklar bastırıp dağıttı. Aynı zamanda Fransız metropoliti Hrisantos’da Pontus’la ilgili hak ve iddialarını savunmak için bir süre Paris’te bulunmuştur. 1917’de Paris’te “Pontus Milli Merkezi” kurulmuştur(Yaresimos, 1988, s.41).

Venizelos’un konferansta sunduğu istekler olumlu bir şekilde karşılanırken Venizelos tüm Fransa’nın tanıdığı bir kişi haline gelmiştir.

Fransa'nın Marsilya kenti, güneyde diplomatların giriş çıkış yaptıkları bir kapı özelliğini taşıyordu. Bu şehirde ticari nedenlerle yerleşmiş eski ve kalabalık bir Yunan kolonisi bulunuyordu. Aynı zamanda Giresunlu bir iş adamı olan Kontantinidis'de burada yaşıyordu. Tüm bu sebeplerle Venizelos bu şehirde çok iyi tanınıyordu. Ayrıca, Pontus tezini savunmak ve tanıtmak amacıyla kongreler toplanıyordu. Bu çalışmaları nedeniyle Rumlar ve Yunanlılar Türklerden daha iyi tanınıyor ve sempati topluyorlardı.

Trabzon'da bulunan Fransız mümessili Lepissier de şiddetli bir Türk aleyhtarı olması nedeniyle Pontusçuları destekliyordu. Fransızlar, yerli Rumlardan her şeyi mübalâğlı olarak öğreniyorlardı.

1'inci Dünya Savaşı zamanında da Fransızlar çeşitli yerlerde yaptıkları gibi Sinop'ta da Katolik kilisesinin onarımı gerekçesi ile bölgeye gelip Rumlarla temaslar kurmuşlardır. Türkiye'nin NATO Müttefiki olan Fransa'nın; 1917'de Yunanistan ile Türk Devletini parçalayarak, üzerinde bir Rum Cumhuriyeti kurmak için nasıl bir ortaklık kurmuş olduklarını bir Fransız subayı olan Albay Chardini'nin Trabzon Metropolitine hitaben yazmış olduğu mektuptan okuyup öğrenmek mümkündür. Bu mektup bugün benzeri daha yüzlerce mektupla birlikte Türk Devletinin arşivlerinde bulunmaktadır(Pehlivanlı, 1999, s.91).

2.2.4. Amerika

Pontus Rumlarının ayrılıkçı hareketlerini teşvik eden devletlerden biri de Amerika Birleşik Devletleri'dir. Ancak; İngiltere ve Yunanistan'dan farklı olarak Amerika, askeri yardımdan çok misyonerleri aracılığıyla dini propaganda ile siyasi alanda destek sağlamaya başlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri ile Osmanlı Devleti'nin arasındaki ilişkiler XIX. yy'ın başlarında, yani Amerika'nın bağımsızlığını kazanmasından kısa bir süre sonra başlamıştır. İlk ilişkiler siyasi olmaktan çok ticari nitelik taşımış ve ardından da kültürel ilişkiler gelişmiştir. Amerikan kiliselerinin yaptıkları misyonerlik çalışmaları Osmanlı sınırları içinde hızla yayılmıştır. 1830

yılından sonra bu çalışmalar, Anadolu'da özellikle Rumların ve Ermenilerin yaşadığı bölgelerde yaygın bir hal almıştır. Misyonerler, önemli merkezlerde öğretim ve sağlık işleri ile de ilgilenerek yüksek öğretim kurumları açmışlardır.

ABD 19'uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Yakın Doğu ve Asya'ya açılmanın kapısı olarak gördüğü Türkiye'ye yoğun bir kültürel saldırı uygulamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Anadolu'daki Amerikan kolejlerinin sayısının 534 oluşu dikkati çekmektedir. Bunların içinde üçü ayrımcı faaliyetlerde son derece önemli roller üstlenmişlerdir. Harput Amerikan Koleji'nin Ermeni ve Kürt ayrımcılar, Merzifon Amerikan Koleji'nin Pontusçular, Robert Koleji'nin ise Bulgar ayrımcılar konusundaki faaliyetleri inkâr edilemez gerçeklerdir. Bu noktada 1904'te ilk kez İnebolu Pontus Kulübünün Amerikalı Rum göçmenlerden rahip Klematyos tarafından kurulması; Merzifon Amerikan Koleji müdürü White'ın, bu kulüplerin kurulması ve gelişmesine yaptığı katkılar, bilinen tarihî gerçeklerdir(Değeroğlu, 2005, s.4-21).

Osmanlı Devleti, 1860'lı yılların başından itibaren Ermeni ayaklanmalarını desteklediğini düşündüğü okulları kapatmak ve misyonerlerin çalışmalarını denetlemeye başlayınca iki devlet arasında anlaşmazlık çıkmış ve bu anlaşmazlık Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Ayrıca, Amerika'ya göç eden Rum ve Ermenilerin Osmanlı Devleti aleyhine propagandalar da iki devlet arasındaki ilişkileri iyiden iyiye zedelemiştir. Anadolu'daki gayri Müslim halkın kitleler halinde imha edildiği yönündeki propagandalarda Amerikan kamuoyunda Türklere karşı büyük bir düşmanlık duygusu yaratmıştır. "Amerika, 6 Nisan 1917'de Almanya'ya karşı savaş açınca Osmanlı Devleti ile diplomatik münasebetleri kesmişti; ancak Wilson'un Ocak 1918'de ilan ettiği 14 maddelik programın 12. maddesi, Osmanlı Devleti'nin geleceği ile ilgiliydi. Bu maddeye göre Osmanlı Devleti'nin Türklere meskûn bölgelerinin egemenlik ve güvenliği sağlanmalı, buna karşılık imparatorluk içindeki diğer milletlerle varlığını korumak ve geliştirmek imkânı verilmeliydi. Başkan Wilson, gene aynı madde de,

Boğazların bütün milletlerin ticaret gemilerine devamlı olarak açık bulundurulmasını istiyordu(Ülman, 1961, s.3-7).”

Ayrıca, 1904 yılında Merzifon Amerikan Koleji Müdürü Amerikalı White'in destek ve gayretleriyle okulda okuyan Rumlar tarafından “Pontus Cemiyeti” adı altında gizli bir cemiyet kurulmuştur. Bu cemiyet, “Rum İrfanperver Cemiyeti” ve “Orpheus” adlı müzik cemiyetlerinin birleşmesiyle kurulmuştur(Esengin, 1969, s.169). Milli mücadele dönemine gelindiğinde ise Merzifon Amerikan Koleji'nin misyonerleri Hristiyan eşrafla birlikte hareket ederek İtilaf Devletleri'nin müdahalesine zemin hazırlamışlardır. Amerikan Koleji'nin eğitim kadrosunda çalışan öğretmenlerin tümü Rum ve Ermeni çıkarlarına hizmet ediyordu.

Amerikan yardım heyetleri Rum ve Ermeni teşkilatları vasıtasıyla yardıma muhtaç Hristiyanları bularak onlara başta erzak yardımı olmak üzere çeşitli yardımlarda bulunuyorlardı. Hristiyan halka yapılan yüklü yardımlara karşın Müslüman halka herhangi bir yardımda bulunulmuyor ya da çok az oluyordu. Örneğin; Giresun'da sadece on beş kadının yaşadığı bir manastıra bir defada beş ton erzak verilirken, Türk köylerine kişi başına 9 kilo erzak dağıtılmıştır.

Anadolu ve Kafkasya'da faaliyet gösteren heyetlerin asıl amacı Hristiyanları yükseltmek ve Türkleri zayıf düşürmektir. XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı ülkesinde faaliyette bulunan misyonerler Hristiyanların kültürel ve sosyo – ekonomik alanlarda yükselmesine çalışırken, aynı zamanda da din adamları aracılığıyla dini ve milli unsurlar harekete geçirilerek, Türk – İslam düşmanlığı aşılanmıştır.

Söz konusu heyetler Hristiyan çocuklarının eğitim işleriyle de uğraşmışlardır. 1921'li yıllarda bu heyetlerin 17.000 yetim çocuğu himayelerine alarak, bunun için yıllık 2.000.000 dolarlık bir ödenek ayrıldığı belirtilmektedir.

24 Haziran 1919'da Yüksek Komiser Amiral Mark Bristol Karadeniz'de bir inceleme gezisinde bulunmuştur. Amiral, Karadeniz'de yaptığı bu geziden sonra yazmış olduğu raporda Rumların yaratmış olduğu anarşi ortamından duyduğu rahatsızlığı açıkça belirtmiştir. Aynı yılın Ağustos başında kıyı şeridini ziyaret eden Amerikan konsolosu Chessbrough da Rum çetelerinin İngilizler tarafından desteklendiğini belirtmiştir. Tüm Karadeniz kıyılarında çalışmalarda bulunan Amerikan Yardım Heyeti'nin de 1919 yılı başından itibaren Rumlara ve Ermenilere karşı olan davranışları değişmiştir. Ermenilerin bağımsız bir devlet kurmak istedikleri Doğu Anadolu'ya General Harbord başkanlığında bir heyet gelmiştir. Söz konusu heyet, kurulacak olan Ermeni Devleti'nin yapısıyla ilgili özellikleri yerinde tespit amacıyla incelemede bulunmuştur. Ancak, yapılan incelemede de Doğu Anadolu'da Ermenilerin azınlıkta oldukları ve bir devlet kurmalarının imkânsız olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

2.3. Yunanistan Merkezli Zararlı Cemiyetler Ve Örgütler

2.3.1. Milliyetçilik (Kızılyürek, 2003)

Milliyetçilik, ulus olmanın, oluşturmanın ideolojisidir. Hangi siyasal gücün bayraktarlığını yaptığına göre değişen milliyetçilikler vardır. Batı'da milliyetçiliği, modern tarihin perdesini açan burjuvazi, heterojen halk topluluklarından bir ulus yaratmak için geliştirmiş ve kullanmıştır(Ergil, 1997, s.131).

Milliyetçi ideoloji, ulusal kimliği bireylere, dolayısıyla toplumlara içkin bir olgu olarak değerlendirir ve bunu, derinlerde yatan doğal veya spiritüel bir "öz"ün dışı vurumu olarak sunar. Buna göre ulusal kimliklere dayalı uluslar, derinlerde yatan bu "ulusal öz"ün harekete geçmesi ve su yüzüne çıkmasıyla tarih sahnesinde yerlerini alırlar. Ulusal kimlikler, "doğal bir öz"ün ifadesinden çok, modernite ile ortaya çıkan ve uluslaşma ve ulus-devlet inşa süreçlerinde şekillenen, değişime uğrayabilen olgulardır. Belirli bir ulusa ait olma duygusu,

o ulusa içkin bir kimlik taşıdığımızdan değil tam tersine, belirli bir ulus içinde doğup bymemizden kaynaklanmaktadır.

Siyaset ve kültürü birbiriyle bağlantılıyan ve yerel toplulukları bir ulus oluşturacak biçimde dönüşüme uğratan, yeniden anlamlandıran, modernite ile ortaya çıkan, siyasi, ekonomik, kültürel dinamiklerdir. Bu dinamikler sonucunda tebaalar yurttaşa dönüştürülür ve yeni bir toplumun (ulus) yesi haline gelirler. Tebaanın yurttaşa dönüştüğü bu dinamik süreçte ulus-altı (yerel) ve ulus-dışı (imparatorluk) bağlılıkların yerini ulusal aidiyet alır.

Ulusların ne olduğunu anlamak için, Connor'un dediği gibi, "ne zaman oluştukları"na bakmak gerekiyor. Uluslar ve ulusal kimliğin yakın tarihe ait modern bir olgu mu, yoksa tarih içinde hep var olan ve gelişen belirgin bir kültürün ifadesi mi sorusu, milliyetçilikle iştival edenleri, en azından, ikiye bölmüştür.

"Nihil ex nihilo"(hiçbir şey yoktan var olmaz) diyen Smith, ulusların kökeninde yer alan etnisiteye dikkat çeker. Anthony Smith'e göre, ulus ile etnisite arasında çok önemli bağ vardır, çünkü uluslar, ulus öncesi etnik kimlik ve aidiyetlere dayanmaktadırlar. Smith, modern ulusların etnik toplumların "derinleştirilmiş uzantıları" olduğunu ileri sürer. Yani, etnik kimlik ve ulusal aidiyet, ulus ve ulusçuluk arasında süreklilik söz konusudur. Ulusların önceden şekillenmiş bir kültür kümesi olarak halka veya etnisiteye dayanıp dayanmadığı, yoksa uluslaşmanın bizzat kendisini, yani ulusun, ortak kültüre dayalı bir halk yaratıp yaratmadığı, ülkeden ülkeye farklılık gösteren bir durumdur. Uluslaşma süreçleri öylesine farklıdır ki, bir tek milliyetçilik kuramının bu farklılıkları kapsayacak biçimde ulus olgusunu kavramsallaştırması mümkün değildir. şu var ki, ulus nasıl ve hangi biçimde oluşursa oluşsun, sonuç olarak bir insan grubunun ortak siyasi bilinç etrafında kümelenerek, siyasi özne olarak tarih sahnesinde yerini alması veya bu iddia ile çıkış aramasıdır. Milliyetçilik, etnik gruplara kendi farklılıklarını (zgllklerini) siyasi bir projeye dönüştürmeye yardımcı olur. Siyasi bir projeye dönüşmeyen etnik duyarlılık, milliyetçilik değildir.

Avrupa'nın batısında öncelikle merkezi-güçlü bir otorite olarak teritoryal devletin güçlenmesi ve ulus-devlete dönüşmesi, Almanya ve İtalya'da kültüre dayalı uluslaşma süreçlerinin ortaya çıkması, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının güdümünde yaşayan Balkanlar'da ise, merkezi devletin yokluğu ve burjuva sınıfının cılızlığından ötürü milliyetçiliğin etnik temelde şekillenmesi, farklı kavramsal tanımlamalara yol açtı. Buna göre, Batı'da ulus iradeye, yurttaşlığa, toprağa dayalı devlet-ulus iken, Doğu'da etnisiteyi, kültürü, organik ulus anlayışını temel alan kültür-ulus olarak tarih sahnesine çıkmıştır.

Türk ve Helen milliyetçiliklerine bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde modernite, aydınlanma ve ulusçuluk olgularıyla ilk tanışan toplumun Ortodoks-Helenler olduğu ve Fransız Devrimi ve Aydınlanma'nın harekete geçtiği Yunanlı aydınlarla tüccarların, uluslaşma sürecinin taşıyıcı güçleri olduğu görülür. Burada, "ulustan devlete" geçiş veya Smith'in sözleriyle söylersek, "demotik etni"nin aydınların hareketlendirmesiyle uluslaşmaya yönelmesi söz konusudur. Yabancı tahakküme karşı başkaldırı sürecinde ve bağımsız devletin kurulmasından sonra devletin uluslaşmayı yönlendirdiği süreçte, Helen Milliyetçiliği, proto-nasyonalist duygu ve sembolleri yoğun biçimde devreye sokarak ulusal kimliğin temel harcı haline getirdi. Eski Yunan ve Bizans İmparatorluğu, "tarihsel süreklilik anlayışı" içinde yeniden ve birlikte anlamlandırılarak, Helen-Ortodoks Sentezi'ne dayalı ulusal kimliğin formasyonunda önemli bir rol oynadı. Özellikle, irredantist Helen Milliyetçiliği temelinde şekillenen ve Helen-Ortodoksların siyasi birliğini amaçlayan Megali İdea, ulusal kimliğin güçlendirilmesinde son derece etkili oldu.

Milliyetçiliğin İskoçyalı araştırmacısı Tom Nairn'in kaydettiği gibi, "Yunan aydınları çarpıcı bir başarıda bulundu ve 19. yüzyılda yaşayan ve anadili Yunanca olan insanları antik ilahların soyundan geldiklerine ve bu durumun bugün Ortodoks Hıristiyan olmakla eşit olduğuna inandırdı; milliyetçilik dünyasında pek az başarı bununla kıyaslanabilir(Heraclides, 2003, s.59)."

Bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kuruluşuna kadar, Türkiye'de yaşayan Rumları ayaklanmaya resmen teşvik eden başka bir devlet yoktu. Rumları ayaklandırmayı ve bağımsız bir Pontus Rum Devleti kurulması işini kendine görev edinen Yunanistan, uluslar arası alanda Türkler aleyhine her türlü propaganda da bulunurken, içerden de patrikhane Rumluğun kuvvetlenmesi için faaliyetlerde bulunuyorlardı. İçerde ve dışarıda devam eden tüm bu faaliyetlerin esas amacı Türkiye'de yaşayan Rumları ayaklandırmak ve Türkler aleyhine karışıklıklar yaratarak Avrupa'nın müdahalesini sağlayabilmektir. Patrikhanenin üstlenmiş olduğu bu vazife doğuda siyasi ve iktisadi menfaat elde etmek isteyen Avrupalıların da işlerine geliyordu.

Tüm bu teşvik ve tahriklerin bir sonucu olarak, bütün Rum alemini harekete geçirmek üzere Etniki Eteryaya Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyetin başlıca amacı, kuvvetli bir Yunan hükümeti kurarak Mora'dan ve adalardan başlayarak Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Rumları, kendi tabirlerince, "Türk boyunduruğundan kurtarıp bir yerde birleştirmek" ve Yunanistan'ı günden güne büyütürerek İstanbul'u Türklerin elinden kurtarmaktır.

İlk Yunan cemiyeti olan Etniki Eteryaya, 1814'te Ksantos tarafından kurulduysa da asıl idarecisi Çar'ın yaverlerinden Kondt Kapadistriya idi. Kilisenin, fikir adamlarının ve şairlerin çalışmalarıyla kısa zamanda teşkilâtlanan bu cemiyet, Helenizmin tek temsilcisi sayıldı. İlk zamanlar gizli çalışan cemiyet, sonradan resmen yardımlaşma kuruluşu hüviyetinde ortaya çıktı. Bu cemiyetin en büyük destekçisi, İstanbul'da Fener Patrikhanesi idi.

Etniki Eteryaya öncelikle Rumeli'den başlamak üzere İstanbul'a sokulmuş, ardından da diğer şehirlerde teşkilatlanarak gizli bir örgüt haline gelmiştir. 1822 yılında Yunanistan bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Teselya'dan başlamak üzere Girit, Sisam, diğer Akdeniz'deki adalar ve Makedonya diğer devletlerin yardımı ile Türk idaresinden alınarak Yunanistan'a verilmiştir. Bu konuda ise Yunanistan'ın en büyük destekçisi İngiltere olmuştur.

Bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kuruluşu ile Etniki Eteryaya Türkiye'de bulunan metropolithanelerde gündün güne güçlenmiştir. Türk idaresinin dine hürmeten kiliselere ve metropolithanelere imtiyazlar vermiş olması nedeniyle din perdesi altında pek çok siyasi entrika çevriliyordu. Siyasi entrikanın yanında, Rumeli ve Anadolu'da 6 tane lise açarak, buradan Türk tabiiyetindeki Rum gençlerini Yunan kültürü ile yetiştirerek Türkler aleyhine propaganda yapıyordu.

Balkan Savaşı'ndan sonra Etniki Eteryaya Cemiyeti; Milli Muhacirin Cemiyeti ve Rum Müdafaa – i Milliye Cemiyeti'ni faaliyete geçirmiş ve birçok yerde şube açmıştır.

Etniki Eteryaya, Helenist ideoloji ve Enosis terimleriyle sembolleştirildi. Osmanlı ülkesindeki Akdeniz ve Karadeniz Rumlarını Yunanistan'a katarak Büyük Yunanistan'ı kurmak ve İstanbul (Konstantinopolis)u da içine alan Megali İdea (Megali idea) denilen gayesini tahakkuk ettirmek için tek yetkili organ Etniki Eteryaya Cemiyeti kabul edildi. 1876'da ilân edilen Birinci ve 1908'de ilân edilen İkinci Meşrutiyetten sonra toplanan Osmanlı Meclis-i Mebusanında yirmiye yakın Rum üye de Etniki Eteryaya'nın fikir savunuculuğunu yaptı. 1909 yılında Yunan ordusunu temsilen kurulan askerî birlik, birçok faaliyetlerde bulundu. İkinci Meşrutiyetten sonra Yunanlılar ve Rumlar, başka cemiyetler de kurarak gayelerine ulaşmaya çalıştılar.

Mondros Mütarekesi'nin ardından ise Anadolu'da Yunan Megali İdeası'nı gerçekleştirmek amacıyla birçok Rum cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyetler, yöredeki Rumları Pontus devleti kurabilmek amacıyla teşkilatlandırarak isyana teşvik etmişlerdir. Cemiyetlerin bir bölümü faaliyetlerini gizli bir biçimde yürütürken, bir bölümü aleni bir şekilde faaliyette bulunmuşlardır. Söz konusu cemiyetleri askeri amaçlı örgütler ve kültürel – ekonomik amaçlı örgütler olarak ikiye ayırabiliriz.

2.3.2. Askeri Amaçlı Örgütler

2.3.2.1. Mavri Mira Örgütü

Etniki Etery'a'dan sonra, onun devamı niteliğinde ve aynı amaçları güden “Mavri Mira” adlı örgüt 1919 yılında kurulmuştur. Mavri Mira, “Kara Kader” anlamına gelmektedir.

Yunan Başbakanı Venizelos'un öngörmesiyle İstanbul Rum Patrikliği'nde, Patrik Vekili Doroteus'un başkanlığında kurulan bu gizli örgüt, Ermeni Patriği Zaven Efendi ile iş birliği içinde çalışmıştır.

Bu örgüt, Mondros Mütarekesi'nden sonra kurulmuş olan en önemli Rum terör örgütlerinden birisidir. Yunan hükümetinin maddi ve manevi yardımlarını alarak Patrikhane bünyesinde teşekkül ettirilen bu örgüt, doğrudan doğruya Venizelos'tan direktif alıyordu. Bu örgütün Rumların silahlandırılmasında ve çete faaliyetlerinin meydana getirilmesinde büyük payı olmuştur.

1919 yılında kurulmuş olan Mavri Mira örgütü, Etniki Etery'a'nın varisi görünümündeydi. “Mavri Mira ile ilgili olarak dikkati çeken en önemli husus, bu cemiyetin İngiliz himayesinde bulunuyor olmasıdır. Bu cemiyet, maddi ve manevi kudretini İngiliz dostlarına istinat ettiriyor ve İngilizlerin İstanbul'da şeklen bir Hayır Cemiyeti Başkanı olan, esas itibariyle İngiliz gizli servisine bağlı bulunan, Papaz Fru ile işbirliği yaparak çalışmalarına devam ediyordu(Güler, 1999, s.77).”

Papaz Fru'nun Patrikhane ve Mavri Mira ile ortak çalışmalarının bir sonucu olarak, merkezi İstanbul olan büyük bir istihbarat teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilatın Bursa, Adapazarı, Ankara, Konya, Karaman, Siirt, Diyarbakır, Kayseri, Urfa ve Maraş bölgelerinde görev yapan ajanları bulunmaktaydı.

1922 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren bu örgüt de, diğerleri gibi Megali İdea hedefleri doğrultusunda Anadolu'nun istilası, Pontus devletinin kurulması, Yunan-İngiliz; Yunan-Ermeni işbirliğinin sağlanması, silahlı Rum çeteleri oluşturmak, ayaklanma için silah toplamak, Rum göçmenlerini Trakya ve Anadolu'ya yerleştirmek, Rum gençlerini, askeri birlikler şeklinde örgütlemek için çalışmıştır(Türsan, 1987, s.36).

Doğrudan doğruya Venizelos'tan talimat alan bu cemiyet, Yunanistan Hükümeti'nin yapmış olduğu yardımlarla büyük bir sermayeye sahip olmuştur. Başlıca vazifesi Osmanlı topraklarında çeteler oluşturup, mitingler ve propaganda yapmak olan bu cemiyet, Rum izci teşkilatını da idare ediyordu.

Mustafa Kemal Paşa, Mavri Mira ve Rum cemiyetlerinin memleketi nasıl ve ne tarzda parçalamak istediklerini çok iyi anlamış ve bunun önüne geçmek için tedbirler almak zorunluluğunu duymuş, 21-22 Ağustos 1919'da, bütün heyet-i merkeziyelere telgraflar çekerek, bu konularda gerekli uyarılarda bulunmuş, elde edilen bilgilere göre, İstanbul Rum Patrikhanesinde Mavri Mira Cemiyeti'nin kurulduğunu, bunun başkanının patrik vekili Druetos, üyelerinin ise Enes Metropolit, Girit'li Katehahuz gibi kişilerden oluştuğunu ve heyetin "Doğrudan doğruya Venizelos'tan talimat" aldığını, Rumların ve Yunan Hükümetinin nakliye yardımları ile cemiyetin büyük bir sermayeye sahip olduğunu, bu cemiyetin görevinin de "Osmanlı vilayetleri dahilinde çeteler teşkil ve idare eylemek, mitingler ve propaganda yapmak", Yunan Salib-i Ahmer Cemiyeti'nin de Mavri Mira'ya bağlı olduğunu, sözde görevinin göçmenlere bakmak gibi insani bir amaca dayandığını, ancak asıl amacının perde altında "Çete teşkilatı yapmak, tertibat-ı ihtilaliyeyi ihzar eylemek" olduğunu da açıklamıştı. Bu cemiyetler "Ecza-yı tıbbiye ve levazım-ı sıhhiye" de yığmaktaydılar. Resmi Muhacirin Komisyonu da Mavri Mira'ya bağlıydı.

İstanbul'da kurulan bu örgüt, Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının ardından 1922'de dağıtılmıştır.

2.3.2.2. Asya-yı Suğra Örgütü (Küçük Asya Cemiyeti)

Mart 1919'da mümessil-i siyasilğin Venizelos'tan aldığı talimat dairesinde teşekkül etmiştir(Gedikli, 2002, s.100). Bu cemiyetin amacı, Anadolu'nun her tarafında Yunanlılığı uyandırmak ve hiç olmazsa Batı Anadolu sahillerinin Yunan idaresine geçmesini sağlamaktı. İlk toplantısını 13 Ekim 1920'de Beyoğlu'nda yapan Küçük Asya Cemiyeti, Aydın ilinin Yunanistan'a ilhakını oldubittiye getirebilmek için ihtilal çıkararak hükümet dairesiyle resmi daireleri işgal ederek Türkleri öldürmeyi planlıyordu.

Örgütün bütün çalışmalarında en çok uğraşan kişilerden biri İzmir metropoliti Hrisistomos⁴ olmuştur. Kordos komitesi ve Muhacirin Cemiyeti ile işbirliği yapan örgüt, yüz binlerce Rum'u başta sahil kesimleri olmak üzere Anadolu'nun muhtelif yerlerine yerleştirmiştir. Avrupa ve Amerika'ya çeşitli heyetler göndererek Patrikhanenin düzenlemiş olduğu nüfus istatistiklerine dayanarak propaganda yapmaya başlamışlardır. Rumların tehcir ve katliamlarıyla ilgili uydurulmuş broşürler dağıtan örgüt, dünya kamuoyunu Anadolu'daki Hristiyan nüfusun Türk nüfusundan fazla olduğuna inandırmaya çalışmıştır.

Bu tehcir, Paris Üniversitesi öğretim görevlisi Yunan asıllı tarihçi Stefanos Yerasimos'un ifadesiyle katliama yol açmamıştır. Eldeki doğrudan tanıklardan elde edilen bilgilere göre, sürgünün kendisi çok sayıda ölüm olayına yol açmamış olmakla birlikte, sürgündekilerin iç bölgelerde yerleştirilmelerinden sonra, salgın hastalıklar, özellikle tifüs pek çok kişinin hayatını almıştır(Yerasimos, 1988, s.34).

İzmir'in işgali üzerine çalışmalarını durduran Küçük Asya Cemiyeti, Venizelos'un iktidardan düşmesinin ardından Rum Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ile birleşmiştir.

---

⁴ İzmir'in işgali sırasında, Yunan kuvvetlerini takdis etti ve onlarla beraber çalıştı. Vali Rahmi Bey tarafından 1. Dünya Savaşı sırasında İzmir'den uzaklaştırılmış ve Mondros Mütarekesi'nin sağladığı ortam sayesinde 1 Ocak 1919'da İzmir'e dönebilmişti.

2.3.2.3. Rum – Yunan Müdafaa-i Milliye Örgütü

İzmir'in 15 Mayıs 1919 yılında işgal edilmesi ve Batı Anadolu'da İngiliz desteği ile Yunan ordusunun ilerlemeye başlaması üzerine Rum terör örgütlerinin yenileri kurulmaya başlanmıştır. Bu yeni kurulan örgütlerden bazıları ise eski örgütlerin görevlerini devralmışlardır. Rum – Yunan Müdafaa-i Milliye Örgütü'nde bir anlamda Mavri Mira ve Asyayı Suğra Örgütü'nün görevlerini devralmıştır.

Rum – Yunan Müdafaa-i Milliye Örgütü, 26 Şubat 1921'de Venizelos'u vekil tayin etmiştir. Ayrıca gayri müstahlis Rumların Türklerin eline geçmemesini sağlamak için doğrudan doğruya Llyod George'a telgraf çekmiş ve yurt dışına üç üye göndermiştir. Bu hareketleri, örgütün yurt dışında propagandaya önem verdiğini göstermektedir. Ayrıca bu örgüt, İstanbul'daki diğer Rum – Yunan kuruluşlarını bir merkezden yönlendirme fonksiyonunu yürütüyordu.

Bu örgüt ve yöneticileri Yunanistan'a o kadar bağlıydılar ki, Yunan hükümeti Anadolu'yu Türklere terk edecek olursa maiyeti ile beraber isyan edeceğini bildirmiştir.

Rum – Yunan Müdafaa-i Milliye Örgütü'nün tamamıyla Yunanistan'ın kontrolünde çalıştığı ve zaman zaman Yunanistan'dan gelen şahıslar tarafından denetlendiği görülmüştür. Bu örgüt, sonradan Venizelos tarafları ile işbirliği yaparak "Demokrat Liberal" adında bir cemiyet kurmuşlardır.

2.3.2.4. Rum – Yunan İttihat-ı Milli Örgütü

Mondros Mütarekesi'nden sonra, "başta Yunan konsolosu olmak üzere, Yunan siyasi temsilcisi Kanelopulos ve Yunan askeri temsilcisi Albay Ketahakis Anadolu'daki Rum – Yunan terör faaliyetlerini yürütecek teşkilat ve cemiyetleri yeniden tanzim etmişlerdir. Bu son iki temsilcinin çalışmaları neticesinde Kasım 1920'de İstanbul Rumlarından seçilmiş altmış üyeden oluşan "Sen Sinod" ile beraber bir Meclis-i Milli teşkil edilmiş ve ismine

İttihad-ı Milli Örgütü denmiştir(Güler, 1999, s.83).” Söz konusu cemiyet, 14 Aralık 1920’de iki büyük şube, Yeşilköy ve Bakırköy Şubelerini açmıştır. 18 Aralık 1920 tarihinde ise, İstanbul Rumlarının istek ve dileklerini Venizelos’a iletmek amacıyla bir Rum Heyeti’ni Avrupa’ya göndermiştir.

2.3.2.5. Yunan Bahriye İdaresi

Yunan Bahriye İdare’si, Mayıs 1918’de Galata Rıhtımı’nda kurulmuştur. Bu teşkilat, Anadolu’daki Rum çeteleri ile Yunan askerlerinin silah ve mühimmat ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Faaliyetleri itibariyle Hem Yunan siyasi Temsilciliği’ne, hem de Yunan Askeri Temsilciliği’ne bağlı idi. Teşkilat; görünüşte, pasaport ve vize işlerini yürütürken gerçekte ise Yunan gemileri’nin getirdiği silah ve mühimmatı karaya çıkarıyor ve dağıtımını yapıyordu. Ayrıca, silah ve mühimmatı İstanbul’a getirecek olan gemilerine de gerekli talimatı bu cemiyet vermekteydi.

Mondros Mütarekesi’nden sonra İstanbul ve İzmir’e çıkarılacak silah, mühimmat ve malzemeyi Pire – Selanik – İstanbul – İzmir seferlerini yapan Yunan gemileri taşıyorlardı. Binlerce sandallarla vapurlara giden silah kaçakçısı Rumlar, cephane ve malzemeyi karaya çıkarıyorlardı. Zaten Yunan gemileri de kılavuz almamak için akşam geç saatlerde demirleyerek yüklerini geceleyin boşaltıyorlardı. Yani İstanbul’daki Rum çetelerinin ve İzmir’le Trakya’nın işgalinde rol oynayan yerli Rumların ellerinde bulunan silahlar ve malzemeler hep Yunan Bahriye İdaresi tarafından sağlanmıştır. Anadolu ve Rumeli sahillerinin daima açık bir halde bulunması nedeniyle de bu işi kolaylıkla yürütmüşlerdir.

2.3.2.6. Rum İzci Örgütleri

Mondros Mütarekesi’nden sonra, gerek çetelerin eleman ihtiyaçlarını karşılamak, gerekse Rum gençlerini düzenli bir ordu için eğitmek amacıyla kurulan Rum İzci Örgütleri geniş bir alana yayılmıştı.

Rum izci örgütleri tamamen Mavri Mira Cemiyeti tarafından idare edilmekteydi. İzci örgütlerinde sadece çocuklar değil, yirmi – yirmi beş yaşını aşmış gençler de eğitiliyorlardı. Ayrıca Osmanlı ordusunda hizmet etmiş yedek subaylar da teşkilata alınıyordu. İzçiler askeri bir teşkilatlanma ile çalışmaktaydılar. Bunlar, mahalle itibariyle Takımlara, kilise itibariyle Bölük ve Taburlara, metropolithane itibariyle Alaylara bölünmüşlerdi.

Rum gençlerini askerliğe alıştırmak için Yunan subayları ve yüksek rütbeli subaylar görevlendirilmişti. Yetiştirilmekte olan izciler yaşlarına göre üzerlerinde harp silah ve malzemesi bulundurlardı. Bu gençler adeta bir milis kuvvet gibi yetiştiriliyorlardı.

2.3.2.7. Yunan Ahz-ı Asker Şubesi

Bu örgütün amacı, diğer Rum terör örgütleri ile işbirliği yaparak Rum gençlerinin askerliğe alınmasını, alıştırılmasını ve eğitilmesini sağlamaktı. Bu suretle, gerek çeteler için, gerekse Yunan ordusu için yetişmiş eleman sağlanmış oluyordu.

2.3.2.8. Yunan – Rum Salib-i Ahmer Örgütü

Bu örgüt, doğrudan doğruya Atina'dan idare ediliyordu ve Mavri Mira örgütü ile beraber çalışıyordu. Göçmenlere bakmak ve yardım etmek amacıyla kurulduğu görüntüsü veren cemiyet aslen çete oluşturmak ve bir ihtilal ortamı hazırlamaya çalışıyordu. Ayrıca, Anadolu'ya diğer Rum – Yunan örgütleri aracılığıyla tıbbi ilaçlar ve sıhhi malzeme yardımı adı altında silah, cephane ve teçhizat gönderiyordu. Örgüt özellikle İstanbul, İzmir ve Trabzon gibi merkezlerde faaliyet gösteriyordu.

Aralık 1918'de Cibali Rum Okulu'nu hastane haline getiren ve Yedikule'de bulunan Rum Hastanesi'nin iç hastalıkları bölümüne el koyan söz konusu örgüt, Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde de şube ve hastaneler açma işi araştırmışlardır. Doktor adı altında çalışan personelin çoğu da aslen subaydı. Buradan da anlaşılacağı üzere Yunan – Rum Salib-i Ahmer Örgütü

görünüş olarak insani ve tıbbi bir amaca hizmet ediyor görülürken, bunun tam tersi olarak kendisine tanınan haklardan istifade ederek Rum – Yunan çetelerine silah ve cephane taşıyan bir cemiyet durumundadır.

2.3.2.9. Trakya Komitesi

Trakya da aynı İstanbul gibi her devirde Yunanlılara cazip gelmiştir. Bu bölge gerek askeri, gerekse siyasi bakımlardan Yunanistan için büyük bir öneme sahipti. Bundan dolayı Yunanistan Trakya topraklarını sınırlarına katmak için her fırsatta çaba göstermiştir. “Yunanistan için Trakya ve İstanbul’un ifade ettiği önem, Venizelos’un 30 Aralık 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı’na verdiği muhtıradaki şu şekilde ifade edilmiştir: Trakya’nın Yunanlılığı aşikârdır. Bulgarlar da bunu tasdik etmişlerdir. Eğer bahis olduğu gibi İstanbul devletlerarası bir devlet olacaksa, Yunanlıların hakları kesindir. İstanbul’la birlikte bütün Trakya Yunanistan’a verilmelidir. En doğru hal tarzı İstanbul’u ve İstanbul vilayetini de Yunanistan’a bırakmaktır(Bıyıklıoğlu, Trakya’da Milli Mücadele Başlarken, c.I, s.164).”

Mondros Mütarekesi’nden sonra meydana gelen durumu uygun bir fırsat olarak değerlendiren Rumlar, Yunanistan’ın da desteğini alarak faaliyetlerini arttırmışlar ve Trakya komitesi adında ki bu örgütü kurmuşlardır. Merkez’i İstanbul’da bulunan bu örgütün merkezi İstanbul’du ve adından da anlaşılacağı üzere Trakya’nın Yunanistan’a ilhakını hedefliyordu. Geniş bir teşkilata sahip olan bu örgüt, propaganda ve faaliyetleriyle Rum halkının maneviyatını kuvvetlendirerek silah, bomba ve cephane biriktirme ve bu suretle taarruz için gerekli malzemeyi ikmal etmiştir. Bu cemiyet tarafından kurulan çeteler de yoğun olarak faaliyet göstermişler ve asayiş büyük oranda bozmuşlardır.

2.3.3. Kültürel ve Ekonomik Amaçlı Örgütler

2.3.3.1. Rum Matbuat Örgütü

Kurulmuş olan Rum cemiyetleri içerisinde kültürel konular ağırlıklı olmak üzere çatışan cemiyetlerin başında Rum Matbuat Örgütü gelmekteydi. Bu örgüt, ilk önce Yunan konsolosluğu bünyesinde kurulmuştur ve Konsolos'un başkanlığında sekiz üye ile toplantılarına başlamıştır. Bu cemiyetin esas amacı, Patrikhaneye belge temin etmektir. Patrikhane'nin hazırlanmasını istediği konular hakkında çeşitli yollarla belge toplayan bu cemiyet, bunları Rum yazarlarına hazırlattırdı. Siyah kitap ile Pontusçuluk hakkında yayınlanan birçok propaganda eseri bu cemiyetin gayretleriyle hazırlanmıştır. Özellikle 1919 yılında yayınlanan ve tam adı Rum Hekimlerin Siyah Kitabı: Türkiye'de Helenizme yapılan baskı olan Siyah kitap en büyük propaganda araçlarından biri olarak kullanılmış ve önce Rumca, ardından da Fransızca ve İngilizce baskıları yayınlanmıştır. Bu kitapta güya 1914'ten bu yana Türkiye'deki Rumlara karşı işlenmiş olan cinayetler bütün ayrıntısıyla köy köy anlatılmıştır.

Söz konusu cemiyet, Karadeniz bölgesi'nden başka, İzmir ve Trakya yöresiyle de ilgilenmişler ve işgalden önce birkaç kez Trakya ve İzmir'e giderek araştırma yapmışlardır. Yaptıkları propaganda çalışmalarıyla da dünya kamuoyunu Rumlar lehine geçirmeye çalışmışlardır.

2.3.3.2. Beyoğlu Rum Edebiyat Örgütü

Beyoğlu Rum Edebiyat Örgütü veya diğer adıyla Rum Edebi Silogusu, Mondros Mütarekesi'nden sonra kültürel çalışmalar yürütmüş olan Rum örgütlerinden birisidir. Daha meşrutiyet döneminden itibaren çalışmalarına başlamış olan bu örgüt, Mütareke'den sonra yeniden düzenlenmiştir. Bu örgütün üyeleri Rum okullarının öğretmenleri idi.

Bu örgüt daha çok siyasi alanda yürütülmekte olan Rum – Yunan propagandasına fikri bir temel hazırlamak gayretindeydi. Bunun için

konferanslar, tiyatrolar ve yayınlar vasıtasıyla bir kamuoyu oluşturmaya çalışıyorlardı. Rum sinemaları ve tiyatroları örgüt hareketleri doğrultusunda yönlendirilmiştir. Bu amaçla, İstanbul'a birçok milli Yunan tiyatro oyunu ve milli Yunan sinema filmi getirilerek gösterime sokulmuştur. "Cemiyet binası amaca uygun olarak hazırlanmış, geniş ve birçok toplantı salonları yapılmıştı. Bu salonlarda diğer Rum cemiyetleri de toplanır, görüşmeler yaparlardı. Binada ayrıca kütüphane, jimnastik salonları ve tiyatro sahnesi de vardı(Güler, 1999, s.170)." Bu cemiyet binasında bulunan salonlarda çeşitli konferanslarda veriliyordu. Konferans verenler de İstanbullu Rumlar, Yunanistan'dan bazı devlet adamları ve ihtilalcilerdi. Buradan da anlaşılacağı gibi bu örgüt Yunanistan ile birlikte hareket etmekteydi. Bu anlamda da burası Yunanlılığın İstanbul'daki propaganda ocağıydı.

2.3.3.3. Rum Ticaret Örgütü

Mondros Mütarekesi'nden sonra Rumlar, iktisadi bakımdan da teşkilatlanmaya gitmişlerdir. Rum Ticaret Örgütü Ocak 1919'da kurulmuştur. Bu örgüt; Türk Tüccarlarını rahatsız etmek, iflasa sürüklemek, piyasayı ele geçirmek ve ekonomik dengeleri bozmak amacıyla kurulmuştu. Ayrıca, İstanbul'daki kâğıt paranın kıymeti ile oynayıp, Yunanistan'ın ihraç ürünlerini İstanbul'a pahalı fiyatla satmaya çalışıyordu.

2.3.4. Diğer Örgütler

Yukarıda söz edilen askeri amaçlı örgütler ile kültürel ve ekonomik amaçlı örgütlerin dışında da faaliyet göstermiş olan bazı cemiyetler olmuştur. Bunlar;

2.3.4.1. Rum Göçmenler Cemiyeti

Bu cemiyet, Mondros Mütarekesi'nden sonra Patrikhaneye bağlı Trakya ve Anadolu metropolitlerinin ortak çabası sonucu faaliyete geçirilmiştir. "Bu cemiyetin amacı Birinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan, Adalar, Güney Rusya

ve diğ er yerlere göç ettiğ i kabul edilen Rumların eski yerlerine dö nmelerini sağ lamaktı(Çapa, 2001, s.52).”

Rum göçmenler cemiyetinin çalışmalarını üç grupta toplayabiliriz.

- i-) Propaganda faaliyetinde bulunmak
- ii-) Anadolu'nun çeşitli yörelerine dışarıdan Rum göçmenler getirmek.
- iii-) Göçmenlerin yerleştirildikleri yerlerde Türklerin emlak ve arazisine sahip olmak.

Bu cemiyet propaganda faaliyetlerini yürütmek için Yunanistan'ın teşkilat-ı mahsusa dairesinden yüzlerce lira yardım almıştır. Atina ve Selanik bankaları Rumların Müslümanların arazisine sahip olabilmesi için yardımda bulunuyorlardı. Ayrıca, Rumların hallerinden şikâyetlerini anlatmak için Avrupa'nın her yerine temsilciler göndermişlerdir. Mütareke'den sonra İstanbul'a 200.000 civarında Rum ile Trabzon, Giresun ve Samsun yörelerine yerleştirilmiş olan Rum göçmenler bu cemiyet tarafından desteklenmiştir. Bu nedenle bu cemiyetin İstanbul dışında Karadeniz Bölgesi'nde de şubeleri açılmıştır.

Patrikhane'nin “Siyah kitap”ında çıkan nüfus istatistikleri ile Atina'da basılan Pontus ve Yunan kitaplarında geçen tarihi vakalar ve istatistikler ile her yere basılarak dağıtılan Türkiye haritaları bu cemiyet tarafından bastırılarak dağıtılmıştır. Cemiyet üyeleri Trakya ve İzmir'in işgalinden önce bu bölgelere seyahatler yapmışlar ve incelemelerde bulunmuşlardır.

2.3.4.2. Meşru Müdafaa Cemiyeti

Bu cemiyet Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, Merzifon Amerikan Koleji'nde okuyan öğrenciler tarafından 1908 yılında kurulmuştu(Güler, 1999, s.123). Ünye, Fatsa, Kavak, Havza, Çarşamba, Bafra, Sinop, İnebolu, Tokat, Kırşehir, Kayseri ve Ürgüp'te şubeleri bulunan cemiyet, bir başkan, bir veznedar ve bir sekreter olmak üzere iki üyeden oluşan bir heyet tarafından yönetiliyordu. Yirmi yaşına gelen her Rum'u silah sahibi olmaya mecbur

etmek amacıyla olan bu cemiyetin üyeleri buldukları bölgeleri kısımlara ayırarak, bir amir ve on Rum gencinden meydana gelen çeteler kurmuşlardır. Cemiyet, Rum milli emellerini canlandırarak bölgedeki Rumları ayaklandırmayı ve devletin zayıf olduğu yer ve zamanlarda çeteleri harekete geçirerek Pontusçuluk faaliyetlerine yardım etmeyi amaçlıyordu. Nurettin Paşa bu örgütün gayesini şöyle belirtiyor: yirmi yaşına gelen her Rum'u bir silah sahibi olmaya mecbur etmek, fakirlere zenginlerden alınacak para ile metropolithanelerden silah temin etmek. Bölük vesaire teşkilat yapmak ve bu maksada muhalefet edenleri, metropolithanelerde kurulan mahkeme vasıtasıyla cezalandırmak idi. Bu cemiyetin askeri teşkilatına girenlere Hz. İsa, vatan, Pontus ve millet adına yemin ettirilir ve bu surette teşkilata mukaddes bir mahiyet verilerek cahil kütlenin daha ziyade alakası çekilmek istenirdi(Nurettin Paşa Pontusçuları anlatıyor, Yakın Tarihimiz, C.II, s.225-226).

2.3.4.3. Rum Teceddüt ve İhya Cemiyeti

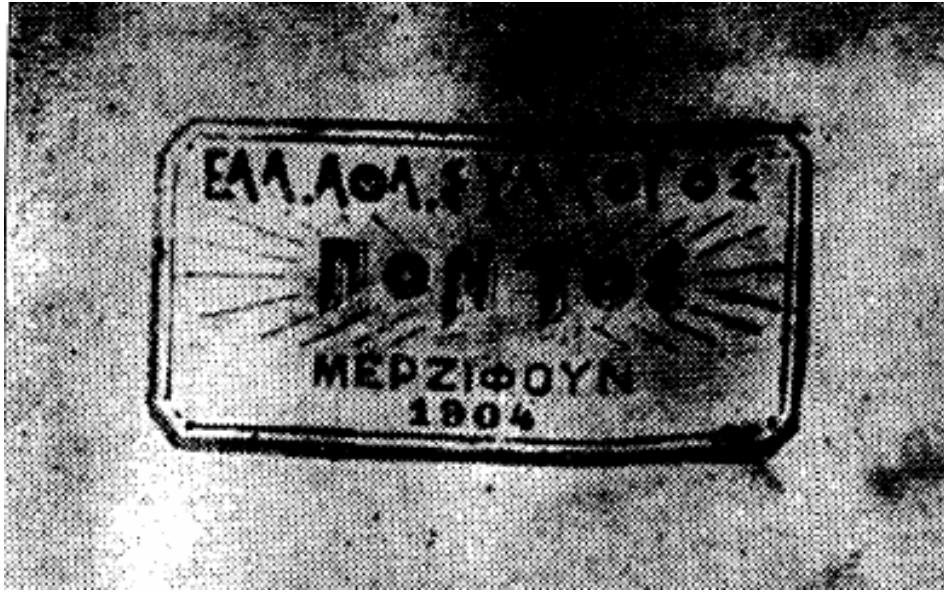
Samsun'da kurulmuş olan bu cemiyet, Meşru Müdafaa Cemiyeti'nin bir şubesi gibi, onunla işbirliği halinde çalışıyordu.

2.3.4.4. Pontus Cemiyeti

"Cemiyetin amacı Zonguldak'tan Batum'a kadar uzanan sahil bölgesinde Trabzon, Ordu, Giresun, Samsun, Sinop, Zonguldak, Tokat, Amasya, Çorum, Yozgat ve Sivas'ı sınırları içine alacak şekilde bir Pontus Cumhuriyeti kurmaktır. Paris'te Pontus Cumhuriyeti genel merkezi kurdu. Daha sonra, bu merkezin faaliyetleri İstanbul'da Galata'da Büyük Han'da yürütüldü(Atese Arşivi, Kls. 2474, PS. I-B/54, Fh.21-1). Pontus Örgütü'ne bağlı çetelerin daha çok Bafra, Vezirköprü, Çarşamba, Terme, Amasya, Merzifon, Ladik, Havza, Tokat ve Erbaa çevresinde çalıştıkları bilinmektedir.

Bu cemiyetin temeli aslında, Merzifon Amerikan Koleji'nde 1904 yılında atılmıştır. Rum İrfanperver kulübü ve Pontus kulübü adlarıyla iki kulüp kuran Rumlar, bir süre sonra bunlara müzik kısmını ilave ederek Pontus Cemiyeti'ni

ortaya çıkarmışlardır. Bu cemiyet, kurulması planlanan büyük ve geniş bir teşkilatın çekirdeğini oluşturuyordu. 1910 yılında ise Pontus adında bir dergi. 4 Mart 1919'dan itibaren de İstanbul'da Pontus adlı bir gazete yayınlamaya başlamışlardır(Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, c.I, s.91). 4 Mart 1919 tarihinde gazetenin başmakalesinde "Trabzon ilinde Rum Cumhuriyeti'nin kurulmasına çalışmak maksadıyla yayınlandığı" ilan edilmiştir(Nutuk, II. Cilt (1920-1927), s.425). Böylece çalışmalarını ilmi bir zemine oturtmaya çalışmışlardır.

Fotoğraf 2.4., Pontus Derneği'nin Merzifon Şubesi Mührü

Pontus Cemiyeti'nin kurucuları ve üyelerinin Fener Patrikhane'si tarafından yetiştirilmiş olmaları sebebiyle hepsi Yunanlılık ve Etniki Eteryah ruhuyla çalışıyorlardı. Bu nedenle; Bayrakları, işaretleri ve rumuzları Yunanlılarınki ile büyük benzerlik göstermektedir.

Pontus Örgütü'ne girenler şu şekilde yemin ettirilirdi: Fikri millimizle alakadar olan herhangi bir vazifenin verilmesinde sadakat, itaat, mahrumiyet ve ketumiyetten hiçbir zaman ayrılmayacağıma, hariçten duyduklarımı tamamen amirlerime tebliğ ve haber vereceğime milletim, namusum ve

şerefim üzerine yemin ederim(Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, c.I, s.90).

Bu cemiyet, metropolit ve papazlar tarafından yönetilmekteydi. Başta Trabzon ve Samsun olmak üzere bütün Karadeniz'de teşkilatını kurmuş ve İstanbul'daki merkeze bağlı olarak son derece rahat bir şekilde faaliyet göstermiştir.

Merkezi İstanbul'daki bu Pontus Örgütü, yukarıda bahsedilen yerlerde büyük bir faaliyet yürütüyordu. Merkez Ordu Komutanı Nurettin Paşa, bu konuda şunları söylüyor: "Elimizdeki vesikalar pekala gösteriyor ki, bu teşkilat, Samsun ve dolayları kıyılarından başlayarak ta içlere, Sivas Akdağmadeni Kazası'nın yirmi bir köyüne kadar genişleyip yayılmış ve tarafımızdan da buralarda meydana çıkarılmıştır(Nurettin Paşa Pontusçuları Anlatıyor, Yakın Tarihimiz, c.II., s.225).

Gerek mütareke döneminde, gerekse Milli Mücadele sırasında Türk Milletini en çok uğraştıran terör örgütü denilebilir ki, Pontus Örgütü olmuştur. Çünkü merkezi İstanbul'da olan bu örgütün faaliyet sahası olan Karadeniz Bölgesi hem Yunan hem de Rum ideallerinin en çok yoğunlaştığı üç bölgeden biriydi. Bu sebeple bu bölge, en kuvvetli Rum çetelerinin çalışmalarına sahne olmakla kalmamış, aynı zamanda büyük yardımlara iyi bir teşkilatlanma da burada gerçekleştirilmiştir(Güler, 1999, s.95).

Pontus kurulur kurulmaz Atina'daki Küçük Asya Cemiyeti merkezi ile temasa geçmiştir. Böylece Pontus'un Yunanistan'a bağlı olduğu tespit edilmiştir(Kalpakçioğlu, 994, s.200).

Rum çetelerinin en iyi teşkilatlanmış olanları ve en tehlikelileri hiç şüphesiz, İstanbul'daki bu Pontus Terör Örgütü tarafından idare edilenlerdi. Bu cemiyet ve şubeleri durumundaki kuruluşların Birinci Dünya Harbi sıralarında başlayan çalışmaları sonucunda, Çarşamba, Samsun ve Bafra civarındaki Rum köylerinde depolanan silahlar, gençlere ve askerden kaçan Rumlara dağıtılıp çeteler kurulmuş bulunuyordu. Pontus Cemiyeti'ne bağlı

çetelerin daha çok Bafra, Çağşur Köyü, Samsun, Vezirköprü, Çarşamba, Terme, Amasya, Merzifon, Ladik, Havza, Tokat ve Erbaa civarında faaliyet gösterdiklerini biliyoruz(Güler, 1999, s.126).

2.3.4.5. Batum'da Kurulan Pontus Cemiyetleri

Birinci Dünya Savaşı sırasında Batum'da bir Pontus Rum Fırkası kurulmuştur. Bu fırka, aslen Rum olan General Ananyos'un başkanlığında kurulmuştur. Bu fırkanın 1917 Bolşevik ihtilali sebebiyle dağılması sonucu üyelerden bazıları çalışmalarına Türk topraklarında devam etmişlerdir.

Rusya'daki Pontusçuluk faaliyetleri Batum'da Pontus Milli Meclisi'nin kurulması ile sonuçlanmıştır. Bu meclis, Pontus Cumhuriyeti'ne temel teşkil etmiştir. Bolşevik İhtilali'nden sonra Türkiye'deki faaliyetlerini gizlice yürüten Pontusçular, çalışmalarına kilise, okul ve ticarethanelerde devam etmişlerdir.

"Yunanlılar tarafından idare edilen Pontus komitesi'nin Trabzon'da başarılı olamayacağı anlaşılınca, bu komite Batum'da tekrar kurulmuştur(Atase Arşivi, Kls.198, Ds. 101, Fh. 85)." Bu cemiyet'in ilk üyeleri Trabzon, Amasya ve Kayseri metropolitleri idi. Daha sonra bu teşkilat genişlemiş ve şube ile üye sayısı artmıştır. Bu cemiyet, Atina, Paris, Londra ve Amerika'ya heyetler göndermiştir.

15. kolordu komutanlığı Aralık 1919'da, Harbiye Nezareti'ne Batum'daki Rum teşkilatı hakkında şu bilgileri verdi. "Batum'da Pontus Cemiyeti teşekkül etmiştir. Gönüllü kayıt ediyorlar. Naşir-i Efkâr olmak üzere bir de gazeteleri var. İşbu Pontus Cemiyeti Rumların tekrar memalik-i Osmaniye'ye hicret etmelerine çalışmaktadır. Bundan evvel arz ettiğim veçhile, gerek Trabzon'daki İngiliz mümessilinin ahiren Trabzon'dan Rum muhaceretini Rusya'da sefalet bulmasıyla menetmek istemesi ve gerekse 500 Rum ailesine maişet dolayısıyla Batum havalisinden tekrar Trabzon'a gelmek için bir muvaffakiyet aranılması işte bu siyaset ile alakadardır(Atese Arşivi, kls. 89, Ds. 327, Fh. 67)."

Batum'daki bu Pontus Cemiyeti Yunan memurlardan oluşan bir idare heyeti kurmuştur. Bunların amacı; Trabzon ve çevresinde asayiş bozarak İtilaf Devletleri'nin müdahale etmesini sağlamak ve bu sayede işgal sahasını hazırlamaktır. Bu maksatla, Trabzon kıyılarına silah ve cephane çıkarıyorlardı.

Yunan ordusu'nun Sakarya'da yenilmesi ve T.B.M.M Hükümeti'nin Fransızlar ile Ankara Antlaşmasını yapmasının ardından, Batum'daki Rumlar Rusya'da yoğun bir propaganda faaliyetine başladılar ve Türk – Rus dostluğunu yıkmaya çalıştılar. Türklerin Fransızlarla işbirliği yaparak Rusya aleyhine birleştikleri iddiasında bulundular. Batum'da buradaki Yunanlılarla birlikte Türkiye aleyhine propaganda yaparlarken, Pontusçulukla ilgili faaliyetlerini gizlice yürütmüşlerdir. Bunlara en iyi örnek İstikbal gazetesinde yayınlanmış olan şu yazıdır. “Batum'daki Pontusçuların harekâtından da malumat vermiş olmak için söyleyelim ki, palikaryacılar şimdilik kâfi ve sessiz olarak çalışıyorlar. Yunanistan'ın uğradığı elim akıbetten dolayı bunlar fevkalade meyusiyet ve endişe içinde olmakla beraber faaliyetlerinden vazgeçtikleri yoktur. İşlerini, faaliyetlerini harice sızdırmamak en büyük emelleridir. Mamafih foyalarının tamamen meydana çıkmaması öyle ümit olunur ki çok sürmeyecektir. Kayumcidis'in hudut haricine defedilmesi bunlar üzerinde soğuk bir duş tesiri göstermiştir(İstikbal, 23 Kasım 1921, 463).”

2.3.4.6. Çetecilik Faaliyetleri

Mütareke günlerinde Türk köylerini yakıp, kadın ve kızların ırzlarına geçen, mallarını yağmalayan ve gasbeden Nebyan çeteleri adını alan şu çeteler faaliyet göstermiştir(Kalpakçioğlu,1994, s.206-207):

- Bafra'nın Kelek Köyü çetesi. Çete başkanı: İstavri.
- Samsun'da Taflan Köyü çetesi. Çete başkanı Lefter.
- Havza kazasının Kupçudağı Köyü'nden “Piç Vasilis Çetesi”.
- Çok defa Bafralı İstavri ile hareket eden “Aleko”nun çetesi.
- Osmanbeyli Köyü'nden “Pico”.

- Samsun'un Kuruökçe Köyü'nden "Andon" çetesi.
- Balık Köyü'nden "Endik" çetesi.
- Karapınarlı Köyü'nden "Piç İlyâ" veya namı diğer "Kara İlyâ" çetesi.
- Kirazlı Köyü'nden "Kara Sava" çetesi.
- Bafra'nın Yayla Köyü'nden "Kel Sava" çetesi.
- Samsun'un Eğribel Köyü'nden "Anastas" çetesi.
- Aynidere Köyü'nden Balcioğlu "Deli Yani" çetesi.
- Havza'nın Elmalica Köyü'nden "Eğleni Çavuş" çetesi.
- Baratlî Köyü'nden "Fali Çetesi".
- Samsun'un Beylik Köyü'nden "Sarı İstil" çetesi.
- Kapıkaya Köyü'nden "Kavaklıoğlu Yuvan" ve yeğeni "Totoroğlu Agapiyus" çetesi.
- Alaçam Köyü'nden "Gordukoğlu Simon" çetesi.
- Aynidere Köyü'nden "Timuroğlu Yani" çetesi.
- Bakırpınar Köyü'nden "İstavri" çetesi.
- Zümbül Köyü'nden "Totoroğlu" çetesi.

Yunan ordusunun Batı Anadolu'da işlediği cinayetlerle bu Rum çetelerinin Karadeniz yöresindeki hıyanetleri tıpatıp birbirine benzemektedir. Bu da tümünün aynı merkezden emir aldıklarını gösteren bir başka kanıttır. Örgüt merkezlerinde ele geçen belgelerle bütün bunların Fener Rum Patrikhanesi'nde hazırlandığı gösterir(Kalpakçioğlu, 1994, s.208).

2.4. Helenizm

Yunanlı dendiği zaman hafızalarda iki ayrı çağrışım oluşmaktadır. Bunlardan birisi "Eski Yunan Uygarlığı", diğeri ise, zihinlerde hemen beliriveren "Düşman Komşu" imajıdır. Bu bize, tanrılar tanrısı Zeus'tan;

Yunanlı yazar Nikos Kazancıyakis'in Aleksis Zorbası'na kadar uzanan bir tarih şeridi içindeki, birbirleri ile etnik yönden ilişkisi olmayan iki ayrı toplumu gözler önüne sermektedir. Tarihte "Antik Yunan Uygarlığı"nı yaratan kavmin, bugünkü Yunanlılarla herhangi bir akrabalığı yoktur.

Yunanistan'ın ilk sakinleri, Batı Anadolu'dan göç eden Lelekler, Karlar ve Pelasklar'dır. M.Ö. 3000 – 1000 yılları arasında da yöreye Kuzey ve Orta Avrupa ile Ukrayna dolaylarından Akalar ve Dorlar gelmiş ve bölgede yaşayan Traklar ve İlliryalılarla karışarak Grek halkını oluşturmuşlardır.

Antik kültürün sahipleri olan ve Batı Anadolu'da yaşayan İyonların ise ne dil ve ne de ırk bakımından Greklerle bir ilgisi yoktur. İyon sözcüğü Farmlar tarafından Yunan şeklinde söyleyişe uğratılmış ve bu sözcük Türklerce Greklere de yaygınlaştırılarak kullanılmıştır. Bu kavimlerden sonra Persler, Latinler, Romalılar, Slav ve Türklerde Yunan yarımadasını istila etmişler ve dolayısıyla bölgede Grek ya da sonradan kendilerine yakıştırdıkları Helen isminde saf ırk kalmamıştır(Özkan, 1985, sy.297).

Greklerin tarih içinde entrika ile ele geçirdikleri bölgelerdeki halkın savaşıcı erkeklerini öldürüp, kadın ve çocukları köle olarak Atina'ya getirdikleri, geri kalanları da bölgede bırakıp toprağa bağlı köleliği yarattıkları belirtilir. İyonlar ise Atinalılar gibi ticaret maksadıyla Akdeniz'e, Karadeniz'e açılıp siteler kurmuşlar ama, ne kadın ve çocukları Ege'ye taşımışlar ne de ele geçirdikleri kıyı halkını toprağa bağlı köle statüsüne sokmuşlardır. İşte Atina Grek'i ile Ege Yunanı arasındaki bu fark kişi, aile, toplum ve devlet yönetiminin bütün gelişmesinde ayrı ayrı görülür. İki tarafta birer uygarlık yaratmıştır. Ege Yunan'ı özgür, maddeye dayalı bilimsel bir uygarlık meydana getirirken, Atina Grek'i ilahlara bağlı, çağının içine saplanıp kalmış, buna karşılık Ege uygarlığı çağının bin yıl ilerisine gitmiştir. Garip olan konu ise bizim bugün Yunan dediğimiz devletin Yunanlılığı hiçbir zaman kabul etmeyerek Grek veya Helen ismini kullanmalarındır.

Böylece biz Türklerin Yunan diyerek kendisine bir büyük medeniyet verdiğimizizi görmezlikten gelirler(Kalpakçıoğlu, 1994, s.61–63).

Yunanistan topraklarında yaşayan bu değişik kökenli insanlar, kendilerini hiçbir zaman, bir milletin ferdi olarak hissedememişlerdi(Başar, 1988, s.20). Helenizm XIX ncü yüzyılda Alman tarihçi J. G. Droysen tarafından ortaya atılmıştır. Tarih literatüründeki anlamı "Büyük İskender'in Doğu'yu zaptı sonucu meydana gelen medeniyet şeklinde ifade edilmektedir. M.Ö. IV ncü yüzyılın ortasından, Roma İmparatorluğu'nun kuruluşuna kadar olan devreye "Helenistik Devre", ve Doğu – Batı kültürlerinin kaynaşmasına da "Helenizm" denilmektedir(Kumkale, 1984, s.2).

Helenizm, özellikle Fatih Sultan Mehmet'in Bizans'ı ele geçirmesinden günümüze kadar devam eden tarih kesitinde Yunanlılar tarafından Megali İdea gibi siyasal amaçlarının bir aracı yapılmış ve 1453'te Padişah fermanıyla yeniden kurularak imtiyazlı duruma sokulan İstanbul Patriği'nin şemsiyesi altında, onunla birlikte gelişmiştir. Fenerli Rumların ele geçirdikleri önemli mevkilerde Osmanlı Devleti'ne yaptıkları ihanetler, Patrikhane'nin entrika, azınlıkları kışkırtma, casusluk vb. faaliyetleri Megali İdea ve Helenizm'in güçlenip Ortadoğu ve Balkanlar'ın tamamında hızla kök salmasını sağlamıştır.

Konuyla ilgili olarak kullanılan Hellas sözcüğü ise Tesalya'nın merkezini anlatmaktadır. Yunanlıların Ege'de, Batı Anadolu'da ve İtalya'da koloniler kurmalarından sonra Yunan etkisi buralara da egemen olmuştur. M.Ö. VI ncü yüzyılda bu memleketler için "Büyük Yunanistan" anlamında "Megalo Hallas" adı kullanılıyordu(Erendil, 1986, s.107).

Helen Milliyetçiliğinin tarih sahnesine çıkışı Avrupa Aydınlanması'nın etkisi altında başlamıştır. Aydınlanma'nın geleneksel değerler, din, ahlak ve siyaset anlayışına karşı geliştirdiği eleştiri, yeni bir toplum ve siyaset anlayışını da beraberinde getirmişti. Hümanizmin etkisiyle ön plana çıkan bu yeni anlayış, eşitlik ve yurttaşlık hakları gibi kavramlara dayanıyor ve monarşileri hedef aldığı gibi, monarşilerin meşruiyet ilkesi olan dine karşı da köklü eleştiriler geliştiriyordu.

İnsan, Tanrı'nın egemenliği yerine kendi egemenliğini arıyor ve kendi aklına güvenmeğe başlıyordu. İnsanlık, yeni bir döneme adım atıyor, dinsel mistifikasyondan arınarak seküler siyaset, etik ve felsefeye yöneliyordu. Avrupa'yı etkisi altına alan Aydınlanma, modern Helen düşüncesini de büyük ölçüde etkileyecek ve Helen ulusal bilinci, bu etkileşimle şekillenmeye başlayacaktı. Temelde Avrupa'da ortaya çıkan fikir ve düşünceleri Yunan toplumuna kazandırmakla gelişen Yunan Aydınlanması, dil ve eğitim konularına eğilir. Aydınlanma hareketinin iki eksenini vardı. Birincisi dil alanındaydı. Yunancanın yaygınlaşması, dilbilimin gelişmesi biçiminde görülen hareket iki farklı yolda gelişti. Kimi aydınlar Antik Yunancayı canlandırmaya çalışmışlar, kimileri ise konuşulan halk dilinin temel olarak alınması yönünde çalışmışlardı. Aydınlanma hareketinin ikinci eksenini Antik Yunan'dır. Rönesans'ın verdiği dürtü ile Eski Yunan yeni bir anlayış, yeni bir heyecan ve ilgi alanı doğuracaktı. Kötü ne varsa, Antik Dünya'nın karşıtı sayılan "tutucu", "geri" ve "dinsel" ağırlıklı Bizans'tan ve uzantısı Osmanlı düzeninden bilinir(Kızılyürek, 2003).

1821–1897 arasında öne çıkarılan ulusal sloganlara dikkatle bakıldığında, Yunan milliyetçiliğinin gelişim çizgisi, amaçları ve düş kırıklıkları netlik kazanabilir. 1821'de Yunan ayaklanması, "Ya Hürriyet Ya Ölüm" sloganıyla gerçekleştirilmişti. Daha sonra, "Ulusal Birlik" gündeme getirildi. 1854'te Megali İdea ve "Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak" sloganlaştırıldı: "Ya İmparatorluk ya Ölüm". Girit ayaklanmasında (1866), "Ya Enosis ya Ölüm" sloganı ön plana çıkarıldı. 1897 savaşını kışkırtan Etniki-Eterya örgütü ise, Bizans döneminin yaygın sloganı "En Tuto Nika" (Hristiyan Dinini kastederek, "Bununla Kazanırsın") diyecekti. Görüleceği gibi, özgürlük tutkusuyula başlayan ve ulusal birlik şiarı devam eden Helen milliyetçiliği giderek, Bizans İmparatorluğunu yeniden kurmak hevesine kapılmıştı. Helen milliyetçiliği, siyasi planda Megali İdea gibi bir tutkuyu şekillendirirken, kültürel planda da Helen ulusunun "özgünlük" ve "biricikliği"nin ön plana çıkarılmasına yol açmıştı. Antik Yunan'ın Avrupa'dan gördüğü romantik ilgi ve Yunanistan'ın kendini Antik Yunan'ın devamı sayması, Helen milliyetçiliğinin söyleminde, Helenlerin diğer halklardan "daha üstün" olduğu anlayışının güçlenmesine yol açmıştı. Athanasios Psalidas'ın, "Doğa, insan soyunun en

yüksek mertebesine Helenleri koymuştur.” Biçimindeki sözleri, yaygın bir kanıyı yansıtıyordu. Antik Yunan gibi, Bizans’ın görkemi de Helen kültürünün üstünlüğü ile açıklanıyordu.

2.5. Yunanistan’ın Megali İdeasında Pontus’un Yeri

Kelime olarak "Büyük Fikir(Ülkü)" anlamına gelen Megali İdea, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u alarak, Bizans İmparatorluğuna son verdiği günden beri yürürlükte olan bir ülküdür.

Megali İdea, "Bizans’ın yeniden diriltilmesi" ya da "Büyük Yunanistan" amacı diye de ifade edilebilir. İki kıtalı, beş denizli Yunanistan hayali!

Kısaca Helen Emperyalizmi diyebileceğimiz Megali İdea, "Helenlerin önderliğinde Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmek hedefi" olarak da tanımlanmıştır(İnan, 1986, s.93).

Bizans İmparatorluğunu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden Yunan milliyetçileri, Megali İdea adını verdikleri büyük ülkeleri ile eskiden Bizans’a ait olan tüm toprakları yeniden elde ederek Konstantinopolis diye adlandırdıkları İstanbul başkent olmak üzere, büyük Helen İmparatorluğunu yeniden kurmayı hayal etmektedirler(Kumkale, 1984, s.49).

Bu ülkü doğrultusunda en fazla çalışan ve İlk Megali İdea haritasını yayınlayan kişi, Yunan tarihinin ünlü şairi ve ulusal kahramanı Rigas Ferreros'tur (1757–1798). Ferreros, 1791 yılında Bükreş'te bulunduğu sırada ilk haritayı çizmiş ve daha sonra 1796 yılında bu haritayı Viyana'da bastırarak Yunanca konuşulan tüm topraklarda dağıttırıştır. Bu haritada; Balkanların büyük bölümü, Anadolu'nun yarısından fazlası, Ege adaları ile Girit, Rodos, Kıbrıs, Trakya ve İstanbul Yunan toprakları olarak gösterilmiştir(Kürşad ve ark. Altan, Egeli, 1978, s.28-29). Oysa Ferreros'un hayalindeki cumhuriyette 1798'lerde yaşayan Yunanlı nüfus ancak 150 000 kadardır. Ve sadece İstanbul'da yaşayan Türk nüfusundan azdır. Yine sadece, Balkanlarda yaşayan Türk nüfusu 5 milyondan fazladır. Ne var ki, Osmanlı İmparatorluğu

aleyhine genişleme emelleri besleyen İngiltere, Rusya ve Fransa, Yunan milliyetçiliğine yoğun destek vermişlerdir.

Bu ölkü çerçevesinde; önce Yunanistan'ın bağımsızlığı elde edilecek, ardından Ege adaları, Batı Anadolu, Karadeniz bölgesi, Rodos, Girit, Bozcaada, Kıbrıs, Epir, Makedonya, Batı ve Doğu Trakya ele geçirilecek ve nihayet İstanbul, Helen İmparatorluğunun başkenti olacaktır.

Bu haritada; Balkanların büyük bölümü, Anadolu'nun yarısından fazlası, Ege adaları ile Girit, Rodos, Kıbrıs, Trakya ve İstanbul Yunan toprakları olarak gösterilmiştir(Kürşad ve ark. Altan, Egeli, 1978, s. 29).

Şekil 2.1., Megali İdea Haritaları

Ferreros, bu haritadaki hedeflere ulaşmak için bir ihtilal programı ve bir de anayasa hazırlamış ve bunları da 1797 yılında yayınlamıştır.

Buna göre; Osmanlı topraklarını ve eskiden Yunanca konuşulan tüm yerleri kapsayacak olan bu devletin adı "Helen Cumhuriyeti" olacaktır. Anayasasınının 53. Maddesine göre de; resmi dili yine Yunanca olacaktır(Kıtsıkıs, 1980, s.97-144).

Oysa Ferreros'un hayalindeki cumhuriyete 1798'lerde yaşayan Yunanlı ancak 150 bin kadardı. Ve sadece İstanbul'da yaşayan Türk nüfusundan azdı. Yine sadece, Balkanlarda yaşayan Türk nüfusu 5 milyondan fazlaydı. Ne var ki, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine genişleme emelleri besleyen İngiltere, Rusya ve Fransa, Yunan milliyetçiliğine yoğun destek veriyorlardı.

Yunanlığın iki büyük merkezi vardır: Atina ve İstanbul. Atina Krallığın merkezidir. Bütün Yunanların emeli, güzel şehir İstanbul büyük merkezdir(Bilge, 2000, s.15).”

Hellenizm'in merkezi iki taneydi; (krallığın başkenti) Atina ile tüm Yunanlarca Polis (kent) olarak adlandırılan, düş ve umudu, büyük başkent Konstantinopolis.

Fotoğraf 2.5., Çift Başlı Bizans Kartalı

Bizans İmparatorluğunu bir Helen İmparatorluğu olarak kabul eden Yunan milliyetçileri, "Megali İdea" adını verdikleri büyük ülkeleri ile eskiden Bizans'a ait olan tüm toprakları yeniden elde ederek, "Konstantinopolis" diye adlandırdıkları İstanbul başkent olmak üzere, büyük Helen İmparatorluğunu yeniden kurmaya hayal etmektedirler(Kürşad ve ark. Altan, Egeli, 1978, s. 28-29).

Gerçekten, hemen hemen yüzyıl boyunca Yunan halkı Megali İdea'ya yani bütün Helenlerin bağımsızlığı ve birleştirilmesi dış politikasına hararetle bağlı kaldı. Ta başından beri genç Krallık (Yunanistan) bu emeli gerçekleştirmek uğrunda yoğun bir diplomatik çalışmaya girişti. Yunanistan

Dışişleri Bakanlığı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtarılacak eyaletlere göre dairelere ayrılmıştı: Makedonya, Teselya, Epir, Girit Daireleri gibi(Psomiades, 1968, s.18).

Megali İdea 1844 yılında ortaya atıldığında havada kalmıştı. Büyük dozlarda megalomani ve dinsel filozofi rolü (mission civilisatrice) içeren tasarım halinde bulanık bir programdı. Bilimsel ifadesini ve kanıtlanmasını, ama aynı zamanda düşten eyleme geçebilmek için pratik açıklanmasını da aramakta olan siyasi bir düşünceydi(Heraclides, 2003, s.60).

İlk gereksinim olan, bilimsel (daha doğrusu bilimsel görünümlü) kanıtlamayı, özellikle Papatigopulos üstlenerek Bizans dönemini milli tarihe kattı. Papatigopulos Megali İdea'nın ve "Doğunun yeniden canlandırılması için Yunan misyonunun" ateşli taraftarıydı. Pratik yön, yani Megali İdea'nın dış politikada uygulanması, birbirini izleyen üç safhada ifadesini bulmakta, ama bir sonraki safhaya geçmek öncekinin terki anlamına gelmemekteydi:

- Bizans toprakları üzerinde başkentin Konstantinopolis olacağı Yunan İmparatorluğunun kurulması (halka yönelik slogan "ya İmparatorluk ya ölüm" olmuştu.)
- Özellikle güney Balkanlar'da ve Ege adalarında ("Enosis ya da ölüm" sloganıyla) girişilecek silahlı çatışmalarla Osmanlı İmparatorluğu aleyhinde adım adım genişlemek ve

Yunanlıların ve Osmanlıların barışçı yoldan anlaşmaları ile kurulacak büyük bir Helen-Osmanlı devletinin kurulması(Heraclides, 2003, s.60-61).

Yunanlar aralarında Megali İdea'dan bahsettikleri zaman akıllarından geçen, Türk devletini ortadan kaldırmak, İstanbul, İzmir, Kıbrıs ve Küçük Asya dedikleri Anadolu'yu sınırlarının içine katmayı kapsamaktadır. Oysa, Türk düşmanlığı ile beslenen Megali İdea ideoloji ve arzusunun arkasına neyin gizlenmiş olduğu tarihçi Panayotis Kayas'ın Megali İdea adlı kitabında şöyle belirtilmektedir(Balkaç, 2002, s.477);

“ Yunanistan’ın siyasi ve sosyal liderleri, her dönemde, var olabilmesi için bir milli ideolojiye sahip olunması gerektiğine inanıyorlardı. Böylece, Yunan milletini her an yeni mücadelelerle hazır tutacak, halledilmeyen ekonomik problemlere karşı, hiç kimse vatan haini damgasını yememek için muhalefette bulunamayacaktı. Kısacası Megali İdea, Yunan iç ve dış politikasının canıdır. Milli hedefe ulaşmanın dışında her şey yönetim, eğitim, imar bekleyebilirdi. Böylece, Türk sınırları içinde bulunan toprakların Milli Hedef olarak gösterilmesi, milli ideolojinin doğmasına yol açmıştı. Bu milli ideolojinin adı “Megali İdea” ideolojisi idi. Böylece ülkenin siyasi, askeri, dini ve sosyal liderlerinin her şeyi bir yana iterek bu hedefe yönelmeleri devlet kuruluşları içinde Megali İdea’ya yönelik faaliyetlerin başlamasına yol açtı. Bu genel yönlenmeye paralel olarak, Yunanistan’ın talep ettiği Türk topraklarında yaşayan Rumların örgütlenmesine geçildi. Böylece, Türk’ün varlığı, Yunanistan’ın siyasi yaşamında, Kral, Kilise, Ordu ve Politikacılar tarafından istismar edildi.”

Yunanistan Devleti’nin resmi ülküsü (ideolojisi) olan “Panhellenizm” ütopyasının oluşturduğu “Megali İdea” imgelemi (hayali), iki anakaralı (kıtalı), beş denizli bir Yunanistan Devleti düşler. İki anakara; Avrupa-Yunanistan, Asya-Türkiye, beş deniz; Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve İyon Denizi’dir(Erksan, 1999, s.109).

Venizelos’la birlikte en belirgin biçimde aktif bir duruma getirilmek istenen Megali İdea, gerçek olmaktan çok romantik bir tabana oturtulmaya çalışılan, ütöpik ve o denli asılsız bir iddiadan başka bir şey değildir(Aktar, 1986, s.3).

Venizelos arkadaşlarını çalışma odasına, kocaman bir haritanın başına topladı. Haritaya kendi istediği Yunanistan’ın sınırlarını çizdi: Bugünkü Arnavutluk’un koskocaman bir parçasıyla bugünkü Türkiye’nin hemen hemen hepsi dahildi. Başkent de İstanbul olacaktı.

Bu Megali İdea’ydı, yani “büyük ideal”di. Yaşlı bir milliyetçi şöyle diyordu: “Doğa diğer insanların umutlarına sınırlar getirir, ama Yunanlarınkine

getirmez. Yunanlar geçmiş zamanda da, bugün de, doğa kanunlarıyla bağlı değildir.” Megali İdea (megalomani sözcüğü de aynı kökten gelmektedir) hayallerden, fantezilerden oluşan bir şeydi. Yeniden doğan bir imparatorluğun, Roma’dan Kırım’a kadar her yerde Yunancanın konuşulduğu bir altın çağı yansımasıyla ilgiliydi(Macmillan, 2004, s.342).

Megali İdea, ırkçı ve şoven niteliktedir. Çünkü Grek devlet adamları her dönemde, Balkan Yarımadası, Ege Adaları ve Anadolu’ya yayılmış tüm Grekleri içine alan tek bir devlet düşüncesinden hareketle ve bölgenin kendileriyle ilişkisini romantik bir varsayıma dayandırarak açıklamaya çalışmış ve “Enosis”i sürekli tırmandırarak, dinsel motiflerle süslü bu ulusal hedeflerine ulaşmayı düşlemişlerdir(Aktar, 1986, s.11).

Yunanistan ile arasındaki sorunlar Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan günümüze kadar - belki de olması gerekenden çok fazla - Türkiye’yi meşgul etmiştir. Atina’nın ele geçirilmesiyle beraber 1456 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliği altına giren Yunanistan, bağımsızlığının Osmanlı tarafından kabul edildiği 1832 yılına kadar tam 376 yıl Osmanlı egemenliğinde yaşamıştır(Bilge, 2000, s.14).

Ancak, Yunanistan bağımsızlığını ilan ettiği 1830 yılından itibaren “Megali İdea” peşinde koşmuş ve çoğunlukla politikasını Türk düşmanlığı üzerine inşa etmiştir. Bazı yazarlar tarafından “Büyük Düş” olarak da adlandırılan “Büyük Yunan İdeali”nin, Türklerin 1453 yılında İstanbul’u ele geçirmesinden sonra ortaya çıkarılan bir Pan-Yunan ideolojisi olduğu belirtilmektedir(Markides, The Rise and Fall of The Cyprus Republic, s.10).

Doğu Karadeniz kıyılarında bir Pontus-Rum Devleti’nin kurulması fikri Yunanistan’ın bağımsızlığını kazandığı yıllara dayanmaktadır. Bölgede yaşayan Hristiyan Ortodoks nüfus, 19’uncu yüzyılın başından itibaren Rum Ortodoks kilisesi ile gelişmekte olan Rum burjuvazisinin birlikte yürüttükleri faaliyetlerin etkisi altına girmiş, kökeni ne olursa olsun Anadolu’da yaşayan Türkçe veya Rumca konuşan bütün Ortodoks Hristiyanlar, Yunan toplumuna ait olma duygusunu benimsemeye başlamışlardır(Sarınay, 1999, s.5).

Bölgede bir Pontus Devleti'nin kurulması Megali İdea'nın hedeflerinden biri olmuştur(Türsan, 1987, s.28). Bölgedeki Hristiyan halk üzerinde Yunanlılık bilincinin yerleşmesinde ve gelişmesinde Fatih Sultan Mehmet'in geniş yetkiler vererek canlandırdığı İstanbul Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin büyük rolü olmuştur(Şahin, 1980, s.124-184).

Megali İdea ülküsünü besleyen, yayan esas örgütlü güç, Osmanlı Devleti içinde çok geniş imtiyazlar elde eden Ortodoks Kilisesi olmuştur.

Kilisenin kuşaktan kuşağa aktardığı bu ülkü ile yoğrulan Yunan aydınları, Osmanlı imparatorluğunu parçalamak isteyen İngiltere, Rusya ve Fransa tarafından verilen destekle, zaman içinde etkili bir hareket yaratmayı başarmışlardır.

1844'te krallık Yunanistan'ında ilk kez seçim yapıldı. Seçime adları; "Rus Partisi", "İngiliz Partisi", "Fransız Partisi" olan Yunan siyasi partileri katıldı. Seçimi Fransız Partisi kazandı. Fransız Partisi Başkanı İoannis Kolettis (1788-1847) Yunan Anayasası yapılırken Meclis'te şu konuşmayı yaptı.

"Yunanistan krallığı, tüm Yunanistan değildir. Şimdiki sınırlarımız içinde bulunan topraklarımız, Yunanistan'ın en küçük ve en fakir bir bölümüdür. Yunanlı; yalnız krallık sınırları içinde yaşayan Yunanlılar değildir. Yanya'da, Selanik'te, Serez'de, Edirne'de, Konstantinopolis'te(İstanbul'da), Trabzon'da, Girit'te, Sisam'da yaşayan ve tarihin çeşitli dönemlerinde, değişik topraklarda yaşamış Yunan ırkına ilişkin herkes Yunanlıdır. Helenizm'in iki büyük başkenti vardır. Atina ve Konstantinopolis'tir. Atina yalnız krallığımızın başkentidir. Konstantinopolis; bütün Helenlerin umudu, kıvancı, coşkusu ve sonsuz (ebedi) başkentidir."

Kolettis "Enosis" ve "Helenizm" ilkeleri doğrultusunda, Türklerin yerleşik olduğu toprakların Türklerden geri alınmasına ilişkin "Yunan Yayılmacılığı" nı açıkça belirtmişti.

Yunan milliyetçilerinin Megali İdea ülküsü ile, bu fikri destekleyen İngiltere, Rusya ve Fransa'nın Balkanlar, Ege, Akdeniz ve Anadolu'daki yayılma hedefi çakışıyordu. Bu nedenle Megali İdea"ı desteklemek, kendi yayılmacı emelleri açısından çıkarlarına geliyordu. Bu destek hem imparatorluğu yıpratıyor, hem de Osmanlı devleti üzerinde bir baskı oluşturuyordu. Bundan da öte, kendi denetimlerinde olacak yayılmacı bir Yunanistan'ı kendi sömürgeci emelleri için kullanabileceklerdi.

Pontus meselesi, 19'uncu yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan ve 1830 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığı ile sona eren Yunan İsyanı ve bu isyanı yönlendiren Megali İdea'nın bir gereği olarak ortaya çıkmıştır.

Yunanistan'ın Osmanlı Devleti aleyhinde, batılı devletlerin ve Rusya'nın yardımıyla toprak koparmak suretiyle giderek büyümesi, Rum azınlıkların yaşadığı yörelerde büyük bir heyecana ve ileriye dönük gizli yapılanmaya neden olmuştur. Bu yörelerden biri de İnebolu'dan Batum'a kadar uzanan Karadeniz bölgesidir. Bölge Rumları daha çok Protestan Misyonerleri ve Patrikhanenin kışkırtması ile Megali İdea kapsamında, bölgede (merkezi Samsun ya da Trabzon olacak) bağımsız bir Pontus Devleti kurmak ve bunu ileride Büyük Yunanistan'la birleştirmek hayaline kapılmışlardır.

Diğer taraftan, Yunanistan'ın Megali İdea'yı gerçekleştirmek üzere Etniki Eteryaya dan Mavri Mira'ya kadar kurdurduğu bir çok cemiyete paralel olarak Türkiye'de Pontus cemiyetleri de kurulmaya başlamıştır. Daha önce bahsedildiği üzere Türkiye 'de ilk Pontus teşkilâtı İnebolu'da halkın Manastır olarak adlandırdığı bir yerde Amerikalı Misyonerler tarafından tesis edilmiştir(Atatürk, 1973, s. 626).

Megali İdea hedeflerini gerçekleştirmek için 1814 yılına kadar Avrupa'nın çeşitli kentlerinde değişik örgütler kurulmuştur. Bunlardan en etkili olanı Filiki Eteryadır.

1714 doğumlu Yunan şairi Kosmos O Etolios, en etkili Megali İdea'cı örgüt olan Filiki Eterya'dan 100 yıl önce Megali İdea fikirlerini yaymış ve geniş destek bulmuştur.

1814 yılında Rusya'nın Odessa kentinde Emmanuel Ksanthos, Nikolaos Skufas ve Athanasios Tsakalof adlı üç tüccar, "Filiki Eterya"⁵ (Dostluk Ortaklığı ya da birçok kaynakta geçtiği adıyla Dostlar Derneği) adlı gizli bir örgüt kurdu. Örgütün amacı, Megali İdea'yı hakim kılmaktı.

Cemiyetin görünürdeki amacının Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki gayri-müslim tebaanın eğitimi olmasına karşın, asıl amaç merkezi İstanbul olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nun yeniden oluşturulması idi. Bu imparatorluk Fener Patrikhanesi'nin manevi birliği içinde olacaktı. Cemiyetin oluşturulması konusunda Rus çarının bilgisi olduğu gibi, örgütlenme konusunda da önemli desteği olmuştu(Karal, Osmanlı Tarihi Cilt 5, 1947, s.113).

Filiki Eterya, kuruluşunun ilk yıllarında, 1814–1817 yılları arasında fazla bir varlık gösterememiş ve bocalamıştır. Fakat 1818'de dernek merkezi Odessa'dan İstanbul'a taşındıktan sonra hamle yapmış ve üye sayısı süratle artmıştır. O yıl, sadece İstanbul'daki kayıtlı üye sayısı 17.000'e ulaşmış, 1820 yılına girildiğinde ise; Balkanlar, Ortadoğu ve çeşitli Avrupa ülkelerinde açılan şubelerden sonra üye sayısı 400.000'i geçmiştir.

Filiki Eterya'nın bu denli benimsenmesinde, Rusların ve özellikle de Rus Çarı'nın, derneğin arkasında olduğu inancının ve propagandasının da büyük rolü olmuştur(Apatay, 1995, s.353).

Rumlar, ılık denizlere inme siyaseti güden Rusya üzerinde büyük nüfuz sahibiydi ve derneğin en büyük desteği Rusya'ydı(Kohn, 1991, s.7).

---

⁵ Derneğin üyelerinin %54'ü tüccar, %13'ü doktor, avukat gibi profesyoneller, %12'si esnaf, %10'u papazlar, %9'u kleft veya armatolar (eşkıya veya kolcu), %2'si ise köylü ve zanaatkârlardan oluşuyordu.

Cemiyet başta “Hayır Cemiyeti” olarak tanınıyordu. Cemiyetin bu hali ve icraatı ile Yunan emellerinin sağlanamayacağını anlayan Ksanthos, cemiyette önemli değişikliklerin yapılması gerektiği kanaatine vardı. Arkadaşlarına; “Eski Yunan evlatları Doğu Roma İmparatorluğu’nun bir kalıntısıdır. Osmanlı Devleti’nin elinde esir ve onursuz olarak yaşamaktadırlar. Bunları kurtarmak Yunan ulusu için en büyük hizmettir.” diyerek tahrike hız verdi.

İşte bu ana fikir üzerine, güçlü bir destek sağlamayı, yetenekli bir başkan bulmayı ilk hedef edindiler. Bu açıdan hareket eden kurucular, yuvalandıkları Rus ülkesinde bulunmanın avantajıyla, Rusya’nın desteğini kısa zamanda sağlamayı başardılar. Bu desteği kullanmasını da bildiler. Zaten baş politikası Osmanlı İmparatorluğu’nu içeriden çökertmek, zayıf düşürerek parçalamak olan Rusya’nın aradığı da bu olduğuna göre bu konuda pek de zorluk çekmediler. Bundan sonra iş başkan bulmaya kalıyordu. Hemen Yunan kampanyası başladı. Rus Çarı’nı derneğin gizli başkanymış gibi yaydılar. Psikolojik etkisinin büyük olması gayesiyle her vesileyle bu gizli başkanın varlığından söz ettiler. Bu konuda o kadar ileri gittiler ki, bu gizli başkanın Rus Çarı I. Aleksandr olduğunu açıklamayı bile göze aldılar. Fakat, ne olursa olsun Çar sembolikti. Oluşacak direnişin başında faaliyetleri üstlenecek birisinin bulunması zorunluydu(Belen, 1995, s.93).

Örgüt tarafından ilk düşünülen kişi, 1815'den beri Nesselrode ile birlikte Rus Dışişleri Bakanlığı'nı yürüten "Kapodistrias"⁶ idi. Ancak Kapodistrias bu görevi kabul etmedi (www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/II-2-FilikiEtery.htm, 10.06.2006).

Araya en nihayet Rus Çarı'nın harp yaverliğini yapmakta olan Yunan topluluğunun çok yakından tanıdığı yüksek bir aileye mensup General

⁶ Bazı kaynaklarda bu kişinin ismi Capo d’İstria olarak da geçmektedir. Korfu’lu bir Rum ailesinden gelmesine karşılık Rusya’nın hizmetine girerek yüksek görevlere dek gelmiş olan Capo d’İstria, Rus heyeti içinde katıldığı Viyana Kongresi sırasında, cemiyet için önemli ölçüde bağış toplamayı başarmıştı.

Aleksandr İpsilanti bulundu. Onlarca, Genel Başkan Rus Çarı olduğuna göre; Aleksandr İpsilanti, cemiyetin başına Başkan Vekili unvanı ile getiriliyordu. Etniki Eterya süratle gelişmeye ve güçlenmeye başlamıştı.

Cemiyet kısa bir süre içinde geniş bir örgütlenme sağladı. Eflak Beyi Kalimaki ile İstanbul Rum Patriği bile cemiyetin üyeleri arasına katılmışlardı.

Bu gelişme esnasında Etniki Eterya'nın sloganı; "Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden ihya etmek ve Ayasofya'ya Haçı dikmek" idi(Belen, 1995, s. 93).

Filiki Eterya, İtalyan Carbonari örgütünü örnek alıyordu(Akşin, 2005, s.105). Batı Avrupa'daki gizli mason cemiyetlerinin kuruluş ve işleyiş usullerini benimsemişti. Filiki Eterya'nın ilk amacı, Rumları Osmanlı yönetimine karşı ayaklandırmak, bu arada mümkün olursa diğer Balkanlı Hıristiyan topluluklarını da bu isyana karıştırmaktı. Örgüt, mali problemlerini çözümlenmek amacıyla bünyesine öncelikle büyük tüccar ve armatörleri kaydetmiş, ayrıca halk üzerinde daha etkili propaganda yapabilmek için papazları kullanmıştır. Bu örgüt zamanla güçlendikçe gayesini daha belirgin ve açık bir şekilde propaganda etmeye başladı. Filiki Eterya, ilk aşamada Mora'da bir Yunan devleti kurmayı, sonra da Orta Yunanistan, Batı Trakya, Selanik, Ege adaları, On İki Ada, Kıbrıs ve Batı Anadolu'yu Yunanistan'a katmayı, nihayet İstanbul'u ele geçirerek Bizans'ı yeniden kurmayı hedefliyordu(www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/II-2-FilikiEterya.htm, 10.06.2006).

Filiki Eterya'nın faaliyet programı şu şekildeydi:

1. Yunan milletinin tam istiklalinin temini,
2. Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı,
3. Ege Adaları'nın Yunanistan'a ilhakı,
4. Oniki Adalar'ın Yunanistan'a ilhakı,

5. Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
6. Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,
7. Pontus Rum Devleti'nin kurulması,
8. Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,
9. Gökçeada ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı,

İstanbul işgal edilerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun yeniden kurulması ve Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi idi(Belen, 1995, s. 93).

Bu amaca ulaşabilmek için de yapılacak ilk iş, Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilindeki bütün Hristiyanları silahlandırmak ve Rumlar arasında birlik ve beraberliği kurarak aktif mücadeleyi güçlendirmektir.

Gittikçe zenginleşenleri, tahsil görenleri, kendilerine eski Atinalıların torunları süsünü vererek, dünyaya kabul ettirmek propagandasını yürütüyorlardı. Bu amaçla az zamanda, Rumların yoğun topluluklar teşkil ettikleri Moskova, Odessa, Trieste, Marsilya gibi önemli bölge ve şehirlerde şubeler kurdular. Belli başlı merkezler İzmir, Misolonki, Bükreş, Yaş, Yanya ve Trieste sayılabilir(Ateş, 2004, s.292). Cemiyetler, yaptıkları yardımlarla Yunanistan'da okullar açtılar. Bu okullarda ihtilal fikirlerinin aşılmasını ve devamını sağladılar. Bir plan ve program dahilinde, sistemli bir şekilde para yardımı da yaptılar ve silah temin ettiler.

İçten ve dıştan destekle bu örgüt o hale geldi ki, bir aralık İpsilanti Mora'dan ne kadar ihtilalci çıkacağını araştırtmış ve bu araştırma sonucunda 40.000 silahlıya yaklaşıldığı cevabı gelmiştir. O tarihte Mora Yarımadası'ndaki Türk askeri mevcudu ise 12.000 kadardır(Belen, 1995, s.94).

Bu dernek kendisinden 80 yıl sonra kurulan Etniki Etery'a'nın da temelini oluşturmaktadır(Apatay, 1995, s.353).

Odessa'da kurulan Filiki Eteryanın ilk hedefi, Yunanistan'ın bağımsızlığını elde etmek ve daha sonra Megali İdea haritası içindeki hedeflere yayılmaktı. Filiki Eteryanın ilk hedefine ulaşarak, Yunan isyanını başlatması ve bağımsız Yunan devletini kurmasından sonra, 1894 yılında Atina'da Yunan ordusu içinde Etniki Eteryanın örgütü kurulmuştur.

Filiki Eteryanın 1876 yılında dağıtılmasından sonra kurulan Etniki Eteryanın amacı ise Girit'in, Trakya ve Batı Anadolu'nun istilasındır(Türsan, 1987, s.35). Etniki Eteryanın, Girit'in Yunanistan'a ilhakında büyük bir rol oynamıştır. 1919 yılına kadar faaliyet gösteren bu derneğin, İstanbul'da da Kordus Derneği adlı (Rum Göçmenleri Merkez Komitesi) patrikhaneye bağlı bir kolu vardı.

Etniki Eteryanın 1896 yılında yayınladığı bildiri, yüzündeki maskesini iyice düşürmüştür(Belen, 1995, s.95).

- Ezeli ve ebedi düşmanımız Türklerdir.
- Yunan Milleti bağımsızlığını kazanmakla önemli bir kazanç temin edemedi. Milletinin büyük bir kısmı Türklerin boyunduruğu altında kaldı. Bu kardeşlerimizi kurtarmak hepimizin görevidir.
- Megali İdea'yı gerçekleştirmek esastır.
- Gayeye varmak için, gizliliğe olağanüstü dikkat etmek gereklidir.
- Yunanistan'da parti mücadeleleri ve fikir ayrılıkları kesin olarak terk edilmelidir.
- Bütün Rum Milletinin Etniki Eteryanın bayrağı altında toplanması yüksek çıkarlarımızın gereğidir.
- Megali İdea'nın gerçekleşmesi için her türlü vasıtaya başvurulacaktır.

- Etniki Eteryaya, Rum halkını bütünüyle silahlandıracaktır.
- Mukadder olan zamanın gelmesinden sonra ezeli ve ebedi düşmanımız Türklere taarruz edilecektir.
- Ezeli ve ebedi düşmanımız Türklere karşı, Yunanistan hariçten hiçbir yardım beklemeyecek ve yalnız kendisine güvenecektir.
- Etniki Eteryaya, doğuda birçok karışıklıklar çıkaracaktır. Bu takdirde, hükümet ilgisiz kalır ve tarafsız bulunursa, Etniki Eteryaya hükümete görevini bildirecektir.
- Politik fırsatlardan yararlanmak Etniki Eteryaya'nın baş görevidir.
- Etniki Eteryaya, bütün Rum zenginlerini örgüte yardıma davet eder.
- Sonsuz bir güce sahip ve malik olan Helenizm'in kuvvetine inanarak, eski ve ebedi düşmanımız Türklere karşı büyük düşmanlık hareketlerine başlayalım.
- Etniki Eteryaya, hiçbir siyasi partiye tabi olmadığı gibi, hiçbir siyasi partinin de emrinde değildir.
- Şayet hükümet memleket sorunları üzerine eğilmezse, Etniki Eteryaya, hükümeti görevini yapmaya zorlayacaktır.
- Tanrının yardımıyla Megali İdea muhakkak surette gerçekleşecektir.

Filiki Eteryaya ve Etniki Eteryaya'nın da etkisiyle Megali İdea, Yunanistan'ın resmi politikası olmuştur.

Bu yayılcı fikirlerin sadece gizli örgütlerde benimsenmediğinin ilk kanıtlarından biri de, Yunan Meclisinde yapılan konuşmalar ve Yunan hükümetlerinin açıklamalarıdır.

Örneğin 1844 yılı Ocak ayında Yunan Meclisinde konuşan Jhon Kolettis adlı politikacı şunları söylemiştir: "... Yunanistan kralının huzurunda politikacı Jhon Kolettis tarafından ilk kez dile getirilmiştir. Kollettis "Yunanistan Krallığı, Yunanistan değildir. Yunanistan'ın sadece bir parçası, en küçük, en yoksul parçasıdır. Yunanlılar, sadece krallık içerisinde oturanlar değildirler, aynı zamanda Yanya'da ya da Selanik'te, Serez'de ya da Edirne'de, İstanbul ya da Trabzon'da, Girit'te ya da Sisam Adasında, Yunan tarihine ya da Yunan ırkına bağlı başka yerlerde oturanlar da Yunanlıdır. Helenizm'in iki büyük merkezi vardır. Krallığın başkenti Atina'dır. İstanbul büyük başkent bütün Yunanlıların kenti, düşü, umududur(Smith, 2002, s.17) diyerek ana hatlarını çizdiği büyük amacı sonraki nesillere aktarmıştır.

Etniki Etery'a'dan sonra, onun devamı niteliğinde ve aynı amaçları güden "Mavri Mira" adlı örgüt 1919 yılında kurulmuştur. 1922 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren bu örgüt de, diğerleri gibi Megali İdea hedefleri doğrultusunda Anadolu'nun istilası, Pontus devletinin kurulması, Yunan-İngiliz; Yunan-Ermeni işbirliğinin sağlanması için çalışmıştır(Türsan, 1987, s.35-36). İstanbul'da kurulan bu örgüt, Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının ardından 1922'de dağıtılmıştır.

Bu büyük rüyanın gerçekleştirilmesi için Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan Rumlar kiliseler vasıtasıyla teşkilatlandırılmıştı. Patrikhane destekli Anadolu Rumlarının isyan hareketleri özellikle Ege Bölgesi ve Trabzon havalesinde yoğunlaştı. Fener Rum Patrikhanesi 09 MAYIS 1919'da yayınladığı bir bildiri ile Osmanlı tebaası olan Rumların Osmanlı Devleti ile hiçbir bağlarının kalmadığını ilan etmiş ve İzmir'in işgalinden sonra Anadolu Rumlarını Yunan ordusuna katılmaya çağırmıştı(Fener Rum Patrikhanesi Dünü Bugünü Yarını s.25).

Megali-İdea'ya göre, 1453'de Fatih tarafından fethedilen İstanbul tekrar ele geçirilecek, Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs, Anadolu ve ta Büyük İskender'in uzandığı İskenderiye'ye kadar olan topraklar işgal edilerek Büyük Bizans İmparatorluğu yeniden kurulacaktır. Bu günkü duruma baktığımızda ilk beş hedefin gerçekleştiğini, altı numaralı hedefin ise 1922'de Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından engellendiği görülmektedir. Şu anda yedi numaralı hedefe ulaşmak için çalışılmaktadır. Bu yönde oldukça mesafe alınmıştır. Sekiz ve dokuz numaralı hedefler için tarihi ve ideolojik zeminin hazırlandığını, uzun soluklu politik mücadeleye her alanda ve çıkan her fırsattan istifade ile devam edildiği gözlenmektedir. Özellikle dokuzuncu maddede yer alan İstanbul'un fethi sadece Ortodoks camiasını değil tüm Hristiyanları da etkilemiştir. Vatikan kaynaklarında şöyle yazmaktadır: İslam İstanbul'u işgal ederek, Hristiyanlığın Başını esir almış, onun Ekümenik Tahtı (Trone) olan Ayasofya'yı cami yapmıştır. Bu acı tüm Hristiyanları ağlatmaktadır(Tarakçı, Yunanistan-Patrikhane-Helenizm Üçgeninde Türk-Yunan Dostluğu Mümkün mü?, www.tasam.org, 17 Nisan 2005).

Filiki Etery'a'nın bu programı gerçekleştirmek için nüfusu ve 50 bin kilometrekareyi bulmayan toprağı ile, bağımsız bir devlet olan küçük Yunanistan, hep Osmanlı İmparatorluğu aleyhine yayılarak, yüzyıldan az sürede üç kat genişlemiştir(Türsan, 1987, s.40-41).

1909 ihtilalinin ardından 18 Ekim 1910'da iktidara gelen Venizelos, Megali İdea hedefleri doğrultusunda şu programı uygulamaya koydu:

- a) Ege Denizi Yunan denizi olacak
- b) İki kıtaya ve 5 denize açılan Yunanistan gerçekleşecek
- c) Yunanistan'ın bir ayağı Avrupa'da, bir ayağı Asya'da olacak
- d) Bizans İmparatorluğu yeniden kurulacak

Venizelos, başlangıçta hayal gibi olan bu hedeflerini gerçekleştirmek için 1.Dünya Savaşı sonrası oluşan durum neticesinde büyük fırsat ele geçirdi.

Venizelos Yunanistan'ı, bu amaçları doğrultusunda sürekli olarak yayılmaya davet etti. Bu yayılma politikası sonunda 1830'larda 50 bin kilometrekare, 1913'te imzalanan Bükreş anlaşması ile de tam bir kat genişleyerek, 120 bin kilometrekareye çıkmıştır. 1830'larda 1,5 milyon olan nüfusu da buna paralel olarak 4,5 milyona ulaşmıştır. Yunanistan, bu süre içinde Avrupa'nın en büyük Türk kenti olan Selanik'i ve 1908 yılında da Türk halkını toplu katliamdan geçirdikleri Girit'i kendi topraklarına katmıştır.

Bu gelişmelerden sonra Venizelos, "Büyük Yunanistan"a olan inancını dile getiren şu ifadeleri kullanıyordu: "Gençliğimden beri ben Skiros Adasını (Ege Denizinin ortasındadır), Elenizmin coğrafi merkezi saymışımdır." Bükreş antlaşması ile kazandığı topraklar karşısında iyice heyecana kapılan Venizelos, dönemin Yunan İçişleri Bakanı Emanuel Repulis'e şöyle diyordu: "Şimdi artık gözlerimizi doğuya çevirme zamanı geldi."

Venizelos'un hesapları, Atatürk önderliğindeki Türk milleti tarafından bozulmasaydı; Yunanistan, Venizelos döneminde 250 bin kilometrekareye ulaşmış olacaktı. I.Dünya Savaşını İngiltere ve müttefiklerinin kazanacağını hesap ederek, son anda onların yanında savaşa giren ve savaştan sonra da Anadolu'dan toprak talebinde bulunan Venizelos, Paris Barış Konferansı'na 30 Aralık 1918'de sunduğu toprak isteklerinde, Megali İdea hedefleri doğrultusunda şu bölgeleri talep ediyordu(Sabahattin, 2000, s.5-12).

- a) Kuzey Epir (Güney Arnavutluk),
- b) Batı ve Doğu Trakya (İstanbul dahil),
- c) Batı Anadolu (Bursa, İzmit, İzmir, Aydın ve civarı),
- d) İmroz, Bozcaada, Sakız, Rodos, Oniki Ada, Meis,
- e) Pontus,
- f) Kıbrıs.

Bir kısım düşünür ve yazarlar yukarıda açıklanan Yunan Megali İdea'sının 1922 yenilgisi ile sona erdiğini, bu tarihten sonraki Yunan

hükümetlerinin bu ülküden vazgeçtiğini her vesile ile vurgulamaktadırlar. Ancak takip eden 83 yılda meydana gelen olaylar, bu ülküden vazgeçildiğini değil çok daha keskin ve ihtiraslı bir şekilde mücadeleye devam edildiğini göstermektedir(Tarakçı, Yunanistan-Patrikhane-Helenizm Üçgeninde Türk-Yunan Dostluğu Mümkün mü?, www.tasam.org, 17 Nisan 2005).

Yunanistan'ın Büyük İdealleri olmasına karşı, Türkiye'nin dış politikadaki düsturu şöyle belirlenmiştir: "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh". Türkiye, bölgesinde ve dünyada daima dostluktan, barıştan ve karşılıklı diyalogdan yana olan ve her zaman Yunanistan'a dostluk eli uzatan taraf olmuştur. Bununla birlikte, Atatürk-Venizelos döneminin ardından devam eden yaklaşık 25 yıl hariç, iki devlet arasında genellikle sorunlarla dolu yıllar yaşanmıştır. Sorunların kaynağını ise, iki taraftaki bu temel dış politika farklılığı oluşturmaktadır.

Türkler, gerek Osmanlı İmparatorluğu, gerekse Cumhuriyet dönemlerinde Yunan Megali İdeası'nın karşısında duran bir engel ve Yunan yayılmasını önleyen bir millet olarak görülmüş, son yıllardaki örneğin, Türkiye'nin Arnavutluk ile yakın ilişkiler içine girmesi, Makedonya'yı ilk tanıyan devletler arasında yer alması, Bulgaristan ile ilişkilerini iyi tutması Atina tarafından hep Yunanistan'a yönelik, bu ülkeyi baskı altına almak üzere yapılan manevralar olarak değerlendirilmiştir.

Yunanistan devlet adamları ve Yunan-Rum basını, son yıllarda Megali İdea'ya yeni bir yorum getirmişlerdir. Bu yorumun içerisinde; başta Güney Kıbrıs Rum kesimi olmak üzere, Türkiye'yi çevreleyen üçüncü ülkelerle yapılan "savunma ve askeri işbirliği" antlaşmaları, Balkanlar'da Sırp ve Rusya ile oluşturulan "Ortodoks İttifakı" Pontus meselesini canlı tutma gayretleri ve bölücü terör örgütü PKK'ya verilen destek konuları girmektedir(Güler, 1999, s.14).

Yunan emperyalizmini veya modern Megali İdea'yı anlamak bakımından ortaya koymasının gereken bir başka konu da; Andreas Papandreu'nun partisi PASOK'un seçimlerde kullandığı şu slogandır: "Ege Savaşı Kürdistan

dağlarından başlar(Megolammatis, Sabah Gazetesi, 18 Mart 1995)." Bu sloganla ifade edilen yeni strateji Papandreu'nun tekrar işbaşına gelmesiyle canlanmış ve Yunan devlet politikası olarak uygulamaya konulmuştur.

Batılılarca uygulanan taktiklerden biri Türkleri çeşitli meseleler, sunî problemler çıkararak yıpratmak, meşgul ederek zayıf düşürmek. Türk imajını yıpratmaya çalışmaktadırlar. Ne zaman Anadolu'da bir azınlık problemi çıkarsa Yunanlılar hemen işbirliği veya paralel faaliyet göstererek karışıklık çıkartmaya çalışmışlardır Yunanistan'da Megali İdea fikri canlı bir şekilde yaşamaktadır.

Kurulduğu 1830 yılından itibaren Megali İdea olarak adlandırılan ve bütün zamanlar için geçerlilik gösteren bir felsefeyle yönetilen Yunanistan'da hangi görüşte kişi, kadro veya partiler iş başına gelirse gelsin, bunlar bölge ve dünya konjonktürünü de kullanarak Megali İdea'nın öngördüğü "Büyük Yunanistan" hedefine ulaşmak için çaba harcamışlardır. İki kıtalı Büyük Yunanistan'ın kurulabilmesi için tasarlanan bu yayılma politikasına göre Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve İyon Denizini gören ve Yunanistan Anakarası ile Anadolu'yu içeren "Büyük Yunanistan" projesinin bir hamlede gerçekleşmesi mümkün olmayacağından, bu yolda adım adım Enosis (birleşme/ilhak) hamleleri öngörülmüş ve Enosis Yunanlıların toprak kazanma yöntemlerinin adı olmuştur(Lütem ve Demirtaş Çoşkun, 2001, s.35).

Yunanistan dış politikasının en önde ve devamlı ana hedefi Megali İdea'dır. Megali İdea, söz edildiği devre göre bağımsız bir Yunanistan'ın, Büyük Yunanistan'ın, Yunan İmparatorluğunun, Bizans İmparatorluğunun, Yunan adı altında bir Kültür İmparatorluğunun kurulmasını öngören bir anlamda kullanılmıştır(Bilge, 2000, s.13).

Yunanistan Kurulduğu tarihten itibaren Megali İdea'da tespit ettiği hedeflerine bilinçli bir şekilde ulaşmayı kendisine düstur edinmiştir. Bu amaçla öncelikle kendisini koruyan devletlerin sempatisini sıcak tutmayı ve

onlara çoğunlukla şirin görünmeyi ve din, kilise, Helenizm gibi batılılar için değişik duygular çağrıştıran söylemleri dile getirmeyi sürdürmektedir.

Yunanistan, kurulduğu tarihten itibaren Megali İdea'sını gerçekleştirmek için uzun vadeli bir projeye soyunmuştur. On maddelik bu yayılcı faaliyet programının yarısını bugüne kadar gerçekleştirmiştir. Diğer yarısından vazgeçtiğine dair herhangi bir irade beyanı bulunmamaktadır. Megali İdea'sını çoğu zaman sinsice maskeleyen Yunanistan'ın uzun vadede yine Türkiye Cumhuriyeti için bir tehdit unsuru olmaya devam edeceği muhakkaktır.

Yunanistan ile halen gündemde olan sorunlarımız, hukuki nitelikleri itibarıyla ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Bunlardan her biri, Yunan yayılcı siyasetinin, "Megali İdea"nın, birbirini tamamlayan basamak taşları gibidirler(Toluner , 2000, s.52).

Megali İdea sayesinde Türkiye Cumhuriyeti topraklarında gözü olan ve hasmane duygular besleyen Yunanistan'a karşı politikamızı iyi belirlemek zorundayız. Her zaman Türkiye'nin zayıf anını kollayan ve istismar edebileceği konularda "temkinli iyimserlik" rolünü benimseyen, güçlü olduğu dönemlerde ise inisiyatifi elde tutarak "kontrollü tırmanma" stratejisi ile kazançlarını muhafaza etmeyi başaran Yunanistan'a karşı realist politikalar uygulanmalıdır. Bu politikalarda askeri güç devamlı daima üstün durumda devam ettirilmeli, rejim ve sosyal sorunlar açısından hiçbir zaman zaafa düşülmemeli ve antlaşmalarla bize verilmiş olan hak ve menfaatlerimizi korumadaki kararlılığımız uluslar arası arenada ısrarla duyurulmalıdır.

Yunanistan'da satılan
bir tişörtün ön yüzü

Bir telefon kartında
Türk düşmanlığı

Yunanistan'ın
emellerini ortaya koyan
bir harita

3. PONTUSÇU FAALİYETLER VE KARŞI TEDBİRLER

3.1. Teşkilatın Faaliyeti (Türk İstiklâl Harbi VI, 1964, s.140)

Fransız gazetelerinde konu ile ilgili yalan yanlış birçok havadisler de çıkıyordu. Yapılan faaliyetler, girişilen işler iki yönden incelenebilir.

3.1.1. Politik Faaliyetler

Pontus meselesi üzerinde, 1919 sonu ve 1920 başlarında özellikle Yunanistan ve Fransa'da hararetle politik faaliyetler göze çarpar.

Bu politik faaliyetler beyanında 15 Kasım 1919 tarihinde barış konferansına Pontus Cemiyeti namına şu muhtıra (özet) gönderilmişti: "Mütarekeden beri Osmanlı Hükümetinin garantisine rağmen Karadeniz kıyılarında zulüm ve tahrikler devam etmektedir. İslam ahali silahlandırılıyor, Hristiyanlar silahsızdır. Mütarekeden sonra, yalnız kıyı kasabalarında asayiş iade edilmiştir. Cinayetlerinin cezasız kaldığını gören Türkler, yeniden soygunculuk ve öldürmelere başlamışlardır. Böylece güvensizlik sahil şehirlerine de sirayet etmiştir. Her tarafta Türk Milli çeteleri teşekkül ediyor, harpten önce ve harp içinde Türkiye'den kaçan Rumlar bu defa eski yurtlarına dönemediler, tekrar Rusya'ya gitmeye başladılar. Bolşeviklik ihtilalini Türk katliamına tercih etmişlerdir, yardımınızı bekliyoruz".

Bundan başka Konstantin, Paris'ten Giresun'a veya buna mümasil şehirlere açık mektuplar yazarak Pontus davasını devamlı olarak körüklüyordu.

Dışarıdaki Rumlar, faaliyetlerini yürütüp genişletirken, içteki Rum elebaşları da boş durmuyorlardı. Yurt içindeki faaliyetleri ile birinci derecede meşgul olan üç kişi vardı. Bunlardan birisi Trabzon Metropolit Hrisantos diğerleri de, Samsun Metropolit Germanos ile Samsun'da Reji Fabrikası

Müdürü Takomanidis idi. Mesela bu son ikisi, Mayıs 1919'da Samsun civarındaki 40 kadar Rum çetesini idare ediyorlardı(Güler, 1999, s.125). Nitekim Trabzon Metropolitisi Hrisantos da, Paris barış konferansına Pontus haklarının korunması yolunda yalanlarla dolu bir muhtıra vermişti.

Tabii diğer muhtırada olduğu gibi, bunda da bölgede mevcut nüfus için ileri sürülen rakamlar yanlıştı ve maksatlı olarak Rumlar yararına çok büyütülmüştü. O zamanda 60 bin Hristiyan'a (Ermeni dâhil) karşılık yalnız Trabzon Vilayetinde 317 bin Müslüman, Giresun'da 10 bin Hristiyan'a karşılık 190 bin Müslüman, Samsun'da 60 bin Hristiyan'a karşılık 180 bin Müslüman vardı.

Hrisantos, Yunan politikacısı ve devlet adamı Venizelos'a ve diğer nüfuzlu şahsiyetlere de mektuplar yazmaktan geri kalmıyordu.

Bu meyanda 14 Ocak 1920 tarihinde 12 kişilik bir Rum heyeti Pontus meselesini görüşmek üzere Batum'dan Moskova'ya gitmişti.

3.1.2. Fiili hareketler

3.1.2.1. Mondros Mütarekesinden önceki Rum çete faaliyetleri

Türkiye I. Dünya Savaşı'nda genel seferberlik ilan edilince, Rumlar bu emre uymayarak her tarafta çeteler meydana getirdiler. Asırlarca nimetlerinden istifade ettikleri vatani düşmana karşı birlikte müdafaa etmeleri gerekirken, asıl düşmanın kendileri olduklarını gösterecek şekilde, Türkü vurmaya teşebbüs ettiler(Kalpakçıoğlu, 1994, s.205). I. Dünya Savaşında seferberlik emrine uymayan veyahut sonradan kıtalarından kaçan Rum erleri dağlarda buluşup çeteler kurmuşlardı. Pontusçu Rumların fiili silahlı hareketi seferberlik emri ile bu suretle başlamıştı. Mahdut bazı Rum çeteleri daha evvelden mevcut idiyse de faaliyetleri hemen hemen yok denecek kadar azdı. Bu sıralarda özellikle Bafra'nın Bünyandağı civarındaki 11 Rum köyünden mevcudu 1500 olan silahlı bir Rum çetesi çıkmıştı.

1nci Dünya Savaşında hükümet her tarafta düzeni sağladığı halde Bafra'nın Bünyandağı bölgesini etkisi altına alamamıştı. Bünyandağı Rum çetesi, Birinci Dünya Harbi'nde ilk faciayı Kazakçımermer Köyünde iki Türkü sırt sırta bağlayarak yakmak suretiyle yaptılar. Sonra sırası ile bir jandarmayı, memleketinden kitasına girmekte olan bir eri öldürdüler. Gittikçe bu Rum çetesi adı ve haince faaliyetlerini daha da artırdı. Mesela Bünyan bölgesinde kesif Rum köyleri arasında 7 Türk köyü vardı. Bunlardan Çağşur köyüne Rumlar bir baskın yaptı. Tek ev kurtulmamak üzere bütün köyü yaktılar ve halkını çocuklar dahil öldürdüler. Bu köyde vahşice yapılan katliamdan 15 kişi kaçıp kurtulabilmişti. Hükümetin harp dolayısıyla bu asilere karşı ciddi bir harekete geçmemesinden cesaret alan Rumlar kötülük ve vahşiliklerini fazlaştırdılar. Bu bölgede mevcut Boyalı, Türkmenler, Kasnakçı, Kuşkapanı, İnözü, Kuşaca, Çiniler köylerini de tamamen yaktılar. Rum bölgesi içinde sıkışıp kalmış bulunan 7 Türk köyünün yangından ve katliamdan kurtulabilen 2000 kadar ahalisi diğer Türk köylerine sığınıp sefalet içine düştüler.

3.1.2.2. Mondros Mütarekesinden sonraki Rum faaliyetleri

Mondros Mütarekesinden sonra Pontus Rumları faaliyetlerini daha da ileriye götürdüler. Karadeniz kıyılarında ve içerlerindeki kasaba, köylerde bulunan Rum halkı mütareke mucibince serbestçe giren Yunan harp ve ticaret gemileriyle Yunanistan'dan gönderilen ve ayrıca Bolşevik ihtilali yüzünden bu bölgeden çekilen Rus Ordusunun bıraktığı silahları kâminden aldılar. Bundan başka İngilizlerin bu bölgeye soktukları silah ve cephanelerle de Rumlar bol bol silahlanmış bulunuyordu. Yunanistan'dan özel surette gelen subaylarla bu Rum çeteleri teşkilatlandılar. Ayrıca Bünyan Rum çetesi etrafından gelen Rumlarla gittikçe kuvvetlenmekte idi. Silahlarını ve cephanelerini tamamlayan çeteler faaliyet sahasını genişlettiler. Bu bölgenin civarındaki 22 çiftlik ve hanı daha yaktılar. Oruç Köyü tamamen yok edildi. Birçok Türk köylerinin hayvanlarını da alıp götürüyorlardı.

Hükümetin bu sırada bin bir zorluk ve çaresizlik içinde bulunmasından dolayı bir şey yapamaması karşısında bu civar köyleri kendi kendilerini korumaya ve silahlı müfrezeler kurmaya başladılar. Çünkü Rum çeteleri

müteaddit merkezlerde faaliyete geçmiş bulunuyordu. Bu merkezler şunlar idi:

Samsun bölgesi:

Teşkilatlarını gittikçe genişleten Rumlar Samsun içinde de faaliyete başladılar. Bu menfur faaliyetleri neticesinde 1919 yılı sonlarında ve 1920 başlarında Güntev ve Bilarca köylerinde 45, Samsun içinde de 7 Türk öldürüldü. Rum çeteleri bu bölgede 1920 yılı sonuna kadar, 699 Türk'ü öldürmüş ve 59'unu yaralamışlar, 15 Türk'ü dağa kaldırmışlar, 13 kadını kirletmişler, 40 köy, 27 çiftlik yakmışlardı. 111 köyü yağma 1 milyon liralık büyük baş hayvanı gasp ve 10 milyon liralık gayrimenkulü de harap etmişlerdi.

Çarşamba ve Terme bölgesi:

Teşkilatlarını buralara kadar uzatan Rum çeteleri, bu bölgede Ermeni çeteleriyle işbirliği yapmışlardır. Bu çetelerin tecavüzleriyle 14 köy tahrip olmuş, buralarda 335 ev, 2 cami, 2 okul, 24 samanlık olmak üzere 363 muhtelif bina ve 3 çiftlik yakılmış ayrıca 2 cinayet, 1 ırza tecavüz, 100 gasp ve hırsızlık vuku bulmuştur(Yazıcı, 2003, s.80).

Amasya bölgesi:

Burada da 1920 yılı sonuna kadar 25 Türk'ü öldürdüler, 17 köye tecavüz edip ve bu köylere ait eşya ve hayvanları gasp ettiler, ayrıca bu köylere ait 500 Liralık ticari mal çaldılar ve 43 kişinin evini soydular(Gedikli, 2002, s.316).

Merzifon bölgesi:

Bu çetelerden bir grup Merzifon'daki faaliyetlerinde 1920 yılı sonuna kadar 45 Türk'ü öldürdüler. Pekmezci Köyünden Topaloğlu Ömer Ağa'nın konağını soydular ve 300 altın lirayı ve eşyalarını da alıp götürdüler. Aynı köy

zenginlerinden Molla Halil oğlu Osman Ağa'dan da 60 altın lira, 32 mecrediye, 3000 lira kadar kağıt parasını alarak kaçtılar.

Vezirköprü bölgesi:

800 kişilik bir Rum çetesi 1920 yılı Ekiminde Ortaklar Köyünü bastı, 12 erkek, 14 kadını öldürdü, köyün hayvanlarını aldı. Geri kalan köy hanelerini de baştanbaşa yaktı. Aynı tarihlerde bu çete Eşen Köyünü de bastı, burada da 5 erkek, 4 kadını öldürdü, evlerini yaktı ve hayvanlarını alıp götürdü.

Lâdik bölgesi:

Bu bölgede 70 Türk'ü öldürdüler, köylerde yağmacılık yaptılar, bir kısım köyleri de yaktılar.

Gümüşhacıköy bölgesi:

Bu bölgede 34 Türk'ü öldürdüler, 2 Türk köyünü talan ettiler ve 6 bin lira değerinde ticaret eşyasını alıp götürdüler.

Havza bölgesi:

Bu bölgede 5 Rum çetesi ayrı ayrı çalıştılar. Bunlardan Sokrat Rum çetesi güya kan bedeli olarak köylülerden 3000 lira topladı ve 13 Türk'ü öldürdü.

Tokat bölgesi:

Bu bölgede de 30 kadar Türk'ü ve kendilerine katılmayan 2 Rum'u öldürdüler. Birkaç köyü de yağma ettiler. Ayrıca Turhal'ın Serpin Köyünü bastılar. Ekser oğlu Hüsnü ile Denizoğlu Hüseyin Onbaşı'yı öldürdüler. 96 büyük baş hayvanı, 700'ü aşkın koyunu alıp götürdüler. Keçecibaba Köyüne saldırarak İmam Hüseyin ile oğlu Hüsnü ve yeğeni Sadık'ı öldürdüler ve 120 sığır, mandayı, 800'ü aşkın koyunları alıp götürdüler. Bu köyün yakınında

Yağlıalan Köyünü de bastılar. Bu köyden de 130 sığır, 600'ü aşkın koyunu alarak gittiler. Buna engel olmak isteyen Hüseyin Efendi'yi yaraladılar, İmam'ın karısını öldürdüler.

Erbaa bölgesi:

Rum çeteleri bu bölgede 279 Türk'ü öldürdüler, Şehli Köyünü baştanbaşa yaktılar. 1300 büyük baş hayvanı aldılar. Diğer 5 – 6 köyde de buna benzer yağmalar yaptılar. Rum çetelerinin yaptıkları vahşice hareketlerinin tipik bir misali de şu idi: Şarkıye Nahiyesi Jandarma Takım Komutanı Ahmet ile emir eri İpsalalı Süleyman oğlu Mahmut ve Zara ahalisinden Gökyokuşzade Hakkı Efendi Korika Köyüne giderlerken 60 kadar silahlı bir Rum çetesinin hücumuna maruz kaldılar. Çetecilerin subaylara karşı özel kinleri olduğundan bu üç şahsı akla gelmedik işkencelerle öldürdüler.

Alaçam:

Rum çeteleri katlettikleri Türklerin cesetlerini ağaçlara asmak suretiyle dehşet saçmakta, gasp ettikleri mal ve hayvanlarla hem ihtiyaçlarını gidermekte, hem de satarak gelir temin etmekteydiler.

Bölgede bulunan bu çetelerin faaliyetleriyle 47 cinayet işlediler, 54 hayvan ve 2 tabanca, 640 000 kuruşluk mal gasp ettiler(Yazıcı, 2003, s.79).

Sonuç olarak Pontus Rum çeteleri, 1921 yılı sonuna kadar 1641 Türk'ü öldürdüler, 323 Türk'ü yaraladılar, 3723 evi yaktılar, iki milyon değerinde hayvan aldılar, iki milyon altın lira değerinde nakit, mal ve eşyayı yağma veya tahrip ettiler. Görülüyordu ki Rum çeteleri yüz yılların kin ve ihtirasını adeta birden çıkarmak ve böylece korkunç ve kirli intikam duygularını tatmin etmek istiyorlardı.

3.2. Pontusçuluğa Karşı Alınan Tedbirler

Pontus Rumları sadece siyasi faaliyetlerle ilgili bir çalışma göstermemişlerdir, bir taraftan Batum, Tiflis, Trabzon, Samsun, İstanbul, Atina, Paris ve Londra gibi merkezler arasında yoğun bir siyasi bir faaliyete girişmekle beraber, Karadeniz sahillerinde silahlı çeteler kurmak ve yerli halka karşı çeşitli katliam, tehdit, yağma ve ırza tecavüz planları kurarak harekete geçmişlerdir. Ancak, bu çetelerin harekete geçip masum Müslüman Türkleri hunharca öldürmelerinden sonra, hıyanetin içyüzü açıklık kazanmış ve bir hayli geç kalındıktan sonra karşı harekete geçilmiştir(Kalpakçıoğlu, 1994, s.204-205).

1904'lerden itibaren var olan ve Milli Mücadele döneminde kuvvetle ortaya çıkan Pontus Devleti kurmaya yönelik isyancı ve ayrılıkçı faaliyetler tamamen gayrimeşru idi. Çünkü "3 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'na göre memleket asayişini, toprak bütünlüğünü ihlal amacına ve Osmanlı halkını siyaseten ayırmak maksadına yönelik cemiyet kurulması yasaklanmıştı. Bu yasaya göre gizli cemiyetlerin kurulması tamamen yasaklandığı gibi kavmiyet ve cinsiyet esasına göre siyasi cemiyetlerin kurulması da menedilmişti. Hâlbuki Pontusçu faaliyetler çetecilikle veya cemiyet faaliyetleriyle tamamen bu amaca yönelmişlerdir. Siyasi şartlardan da istifade ederek, ayrılmak emellerine politik destek de arıyorlardı(Yazıcı, 2003, s.121)."

Mondros Mütarekesi'nden sonra Pontusçu faaliyetler büsbütün artmıştır. Devrin İstanbul Hükümeti'nce Rumların silahlanmalarına karşı bazı tedbirler alınmaya başlanmış olsa da ciddi şekilde önlenememiştir. Silah, cephane ve üniformanın ülkeye sokulması yasaklanmış ve şüphe edilen kişilerin sınır dışı edilmesi ilgililere tebliğ edilmişti. Ayrıca, ordu birliklerinden Takip Müfrezeleri kurulmuştu. Bu müfrezeler gönüllülerden ve ordudan ayrılacak kuvvetlerden oluşturulmuştu ve buldukları mahalın mülki amirlerinden emir alarak hareket ediyorlardı.

“Mütareke döneminde, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde faaliyet gösteren Pontus çeteleri ile savaşıacak yeterli kuvvet bulunmamaktaydı(Sarınay, 1999, s.40).” Çünkü Mondros Mütarekesi'nin askeri hükümlerine bağlı olarak Türk ordusu terhis edilmişti. Bu durumu fırsat bilen Pontusçular, Doğu Karadeniz'in sahil kesiminde asayiş bozmak için her türlü faaliyette bulunuyorlardı. Takip müfrezelerindeki sayının gittikçe azalması sonucu, Rum çeteciler her türlü pervasızca harekette bulunuyorlardı. Milli kuvvetler henüz oluşmadığı için bir kısım jandarma birlikleri ile 15. Tümen'in ve 5. Kafkas Tümeni'nin bir kısım alayları bölgeye gönderilerek, yaşanan taşkınlıklara müdahale edilmek istendi. Ancak yapılan mücadeleye rağmen Pontuslu çetecilere karşı olumlu bir sonuç alınamadı.

Mütareke döneminin başlarında 182. Takip Alayı Samsun'da asayiş sağlamaya görevli olmasına rağmen yetersiz kalıyordu. Kayseri bölgesindeki 528. ve 532. Takip Taburları ise Sivas'a gönderilmişti. Dağıstan'dan Batum'a gelen XV. Fırka 45. Alay'ın iki taburu ile makineli tüfek bölüğü de Samsun'a sevk edilmiştir. 182. Takip Alayı'nın 52. taburu dağıtılarak 45. Alay takviye edilmiştir. Yine, XV. nin Fırka'nın 38. ve 56. piyade Alayı da Samsun'a gönderilmiştir. Bu suretle, XV. Fırka Samsun, Çarşamba, Bafra ve Havza bölgesinde görev yaparken, V. Kafkas Fırkası da Ladik, Vezirköprü, Gümüşhacıköy, Niksar ve Erbaa kazalarının asayişini sağlamaya görevliydi.

Mondros Mütarekesi'nden sonra IX. Ordu kaldırılarak Canik Sancağı ve çevresi Harbiye Nezareti'ne bağlanmıştır. Bu esnada IX. Ordu müfettişi olan başarılı kumandan Mustafa Kemal Paşa bölgeye gönderilmiştir ve 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmıştır.

3.2.1. Mustafa Kemal Paşa'nın İlk Tedbirleri

Yıllarca süren savaşın getirdiği yokluk ve mütareke şartlarının olumsuz ortamı içerisinde Türk ordusunun, bir bölümü dağıtılmış, bir bölümü ise firar etmişti. Kalan kuvvetlerle ise askeri tedbirleri uygulamak son derece güç oluyordu. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktığında da XV. Fırka'nın

mevcudu iyice azalmış bulunuyordu. “Mustafa Kemal Paşa, Samsun’a çıktıktan hemen sonra, Pontus meselesinin gerçek boyutlarını açıklayan telgrafları peş peşe sadarete bildirdi. Bu telgraflarda, Karadeniz Bölgesi’ndeki asayişsizliğin sorumlusunun Ermeni – Rum çeteleri olduğu, Türklerin kendilerini savunduklarını bildirdi. Mesela 22 Mayıs 1919 tarihli telgrafta, ...şayet Rumlar, Müslümanları rahatsız eden siyasi emellerden vazgeçerlerse, İslam çetelerinin ortadan kalkacağını ifade etti(Saydam, 1999, s.138).”

Bu şartlar altında ilk olarak, daha çok siyasi ve idari tedbirlere başvurulmuştur. Öncelikle, Fırka komutanı ve mutasarrıf değiştirilerek mahalli yönetim yeniden düzenlenmiştir. Jandarma 100 neferle takviye edilmiş ve halkın jandarmaya yazılması teşvik edilmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa müfettişlik görev alanı içindeki vali ve mutasarrıflıklara telgraf çekerek siyasi çetelerin faaliyetlerini öğrenmiştir. Rum halkını ve çetelerini uyararak, yapılan hareketlerin Müslüman halkta tepki yaratacağı anlatılmıştır. Bu tedbirlerle kısmen asayiş sağlansa da süreklilik sağlanamamıştır.

Mustafa Kemal Paşa Temsil Heyeti’nin başına geçtikten sonra Rumların faaliyetlerini daha dikkatle izlemeye başlamıştır. Doğu’da elde edilen askeri başarının ardından Pontusçuluk lehine bir hava doğmuştur. Fakat tam bu sırada Yunanistan’da siyasi durum karışmış ve Venizelos seçimi kaybetmiştir. Ancak, T.B.M.M Hükümeti’nin otoritesi henüz tam anlamıyla ülke çapında yerleşmediğinden Pontusçuların faaliyetleri bir süre daha devam etmiştir. T.B.M.M. Hükümeti takip müfrezeleri ile asayışı sağlamaya çalışırken, İslam çeteleri de Kuvayi Milliye’ye kazanılmaya çalışılmıştır.

3.2.2. Milli Cemiyetlerin Kuruluşu

Mütareke yıllarında Samsun ve civarında, mahalli saldırılar karşısında bir takım milli cemiyetler kurulmuştur. Bu cemiyetlerin amacı, bir yandan Pontusçuların faaliyetlerine karşı durmak iken, diğer yandan ise Müslüman halk arasında dayanışmayı sağlayarak, halkın moral gücünü arttırmaktı. Bu cemiyetlerden bazıları şunlardır.

3.2.2.1. Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye

Samsun'da kurulmuş bulunan bu cemiyet yirmi yedi maddelik bir tüzük yayımlamıştır. “Tüzüğün birinci maddesinde Canik Sancağı İslam ahalsinin sosyal durumunun düzeltilmesi ve yükseltilmesi ilim ve eğitimin yaygınlaştırılmasının amaçlandığı ifade edilerek Müslümanlar arasında muhtaçların yardımına koşmak gayesi belirtilmişti. İkinci maddede ise, Cemiyetin siyasetle alakası olmadığı, Canik Sancağı dâhilinde ki İslam halkın maddi ve manevi gelişmesi maksadının teminine çalışılacağı yazılıydı(Yazıcı, 2003, s.125).”

3.2.2.2. İhtiyat ve Zabitan Cemiyeti

Samsun'da, Saathane Meydanı'nda idare merkezi bulunan bu cemiyet, çeşitli konferanslar ve sohbetler düzenleyerek Cemiyet-i Hayriye-i İslamiye ile aynı amaca hizmet ediyordu.

3.2.2.3. Karadeniz Türkleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti

Bu cemiyet Samsun'da 19 Şubat 1919'da kurulmuştur. Paris Barış Konferansı'nda ve Avrupa'da Karadeniz Türklerinin haklarını korumak için Prens Sabahaddin ve Şerif Paşa'yı vekil tayin ettiklerini bildirmişlerdir. Merkezi Samsun'da bulunan bu cemiyetin şubelerinin açılmasını talep etmişler ve bunun üzerine 25 Şubat 1919'da Tokat şubesi kurulmuştur. Fakat bu cemiyet uzun ömürlü olamamıştır ve 20 Mart 1919'da feshedilmiştir.

3.2.2.4. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti

“Mütarekeden sonra galip devletlerin katılımıyla toplanan Paris barış Konferansı'nda, Türk olmayan unsurlar Türkiye üzerindeki isteklerini dile getirirlerken Trabzon, Rum ve Ermeni isteklerinin ortak hedefi haline gelmişti. Trabzon'un Rum eşrafı Pontus Devleti kurmak için yoğun bir diplomasi ve propaganda faaliyetine girişmişti(Çapa, 2001, s. 97).” Rumların bu çalışmalarına karşılık, Türk halkı kendi seslerini duyuracak herhangi bir güce

sahip değildi. Ancak Trabzon'un aydınları bu tehlikeyi (Pontusçu faaliyetler) önlemek adına birlik beraberlik mesajı vererek Trabzon'un Türk camiasından ayrılamayacağını belirtmişlerdir(Goloğlu, 1973, s. 15-16).

Pontus hareketinin ağırlık merkezi, Trabzon Metropolit Hrisantos Efendi'nin kimliği nedeniyle, Trabzon'da oluşmuştur. Aslında Trabzon Metropolitliği de diğer civar vilayetlerdeki metropolitliklerden daha kıdemli idi. Bu yüzden hareketin en fazla merkezleşmiş olduğu Trabzon'da mukabil tedbir de, her yerden daha önce, meydana gelmiştir(Kalpakçioğlu, 1994, s.209). Bu amaçla örgütlenerek, 12 Şubat 1919'da Trabzon Hukuk – i Milliye Cemiyeti'ni kurmuşlardır. "Cemiyetin on bir kişilik Geçici Genel Merkez Kurulu başkan ve üyeliklerine Murathanzade Ziya (Başkan), Hatipzade Emin, Eyüpzade İzzet, Nemlizade Sabri, Çulhazade Hacı Kadri, Kazazzade Hüseyin, Hacıhamdizade Hacı Hami, Barutçuzade Hacı Ahmet, Abonozzade Hüseyin Avni, Hüseyin Reisoğlu ve Eyüpzade Ömer Fevzi seçildiler(Goloğlu, 1973, s.15-16)."

Cemiyet kurulduktan kısa bir süre sonra Rize, Gümüşhane, Giresun ve Ordu'da şubeler açılmıştır. Bu arada Kazım Karabekir Paşa ile görüşen cemiyet üyeleri çalışmalarını hızlandırarak halkı silahlandırmaya başlamışlardır. Cemiyetin ilk kongresi ise 23 Şubat 1919'da yapılarak başkanlığa Barutçuzade Ahmet Efendi getirilmiştir. Ayrıca yine bu kongrede İstanbul'a beş kişilik bir heyet gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Yine bu heyet İtilaf Devletleri'nin sempatisini kazanmış kişilerden iki üç kişiyi seçerek Paris'e gönderilmesini sağlayacaktı. Böylece; diploması yoluyla durum, Türkiye lehine çevrilmeye çalışılacaktı.

Trabzon'un Osmanlı devleti'ne olan bağlılığını korumak için çeşitli savunmalar yapan ve bu amacı sağlamak için belge ve delil toplayarak istatistikler hazırlayan cemiyet üyelerinden İstanbul'a gönderilen heyet, basın yoluyla cemiyetin amacını açıklamaya çalışmıştır.

Bu dernek sadece Trabzon için değil, Pontus'un kurulmasının düşünüldüğü bütün Karadeniz Bölgesi için karşı savunma hareketiydi. Fakat

önceleri etkin bir faaliyet gösteremiyordu. Daha çok, bu bölgenin müttefiklerce Rumlara peşkeş çekilmek ihtimali karşısında mitingle tertip etmek, protestolarda bulunmak ve bu bölgenin öteden beri Türk olduğunu iddia ve ispat etmeye çalışmak gibi pasif tedbirler tasarlamaktaydı(Kalpakçioğlu, 1994, s.209).

Trabzon Muhafaza – i Hukuk – ı Milliye Cemiyeti, İzmir'in işgaline kadar silahlı mücadeleye girişmemiştir. İşgalden sonra ise, bir yandan protesto mitingleri yapılırken, diğer yandan da işgale karşı silahla karşı konulması ve asker toplanması için faaliyete başlandı. Bu arada, Doğu illerinin de katılımıyla ortak bir kongre toplanabilmesi için çalışmalara başladılar. Ayrıca, 7 Haziran 1919'da Padişah ve Sadrazama telgraf çekilerek Trabzon'da bir Pontus Devleti'nin kurulmaya çalışıldığı ve Trabzon'un da İzmir gibi işgale uğrayabileceği endişesi taşıdıklarını belirtmişlerdir. Ancak, Osmanlı Hükümeti'nin tedbir alacak gücü olmadığı gibi tehlikeye karşı koyacak gücü de bulunmuyordu. Tehlikenin günden güne artması üzerine, yöre halkı Kuvay – i Milliye'ye katılmaktan başka çare görmüyordu. Çünkü Rumlar Trabzon ve Samsun'a sürekli çete ve cephane çıkarıyorlardı. Ancak tüm bu çabalar Rum çetelerinin faaliyetlerine son vermeye yetmemiştir.

"İkinci Trabzon Kongresi toplantı halindeyken, 30 Mayıs'ta Erzurum Müdafaa – i Hukuk – ı Milliye Cemiyeti tarafından bir telgraf gönderilerek Erzurum veya diğer uygun bir vilayette toplanacak olan kongreye Trabzon'da davet edilmiştir(Çapa, 2001, s.101)." Trabzon Müdafaa – i Hukuk – ı Milliye Cemiyeti daveti kabul etmiş ve seçilen delegeleri ile birlikte kongreye katılmıştır.

Erzurum Kongresi, 23 Temmuz 1919 tarihinde açılmıştır. Bu kongrede Rum ve Ermeni tehditlerine karşı bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlardan en önemli ikisi;

—Trabzon vilayeti ve Canik Sancağı ile Doğu Anadolu vilayetleri bir bütündür ve bunlar herhangi bir sebeple birbirlerinden ayrılmalarına imkân yoktur.

—Rumlar ve Ermenilerin gizli veya açık her türlü faaliyetlerine karşı birlikte hareket edilecektir.

Paris Barış konferansı'nda bahsi geçen bölgeler üzerindeki Ermeni ve Rum istekleri açıkça savunulmuş idi. Erzurum Kongresi kararlarında ise tüm bu isteklere karşı çıkılacağı ve Ermeni ile Rumlara karşı her türlü vasıta ile karşılık verileceği belirtilmiştir. Yine bu kongrede; Ermeni ve Rum halkın kanuni hakları ile mal, can ve ırzlarının korunması hukuki, dini ve milli geleneklerinin bir gereği olarak kabul edilmiştir.

“Rum ve Ermeni tehlikesine karşı Doğu vilayetleriyle dayanışma içine giren Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin yayın organı İstikbal gazetesi idi. İlk nüshası 10 Aralık 1918 günü Yorgi Mihalidi'nin matbaasında basılan gazeteyi, Barutçuzade Ahmet'in oğlu Faik Ahmet (Barutçu) ile Mehmet Salih (Ongan) çıkarıyordu. İstikbal'i 1920 yılının ilk günlerinde kendi matbaalarında yayınlamaya başladıkları zaman, ellerinde sadece kolla çevrilen eski bir baskı makinesi vardı(Çapa, 2001, s.103).” 1920 yılından itibaren, gazetenin kendi matbaalarında yayınlanmaya başlaması ile 1920 ve 1921 yıllarında Pontusçuluk ile ilgili yazılara ağırlık verilmeye başlanmıştır.

4 – 11 Eylül tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi'nde ise milli cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa – i Hukuk Cemiyeti adıyla birleştirilmiştir. Bu birleşme ile cemiyetin şubelerinin bütün yurda yayılması çalışmalarına başlanmıştır. Cemiyetlerin birleşmesine rağmen, Trabzon Muhafaza – i Hukuk – ı Milliye Cemiyeti'nin ağırlığı devam etmiştir.

1920'de Anadolu dört bir yandan büyük bir tehlike içine girmiştir. Yunanlılar Batı Anadolu'dan iç kısımlara doğru ilerlerken, Doğu Anadolu'da Ermeni tehlikesi, Karadeniz kıyılarında Pontus çetelerinin faaliyetleri ve Güney'de Fransız ve İngiliz işgali Anadolu'yu bir ateş çemberine almıştır. Bu işgaller karşısında sayısı son derece az olan, düzensiz Kuvay – i Milliye birlikleri mücadele ederken, İtilaf devletlerine ait kuvvetler Osmanlı Devleti'nin başkentini, İstanbul'u 16 Mart 1920'de işgal etmişlerdir.

15. kolordu komutanı Kazım Karabekir, İstanbul'un işgal edilmesi nedeniyle her yerde olduğu gibi Trabzon'da da mitingler düzenlenmesini ve halkın aydınlatılmasını 3. Tümen'e bildirmiştir. Zaten Trabzon halkı da vatanın savunması için her türlü tehlikeyi göze alacak durumdaydı. Bu durumun İtilaf Devletleri'nin temsilcileri de farkındaydılar ve bu nedenle konsolosluklarda bir komiser bulun-duruyorlardı. Çünkü bu kıvılcım her tarafı alevlendirebilirdi. Teşkilatlanma ve yaygın faaliyetleriyle halk, Pontus tehlikesine karşı uyarılırken, diğer taraftan da temin edilen silahlar köylüye dağıtılıyordu.

3.2.3. Askeri Tedbirler

Mondros Mütarekesi sonrasında Türk ordusu terhis edilmeye başlanmıştır. Terhis edilen ordu, yeni konumunu almaya başlamıştır. Ancak, bu yeniden düzenlenme sırasında doğan otorite boşluğu nedeniyle asayiş ciddi bir şekilde bozulmuş ve asayişin sağlanması en önemli meselelerden biri haline gelmiştir. Özellikle Karadeniz sahillerinde Pontusçu çeteler İslam köylerine ve Takip Müfrezelerine ciddi zararlar veriyorlardı. Kendilerine yapılan çağrılara aldırmayan bu çetelere karşı askeri tedbirlerden bazıları şunlardır.

Sivas Kongresi'nden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa – i Hukuk Cemiyeti adı altında birleşen milli cemiyetler, fiili mücadelelerde de birlik sağlamak için müfrezelerin ve milli ordunun kurulması yolunda çalışmalarda bulunmuşlardır. Müdafaa – i Hukuk Cemiyetler' i Milli Müfrezeleri oluşturacaklardı. Bu faaliyete mıntika komutanları yardımcı olacaklardı ve silah, cephane ve sağlık hizmetleri bakımından destek sağlayacaklardı.

Milli Müfrezeler iki grupta oluşturulmuştu. Bunlardan ilk grup; asayişin sağlanması ve sürdürülmesinde ordunun faaliyetini kolaylaştırmak için oluşturulmuş olan Seyyar Müfrezelerdi. Diğer grup ise sabit müfrezelerdi. Sabit müfrezeler kasaba ve köylerin eşkıya saldırılarından ve gayrimüslimlerin kışkırtmalarından korumak için oluşturulmuştu.

Müfrezelerin emir ve kumandası askeri tarzda; manga, takım ve bölük olarak oluşturulmuştur. Bu kuvvetler; eşkiyadan ele geçirilen silahlar ve zenginlerden elde edilen yardımlarla donatılmışlardır. Merzifon Asayiş Kongresi'nden sonra da yine aynı amaçla kuvvet – i muhafazaların kurulması kararlaştırılmıştır.

Vezirköprü ve Havza yöresinde 80 mevcutlu Erzurum müfrezesi, Çarşamba'da ise Çarşamba Müfrezesi ile İsa Bey müfrezesi Pontusçularla mücadele ederken, bölgede Rum tehlikesine karşı en büyük mücadeleyi Topal Osman Ağa'nın müfrezesi vermiştir.

3.2.3.1. Topal Osman Ağa Müfrezesi

Anadolu'ya henüz Yunan kuvvetleri çıkmadan önce, Giresun'da Rumlar bir takım hazırlıklara girişmişlerdir. Bir yandan silahlanırken, bir yandan da taşkınlıklarını arttırıyorlardı.

Mustafa Kemal'in Anadolu'da bulunduğu günlerde Karadeniz bölgesi'nde kırktan fazla Rum çetesi faaliyet göstermekteydi. Türklerden ise Giresun'daki Topal Osman Ağa çetesi faaliyetliydi. Goloğlu Mehmet Ağa, Ali Ağa, Hacı Velioğlu İdris Ağa, Ayaroğlu Hasan Ağa, Caferoğlu Mustafa Efendi, Giresun'un Ayvasıl Köyü'nden Karaibrahimoğlu Şükrü Ağa ile kardeşi Bahaeddin Efendi ile maiyetinden oluşuyordu. Bu çeteler Osman Ağa'ya muhalifiler ve padişah taraftarıydılar.

Topal Osman Ağa, 1883 yılında Giresun'un Hacı Hüseyin mahallesinde doğmuştur. Babası fındık tüccarlarından Hacı Mehmet Efendi olan Topal Osman Ağa, çocukluğundan beri, Rumların Giresun'da Türklere karşı yapmış oldukları kötülöklere şahit olmuştu. Gönüllü olarak Balkan Savaşı'na katılan Osman Ağa, sağ dizinden aldığı yara sonucu total kalınca, Topal Osman Ağa olarak anılmaya başlandı. Bu arada, Balkan Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir felakete sürüklendiği haberi yayıldıkça, tüm ülkede olduğu gibi huzursuzluklar iyice artmaya başladı. Özellikle de Giresun'da Rumlar, ciddi taşkınlıklarda bulunmaya başladılar. Balkan Savaşı

sona erince, 1913 yılında Giresun'a dönen Topal Osman Ağa, tehcir işlerinden dolayı firar ederek bir çete kurdu ve özellikle Rumlara karşı silahlı olarak mücadele etmeye başladı.

Fotoğraf 3.1., Topal Osman Ağa

Trabzon Muhafaza – i Hukuk – ı Milliye Cemiyeti kurulduktan sonra Topal Osman Ağa ile anlaşmaya karar vermiştir. Bunun en büyük nedenlerinden birisi ise Türklerden yalnız Topal Osman Ağa çetesinde silah bulunmasıydı. “Giresun Müdafaa – i Hukuk Cemiyeti üyeleri, Giresun kaymakam vekili Pertev Bey ile gizlice görüşerek Topal Osman'ın kasabaya gelmesine göz yummasını istediler. Olumlu cevap alındıktan sonra, Keşap'ta Topal Osman ile görüşerek Rum çetelerine karşı birlikte mücadele etmek konusunda anlaştilar(Goloğlu, 1973, s.24).”

Topal Osman Giresun'a döndüğünde Belediye Başkanı Dizdarzade Eşref Bey rahatsızdı ve tedavi amacıyla İstanbul'da bulunuyordu. Bir süre sonra, Eşref Bey sağlık nedenlerinden ötürü istifa etti ve bunun üzerine Osman Ağa Belediye Başkanı oldu. Bu sırada, 8 Temmuz'da, tehcir suçunun affedildiği kendisine resmen bildirildi.

Belediye Başkanı olmasının ardından Milli Mücadeleye destek için faaliyetlerini daha da arttıran Osman Ağa, İzmir'in işgalini protesto etmek amacıyla Trabzon ve Giresun'da düzenlenen mitinglerden Çamlı Çarşı önünde düzenlenenine önderlik dahi yapmıştır. Ayrıca Topal Osman Ağa 5 Haziran 1919'da arkadaşları ile Pontusçu Rumların Giresun'daki Rum mektebine astıkları Yunan ve Pontus bayraklarını indirip yerine Türk bayrağını asmıştır.

Osman Ağa, Giresun ve çevresindeki gençleri teşkilatlandırarak Milli Mücadele'ye katılmalarını sağlamıştır. 1920 yılında Giresun Gönüllü Taburu oluşturulmuştur. "1920 yılı Ağustos ayında Ordu kazasında 200 kişiden oluşan bir gönüllü taburu teşkil edildi. Aynı günlerde Giresun'dan 300, Tirebolu'dan 150, Görele'den 100 ve Akçaabat'tan 300 kişilik birer gönüllü müfrezesi oluşturularak cepheye gitmek üzere hazır bulunuyordu. Vakıkebir'de Mülazım Nuri Efendi komutasındaki 80 kişilik bir gönüllü müfrezesi Şebinkarahisar (Karahisar – ı Şarki) üzerinden Doğu cephesine hareket etmişti(İstikbal, 8 Ağustos 1920, 162)."

İtilaf Devletleri mümessillerinin, özellikle de İngilizlerin Karadeniz'de önemli bir baskı unsuru oldukları bir gerçektir. Giresun, Karadeniz'de Ankara Hükümeti'nin önemli bir iskelesi konumundaydı ve özellikle silah ve cephanenin çıkarıldığı bir merkez özelliğini taşıması nedeniyle İtilaf devletleri'nin dikkatini çekiyordu.

1920 yılında Rum çeteleri, özellikle Samsun ve çevresinde Rum köylerini denetim altında tutarak, itilaf devletlerinin yapacakları müdahaleyi beklemeye başlamışlardı. Ancak, Osman Ağa çetesinin nüfusu altında bulunan Giresun ve çevresinde etkili olamıyorlardı. Giresun ve çevresinde herhangi bir varlık gösteremeyen Rum çeteleri, buna karşılık, Samsun'daki kuvvet ve çabalarını daha da arttırmışlardır. Yunan subaylarının yardımıyla köylerin hâkim noktalarına yerleşmiş olan Rum çeteleri, Sakarya Savaşı'ndan önce ordunun gerisi için ciddi bir tehlike halini almışlardır. Çok kuvvetli, kalabalık ve iyi silahlandırılmış olan bu çeteler, Yunan subaylarının idaresi

altındaydı ve Yunan taarruzu ile harekete geçerek, Türk kuvvetlerini arkadan vurup dağıtmak amacıyla oluşturulmuşlardı.

Samsun'da asayiş ve huzuru sağlamak üzere, Osman Ağa'nın komutasında bulunan 42. Piyade Alayı'ndan faydalanılmıştır. 15. Tümen deposunda yeniden silahlandırılan bu kuvvete daha sonra 49. Alay adı verilmiştir. Subaylarıyla birlikte 3.000 kişilik bir kuvvete sahip olan bu alayın 150 kişilik bir süvari bölüğü de mevcuttu. Bu alay sayesinde Samsun'da Sokak çatışmaları sona erdirilmiş ve Pontusçular topluca şehre giremez olmuşlardır. Topal Osman Ağa'nın asayişi sağlamak üzere aldığı bazı tedbir ve kararlar, çoğu zaman abartılmış ve Rumlar tarafından şikayet konusu da yapılmıştır.

Topal Osman Ağa'nın emrindeki gönüllü kuvvetler, düzenli orduyla birlikte Yunanlılara karşı da savaşmışlardır. 47. ve 72. Alaylar Osman Ağa ve Hüseyin Avni Alpaslan Bey'in komutasında 1921 yılının Ağustos ayında Sakarya cephesine sevk edilmişlerdir. Bu savaşta her iki alay da büyük başarı göstermişler ancak, Hüseyin Avni Bey şehit olmuştur.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasında Milis Binbaşısı Osman Ağa'nın kahraman gönüllü 47. Giresun Alayı'nın da diğer muvazzaf alaylar gibi çok büyük kahramanlık göstererek katkısı olduğu muhakkaktır(Gn. Kur. Bşk.lığı Atase Bşk.lığı'nın 26.11.1992 gün ve 92356-92/1.As.T.Krl.yazısı).” Osman Ağa'nın kişiliği üzerine birçok şey söylenmiş olmakla birlikte, kendisi vatana hizmet ve fedakârlığı ile tanınmıştır. Pontusçu Rumlara karşı büyük bir mücadele vererek, çete kuvvetleri halinde savaşmasına rağmen, düzenli bir ordu başarısı göstermiştir. Topal Osman, herkesin baş üstünde taşıdığı 'Millî' bir kahramandı(İz, 1975, s.92).”

Sakarya Zaferi'nden sonra Osman Ağa'ya kaymakamlık rütbesi verilmiştir. Osman Ağa ayrıca, Giresun Gönüllü Alayı'nın eksikliklerini tamamlanması için mevcut mal ve mülkünün satılmasını da talep etmiş ancak bu talebi Giresunlu tüccarların, alayın, tüm masraflarını kendilerinin karşılayacaklarını belirtmeleri üzerine yerine getirilmemiştir.

Pontus olayına karşı ilk savaşı veren, Giresunlu Kahraman Topal Osman ve çetesi olmuştur. Pontus Rumları uzun çabalardan sonra temizlenmiş, daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'daki muhafızlığına getirilmiştir(Çölaşan, Hürriyet, 25.08.1995).”

3.2.3.2. Samsun Bahriye Muhafız Müfrezesi

“Müdafaa- i Milliye Vekâleti'ne bağlı olarak 10 Temmuz 1920'de Umur – u Bahriye Şubesi Müdürlüğü kurulmuştur. Bunun gerçekleşmesinden bir müddet sonra da, Samsun Bahriye Muhafız Müfrezesi kurulmuştur. Müfreme'nin kuruluşu ile Bahriye Güverte Kıdemli Yüzbaşı İbrahim Münir Efendi görevlendirilmişti. Maiyetinde Bahriye Mülazımı Sani Ekrem ve Müfid, makine Yüzbaşı Tahir bulunmaktaydı(Yazıcı, 2003, s.133-134).”

Müfreme dört bölüklü bir tabur kadrosunda iken, 1920 yılı sonlarına doğru büyümüş ve tam kadrolu bir tabur haline gelmiştir. 1921 yılında kadrosunda 19 subay, 2 gedikli subay, 300 er bulunan müfreme, Pontusçu çetelere karşı otuzdan fazla takip harekâtı yaparak, bunların bir bölümünü ise etkisiz hale getirmiştir.

3.2.3.3. Merkez Ordusu

Birinci Dünya Harbi içindeki gizli çalışmalarını mütarekeden sonra açıkça ayaklanma hareketine çeviren Pontusçular, özellikle Karadeniz kıyılarında ve Hinterlandında gittikçe artan kanlı faaliyetlere girişmişlerdi.

Mütarekede jandarma teşkilatının yetersizliği, Osmanlı Hükümetinin aczi ve Milli Hükümetin henüz kurulma devresinde bulunmasından dolayı Rumların azgınca ve korkusuzca işlediği cinayetler, gün geçtikçe bölgedeki bütün halkın canını, malını, ırzını tehlikeye sokmaya başlamıştı. Bu Rum çetelerine karşı koymak için başlangıçta bir taraftan milli kuvvetler teşkiline çalışılırken, diğer taraftan da eşkıya çetelerini takiple görevli jandarma kuvvetleriyle 182nci Takip Alayı faaliyet göstermekteydi. Nihayet ilk olarak 15nci Tümenin 45nci Piyade Alayı vapurla Batum'dan Samsun'a getirildi ve

bu alay lağvedilen 182nci Takip Alayı ile Sinop'taki 532nci Takip Taburu subay ve erleriyle takviye edilerek bölgenin asayişini sağlamaya memur edildi.

15nci Tümenin 38nci ve 56ncı Alaylarıyla, 5nci Kafkas Tümenininde de bölgeye intikalinden sonra daha olumlu tedbirler almaya başladı.

Günün şartlarına göre iyi olmakla beraber, eksik kadrolu ve az etkili bu kuvvetlerle tam bir emniyet sağlanamıyordu. 1919 yılı imkânsızlıklar sebebiyle Rum çeteleri üzerinde hemen hemen hiçbir tesir yapılmadan geçmişti. Fakat 1920 yılı başlarından itibaren bir taraftan diğer iç ayaklanmalarla uğraşılmasına, istilacı Yunan Ordusuna karşı batıda bir cephe kurulmasına paralel olarak Pontusçulara karşı da daha ciddi tedbirler almak yoluna gidilmişti. Önce sekiz piyade taburu, altı süvari bölüğü, yirmi dört makineli tüfek ve dört top sağlamak suretiyle yer yer enerjik taarruzlara geçilmişti. 3ncü Kolordu bütün gücünü bölgedeki Pontus hareketinin söndürülmesi ve Rum çetelerinin tenkiline harcamaktaydı.

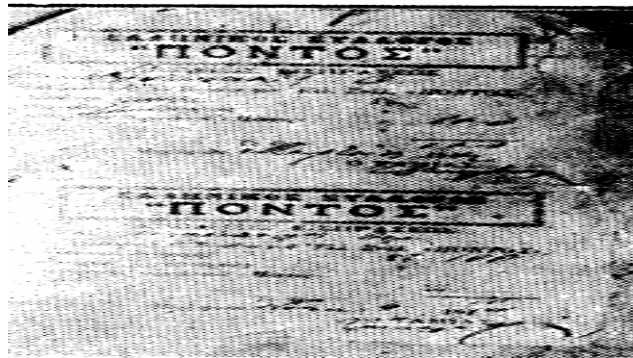
Milli Hükümet için asayişin sağlanması hayati derecede önemli bir mesele idi. Ancak, "bütün gayretlere rağmen, mevcut kuvvetlerle tenkilin mümkün olamayacağı ve bölgede asayişin sağlanamayacağı anlaşılmakta idi. Mustafa Kemal Paşa, 24 Haziran 1920'de Büyük Millet Meclisi'nde söylediği uzun nutkunda Pontus meselesine de temasla; Rumların hâkimiyetini, İslam unsurunun esaretini gözeterek Atina ve İstanbul'daki komiteler tarafından idare edilen Pontus Devleti teşkili fikri, Karadeniz kıyıları ile kısmen Amasya ve Tokat'ın kuzey ilçelerinde yaşayan Osmanlı Rumlarının hayalhanelerini çılgınca bürüdüğünü belirttikten sonra, Anadolu'nun ortasındaki asayiş meselesini halle memur kuvvetlerin büyücek bir komuta altında birleştirilmesi lüzumuna işaret etmiştir(Türk İstikbal Harbi, VI. Cilt, 1964, s.144-145).

Ayrıca, Batı cephesindeki askeri harekâtında güvenliği Anadolu'da sağlanacak emniyete bağlıydı. Bu nedenle, seyyar müfrezelerin kurulması hakkındaki kanun kabul edildi ve ardından, 407 sayılı kararname ile 9 Aralık

1920 tarihinde 3. kolordu kaldırılarak, karargâhının Amasya'da olmasına karar verilen Merkez Ordusu kurulmuştur. Bölgedeki çeşitli kuvvetlerin bu ordunun emrine verilmesiyle birlikte komutanlığına da Nurettin Paşa tayin edilmiştir(Nutuk, c.II. s.629-630). Mevcudu 10.000 civarında olan merkez ordusunun kurulması ile Pontus çetelerine karşı daha etkili bir şekilde mücadele yürütülmeye başlanmıştır(Türk İstikbal Harbi, VI. Cilt, 1964, s.145-147). Merkez Ordu; 5. Kafkas Tümeni, 15. Tümen, 6. Atlı Piyade Tümeni, 13. Bağımsız Süvari Tugayından oluşuyordu.

Merkez Ordusu, 10.000 kadar mevcutlu bir kuvvet olarak 1921 yılında tenkil hareketi ile görevlendirilmiştir. Geniş bir bölgeye dağılmış olan Rum çetelerine kesin darbeyi indirmek için bu kuvvet de yeterli değildi. Çünkü başlangıçta, sayıları 5.000 civarında olan çetelerin, sonraları, Yunanistan'dan, Rusya'dan ve Kafkasya'dan gelen Rumlar ve Yunanlılar ile sayıları 25.000'e kadar yükselmişti.

3 Şubat 1921'de Merkez Ordusu Komutanlığı ve İstiklal Mahkemesince ortak bir karar alınmıştır. Bu karara istinaden, Pontusçulukla meşgul olanlar tutuklanarak haklarında kovuşturma yapılmasına başlandı. Bu arada, Merzifon'daki Amerikan Koleji de askeri makamlarca basıldı. Çünkü Kolej'de ki Türkçe öğretmeni Zeki Bey Pontusçu Rumlar tarafından okulun civarında öldürülmüştü. Bunun ardından da Amerikan Eğitim Kurulu ülkeden çıkarıldı. Ayrıca, Samsun ve Trabzon Metropolit merkezleri de basılarak Pontusçuların ihtilal belgeleri ele geçirildi.

Fotoğraf 3.2., Merzifon Amerikan Koleji'ndeki Pontus Kulübü'nün Makbuzları

Bu faaliyetler içerisinde geçen sürede Batı cephesi'ndeki olaylar da gelişmeye başladı. 6 Ocak 1921'de Birinci İnönü, 23 Mart 1921'de ise İkinci İnönü Savaşı başladı. Bu savaşlar bir takım yeni kıta kuruluşlarını da gerektirdi. Merkez Ordusunu oluşturan birlikler de bu sebeple kuruluş değişikliği yapmışlardır. Bu ordunun kuruluşunda bulunan 5. Kafkas Tümeni büyük bölümüyle Merzifon bölgesinde toplanmış ve Mart 1921 başlarından itibaren parça parça Batı Cephesine doğru yürüyüşe geçmiştir. 15. Piyade Tümeni ve 14. Süvari Tümeni 1921 yılı Mayıs ayı içerisinde Merkez ordusu kuruluşundan çıkarılarak Batı Cephesi'ne intikal ettirilmiştir. Bu tümenlerin yerine ise 15. Samsun Tümeni ile 14. Tümenler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu değişiklikler ile Haziran 1921 sonlarında Merkez ordusu'nun yeni kuruluş ve konuşlanış şekli ortaya çıkmıştır.

Dâhiliye Nezareti'nin Erkan – ı Harbiye'ye gönderdiği 13 Ocak 1922 tarihli yazısında kuzey Anadolu bölgesinde Rum eşkıyalık alanının tespit edildikten sonra tenkil harekâtına kıydan başlanmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Bu amaçla, Canik sancağı kuvvetlerinin Çarşamba'da, Amasya kuvvetlerinin Ladik'te Tokat kuvvetlerinin ise Erbaa'da toplattırılması istenmiştir. Yine, Merkez Ordusu'nun etkinliğini arttırmak için 1922 yılında, 1298 – 1299 doğumlular da silahaltına alınmıştır. Bu şekilde, Merkez ordusu tenkil kuvveti 20.000 ere yükselmiştir.

Şubat 1922'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki uzun ve sert tartışmalardan sonra Nurettin Paşa görevden alınmıştır. Bunun üzerine Merkez Ordusu lağvedilmiş ve Pontusçular la mücadeleyi Dâhiliye Vekâleti yürütmüştür.

3.2.4. İdari Tedbirler

Karadeniz bölgesindeki Hristiyan halkın isyan etmesi ve Türk halkını acımasızca öldürmeye başlamaları, casusluk ve çetecilik yapımları Osmanlı Devleti'ni daha etkili tedbirler almaya itmiştir. Bu tedbirlerden ilki ve en önemlisi Türk ordusuna savaş açarak düşmana casusluk yapan Rumların iç kısımlara nakledilmeleri kararıdır. O dönemin Harbiye Nazırı olan Enver Paşa

ise bu nakil kararına, sadece casusluk edenlerin ve çetecilik faaliyetinde bulunanların dahil edilmesini istemiştir. Mahalli idareciler kararın tüm Rumlara uygulanmasını isterken, Enver Paşa bunu kesinlikle kabul etmeyerek 12 Mart 1916'da nakil işlemlerini sadece isyancı ve casus Rumlara karşı uygulatmıştır. Verilen emirde tahliye sırasında hiçbir sorun çıkmaması ve naklin jandarma ve memurlar nezaretinde yapılması belirtilmiştir. Nakil sırasında kurallara uymayanların kurşuna dizileceği ve divan – ı harbe verilecekleri de özellikle belirtilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni arkadan vuran Rumlar, alınan bu idari tedbirlerle geçici bir süre sinmişler, ancak, Mondros Mütarekesi'nden sonra, faaliyetlerini daha da arttırarak sürdürmeye başlamışlardır.

1 nci Dünya Savaşı'nda yaptıkları gibi isyanlara devam eden Rumlara karşı, Ankara hükümeti tarafından tehcir kararı uygulamasına gidilmiştir. Karadeniz kıyılarındaki Rum erkekleri, sonradan Rum köyleri halkı tüm olarak İç Anadolu'ya sevk edilmiştir(Hamit, 1999, s.102). İstanbullu ve İzmirli papazların bölge halkını kışkırttıkları anlaşılınca, 9 Şubat 1921 tarihinde alınan bir kararla bu papazlar sınır dışı edilmişlerdir. Fakat patrikhanenin itilaf devletlerini bu kararı protesto etmeye zorlaması üzerine, itilaf devletleri bir nota gönderdiler. Bununla Türk hükümetinin bu hareketini önlemek istiyorlardı. İngiliz temsilcisi Ranbold, Fransız temsilcisi Forkad ve İtalyan temsilcisi Parroni'nin imzasını taşıyan 22.9.1921 tarihli bu notaya, zamanın Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey mukabil notası ile Pontus meselesi dolayısıyla yerli Rumların asırlardır beraber yaşadıkları ve vatanın her türlü nimetini paylaştıkları Müslüman Türk halkına karşı giriştikleri caniyane suikastları, kanıtlayarak, geri çeviriyordu(Kalpakçioğlu, 1994, s.210).

3 Şubat 1921'de Merkez Ordusu Komutanlığı ve İstiklal Mahkemesi'nin ortak kararıyla Pontusçuluk ile meşgul olanların tutuklanmasına ve haklarında takibat yapılmasına karar verildi. Samsun Metropolit Eftimos ve Başrahip Platonmatnos da İstiklal Mahkemesi'ne verildiler. Samsun ve Trabzon Rum Metropolit Merkezleri de basılarak Müdafaa-i Meşrufa

Komitesi'nin ihtilal belgeleri ele geçirilmiştir. Canik sancağında ayaklanmanın gittikçe artması ve aramalarda ele geçirilmiş olan ihtilal belgeleri tüm meseleyi gerçek boyutlarıyla gözler önüne sermiştir.

İngilizler ve diğer Batılı devletler Pontus elebaşlarının asılması ve Rumların Anadolu'nun iç kısımlarına sürülmesi gibi tedbirleri protesto ettiler. Oysa Rumlara yer değiştirilmesinin en büyük sebebi Karadeniz Rumlarının Türk ordusunu arkadan vurma ihtimaliydi. Her gün Müslümanlar öldürülüyor ve özellikle Samsun ve Amasya çevresindeki Müslüman köyleri basılarak maddi ve manevi pek çok zarara uğratılıyordu. Yunanlılar tarafından silahlandırılan Rumlar zarar getirilmek için Anadolu içlerine gönderilirken, yalnız Samsun bölgesindeki Rum köylerinden Eylül 1921 tarihine kadar 2.500 tüfek ve 1.200.000 mermi ele geçirilmiştir.

Merkez Ordusu'nun Pontusçulara karşı almış olduğu tedbirler şöyle özetlenebilir.

i-) Halkın elindeki silahların toplanması: İdari ve askeri tedbirler bir arada yürütülürken, silah toplamaya ilişkin aramalar da hızlandırılmıştır. Öncelikle Rum ahaliden ellerindeki silahların teslim edilmesi istenmiştir. Silahların teslimine ilişkin verilen süre sona erince de aramalara girişilmiştir. Bu aramalar esnasında Rum halkın güvenliğine ilişkin büyük hassasiyet gösterilmiştir.

Gerek hükümetin çağrısına uymayan, gerekse aramalar sırasında silahını teslim etmeyen Rumların çoğu dağlara kaçarak çetelere katılmışlardır. Merkez ordusu teslim olanların affedileceklerini ilan edip, belli bir süre tanınmasına rağmen, buna pek uyan olmamıştır. Nurettin Paşa bu iyi niyetli girişimlerden sonra artık askeri kuvvet kullanmaya mecbur kaldığını belirtmektedir(Nurettin Paşa Pontusçuları Anlatıyor, Yakın Tarihimiz, c.II, s.226).

“T.B.M.M hükümeti Pontusçular ile ilgili tedbirler alırken, Samsun Rumları hayatlarının temini, suçlarının affı şartıyla silahlarını teslim

edeceklerini mutasarrıflığa duyurmuşlardır. Ancak hükümet, otoritesinin sarsılacağı düşüncesiyle bu teklife yanaşmamıştır. Ve silahları toplamaya başlamıştır. Bunun üzerine başta Panoyat çetesi olmak üzere silaha sarıldılar. Samsun ve Erbaa'daki Rumlar silah toplamaya devam edilirse Bafra bölgesinden Nebyan bölgesine çekileceklerini bildirdiler. Batı cephesinde Yunan taarruzu Çerkez Ethem galesi üzerine Ankara Hükümeti geçici olarak silah toplamaktan vazgeçmiştir(Pehlivanlı, 1994, s.103-104).”

Alınan tedbirleri yerinde incelemesi için A. Fethi Bey görevlendirilmiştir. A. Fethi Bey 14 Şubat 1922 tarihinde bölgeye yaptığı seyahatte Rum halkı Milli Hükümete itaate çağırarak şu beyannameyi yayınlamıştır:

“Asırlardan beri hükümetin cenah – ı atıfesinde her türlü refah ve saadete nail olmuşken size dost görünen, fakat hakikatte hem bu milletin, hem de aynı zamanda sizin düşmanınız olan haricin tesiratına kapılarak Pontus namı altında bir hükümet teşkiline teşebbüsle, Hükümet ve millete karşı isyan ettiniz.

Memleketin ziraat ve ticaretine nafi bir unsur iken civarınızdaki İslam köylerini yakmak, ahalisini öldürmek ve ateşe atmak suretiyle etrafa harabı saçtınız. Hayat mücadelesine girişen Türk milleti cephede meşgul iken, sizler düşmanların hesabına vatana karşı silah istimal ettiniz ve bu harekâtınıza karşı Hükümet, icab eden tedabir-i askeriyeye başlayacaktır. Ancak kan dökülmesine sebebiyet vermemenizi son defa olmak üzere size ithal etmeyi vazife-i insaniyeden addederek bir hafta zarfında bilakayd ve şart Bafra, Çarşamba, Ladik, Erbaa, Havza, Vezirköprü hükümetleriyle rast geleceğiniz müfreze-i askeriyeye arz-ı teslimat suretiyle, memleketin kanununa mutavaa sizi davet eylerim(Pontus Meselesi, s. 3-4).”

ii-) Pontusçuluk davasına hizmet edebilecek Rumları etkisiz hale getirebilmek için Türkler gibi gayri Müslimlerinde silâh altına alınmasına karar verilmişti.

iii-) Rum Halkının Sahilden Uzaklaştırılması: Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun da katılmasıyla gerçek bir dünya savaşı haline dönüşmüştür. Savaş devam ederken, yüzyıllardır Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan ve pek çok hakka sahip olan azınlıklar ise devlete ve Türk milletine karşı ilan edilmemiş bir savaşa başlamışlardır. Ermeniler ve Rumlar, işgalci devletler için müttefik olmuşlar ve Osmanlı Devleti'ne karşı ihanette bulunmuşlardır. Bu ihanetin sonucu olarak saldırgan tavırlarını iyiden iyiye taşkınlığa vardırarak Rumlar ve Ermenilere karşı Osmanlı Devleti bazı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Alınan bu tedbirlerin en büyük sebebi ise, yıllardır savaşarak ordunun can ve mal yükünü çeken Türk halkının güvenliğini sağlayabilmektir. Halkın güvenliğini sağlayabilmek amacıyla da 27 Mayıs 1915 tarihinde Tehcir Kanunu çıkarıldı. Bu kanuna dayanarak Ermeniler ve Rumlar stratejik yerlerden iç kısımlara doğru uzaklaştırılmışlardır.

Mondros Mütarekesi döneminde savaş halinin bitip bitmediği konusu belirsizliğini sürdürürken azınlıkların toprak talepleri gitgide şiddetleniyordu. Barış görüşmelerine hazırlık olması bakımından Osmanlı Devleti, Avrupa Devletleri'ne, 25 Şubat 1919'da on iki maddelik bir muhtıra vermiştir. Muhtıranın üçüncü maddesinde azınlıkların durumlarından bahsedilmiş ve Rumların sahilten iç kısımlara tehcir edilmekten şikâyetçi olabilecekleri belirtildi. Bunun sebebinin ise savaş halinde bulunulması nedeniyle casusluğun önlenmesi ve sahillerin korunması amacına yönelmesi olduğu belirtilmiştir. Nitekim savaş sırasında, Romanya ve Yunanistan gibi devletler de tebaalarını böyle göç ettirmişlerdi.

Milli Hükümet'in henüz oluşmadığı zamanlarda eldeki kuvvetler cephede tutulduğu için Anadolu'nun asayişini büyük önem taşıyordu. Yunanlıların taarruzu esnasında ise Rum ayaklanması had safhaya ulaşmıştı. Olayların içinde yaşayan mahalli idareciler bu durumdan oldukça muzdariptiler. Bölgede en çok sıkıntı çekenlerden biride Canik (Samsun) mutasarrıfı idi. Samsun mutasarrıfı, Rum köylerinin tamamen ortadan kaldırılmasını, buralara Türklerin yerleştirilmesini ve Rum nüfusunun azaltılmasını hayati bir mesele olarak değerlendirmiştir. Boşaltılması gereken yerler, Nebiyan, Kocadağ ve kavak bölgeleri olup, Rum nüfus Nebiyan'da

5.700, Kocadağ'da 7.300 ve kavak'ta 5.900 kadardı. Mutasarrıf ayrıca, Rum halkın, Pontus dışında, Anadolu'nun herhangi bir yerinde çoğunluk oluşturmayacak şekilde iskânını da teklif etmiştir.

Merkez Ordusu komutanı Nurettin Paşa da, 12 Ocak 1921 tarih ve 2082 sayılı emriyle Samsun ve Ordu sancakları'nın bütün kasaba ve köylerinde bulunan Hristiyan halktan 16 – 50 yaş arası ve eli silah tutanların Amasya, Tokat ve Şarki Karahisar illerine gönderileceklerini belirtmiştir. Merkez Ordusu'nun bu icraatında Yunan donanmasının Karadeniz kıyılarını bombalamasının ve asker çıkarma tehlikesinin baş göstermesinin büyük etkisi olmuştur. Bu kararın 16 Haziran 1921 tarihinde Merkez ordusu kumandanlığına bildirilmesi ile uygulamaya başlanmıştır(Pontus Meselsi, s.405).

Aynı şekilde, Batı Anadolu ve Güney Anadolu'daki Rumların da Elazığ ve Sivas vilayetlerine gönderilmesi için yetki çıkarılmıştır. Sahilden uzaklaştırılan Rumlar, Ergani madeni, Malatya, Maraş ve Sivas'ın Gürün ve Darende kazalarına sevk edilmişlerdir. Bu nakil ve iskânda jandarma yardımcı olurken, asıl sorumlu olanlar ise mülki amirlerdi. Sevk ve yerleştirmeler sırasında kanuna aykırı istenmeyen hareketleri ve ihmalleri görülen görevlilerin sorumlu tutulacağı, geride kalan kadınlarının dost ve düşmana karşı namus, can ve mallarının hükümetçe güven altına alındığı ilan olunmuştur(Pontus Meselsi, s.397). Uluslar arası hukuk açısından savaş halindeki bir devlette, ordunun arkadan vurulması, casusluğun önlenmesi, katliamların ve isyanın ortadan kaldırılması ve sahillerin korunması gibi sebeplerle, askeri açıdan gerekli görülen bazı köyler her türlü güvenlik ve ihtiyaçları sağlanarak iç bölgelere nakledilmişlerdir. Boşaltılan köyler tamamen Rum çetelerinin üstlendikleri, güvenliğin sağlanamadığı köylerdir(Sarınay, 1999, s. 48).

Samsun Mutasarrıflığı ve X. Fırka Komutanlığı'ndan çekilen telgraflarda ise bazı asker kaçaklarının ve şevke tabi Rumların evlerde saklandığı bildirilmiştir. Saklanan bu kişiler için de sevk kararının çıkması ve saklayanların da İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi müsaadesi istenmiştir.

Bunun üzerine Merkez Ordusu Komutanlığının yayımladığı 5 Ekim 1921 tarihli tebliğde sevk ve nakil sırasında evlerinde Rumları ve asker kaçaklarını saklayanlara 24 saat süre verilerek teslim olmaları istenmiştir. Aksi takdirde, şüpheli görülen Hristiyan ve Müslüman evlerinin aranarak cins ve mezhep ayrımı gözetmeksizin sevke tabi tutulacakları belirtilmiştir.

“Bu sevkıyat kollarına tecavüz yine Rum çeteleri tarafından yapılmıştır. Nakil yolları üzerinde bulunan Rum köylerine yığınak yapan Rum çeteleri nakil kollarına ve bunların muhafız kuvvetlerine saldırarak hem Rum halktan, hem de muhafız askerlerden zayiata sebep olmuşlardır. Bunun üzerine, güzergâhtaki köylerin Rum halkını da nakil mecburiyeti doğmuştur. Zaten Amasya Mutasarrıflığına Merkez Ordusu Komutanlığı'na yapılan müracaatlarda, Samsun Sancağı ile komşu kazalar civarında Rum çeteler görüldüğü, Samsun Rumlarının Amasya Rumlarına emsal teşkil ettiği, aslında sahil ve dahil Rumlarının birlikte hareket ettiklerinden bahisle Amasya Sancağı'nda eli silah tutan Hristiyanların da dahile uzaklaştırılması talep edilmişti(Yazıcı, 2003, s.142).”

Kavak – Çiniş Dağı mevkiinde, 20 Haziran 1921'de Rum çeteleri 766 kişilik bir sevk kafilesine saldırmışlardır. Bu saldırı sırasında Rum halktan ve muhafızlardan da ölenler olmuştur. Çevre köylerinde bu ayaklanma ve saldırılara yataklık ettiğinin belirlenmesinin ardından, Merkez Ordusu Komutanlığı emri ile köylerin de boşaltılmasına ve köylerin tahrip edilmeden korunmaya alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca, yine Rumlara yataklık ettiği belirlenen köylerle, Bafra kazası, Nebiyan Dağı ve Kocadağ mıntıkası ile Amasya Sancağı'nın Ladik ve Havza kazaları, Taşan Dağı ve Yeşilirmak Dağları'ndaki Rumların da nakillerine karar verilmiştir.

Çeşitli bölgelerden Sivas, Tokat, Yozgat, Çorum ve Karahisar-ı Şarkıye gerçekleştirilen sürgünlerde, Kasım 1921'e kadar Merkez Ordusu kayıtlarına göre göçe uğratılan kadın ve erkek sayısı şöyledir. Samsun'dan 27.955, Amasya'dan 14.000, Sivas'tan 1.448, Ordu'dan 4.910, Tokat'tan 1.000, Çorum'dan 571, Sinop'tan 550, Giresun'dan 8.500 kişi Mülkiye memurları

kontrolünde ve büyük bir titizlikle gerçekleştirilen bu tehcirde, toplam 63.844 Rum başka yerlere sevk edilmiştir.

Alınan tedbirlere rağmen Rum isyanının sürmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde tartışmalara neden olmuş ve Dâhiliye Vekili çok ciddi eleştirilere uğramıştır. Meclise verilen soru önergelerinde genellikle, ayaklanmaların kısa sürede bastırılmamasından ve tehcirdeki kayırma iddialarından şikâyet edilmiştir. Samsun'da gayrı – mesul kişilerin araya girmesiyle bazı haksızlıkların yapıldığı iddiası ortaya atılmıştır. Ayrıca, şehrin ileri gelenlerinin oluşturduğu heyetler Hükümet Reisi'ne başvurarak kadın ve çocuklarında tehcire tabi tutulduğundan şikayet etmişlerdir. Bu durumun, özellikle de Yunan donanmasının bombardıman tehlikesini artırmasından endişe edilmiştir.

Tehcirle ilgili tartışmalar giderek artmıştır. Lazistan milletvekili Osman Bey de önergesinde Merkez Ordusu Komutanı Nurettin Paşa'dan şikâyetçi olmuştur. Milletvekillerinden Ziya Hurşit Bey de 15 – 50 yaş arası Rumların tehcire tabi tutulmasının Rum halkının dağa çıkmasına sebep olduğuna ve Müslüman köylerin de saldırıya uğramasına Nurettin Paşa'nın idaresizliğinin sebep olduğunu ileri sürmüştür.

Bu durum itilaf devletlerinin de tepkisine neden olmuştur ve Ankara Hükümetine şikayette bulunmuşlardır. Ankara Hükümeti 15 Eylül 1921'de söz konusu şikayetlere şöyle bir cevap vermiştir: "Anadolu'daki Rum azınlığı çoğaltmak için Yunan hükümeti ile Patrikhane, her tedbire başvurmakta ve Rusya'nın güneybatısında yaşayan Rumları Anadolu'ya göç ettirmektedirler. Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı tarihten Eylül 1920'ye kadar geçen süre içerisinde Rum çeteleri yalnız Samsun çevresinde 699 kişi öldürmüş, 59 kişiyi yaralamış, 15 kişiyi de dağa kaldırmış, 13 Türk kadını kirletmiş, 41 köy ile 26 çiftlik ve değirmeni yakmışlardır. Yunanlılar tarafından silahlandırılan Samsun bölgesindeki Rum köylerinde 2500 tüfek ile 1.250.000 mermi bulunmuştur(Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, IV. cilt, s.85-86)."

Merkez Ordusu Komutanı Nurettin Paşa'nın icraatı üzerine yapılan tartışmalardan sonra, Şubat 1922'de Merkez Ordusu kaldırılmış ve Pontusçuluğun takibi mülki idarelerce yapılmaya başlanmıştır. 1922 yılının ilkbaharına gelindiğinde Pontusçu faaliyetler hala sona erdirilemediği gibi bölgenin müsait olan coğrafi konumu nedeniyle daha da şiddetleneceği endişesi ortaya çıkmıştır. Sorun tekrar meclis gündemine taşınmıştır. Ancak kısa bir süre sonra Ankara hükümeti hiçbir müdahaleye önem vermeyerek Pontus harekâtını sürdürmüş ve Pontusçuluk işine son vermiştir.

iv-) Karşı Propaganda Faaliyetleri: Pontusçuluk faaliyetleri başladığı tarihten itibaren azınlıklardan ve onları destekleyen büyük devletlerden hem maddi hem de politik olarak büyük destek almıştı. Onların almış olduğu büyük desteğin yanında Türk milletinin haklılığını Batı kamuoyuna ve siyaset adamlarına anlatmak imkânı çok zayıf kalmıştır. Ancak yine de, Pontus meselesiyle ilgili belgeler ve katliam fotoğraflarını içeren yayımlar yapılarak bunlar yabancı dillerde çevrilmiştir.

Milli hükümetin kuruluşunu izleyen günlerde istihbaratın önemi anlaşılmiş ve 7 Haziran 1920'de Matbuat ve İstihbarat Müdiriyet-i Umumiye'si kurulmuştur. Bu teşkilatın görevi iç ve dış yayınlar ile haber toplama ve halkı aydınlatmak idi. Ayrıca basınla da ilişki kurularak Milli Mücadele yönünde yayın yapılması sağlanacaktı.

“Karadeniz sahilinde İnebolu ve Samsun Milli Mücadele'nin dışarıya açılan iki kapısı olduğundan, buraların güvenliği ve bu bölgelerden haber alınması önemli görülmüştür(Yazıcı, 2003, s.146).”

3.2.5. Adli Tedbirler

Gerek çarpışmalarda, gerekse teslim alınarak ele geçirilen Rum çetecileri Amasya'da kurulan İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmışlardır. Bu çeteciler birçok suçun failiydiler ve kendilerine yöneltilen suçlar şöyle gruplanabilir.

- a-) Nüfus çoğunluğunu sağlamak için göçmenler getirmek, yerleştirmek ve bu göçmenlere silah ve para dağıtmak.
- b-) Osmanlı topraklarından ayrılmak ve ayrı bir hükümet teşkil etmek amacıyla silahlı gruplar oluşturmak. Yani, Pontus Cumhuriyeti tesisine çalışmak.
- c-) Siyasi, milli, fikri ve silahlı olarak Rum milli emelleri için çalışmalarda bulunmak.
- d-) Pontus Cumhuriyeti tesisi için faaliyetlerde bulunurken, işkence, cinayet, gasp, yakma, tahribat ve ırza geçmek gibi suçları işlemek.

Bir takım adi suçlarında failleri olan bu çeteler, kendilerine yapılan teslim ol çağrılarına uymamış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin otoritesine karşı silahlı direnişte bulunmuşlardır. 29 Nisan 1920 tarihinde Hiyanet-i Vataniye kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunun birinci maddesi de Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne karşı isyan amaçlayan fiili veya sözlü muhalefet ile bu yöndeki faaliyetleri vatana ihanet suçu olarak tarif etmiştir.

Kanun tarifi geçen suçların süratle takibini ve yargılamanın yirmi gün içinde sonuçlandırılmasını hükme bağlamıştı. Ayrıca, mahkemelerce verilen hükümler Meclis'in kararıyla kesinlik kazanıyor ve uygulanıyordu. Bu kanun, askeri ve sivil mahkemeler kanalıyla uygulanıyordu. Tüm çabalara rağmen, yine de bu kanunun öngördüğü süratli işleyiş sağlanamıyordu. Bu nedenle, istenen süratte sonuç alınabilmesi için dönemin şartlarına uygun bir kurum oluşturulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Özellikle asker kaçakları sorunu hem cephede hem de içerde asayişsizlik sorunu olarak kendini hissettiriyordu ve bunun sonucunda İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması kararı alınmıştır. İstiklal Mahkemeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi üç kişiden oluşuyordu. Bu mahkemenin kararları kesin olup, yerine getirilmesinde devletin silahlı ve silahlı olmayan kuvvetleri görevliydi. 18 Eylül 1920'de İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması gereken on dört bölge belirlenmiş ve bu on dört bölge içerisinde yedi tanesinde mahkemenin acil olarak kurulması gerektiği belirtilmiştir. Bu bölgelerin içerisinde Sivas da bulunmaktaydı. Canik Sancağı da Sivas bölgesi Mahkemesi'nin görev alanı içine alınmıştır.

20 Ekim 1920'den 15 Mart 1921'e kadar olan çalışma devresinde Sivas İstiklal Mahkemesi asker kaçakları ile ilgili olan davalar dışında casusluk, şüpheli şahıs, altın kaçırma ve isyan suçları gibi 160 davaya bakmıştır. "Bu davalardan 20'si beraatla sonuçlanmış, 13 kişi idamla, 13 şüpheli şahıs da muhtelif şekillerde cezalandırılmışlardır. İdamla cezalandırılanların he biri en az bir cinayetin faili olup halkın emniyet ve asayişini ihlal eden, hayatına kasteden kişilerdi. Cezaların suçlarına göre dağılımı ise şöyleydi(Aybars, 1975, s.125)."

Casusluk	7 Rum
Yaralama	3 Rum
Davete gelmemek	4 Rum
Eşküyaya yardım	43 (42'si Rum)
Eşküyayı himaye	15 Rum
Firar	119 (100'ü Rum)
Şakilere iltihak	1 Rum
Firar ve şekavet	1 Rum
Vatana ihanet	1
Gizlenme	13
Pontuşçuluk	119 Rum
Rum çetelerine iltihak	39 Rum
Sevke tabi Rum kadınlarını kaçırmak	1
Şüpheli şahıs	44 Rum
Vazifeyi ihmal	2

17 Şubat 1921'den itibaren İstiklal Mahkemeleri'nin faaliyetleri durdurulmuştur. Ancak bütün Anadolu'da olağanüstü şartların devam etmesi, Canik Sancağı'nda da Pontuşçu faaliyetlerin sürmesine destek oluyordu. Firar olayları gittikçe artarken, soygun, ayaklanma gibi olaylar büyük boyutlara ulaşmıştı. "Sakarya savaşı öncesinde meydana gelen yenilgiler ve ordunun çekilmesi, bu yüzden birtakım endişelerin doğması İstiklal Mahkemeleri'nin yeniden kurulmasını zaruret haline getirmişti; Fevzi (Çakmak) Paşa'nın, ordunun güvenliği için Kastamonu ve Konya'da İstiklal Mahkemeleri kurulmasını isteyen teklifine Meclis'te Samsun'da ilave edilerek

üç İstiklal Mahkemesi kurulmuştur (23 Temmuz 1921). Bir müddet sonra Mustafa Kemal Paşa, Meclis'ten Başkumandanlık yetkilerini alınca (5 Ağustos 1921), İstiklal Mahkemeleri doğrudan ona bağlanmış oldular(Aybars, 1975, s.147).”

Samsun İstiklal Mahkemesi Tekâlif-i Milliye emirlerinin uygulanması, Ümraniye ve Koçgiri Ayaklanmaları ile asker kaçakları ve Pontusçuluk sorunlarıyla uğraşmıştır. Özellikle, Pontus isyanının had safhaya ulaştığı bu dönemde, askeri harekât ve idari takibat sonucu yakalananlar İstiklal Mahkemesi'nde yargılanarak çeşitli cezalara çarptırılmışlardır.

Bu olaylar sırasında Pontus çeteleri tarafından 1.814 Türk öldürülmüş, 3.713 ev yakılmış, 1.800 civarında gasp ve soygun olayı gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık bu mücadele sırasında 1.118 Rum çeteci öldürülmüştür(Kurt, 1995, s.10).

İstiklal Mahkemeleri'nin çalışmalarına, 1 Ağustos 1922'de kabul edilen bir kanunla Meclis kararıyla son verilmiştir. 14 Ağustos 1922'de Hükümet, Pontusçuluk hareketlerine karşı İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasını tekrar gündeme getirmiştir. Ancak, bu arada Büyük Zafer kazanılmış, düşman denize dökülmüş ve Pontusçuların ümitleri sona ermiştir. Bu nedenle İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasına da gerek kalmamıştır.

3.3. Pontusçuluğa Karşı Alınan Tedbirlere İtilaf Devletlerinin Tepkileri

Pontusçuluğa karşı Milli Hükümet'in ciddi tedbirler alması üzerine İtilaf Devletleri harekete geçmiştir. Türklerin Rumları katlettiklerine yönelik propagandalar yapılırken, İstanbul'da bulunan büyük devletlerin temsilciliklerinde de protestolar baş göstermiştir.

Batı'da yapılan propagandalara karşı Hariciye vekili Yusuf Kemal Bey tarafından bir muhtıra gönderilmiştir. Bu muhtırada; yurdumuzun bir taraftan

Yunan ordusu tarafından işgal edildiği ve Müslümanların katledildiği, diğer yandan ise Yunan cemiyetleri tarafından Karadeniz’de bir Pontus hükümeti kurmak için çeşitli faaliyetlerde bulunduğu belirtilmiştir. Özellikle 1918 yılından itibaren çetelerin dağlara çıkarak silahlandıkları ve Müslüman köyleri imha ettiklerinden bahsedilmiştir.

Bu muhtıra ile “Anadolu’daki Pontusçu faaliyetlerin Yunanlılar tarafından desteklendiği ve asıl ezilenlerin, tecavüze uğrayanların Müslüman Türk halkı olduğu Batı kamuoyuna ve siyasi çevrelerine duyurulmak istenmiştir(Yazıcı, 2003, s.155).”

Tehcir ile ilgili şikâyetler ABD’ye kadar ulaşmıştır. Bunun üzerine ABD İstanbul Büyükelçisi Amiral Bristol Mustafa Kemal Paşa’ya bir nota göndermiştir. Bu notada Rum ihtiyarları ile kadın ve çocukların nakline dair haberler alındığından bahsedilmiştir. Söz konusu nota 21 Temmuz 1921’de cevaplandırılmıştır. Verilen cevapta ihtiyarların, kadın ve çocukların nakline ilişkin haberlerin tamamen yanlış olduğu belirtilerek, Pontus cemiyeti üyeleri ile silahlı Rum çetelerini köylerinde saklayanların nakledildiği bildirilmiştir. Ayrıca, Yunan ordusu’nun işgal ettiği Türk topraklarında yaş ve cins farkı gözetmeksizin işkence ve katliam yaptıklarından bahsedilmiştir ve düşman ordusunun tahribat ve cinayetlerine son vermesi konusunda etkili teşebbüslerde bulunması istenmiştir.

Mütareke sonrasında Kuzeydoğu Anadolu kıyılarında bir “Pontus Cumhuriyeti” emeliyle başlatılan silâhlı ayaklanma da, “Büyük Zafer”in sonucunda kendiliğinden sona ermiş, bölge Rumları da Yunanistan’a göç etmek zorunda kalmışlardır. İstiklâl Harbi’nin zaferle sonuçlanmasından sonra imzalanan Lozan Antlaşması’nın eklerinden olup, 30 Ocak 1923’te imzalanan “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” ile Türkiye’deki Rum Ortodoks dininden Türk uyrukluları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyrukluların zorunlu değişimi, karşılıklı göçü kararlaştırılmıştır. Bu kapsama 1,5 milyon civarında insan girmiştir; bu insanlara, yani mübadillere ilgili hükümetlerin, geride bıraktıkları mallarının karşılığı olarak eş değerde mal ödeme yükümlülüğü

vardı. Fakat mübadillerin bu hususta büyük sıkıntılar çektikleri bilinmektedir; Yunanistan'da gerekse Yunanistan dışında tarihçiler, sosyal bilimciler, sanat tarihçileri, mimarlar, edebiyatçılar, ressamalar, heykeltıraşlar, müzikologlar tarafından bu konular işlenmiş ve sayısız eserler verilmiştir. Yunanistan'da konu üzerine araştırma yapan enstitüler kurulmuş, döneme ilişkin objeler müzelerde sergilenmiş, anıtlar dikilmiştir. Mübadiller için kurulan veya adı değiştirilen yerleşim birimlerinin başına "Nea" (Yeni) kelimesi eklenerek, mübadillerin geldikleri yerlerin adları verilmiştir: Nea Mudanya, Nea Smyrna (İzmir), Nea Amisos (Samsun), Nea Kotiora (Ordu), Nea Matsuka (Maçka), Nea Kirasus (Giresun) gibi... Yunanistan'ın her kentinde en az bir mübadil derneği vardır. Türkiye'de ise 2000 yılında İstanbul'da kurulan "Lozan Mübadilleri Vakfı" dışında bir örgütlenme olmamıştır. Yunanistan'a göç edenlerin yaşadıkları sürece ilişkin ise yüzlerce anı kitabı yayımlanmıştır; Atina'da kurulan, "Küçük Asya Araştırmaları Merkezi" yıllar önce Rum mübadillerin anılarını kayıt altına almış, 145 bin sayfalık bir arşiv oluşturmuştur(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

4. PONTUSÇU FAALİYETLERİ DESTEKLEYEN POLİTİK UNSURLAR

4.1. Ermenilerin Tutum Ve Destekleri

Osmanlı Devleti son derece kozmopolit bir yapıya sahipti. Bu kozmopolit yapıyı oluşturan azınlıklar bağımsızlık mücadeleleri sırasında birbirleriyle sıkı ilişkiye ve dayanışmaya girmişlerdir. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı sonlarındaki uygun ortamı fırsat bilen Rumlar ve Ermeniler hemen her konuda işbirliği yapmışlardır. “Mütareke dönemi, Ermenilerin de Türk yurdu üzerindeki emellerinin gerçekleşeceğine inanmalarına neden olmuştu(Saydam, 1999, s.139).” Bu amaçla Türk köy ve kasabalarına saldırıda bulunarak Türk nüfusunu yok etmeye çalışıyorlardı. Ayrıca, Trabzon’da sayıları önemsenmeyecek kadar az olan Ermeniler, burayı kurmayı hayal ettikleri Büyük Ermenistan’ın sınırları içinde düşünüyorlardı.

Ermeniler ve Ermeni Patriği Zaven Efendi, yine mütareke döneminde, Rum terör örgütü olan Mavri Mira ile işbirliği yaparak çalışmaya başlamıştır. Rum Patrikhanesi’nde ve kiliselerde Türkler aleyhine yapılan toplantılara katılan Zaven Efendi Rumlarla işbirliği yapmıştır. Ermeni hareketinin başı Zaven Efendi satın alınarak, realist bir yola gidilmiş ve Pontus hareketi takviye edilmiştir(Kalpakçioğlu, 1994, s.204. O dönemde Yunanlılar Türkiye’nin batısını, Ermeniler ise doğusunu kazanmak istiyorlardı. Bu nedenle de ortak hedefleri bağımsız birer devlet kurabilmektir. Ancak daha sonra Kuzey Doğu Karadeniz toprakları, özellikle Trabzon konusunda çıkarları çatışan Ermeni – Rum istekleri, birbirine karşı olduğundan, çalışmaları bazen birbirini baltalamaktaydı. Bu yüzden, bu iki grup arasında bir anlaşma meydana getirerek, rekabeti ortadan kaldırmak ve gayeyi daha çabuk gerçekleştirmek için çok çalışılmıştır. O kadar ki, Megali İdea’nın bir numaralı kişisi sayılacak kadar bu hususta emek vermiş olan Venizelos’un Pontusçuları şaşkırtan ve biraz da hayal kırıklığına uğratan bir hareketle(Kalpakçioğlu, 1994, s.204) burayı Ermenilere bırakmasıyla

çatışmaya dönüşmeden durulmuştur. Bu durum Venizelos'un giriştiği siyasi bir manevradan ibarettir(Sarınay, 1999, s.16).

“Mütareke'den sonra İstanbul'da Ermenilerin ve Rumların siyasi bir birlik oluşturmaları konusunda gayretler vardır. Ermeni Patriği Zaven Efendi Kudüs'ten İstanbul'a döndüğü zaman (6 Aralık 1918) siyasi bir antlaşma yapılarak, Rum – Ermeni Birliği Komitesi kuruldu. Buna göre her iki taraf birbirinin davasını benimseyerek işbirliği yapacaktı. Bu birlik Rumların, Pontus Cemiyeti içine almak istedikleri Trabzon ve Tirebolu gibi yerleri, Ermeni politikacılarının Büyük Ermenistan için kendi hesaplarına elde etmeye çalıştıkları anlaşılınca kadar devam etti(Bayar, Bende Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş, C.V, 1976, s.1449).” Ancak az önce de bahsedildiği gibi Venizelos'un, Trabzon'u Ermenilere bırakmaya razıymış gibi görülmesiyle ortam yatışmıştır. Hatta Venizelos'a göre Ermenistan, altı Ermeni vilayetinden başka Rus Ermenistan'ı, Trabzon, Ardahan ve Kilis'i de içine almalıydı. Şubat 1919'da Paris Konferansı'nda ise Ermeniler, sınırları daha da geniş tutan bir muhtıra ile ortaya çıktılar. Bu muhtırada Ermenistan'ın sınırları Hazar Denizi, Akdeniz ve Karadeniz arasında uzayan bir imparatorluk şeklinde tarif edilmiştir. Llyod George dahi Ermenilerin bu isteklerini fazla bulmuş, ancak yine de Ermeni Devleti kurulması fikrini savunmaya devam etmiştir.

Ermeniler; hükümete vergi vermemek, İngiliz ve Fransız işgal kuvvetlerinde görev almak gibi faaliyetlerde Rumlarla birlikte hareket etmişlerdir. Yine bu dönemde, bazı zengin Rumlar Ekonomik bakımdan Ermenileri desteklemişler ve onlara her türlü maddi yardımda bulunmuşlardır.

İstanbul'da zaman zaman yapılan ayinlere birlikte katılan Rumlar ve Ermeniler arasında sağlanan dostluk ve işbirliği İzmir Rum ve Ermenileri arasında da sağlanmaya çalışılmıştır.

Ermeniler ve Rumlar arasında bu işbirliği yaşanırken, 28 Mart 1919'da Büyük Ermenistan Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Ermenistan

Cumhuriyetin kurulduğunun açıklanması üzerine Wilson'dan şu isteklerde bulunmuşlardır(Saydam, 1999, s.142).

- i-) Üç buçuk milyonluk bir Ermeni yurdunun tesisi.
- ii-) Karadeniz sahilinde bir limanın ayrılması.
- iii-) Diğer yerlerdeki Ermenilerin süratle doğuya nakledilmesi.

Yunanistan, Trabzon'un Ermenilere bırakılabileceği tezini ileri sürerken, başta metropolit Hrisantos olmak üzere, Rumlar bunu kabul etmiyorlardı. Çünkü Rumlar, İsviçre'de ki kantonlar gibi bağımsız bir Pontus Cumhuriyeti istiyorlardı. Hrisantos, Trabzon'un Ermenistan'a bırakılmasına karşı olduğunu Paris Barış Konferansı'na sunduğu muhtırada da belirtmiştir. Bu muhtıranın üçüncü maddesinde, "Pontus bölgesi içinde Ermeniler zayıf bir azınlık teşkil ederler diyerek, bu şartlar içinde Pontus bölgesi'nin muhtar bir Rum memleketi olması gereklidir. Gelecek Ermenistan hükümeti ile komşuluk, iktisadi münasebet ve çekilen müşterek zulümler her iki millet ve muhtar memleketin kesin bağımsızlığı temeli üzerine olabilir diyordu(Güler, 1999, s.180)."

Bu gelişmeler karşısında Pontusçular, Ermeniler ile pazarlığa başladılar. Bu maksatla Hrisantos 14 Kasım 1919'da Batum' ve daha sonra da Tiflis ve Erivan'a giderek temaslarda bulundu. Rumlar iki eşit federasyonun oluşturacağı bir konfederasyonun kurulmasını isterken, Ermeniler, Rumların bir federe devlet olarak Ermenistan'a katılabileceğini bildirdiler. Böylece bu konuda bir anlaşma sağlanamadı. Yalnız Türk milliyetçileri ile Bolşeviklerin bölgeye sızmasını önlemek üzere bir ittifak anlaşması imzalandı ve buraya asker gönderilmesi için İtilaf devletlerine başvurulması konusunda anlaşma imzalandı(Askeri Tarih Bülteni, Mütareke Döneminde Ermeni – Rum Patrikhanelerinin İşbirliği, Şubat 1988, s.61-70).

Yapılan girişimlerden olumlu netice alamayan Hrisantos Türklere "adem-i merkezîyetçi bir yönetim kurulması" taraftarı olduğunu çeşitli vesilelerle açıklamaya başladı. Aynı zamanda mümkün olduğu kadar büyük

bir parçanın Ermenistan'a katılmasına gayret etmekteydi. Böylece bağımsızlık ve özerklik sağlanamayınca, Ermenistan'a bağlanmanın daha avantajlı olacağı kanaatine varıldı. Ancak bölge Rumlarının bir kısmının buna karşı olduğu görülmektedir(Saydam, 1999, s.136).

İngiltere, Fransa ve İtalya Ermenilerden çok Rum propagandasının etkisi altında kalmışlardır. Kendi menfaatlerini de göz önünde bulundurarak Trabzon'un Ermenilere bırakılması hususunda tereddütler yaşamışlardır. Paris Barış Konferansı'nın ilk üç haftası sonunda, İngiltere'nin Büyük Ermenistan fikrine pek de sıcak yaklaşmadığı anlaşılmıştır. Çünkü İngiltere o sırada Yunanistan'ı ve Rumları destekliyordu. Fransızlar ise Çukurova bölgesini kendi çıkarları için gördüklerinden Rumları destekliyorlardı.

İtilaf Devletleri her ne kadar Rumları destekleseler de, Ermenilerin yaptıkları yoğun propagandaların neticesinde Osmanlı Devleti ile imzalanan Sevr Anlaşması'na Ermeniler ile ilgili şu maddeler konuldu.

i-) Türkiye, Ermenistan'ı hür ve bağımsız kabul edecektir.

ii-) Osmanlı Devleti ile Ermenistan ve diğer müttefik devletler, Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis illerinde Türkiye ile Ermenistan arasındaki hudutların tespiti A.B.D başkanı'nın tespitine bırakılmıştır. Ayrıca, Ermenistan'a Trabzon'dan serbestçe yararlanma hakkı verilecek, ihracat ve ithalatı serbestçe yapabilmeleri için Ermenilere bir serbest liman kiralacaktır.

Nihayet 1920 yılı sonbaharında, Türklerin Ermenileri bozguna uğratması üzerine Karadeniz bölgesi üzerindeki Ermeni tehdidi ve beklentileri geçici bir süreliğine ertelenebilmiştir.

Ermenilerin bölge üzerinde hâkimiyetleri ve belli bir zaman aralığında da olsa nüfusça yoğunlukları yoktur. Kaldı ki tarihte kurulmuş olan bir ermeni devleti yoktur. Her çağda bir sığıntı gibi yaşadıkları bölgeyi egemenliği altında bulunduran devletin hâkimiyeti altında hayatlarını devam ettirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış dönemlerinde uluslar arası her toplantıda

doğu Anadolu'da ve Kafkaslarda belirli bir bölgenin kendilerine bahşedilmesini istemişlerdir. En son SSCB yıkılması ile dağlar arasında denize çıkışı olmayan bugünkü Ermenistan'a sahip olmuşlardır. Onlarda buldukları coğrafi konum itibariyle kendilerini dış dünyaya en kolay bağlayacak ona en yakın denize yani Karadeniz'e ve dolayısıyla Trabzon'a gözlerini dikmişlerdir. Bugünkü Ermenistan'ın en büyük hedeflerinden birincisi Karadeniz'e inebilmek ve Trabzon limanlarında söz sahibi olabilmektir. Bu amaçla özellikler gözleri paradan başka hiç bir şeyi görmeyen bazı iş adamları ustaca kullanılabilmektedirler. Zaten ekonomik güçleri ancak bir kaç kişiyi zengin etmeye yeterlidir. Üç buçuk milyonluk bir ülke olan Ermenistan ile yapılacak bir ticaretin tarihte olduğu gibi şimdide Trabzon'a en ufak faydası olamayacaktır. Çünkü mal alacak paraları yoktur. Üstelik yaşamak için Türkiye'ye muhtaçtırlar ama Türkiye ve Azerbaycan aleyhinde düşmanca tavırlarından bir türlü vazgeçmemektedirler. Atatürk'ün Kurtuluş'tan sonra 15 Eylül 1924'te Trabzon'a ilk gelişinde söylediği ve halen Trabzon valisinin makam odasının giriş kapısı yanında duvara kazılı sözleri şöyledir: "Kahraman evlatlara malik olan bu kıymetli memleketimizi bir Ermenistan mahreci veya muhayyel bir Pontus Krallığı ülkesi yapmak talep ve tehditleri ne Meş'um idi. Şüphesiz o kâbuslar ilelebet hayal olmuştur(Mümtaz, Trabzon ve Sürmene Üzerindeki Yabancı Emeller, 1998)."

4.2. Fener Patrikhanesi'nin Pontusçu Faaliyetleri

"Azınlıklara gelince, bu konuda değiş tokuş ileri sürmüştük. Öbür devletlerin temsilcileri de bu konuda bizim fikrimizi izlemişler ve onaylamışlardı. Ama bir fesat ve hıyanet ocağı olan, ülkede ayrılık ve uyuşmazlık tohumları saçan, Hristiyan hemşerilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluk ve felaket simgesi olan Rum Patrikhanesi'ni artık topraklarımızda barındıramayız. Bu tehlikeli örgütü ülkemizde tutmamız için ne gibi vesile ve nedenler ileri sürülebilir? Türkiye'nin Rum Patrikhanesi için topraklarında bir sığınak göstermeye ne zorunluluğu vardır? Bu fesat yuvasının gerçek yeri Yunanistan değil midir?" Mustafa Kemal Atatürk.

Mondros Mütarekesi'nden sonra, Türkiye'deki Rum-Yunan faaliyetlerinin merkezini İstanbul'daki Fener-Rum Patrikhanesi oluşturmuştur. Patrikhane, siyasi faaliyetlerinin yanı sıra terör örgütlerinin teşkilatlandırılması, çetelerin desteklenmesi, kültürel çalışmaların yürütülmesi, propaganda faaliyetlerinin yaygınlaştırılması gibi işleri yapan bir kuruluş özelliği de taşıyordu.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte faaliyetlerini arttıran Patrikhane, 1918 yılında ise iyiden iyiye siyasi bir merkez durumuna gelmiştir. Yunan tarihinde önemli bir fonksiyonu bulunan Patrikhane, Bu nedenle, Yunanistan'ın Türkiye üzerindeki emellerini gerçekleştirme çalışmalarında en önemli kuruluş olma rolünü üstlenmiştir. Çalıştırdığı binleri aşkın üyeleri, doktorlar, öğretmenler, eczacılar, müfettişler, yazarlar, tercümanlar, mühendisler gibi aydınlardan oluşan büyük bir kuruluş olarak faaliyet gösteren Patrikhane, 1919 yılına gelindiğinde neredeyse bağımsızlığını ilan etmiştir. Temmuz 1919'da kapısının üzerine çifte kartallı Bizans bayrağını asmış, bütün işlerini de İstanbul Yunan Siyasi Temsilciliği ve müttefik temsilcileri ile görmeye başlamıştır.

4.2.1. Patrikhane'nin Anadolu'daki Faaliyetleri

4.2.1.1. Trabzon Metropoliti'nin Pontus Devleti Kurma Çabaları

Trabzon Metropoliti Hrisanthos, 27 Mayıs 1919 tarihinde Konferans için Paris'e hareket eden konferans ekibinin içinde yer almıştır. Konferansa katılan Metropolit Hrisantos, bir muhtıra sunmuştur. "Bu muhtırada Hrisanthos, Trabzon, Samsun, Amasya ve Şarki Karahisar'dan oluşan Pontus bölgesinde 600.000 den fazla Rum yaşadığını ve bunlara, Türkler tarafından yapılan baskılardan dolayı 1880 yılından itibaren Rusya'ya göç eden 250.000 Rum da eklendiği zaman bu sayının 850.000 i bulunduğunu ileri sürerek, asılsız rakamlarla konferansa katılanları etkilemeye çalıştı (Atalay, 2001, s.146)." Halbuki o tarihlerde Pontus bölgesi olarak adlandırdıkları Türk topraklarında 890.000 Türk'e karşılık yalnızca 150.000 Rum yaşamaktaydı. Konstantin de Hrisanthos'un iddialarının doğruluğunu ispat edebilmek

amacıyla, delegeleri etkilemeye çalışıyor ve Hrisanthos'un patriklik için en yakın aday olduğunu ileri sürüyordu.

Paris'ten sonra Londra'ya geçen Hrisanthos, orada İngiliz Başbakanı ile görüşmüştür. Görüşmede, Trabzon'a İngiliz askeri gönderilmesini ve İngiliz komutanlarının idaresi altında Rumlardan oluşacak jandarma birlikleri kurulmasını talep etmiştir. Tüm bu taleplerde Hrisanthos'un amacı, Pontus Devleti'nin kurulabilmesi için bir alt yapı oluşturabilmektir. Bu talepleri olumlu karşılayan İngiliz Hükümeti, üç general ile birlikte gemilerini Trabzon limanına göndermişler ve böylece desteklerini belli etmişlerdir. Bununla da yetinmeyen Hrisanthos, Trabzon'a bir de İngiliz alayı gönderilmesi talebinde bulunmuş, ancak buna olumlu bir cevap alamamıştır.

I.Dünya Savaşı'ndan itibaren Trabzon Metropolitisi Hrisanthos'un Pontus Devleti kurma çabaları gözden kaçmıyordu. Bilhassa Mustafa Kemal Paşa, onun gerçek kimliğini ve amacını çok iyi bildiğinden O'nu yakın takibe almıştı. Zaten Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktığında Pontus Cemiyeti tüm Karadeniz Bölgesi'nde teşkilatlanmış durumdaydı. Mustafa Kemal Paşa, Samsun ve çevresinde incelemeler yapmak üzere müfettiş olarak görevlendirilerek Samsun'a gönderilmişti. 21 Mayıs 1919'da Sadaret ve Harbiye Nezareti'ne bir telgraf çekerek, Mondros Mütarekesi'nden sonra Rumların Türklere karşı faaliyetlerinin arttığını, bölgede kırk kadar düzenli Rum çetesinin bulunduğunu ve bunların Pontus Devleti kurma amacını taşıdıklarını belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı bu tespitler son derece yerindeydi. Patrikhane, Pontus faaliyetlerini yakından takip ediyor ve bu amaçla düzenli olarak iki haftada bir Karadeniz Bölgesi'ne gizli görevle çeşitli şahıslar gönderiyordu. Bu şahıslar genellikle Patrikhane'de görevli olanlar veya bunların yakın akrabalarıydı. Bu suretle, hem gizlilik muhafaza ediliyor, hem de güvenilir bilgiler elde ediliyordu. Pontus meselesi ile yakından ilgilenen Yunan Hükümeti de çok sayıda Yunan milletvekilini propaganda faaliyetinde bulunmaları amacıyla Trabzon ve çevresine göndermiştir. Ayrıca, Hrisanthos'un sözde Pontus Cumhuriyeti kurulabilmesi için düzenli bir

jandarma kuvveti oluşturma çabasına destek de yine Yunanistan'dan gelmiştir. Jandarma kuvveti oluşturma çalışmaları Yunan gizli teşkilatının denetimi altında Albay Aleksandros tarafından yürütülmüştür.

Pontus davası için siyasi bir geziye çıkan Hrisanthos, bu geziden Kasım 1919'un başında dönmüştür. Dönüşünde İngiliz hükümetinin göndermiş olduğu iki gemiden başka bir gelişme olmadığını gören Hrisanthos hayal kırıklığına uğramıştır. Bunun üzerine farklı bir siyaset izlemeye başlayan Hrisanthos, Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler kurma çabası içerisine girmiştir. Hatta Karadeniz Bölgesi'nin Ermenilere verilmek istendiğini ve kendilerinin buna kesinlikle razı olmadıklarını ve gerekirse Ermenilere karşı Türkler ile birlikte hareket etmeye hazır olduklarını belirtmişlerdir. "Bu düşüncelerinde samimi olduğunu göstermek için hemen harekete geçen Hrisanthos, Trabzon valisi ve Trabzon Mevki Kumandanı ile yaptığı görüşmelerde; Avrupalılar bizi çiftlik olarak görüyor ve bölücülük yapıyorlar. El ele vererek birlikte çalışalım, diyerek, uzlaşma ve dayanışma teklifinde bulundu. Kazın Karabekir, Hrisanthos'un bu isteğini Harbiye Nezareti'ne bildirdi. Harbiye Nezareti'nden 18 Kasım 1919 tarihinde Avrupa'dan yüz bulamamış olacak ki İstanbul'a döndüğünde uzlaşma teklif etti. Samimi olduğundan şüphe ediliyor cevabı verildi. Bundan sonra Hrisanthos ile birlikte şüphelenilen birçok kişi yakından takip edilmeye başlandı (Atalay, 2001, s.150)." Mustafa Kemal Paşa ve diğer yetkililerin tereddütleri konusunda haklı oldukları ise çok kısa bir süre sonra anlaşıldı. Çünkü, Türklere uzlaşma teklif etmiş olan Hrisanthos, aradan iki hafta geçtikten sonra yani Kasım ayı sonunda Batum ve Tiflis'e giderek orada görüşmeler yapmıştır.

Batum ve Tiflis'e yaptığı ziyaretler son derece verimli geçen Hrisanthos, burada yaptığı çalışmaların sonucunu en kısa sürede alacağı konusunda ümitliydi. Bu faaliyetlerin neticesinde Pontus Derneği'nin Batum'da faaliyete geçeceğinin müjdesi verildi. 19 Temmuz 1920 tarihinde ise, Kafkasya ve Güney Rusya temsilcilerinin katıldığı Pontus Kongresi toplandı. Bu kongrede Rumların eğitim amacıyla Yunanistan ve Batum'a gönderilmeleri kararlaştırıldı. Bu kongrenin raporu üyelerden biri vasıtasıyla İstanbul'da Rum Patrikliği'ne gönderildi. Pontusçular 1920 yılının sonlarına

doğru çalışmalarını büsbütün artırarak iyiden iyiye ortaya ıktılar. Bizi, ciddi tedbir almaya mecbur ettiler. Dağlarda kurulan Pontus teşkilatı şöyleydi :

- Birtakım ete başlarının emrinde silahlı ve savaşçı kuvvetler,
- Bunların beslenmesine hizmet eden retici Pontus halkı,
- Yönetim ve güvenlik kuvvetleri ile şehirlerden ve köylerden yiyecek sağlamakla görevli ulaştırma kolları.

Çetelerin alışma bölgeleri birbirinden ayrılmıştı. Pontus eşkıyasının kuvveti başlangıçta 6.000 - 7.000 silahlı idi. Daha sonra her taraftan katılanlarla 25.000'e yaklaştı. Bu kuvvet yeterli küçük 'birliklere ayrılarak çeşitli yerlerde barınıyordu. Pontus çetelerinin bütün işleri, İslam köylerini yakmak, Müslüman halka karşı akıl ve hayale sığmaz zulümler yapmak, cinayetler işlemek gibi kan içici bir sürünün yaptıklarından başka bir şey değildi(Nutuk, s.388).” ifadeleri ile değinmiştir.

Bu arada Avrupa evrelerinde Pontus'un Ermenilere verilebileceği haberlerinin daha belirgin bir hal alması zerine 19 Ağustos 1920 tarihinde Paris'e giden Hrisanthos, burada ABD'li temsilci Coster Briton ile görüşerek endişesini dile getirmiştir. Ermenilere Pontus'un verilmesi halinde gerekirse Türkler ile işbirliğine gidebileceklerini belirtmiştir.

Hrisanthos'un esas amacı, tek başına Rumları etkin kılarak, Karadeniz Bölgesi'nin büyük bir kısmında Pontus Devleti kurmaktı. Ancak, 1921 tarihinden itibaren, Türk Hükümeti Pontus meselesinin üzerine önemle eğilmeye başlamıştır. Bunun zerine Hrisanthos, yardım istemek üzere tekrar Avrupa'ya gitmiştir. Bu arada bölücü faaliyetlerinden dolayı hakkında gıyaben idam kararı çıkmıştır. Bu kararın ardından infazın gerçekleşeceğinden korkan Hrisanthos bir daha Türkiye'ye dönememiştir.

4.2.1.2. Samsun Metropolit'i'nin Faaliyetleri

Uzunca bir süre ayrılıkçı düşüncesini ve buna bağlı çabalarını gizlemeyi başaran Samsun Metropolit'i Yermenos, Patrik V.Yermanos döneminde istediği gibi hareket edememiş, Bursa Metropolit'i Dorotheos döneminde ise bölücü faaliyetlerini arttırmıştır. Samsun, Trabzon'dan sonra, Rum çetelerinin en fazla faaliyet gösterdikleri yerd. Bu nedenle Yermanos, burada görev yapmaktan büyük mutluluk duyuyordu. O kadar ki Mondros Mütarekesi'nden sonra Samsun'u Yunan bayrakları ile donatmıştır. Yermanos, Rum çetelerini kullanarak bir yandan Türklere zulmederken, diğer yandan da kendilerinin suçsuz oldukları propagandasını yapıyordu. Bunda da çok başarılı oldu. Çünkü başta İngilizler olmak üzere İtilaf Devletleri'nin baskısıyla bölgeye Mustafa Kemal Paşa müfettiş olarak gönderildi.

“Bütün Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi Samsun ve çevresinde yaşayan Rumlar da Amerika, İngiltere, Fransa ve Yunanistan'ın desteği ile Türklere karşı başlatılmış ayrılıkçı hareketlerden dolayı Pontusçuluğu da yoğunlaştırdılar. Bu ortamda Metropolit Yermanos, Patrikhane ve müttefikler için casusluk faaliyetleri da yapmaktaydı. Özellikle Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun ve çevresindeki faaliyetlerini kendisine bağlı papazların yardımıyla çok yakından takip eden Yermanos, elde ettiği bilgileri Patrikhane ve müttefik temsilcilerine aktarıyordu(Atalay, 2001, s.152).”

Müttefik devletlerden özellikle İngiliz temsilcileri ile arası oldukça iyi olan Metropolit Yermanos, Samsun ve çevresindeki köylerde yaşayan Rumların elinde bulunan fazla silahları tek tek toplattırarak depolar oluşturmuştur. Bu silahlar daha sonra ihtiyaç duydukları takdirde Rum çetelere veriliyordu. Ayrıca kilisede yetimhaneler için toplana yardımlar da Pontus çetelerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılıyordu. Metropolit tüm bu faaliyetlerini Fener Patrikhanesi'nin ve Trabzon Metropolit'i'nin emir ve planları dâhilinde sürdürüyordu. Bu iki kurum ile Yermanos arasındaki haberleşmeyi ise çocuklar sağlıyordu.

4.2.1.3. Giresun Metropolit'i'nin Faaliyetleri

Gümüşhane Metropolit'i Lavrentios Giresun'da oturması nedeniyle Giresun Rum Metropolit'i olarak anılmıştır. Bu Metropolit'in Rumlar arasında büyük saygınlığı bulunmaktaydı. Giresun ve çevresindeki Rum çetelerinin ihtiyaçlarını gizlice karşılayan Lavrentios, Yunan hükümeti nezdinde itibar kazanmak için açıkça Yunan propagandası yapmaktan da çekinmiyordu.

Mondros Mütarekesi'nden önce devlete olan sadakati ile tanınan Metropolit Lavretios, mütarekeden sonra, Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kalmış olduğu kötü durumdan faydalanarak Patrikhane'nin emirleri doğrultusunda çalışmaya başlamıştır. Metropolit'in Pontus lehine olan propagandasını ve faaliyetlerini bu denli göz önünde sürdürmesi nedeniyle sürekli ihbarlar geliyordu. Bu ihbarlar Patrikhaneyi de rahatsız etmeye başlayınca Yovakim adlı bir metropolit Lavrentios hakkında soruşturma yapmak üzere görevlendirildi. Yovakim yaptığı soruşturma neticesinde yetkilerini aşarak Lavrentios'u görevinden uzaklaştırdı ve bir köyde ikamet etmeye tabi tuttu. Bu arada da Yovakim kendisini Giresun Metropolitliği'ne atadı. Ancak, Yovakim teamüllere uymadığından ve cemaatin ısrarı üzerine Lavrentios eski görevine iade edildi.

4.2.1.4. Patrikhanenin Günümüz Faaliyetleri

2 nci Dünya Savaşı sonrasında, 1946 yılında, Patrik I. Venyamin'in ölümü ile boşalan makama ilişkin seçim yapılması gereği bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Konunun önemi, o yıllarda Stalin'in Moskova Patrikliği aracılığıyla Balkanlar ve Ortadoğu'daki Ortodoks Hristiyanlar ile yakınlaşmak ve bu yolla söz konusu bölgelerde etkisini artırmak arzusundan kaynaklanmıştır.

2 nci Dünya Savaşı sonrasında, 1946 yılında, Patrik I. Venyamin'in ölümü ile boşalan makama ilişkin seçim yapılması gereği bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Konunun önemi, o yıllarda Stalin'in Moskova Patrikliği aracılığıyla Balkanlar ve Ortadoğu'daki Ortodoks Hristiyanlar ile yakınlaşmak

ve bu yolla söz konusu bölgelerde etkisini artırmak arzusundan kaynaklanmıştır(Sönmezoğlu, 2000, s.348).

20 Şubat 1947 tarihinde yapılan seçimlerde V. Maksimos Patrik olarak seçilmiş, fakat Ankara, Atina ve Washington'u rahatsız eden demeçler verdiğiinden "sağlık nedeniyle" istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Bunun üzerine ABD tarafından desteklenen Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu I.Athinagoras önce Türk vatandaşlığına geçirilmiş, sonra Fener Patriği olarak seçilmiştir(Sönmezoğlu, 2000, s.348).

Sovyetler Birliği'nin devreye girmesiyle sorun uluslar arası bir nitelik kazanmak üzereyken, araya ABD'nin girmesiyle yumuşak bir geçişle gündemden düşürülebilmiştir. Ancak bununla birlikte bu girişim ile Lozan sistemi çerçevesinde "mahallileştirme" sürecini olduğu kadar sistemin öngördüğü ve patrik adaylarının "yerli" olmaları gerektiği ilkesi zedelenmiştir(Hatipoğlu, 1997, s.286).

I.Athinagoras'ın görevi esnasında saygınlık kazanması sonucunda Heybeliada Ruhban Okulu'nun faaliyetleri artırılmış ve Patrikhane'nin mal varlığı kendi tasarrufuna bırakılmıştır.

Fener Rum Patrikhanesi'ne Türkiye dışında Girit, Amerika, Avustralya Başpiskoposlukları ile Menteşe Adaları ve Yeni Zelanda Metropolitlikleri bağlıdır. Son zamanlardaki ekümenlik tartışmalarına dünyadaki Ortodoks nüfusun dağılımı açısından bakacak olursak, Moskova'nın daha büyük bir avantaja sahip olduğunu söyleyebiliriz.⁷

Bazı düşünürler, patrikhanenin statüsünün yükseltilmesinin Türkiye'nin dış görüntüsünün düzeltilmesinde yararlı olacağını ümit etmektedirler. Patrik Bartholomeos, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasının "dinsel inanca

---

⁷ Dünyada takriben 150 milyon Ortodoks bulunduğu ve bunun 125 milyonunun Rusya Federasyonu'nda, geri kalan kısmın ise Rum ve Rus göçmenlerin buldukları ülkelere yayıldıkları tahmin edilmektedir.

gerçek saygının ifadesi olarak Türkiye'nin Avrupa'daki imajı bakımından çok olumlu" olacağına inanmaktadır(Bilge, 2000, s. 262).

Benzer talepler, 1994 yılında dönemin ABD Başkanı Clinton tarafından Başbakan Çiller'e gönderilen mektupta da yer almıştır. Clinton gönderdiği mektupta adeta, Anadolu'dan ABD'ye göçmüş yaklaşık 5 milyon Rum kökenli Ortodoks'un hislerine tercüman olarak, Patrik'in sıkıntılarının azaltılmasını ve Ruhban Okulu'nun açılmasını istemiştir.

Bazı yazarlara göre, Helsinki kararlarına en çok sevenlerin başında Fener Rum Patriği Bartholomeos gelmektedir. Çünkü Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda, Patriğin Ekümenik isteği daha kolay gerçekleşebilecek, böylece İstanbul Ortodoksluğunun merkezi haline gelecektir(İlhan, 2000, s.126).

2000'li yılların başında Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politika ve stratejileri çok yönlü olarak ele alınmalıdır. Son 10 yıl içinde, Yunan devlet adamları ve Yunan - Rum basını, Megali İdea'ya yeni bir yorum getirerek; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile bir ortak savunma doktrini geliştirmişler, Rusya, Ermenistan, İran, Suriye, Arnavutluk ve Bulgaristan'la savunma ve askeri işbirliği antlaşmaları imzalamışlar, Balkanlarda Sırp ve Rusya ile bir "Ortodoks ittifakı" oluşturmuşlar, Türkiye'deki teröre, özellikle bölücü PKK terörüne destek vermişler, bütün bunların yanında bir argüman olarak "Pontus" konusunu ve "Fener Rum Patrikhanesi"ni ön plana çıkarmışlardır.

"Türkiye'yi kuşatmaya" ve uluslar arası sistemden soyutlamaya yönelik bu stratejilerin önemli bir boyutu olarak gündeme taşınan Fener Rum Patrikhanesi, 1990'dan itibaren şu dört önemli hedefi gerçekleştirmek için açıkça çalışmaktadır:

(I) Ekümenik ünvanını alarak, 1500-2000 kişilik bir cemaatin "Azınlık Kilisesi"nin dini makamı olmaktan çıkarak, Vatikan benzeri özel ve özerk bir evrensel, siyasi-dini makam haline gelmesi,

(II) 1971 yılında kapatılan Heybeliada Ruhban (Papaz) Okulu'nu açmak, buraya yabancı öğrenci de almak,

(III) Ayasofya'nın tekrar kilise haline getirilerek, ibadete açılması,

(IV) Patrik seçiminde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak zorunluluğunu kaldırtmak.

Patrikhane bu güne kadar hem Batı'nın hemde Helenizm'in çıkarlarına kesintisiz hizmet etmiştir. Şüphesiz Helenizm'e olan hizmetleri daha fazladır. Türkiye'den kopartılan her toprak parçası Fener'e bağlanmıştır. Bugün Yunanistan'ın Atina'da bağımsız bir kilisesi olmasına rağmen, Girit, Oniki Adalar, Aynaroz'daki kiliseler ile Selanik ve kuzey Yunanistan'daki kiliselerin çoğu İstanbul'daki Fener'e bağlıdır. Bu ne demektir? Yunanistan'la Fener Patrikliği bir bütündür. Eski Yunan Dışişleri Bakanı Papendreau'nun açıkladığı gibi, İstanbul Patrikhanesi onların Mekke'leridir. Bu bütünlük, Yunan Anayasası'nda şöyle yer almaktadır: Grek Devleti İstanbul Patrikhanesi'ne ayrılmaz bir biçimde ebediyen bağlıdır(Tarakçı, Yunanistan-Patrikhane-Helenizm Üçgeninde Türk-Yunan Dostluğu Mümkün mü? 17.05.2005).

Yunanistan'ın sağladığı özel bir uçakla Vatikan'a giderek Katolik dünyasının ruhani lideri Papa 2. Jean Paul ile görüşen(Hürriyet, 28 Haziran 1995), Yunanistan'da askeri törenlerle karşılanan, ABD Başkanı Clinton tarafından Devlet Başkanlarına düzenlenen bir protokolle ağırlanan(Akşam, 21-29 Ekim1997), adı New York'ta sokaklara verilen, Amerika'da, ilk kez "Başkomutan ve İlk Başkan" George Washington'a verilmiş bulunan "Amerikan Kongresi Onur Madalyasını" alan(Akşam,27 Ekim 1997) ve nihayet gittiği bütün bu sözde gezilerde de Türkiye'yi dünya kamuoyuna şikayet ederek, "Türkiye'de hak arayamadıklarını ve ikinci sınıf insan muamelesi gördüklerini" iddia eden Fener Rum Patriği Bartholomeos'un Lozan'da oluşturulan hukuki statü gereği, bugün için nüfusları 1500-2000 kişi kalmış olan bir azınlık kilisesinin dini lideri gibi hareket etmediği ortadadır.

Fotoğraf 4.1., Son bir kaç yıldır Türkiye'yi ziyarete gelen yabancı devlet başkanları Patrikhane'ye uğramaktadırlar.

Bu bağlamda; İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in Kocası Prens Philip'in başkanı olduğu Doğal Hayatı Koruma Vakfı'nın Patmos Adası'nda, "Bizans bayrakları" altında düzenlenen ve "Bizans ikonaları" konusunda araştırma ödülü ilan edilen "Vahiy ve Çevre Sempozyumu", Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın düzenlediği "Hoşgörü" toplantılarındaki görüntüler ve "Karadeniz'i Kurtaralım" sloganı ile başlatılan ve Elefteros Venizelos adlı Yunan gemisiyle Karadeniz sahillerindeki şehirlerde uygulanan Pontus Devleti'ni diriltme amacına yönelik "Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu" (20 Ekim 1997) gibi etkinlikler, Fener Rum Patriği Bartholomeos'un amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılmıştır.

Son yıllarda, siyasî amaçlı ve Türkiye'yi suçlayıcı hareketlerle dünya kamuoyunun gündemine sokulmaya çalışılan sözde "Pontus Soykırımı" iddialarının, Yunanistan tarafından destek ve himaye görmesi ile birlikte,

Fener Rum Patrikhanesi tarafından da örtülü olarak desteklendiği bilinmektedir.

Fener Patrikhanesi Lozan'dan bu yana geçen zaman içinde, Kuzey Amerika'dan- Ortadoğu'ya, Finlandiya'dan - Avustralya'ya kadar 320 milyon insanı kontrol eden idari, finansal ve dini bir kurum haline gelmiştir. Patrikhane, 1821'deki Yunan isyanından, İstiklal Savaşı'na, Lozan'dan, 1947 Paris Anlaşması'na kadar Türkiye aleyhine her türlü faaliyetin içinde yer alarak, Atatürk'ün açıkça belirttiği gibi bir fesat ve hıyanet ocağı olduğunu göstermiştir. 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edildiğinde Patrikhane'nin kapısına çekilen çift başlı Bizans kartallı bayrağı hala dalgalanmaktadır. 1821 İsyanı sonrası, Patrik'in önünde asıldığı ve kin kapısı olarak adlandırılan kapının İstanbul Türklerden kurtulana kadar açılmaması asılan Patriğin vasiyetidir. Bu kapı hala kapalıdır(Tarakçı, Yunanistan-Patrikhane-Helenizm Üçgeninde Türk-Yunan Dostluğu Mümkün mü?17.05.2005).

Bartholomeos bir demecinde, "Türkiye'nin AB üyeliği, Anadolu'da önceden var olmuş Hıristiyan toplumların yaşadığı bölgelerde yeniden Hıristiyanların yaşamasına izin vermelidir." demiş ve Türkiye'nin AB üyeliğinin bunu "müsait kılmasını" istemiştir.

Böylece Pontus sorununun ve Pontusçu faaliyetlerin misyonerlik, Patrikhane, Ruhban Okulu sorunlarının arasında bir bütünün parçası, bir stratejinin sonucu olduğu açıklaşılmaktadır. Ayrıca AB sürecinde Türkiye'nin önüne getirilecek sorunlardan biri olduğu da görülmektedir(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

Patrikhane, tarihte olduğu gibi bugün de Türkiye'nin aleyhinde pek çok çalışma yürütmektedir. Ruhban Okulu'nu yeniden açma girişimleri, "Ekümenik (Evrensel) Patriklik" iddiaları ve faaliyetleri, Patrikhanenin günümüzdeki istek ve çalışmalarının başlıcalarını oluşturmaktadır. Patrikhanenin günümüzdeki çalışmaları ile Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik yeni stratejileri arasında tam bir paralellik vardır.

4.3. Misyonerlik Faaliyetleri ve Pontusçuluk

4.3.1. Misyonerlik Nedir

Latince “Missio” teriminden gelmekte olan “Misyon” sözlük anlamı itibarıyla “Görev, yetki”, bundan türetilmiş olan “Misyoner” terimi ise “Görevli olan kişi” anlamlarına gelmektedir(Gündüz, 2002, s.13). Ancak Hristiyan geleneğinde “Misyoner” ifadesi, bir kavram olarak, resmi kilise teşkilâtı ya da herhangi bir Hristiyan cemaat tarafından Hristiyanlık mesajını ve dinîni yaymak amacıyla özel olarak yetiştirilen ve bu çerçevede, özellikle Hristiyanlık dışı toplumlarda görevlendirilen kişi anlamına gelmektedir.

Hristiyanlığı dünyaya yaymak için çalışan kişilere “misyoner”(AnaBritannica, Cilt:16, s.144) bu amaçla yürütülen çalışmalara da “misyonerlik”(Meydan Larousse, Cilt:9, s.843) denilmektedir. Kökeni Latince “göndermek” anlamına gelen “mittere” fiiline dayandırılan “mission” kelimesi Fransızcadan Türkçeye geçmiştir. Bu kavram “özel görev, özel görevli kurul, dini görev ve yetki” anlamına geldiği gibi aynı zamanda misyonerlerin Hristiyan olmayan ülkelerde bu dini yaymak için kurdukları teşkilata verilen bir isim olarak da kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle; misyoner “Din Tüccarı”, misyonerlik “Din Taciri”, Müslüman toplum ise “Pazar” anlamı taşımaktadır(Meydan Larousse, Cilt:9, s.843).

Misyonerlik, sıradan ya da rasgele bir tebliğ faaliyetinin ifadesi değildir; Hristiyan geleneğinden kaynaklanan belirli metotları kullanarak Hristiyan dinsel değerlerinin yayılması ve diğer insanların Hristiyanlaştırılması için sistematik aktiviteleri ifade etmektedir(Gündüz, 2005, s.18).

4.3.2. Tarihi Gelişimi

Hız. İsa'ya dinini yaymak için yardımcı olan Havarilerin ilk misyonerler olduğunu söylemek mümkündür. O tarihten günümüze kadar Hristiyan misyonerliği aşağıda belirtilen yedi dönemde gelişmiştir.

- M.S. 33 ve 100 yılları arası: Havariler dönemi
- 100-800 yılları arası: Kiliselerin kurulma dönemi
- 800-1500 yılları arası: Orta çağ dönemi
- 1500-1650 yılları arası: Reform dönemi
- 1650-1793 yılları arası: Reform sonrası dönem
- 1793-1965 yılları arası: Modern dönem
- 1965'den sonrası: Diyalog dönemi

Misyonerliğin gelişim dönemlerinin her birinde, devrim şartlarına uygun farklı metotlar uygulanmış ve misyonerlik teşkilâtları her zaman siyasî otorite ile iş birliği içinde olmuştur.

Başlangıçta Katolik misyonerliğinin liderliğini sırasıyla Portekiz, İspanya ve Fransa yürütmüş, günümüzde ise liderliği Vatikan devralmıştır.

Protestanlığın ortaya çıkışından sonra, en güçlü Protestan devleti olan İngiltere, Protestan misyonerliğinin liderliğini yürütmeye başlamış; bilâhare bu görevi Almanya devralmış, 19'uncu yüzyılın başından itibaren de liderlik ABD'ye geçmiştir(Aypar, 2004, s.2).

Mevcut Misyonerliğin Mimarı Pavlus'tur. Başka deyişle ilk misyoner Pavlus'tur. Aslında Pavlus yalnızca Misyonerliği değil Mevcut Hristiyanlığın da mimarıdır.

İster Katolikler olsun ve Doğu Hristiyanları olsun, isterse Protestanlar olsun ve hatta marjinal mezhepler (Yehova Şahitleri, Mormonlar, Mooncular gibi) olsun Pavlus'u "peygamber" olarak kabul ederler. Bu yüzden Pavlus'un misyonerlik stratejisi, bütün Hristiyan mezheplerince benimsenmiştir(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003).

Tarih boyunca misyonerlik faaliyetleri, Hristiyanlığın ve Hristiyan olan Batılıların sömürge politikalarının doğal sonucu olarak en fazla bu dinin mensupları tarafından kullanılması sonucunda Hristiyanlığı yayma faaliyeti olarak kabul görmüştür. Bunun yanında misyonerlik faaliyetlerinin sadece dini yayma biçiminde değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanda da yapıldığı unutulmamalıdır. Görünürde sadece Hristiyan inancının yayılması planlanmaktaysa da tarih boyunca gerek Osmanlı İmparatorluğu'nda, gerekse de diğer ülkelerdeki misyonerliğin temelinde, ülkeleri içten fethetmek ve kontrol altına almak gibi motivasyonlar yatmaktadır(Çetinkaya, 2005, s.1).

4.3.3. Misyonerlik Faaliyeti

a. Kendi iddiasının aksine yalnızca dinsel bir olgu değildir. Dinsel boyutları çok aşan ekonomik, sosyal, kültürel boyutları olan bir tür nüfuz etme aracıdır.

b. Dünya çapında yürütülen bir Hristiyanlık propagandasıdır.

c. Misyonerlere destek veren, devletler, kiliseler, siyasiler, holdingler ve bilim çevreleri vardır.

ç. Misyoner örgütler, yerel unsurları kullanmakla beraber, genel bir strateji ve program çerçevesinde hareket etmektedirler.

d. Misyonerlikte, dini, siyasi, ekonomik bakımdan tam bir iç içe girmişlik söz konusudur.

e. Misyonerlerin, Dünya hakimiyetini, Hristiyanlık Dini'nin egemenliği altında sağlama anlayışları değişmeyen felsefeleridir.

f. Misyonerlik; Katolik, Ortodoks ve Protestan adlı Hristiyanlığın ana mezhepleri çerçevesinde yürütülmektedir(Kılıç, Misyonerlik ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetler).

4.3.4. Misyonerlik Faaliyetinde Hedef Alınan Kitleler

Misyonerler, aktivitelerine konu olarak aşağıdaki kitle/toplum ve kişileri öncelikli hedef olarak kabul etmektedir.

a. Ekonomik ve/veya sosyal ve siyasal sıkıntı içinde olan yöre halkları; fakir ülkeler, mülteciler ve sürgünler.

b. Etnik ya da kültürel açıdan azınlık statüsünde görülenler veya kendilerini böyle tanımlayanlar.

- Kendilerini etnik azınlık kabul edenler.
- Çeşitli mezhep mensupları.

c. Tarihsel olarak Hristiyan bir geçmişe/kökene sahip olanlar.

d. Savaş, iç çatışma ve terör ortamında olan yöre halkları.

e. Deprem, sel felaketi gibi doğal afetlere maruz kalmış insanlar(Aypar, 2004, s.6).

Hristiyanlık ile İslamiyet arasındaki ilk büyük çatışma haclı seferleri (1096-1270) ile başlamamıştır. Kılıçla kazanılamayan bu davayı bir başka yoldan halletmek üzere, daha sonra silâhsız misyon faaliyetlerine başlanacaktır.

Din, emperyalist gayeleri gerçekleştirmek için siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik nüfuz sağlamanın yollarından biri olarak kullanıldığı takdirde tehlikeli boyutlara ulaşır. Bu doğrultuda, gittikleri toplumları kendi dinlerinden, dillerinden ve kültürlerinden koparmanın yollarını deneyen misyonerler, takip ettikleri metotlarla kültürsüzleştirdikleri toplum üzerinde etkili olmaya çalışırlar. Böylece kültür emperyalizminin öncülüğünü yapan misyonerler, ortaya çıkan boşluktan yararlanarak kendi din, dil ve kültürlerini yerleştirmek için çaba sarf ederler.

Evrensel mesajlar taşıyan her inanç sistemi, öğretilerini bütün insanlara yayma isteğine sahip olmakla, hatta bunu, inananlar açısından bir görev

addetmekle birlikte, diğ er dinsel geleneklerin tebliğ faaliyetlerinin, Hristiyan kùltürü ve geleneğiyle özdeşleşmiş olan misyonerlik kavramı ile ifade edilmesi yanlıştır. Zira, misyonerlik, sıradan ya da rasgele bir tebliğ faaliyetinin ifadesi değildir. Bu terim, Hristiyan geleneğinden kaynaklanan belirli metotları kullanarak Hristiyan dinsel değerlerinin yayılması ve diğ er insanların Hristiyanlaştırılması için yapılan sistematik aktiviteleri ifade etmektedir. Bu bağlamda misyonerlik, bir kurum olarak İslam'daki tebliğ ve irşat faaliyetlerinden ayrılır. Aynı şekilde Hristiyan misyonerliği, (her ne kadar Batılı din bilimcileri bunların tebliğ faaliyetlerini de misyonerlik kapsamında değerlendirseler de) Budizm veya Hinduizm gibi dinlerin yayılması amacıyla faaliyet gösteren, bu dinlere ait misyon kurumlarından da ayrılmaktadır.

Diğ er taraftan misyonerlik anlayışı çerçevesinde Hristiyanlar, tarih boyu gittikleri yörelerde hitap ettikleri insanlara Hristiyan mesajını duyurmayı değil, onları Hristiyanlaştırmayı hedeflemişlerdir. Hristiyan egemen güçler, egemenlikleri altında yaşayan farklı inanç ve kùltür bağlısı halkları hızla asimile etmeyi, İsa'nın ve Paulus'un kendilerine yüklediği dinsel bir görev addetmişlerdir. Bu nedenle, örneğin Amerika kıtasının Batılı Hristiyanlarca işgalinden yaklaşık iki yüzyıl geçmeden, güneyi ve kuzeyiyle bütün kıtanın yerli inanç ve kùltürleri hızla yok edilmiş; Ortaçađ engizisyonunu aratmayacak yöntemlerle farklılıklar üzerinde şiddet estirilmiş ve yöre halkları hızla Hristiyanlaştırılmıştır. Aynı durumu Avustralya'da, Yeni Zelanda'da, Batı emperyalizmini yaşayan Afrika ÷lkelerinde ve diğ er bölgelerde görmek mümkündür.

Hristiyanlık dininin en büyük misyoneri aslen Yahudi asıllı olan Paulus, Anadolu'nun önemli merkezleri ile Asya'nın bir çok yerinde, Makedonya'da ve Yunanistan'da birçok kilise kurmuş ve Hristiyanlığı teşkilatlandırmıştır. Buralara Hristiyanlığı yayarak, Roma'da çok büyük etkinlik göstermiştir. İlk misyonerler havarilerdi. Ancak Paulus ve öteki misyonerlerin çabalarıyla Hristiyanlık Roma İmparatorluğu'nun ticaret yolları üzerindeki büyük kentlere hızla yayılmıştır(Kılıç, Misyonerlik ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetler).

Misyonerliğin Hristiyanlık ile özdeşleşmesinin sebebini Paulus'çu öğretilerde aramak gerekir. Çünkü Paulus insanların Hristiyanlaştırılması adına hemen her şeyi meşru görmektedir. Paulus, misyon uğruna hemen her şeyi mubah gördüğü için gerçek Hristiyanlığın dışına çıktığı düşünülmüş, bu tavrı nedeniyle Hz. İsa'nın gerçek havarilerini ve bağlılarını öfkelenmiştir, hatta bu yüzden sorgulanmış, sapkın bir çizgide olduğu belirlenmiştir(Bayzan, Yeni Mesaj, 10 Haziran 2001).

Pavlus'un misyonerliği, bizden çok önce ilk İsevililer arasında da şiddetli tartışmalara neden olmuştur. Çünkü Pavlus'un misyonerlik stratejisi "Makyavelizm"e dayanmaktaydı. Makyavelizm ise amaç uğruna her türlü aracın meşru ve mubah sayılmasıdır.

Pavlus, Kitab-ı Mukaddes'te yer alan Korintlilere gönderdiği birinci mektubunda bu Makyavelist tavrını açıklamaktadır: "Yahudileri kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Yasa'ya sahip olmayanları (putperestleri) kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim (putperestler) gibi davrandım... Ne yapıp yapıp bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum. Bunların hepsini Müjde'de payım olsun diye Müjde'nin uğruna yapıyorum(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003)."

Pavlus, bu stratejiye uygun olarak, sünnet olmayı reddeden putperestlerin, sünnet olmadan Hristiyanlığı kabul edebileceklerini ileri sürmüştür. Putperestler, yalnızca sünnete değil Tevrat'taki diğer yükümlülükleri yapmaya da yanaşmıyorlardı. Pavlus ise buna da "evet" diyordu(Çelik, 1987, I/15-19). Halbuki, Hazret-i İsa, Musevilere peygamber olarak gelmişti. Ve görevi de Museviliğe yeni bir ruh vermektir. Bu nedenle Tevrat'taki yükümlülükleri de yaşıyor ve anlatıyordu(Çelik,1987, s.9).

Kudüs cemaatinin önderi olan Yakup ve diğer havariler, bu türden yeni İsevililerin zamanla teferruata ait problemlerini gidereceğini umuyordu ama tersi oldu. Pavlus'un, misyonerlik konusundaki ısrarını sürdürmesi, Hazret-i İsa'nın gerçek havarilerini ve bağlılarını öfkelenmiştir. Hatta Pavlus, bu yüzden Kudüs cemaatinin önderi olan Yakup ve diğer havariler tarafından

ikinci kez Kudüs'e çağrılmış, sorgulanmış, sapkın bir çizgide olduğu belirlenmiştir. Bu gelişmeler üzerine, Kudüslü İsevi halk Pavlus'u linç etmeye kalkmıştır. Pavlus'un imdadına Romalı askerler yetişmiştir(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003, Sayı 3).

Misyonerlik faaliyetlerini yürütmek gayesiyle kurulan en eski ve en güçlü misyon teşkilatlarının İngilizlere ait olduğu bilinmektedir. Bunlardan 1646'da Londra'da kurulan 'Hristiyanlığı Yayma Cemiyeti' hızla yayılır ve pek çok ülkede binden fazla şubesi açılır. Bu sayı 19 uncu yüzyıla gelindiğinde 7 bine ulaşmıştır. Sloganları olan "dünyanın Hristiyanlaştırılması (the evangelization of the world in the generation...)" için yoğun bir faaliyet içerisine giren misyonerler, kurdukları dernek ve teşkilatlar sayesinde sistemli ve örgütlü bir şekilde hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırlar(Sezer, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri).

Asya, Afrika, kıtaları başta olmak üzere, Dünya'nın bir çok ülkesinde yerli din adamları ve piskoposlar, misyonerlikle görevlendirilmişlerdir. 1962-1965 yılları arasında yapılan çalışmalar çerçevesinde, II. Vatikan Konsili'nde alınan bir kararla; başka dinden olanları Hristiyanlaştırma amacı gizlenmemekle birlikte, artık ana yaklaşımın diyalog ve ikna metodu olduğu vurgulanmıştır.

4.3.5. Misyonerliğin Dünyada Yayılma Stratejisi

Misyonerliğin dünyada yayılma stratejisi, 3 proje ile temellendirilmiştir.

a. Sosyal Adalet Projesi: Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşayan insanların sosyal, ekonomik problemleri ile ilgilenme adı altında faaliyetlerin yürütülmesi.

b. Kültüre Girme Projesi: Kilisenin diğer kültür ve dinleri tanınması, Hristiyanlığın mesajının diğer kültürlerle uygun tarzda sokulması.

c. Diyalog Projesi: Projelerin hayata geçirilmesinde "Diyalog", "Dinler arası Diyalog" maskesinden faydalanılması(Aypar, 2004, s.3).

Misyonerlikte izlenen stratejiyi şöyle özetleyebiliriz. Önce yurt dışından gönderilen profesyonel bir çekirdek kadro oluşturulmaktadır. Bu çekirdek kadro, önce bir alan çalışması yapmakta ve lojistik destek alacağı kişileri ve kurumları saptamaktadır.

Lojistik destek için başta azınlıklar olmak üzere kendilerine sempatik yaklaşan çevrelere başvurmaktadırlar. "Dinler arası Diyalog stratejisi" bu bakımdan misyonerlere olağanüstü avantaj sağlamaktadır.

İlk hedef, genellikle aslen Hristiyan olan yabancılar olmaktadır. Böylece ikinci çemberi kurmaktadırlar. Üçüncü çember ise daha çok dini duyarlılığı zayıf Türk gençlerinden devşirilen yeni Hristiyanlardan oluşturulmaktadır. Hedef olarak seçilen Türk vatandaşları daha çok milli ve dini bütünlük içerisinde yeterince kaynaşamamış kişiler olmaktadır(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003).

Misyonerler, hastane, okul gibi sosyal hizmet, kuruluşlarına önem vermişlerdir. 19 uncu Yüzyıldan sonra Hristiyan misyonları Dünya'nın bir çok yerinde; okullar, kolejler, hastaneler ve hemşire okulları açmışlardır. Daha sonraları bu sosyal faaliyetler zirai hizmetlere, desteklere, gelişme ve kooperatif programlarına, okuma-yazma kampanyalarına kadar uzanmıştır.

Misyonerlerin amaçlarına ulaşmak için en çok kullandıkları araçlar arasında okullar önde gelmektedir. Onlara göre eğitim ve öğretim yoluyla öğrencileri Hristiyanlaştırmak esas gayedir. Henry H.Jessup isimli misyoner bu konuyu şu sözleriyle açıklamaktadır: "Misyonerliğin başarısı için temel şart okullardır. Haddizatında bu da gaye olmayıp vasıta. Şu da bir hakikattir ki misyonerlerin yahut İncilin başka yollarla sokulmaya imkan bulamadığı bir çok yerlere İncil okul vasıtası ile sokulabilmiştir". Katolik Cizvitlerine göre ise: "İlk misyoner okuldur".

Okullardan başka misyonerlerin kullandıkları bir diğer araç matbaadır. Gittikleri bölgelerde kurdukları matbaalarda başta dini eserler olmak üzere çeşitli konularda pek çok dilde gerekli olan eserleri yayınlarlar. Matbaa ve

okulların yanı sıra misyonerlerin kullandığı bir diğer kurum hastanelerdir. Onlara göre, “İnsanın olduğu yerde acılar da vardır. Acıların olduğu yerde doktorluğa ihtiyaç vardır. Doktorluğa ihtiyaç olan yerde de misyonerlik için uygun bir fırsat vardır”.

Kendisini kiliseye adayan misyonerlerden istenen şey öncelikle gittikleri ülkelerin dilini, dinini ve kültürünü öğrenerek eksik noktaları tespit ettikten sonra ona göre taktik geliştirmeleridir. Bu yüzden bir misyoner en az birkaç dil bilen iyi eğitilmiş bir insandır. Misyoner teşkilatlarında yetişmiş bir İngiliz misyonerinin anlattıklarına göre: “Misyonerler çocuk iken hizmete alınır, yapacakları vazifeye göre ilmen, ahlaken ve fikren yetiştirilirler. Şöyle ki, İngiliz Misyon Cemiyeti her sene bütün Orta mektep talebesinin zekilerinden otuz kırkını seçerek himayesine alır, onları kabiliyetlerine göre üçer beşer ayırarak muhtelif memleketlerde yetiştirir(Güngör, 1959, s.33.)”

Misyonerlerin gittikleri bölgelerde kullandıkları metotlardan biri de mahalli kültürü yok etmektir(Kırşehirlioğlu, 1963, s.15). Açtıkları okullarda verdikleri eğitimle Hristiyanlaştıramadıkları kişi ve toplulukları dil, din ve kültürlerinden kopararak, yerine kendi yaşam biçimlerini yerleştirmeye çalışırlar. Bütün bunları yukarıda bahsedilen kurumlar yoluyla ve kitap, gazete, dergi, broşür gibi yayınlar yaparak; İncili tanıtma kursları düzenleyerek; kilise, manastır gibi ibadet yerleri açarak; radyo-televizyon gibi yayın araçlarında programlar yaparak; seminer, konferans gibi toplantılar tertip ederek; turistik yerlerde telkinlerde bulunarak ve çeşitli sportif faaliyetlerde bulunarak yaparlar(Sezer, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri).

Misyonerlere göre amaca ulaşmak için her yol ve her meslek kullanılabilir. Kendilerini İncilin bir neferi, bir hizmetkârı olarak gören misyonerlerin ana gayesi yeryüzünde güçlü bir Hristiyan topluluğu meydana getirmektir. Onların ifadesiyle ‘dinsiz’ dünyayı Hristiyanlaştırmaktır. Bunun için bilmeyenlere İncili öğretmek, Hristiyan olmayanları bu dine davet etmek veya kendi mezheplerine insan kazandırmak için çalışırlar(Sezer Osmanlı Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri).

19 uncu Yüzyıl Hristiyan misyonları, “Kültür değişikliği” meselesini din ile birlikte kültür transferinin de yapılması ile çözmeye çalışmışlardır. Batı Eğitimi'nin yanı sıra; mimari, müzik, çalışma alışkanlıkları, hatta çalıştırdıkları yerli insanların kıyafetlerini de kendi kültürlerine göre belirlemişlerdir. Son zamanlarda ise Hristiyan misyonerleri kültür konusunda esnekliği esas almışlardır. Ayrıca misyonerler liderlik meselesi, Milliyetçilik meselesi gibi konular ile karşılaşmışlar ve bu konularda kendileri lehine sonuçlar çıkarmışlardır(Kılıç, Misyonerlik ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetler).

Günümüzde misyonerlik çalışmalarının temelini Paulus'un öğretileri oluşturmaktadır. Bununla birlikte Paulus'un İsa'nın dininde tahrifatlar yaptığı, kendi görüş ve öğretilerini dâhil ettiği yönünde Hristiyan dünyasında bir tartışma da mevcuttur(Değeroğlu, Misyonerlik Faaliyetlerinin Ulusal Yapıya Olan Etkileri, 2005).

20 inci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Hristiyan dünyasında Mesih öğretisi inanlılarından oluşan kilisenin gerçek rolü ve Hristiyanların ötekiler arasında üstlenmesi gereken işlev konusunda bir dizi önemli toplantı yapıldı. Kilisenin yeniden tanımlanması bağlamında önceki konsillerde alınan kararlar gözden geçirildi ve misyonerlik-kilise kurumu arasındaki sıkı ilişki vurgulandı. Buna göre kilise, yalnızca Hristiyan inancına bağlı olan insanların oluşturduğu ve Hristiyan cemaatin inanç ve ritüellerini ifade eden bir kurum değildir. Zira kilise, Yeni Ahit'te belirtildiği gibi İsa Mesih'in bedeni olarak aynı zamanda İsa Mesih misyonunun da ifadesidir. Bu bağlamda kilise kurumuna bağlı her organın ya da kilise ile ilişkili her kurumun en temel işlevi etrafa İsa Mesih öğretisini ifşa etmek ve İncillerde bizzat İsa tarafından yapılması istenen, bütün ulusların İsa Mesih yanlısı yapılmaları misyonunu yürütmektir. Dolayısıyla, bir TV tartışma programında konuşmacı olarak katılan bir Hristiyan din adamının da belirttiği gibi, her kilise bir misyonerlik kurumudur. Kilisenin faaliyet alanı ise bütün ulusları kapsayan tüm yeryüzüdür. Böylelikle Pauluscu öğretiler etrafında şekillenen Hristiyan inancının kiliseye yüklediği tarihsel misyon, yeniden vurgulanmıştır(Gündüz, Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler).

Misyoner faaliyetlerine bakıldığında özünün dini olduğu ve misyonerlerin de genelde din adamlarından oluştuğu görülür. Ancak, bu durum zamanla değişir ve özellikle son yüzyıllarda ruhban olmayan kişilerin de misyoner olarak görev yaptıkları gözlenir. Şöyle ki, din adamlarının yanı sıra çoğu zaman bir doktor, bir öğretmen, bir hemşire, bazen bir barış gönüllüsü, hatta araştırmacı görünümünde bilim adamı olarak görev yapan misyonerlere rastlamak mümkündür(Sezer, Osmanlı Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri).

Misyonerler, özellikle kadına önem verirler. Kadın içtimai hayatın mihverisi olduğu için onunla münasebet temin etmek, bütün aile ile münasebet kurmak demektir. Hristiyan Genç Kızlar Cemiyeti'nin bütün şubeleriyle vücuda getirdikleri evler ve bilhassa misyonerlerin genç kızlar için hazırladıkları Enstitüler hep bu sebeptendir(Halidi ve Ferruh, 1991, s.106).

Misyoner Fakültelerin ders programlarında beyin yıkama, hipnoz, telkin, propaganda ve ikna gibi konuları içeren psikoloji ve sosyal psikoloji dersleri de olduğu için profesyonel misyonerler için devşirme yöntemi pek de zor olmamaktadır.

Türklerin seçiminde çeşitli teknikler kullanılmaktadır. İngilizce kursları, İsa Mesih filmi, ev kiliseler, yaz kampları gibi. Mektuplar, internet, İncil dağıtımı, İngilizce kursu, ev toplantıları genellikle ilk tanışma aracı olarak kullanılmaktadır. İkinci aşamada bu yolla seçilenler, kilise içinde bir Hristiyanlaştırma kursundan geçirilmekte. Kurslarda küçük gruplar oluşturulmakta ve katılımcılar birebir izlenmektedir.

Üçüncü aşamada bu kursu başarıyla bitirenler ev kiliselere transfer edilmekte. Genellikle altı ay ya da bir yıl süren bu süreçten sonra yaz kamplarında vaftiz aşamasına geçilmektedir.

Kilisedeki hiyerarşik düzen de örgütlenme tarzına uygun bir biçimde, piramit modeline göre kurulmaktadır. Tepede profesyonel misyonerler, ortada

aslen Hristiyan olan yabancılar veya yerli azınlıklar, en altta ise Hristiyanlaştırılan Türkler yer almaktadır.

Hristiyanlaştırılan Türklerin öne geçebilmesinin başlıca koşulu aslen Hristiyan olan eşlerle evlenmeleridir. Bu yolla özel yaşam da denetim altına alınmakta ve misyoner örgütlerin içine sızılması engellenmektedir(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003).

Misyoner faaliyetlerinin görünen amacı dinidir. Yani, kendi ifadeleriyle “dinsiz” dünyayı Hristiyanlaştırmaktır. Bu amaçla bilmeyenlere İncil’i öğretmek, Hristiyan olmayanları bu dine davet etmek veya kendi mezheplerine insan kazandırmak için çalışan misyonerlerin nihai hedefi ise yeryüzünde güçlü bir Hristiyan topluluğu oluşturmaktır. Görünen bu dini gayelerinin yanında, misyonerliğin zamanla siyasi, ekonomik, sosyal ve idari pek çok amacı da bünyesinde taşıdığı görülmektedir. Özellikle sömürgecilik çağı ile beraber bağlı buldukları ülkelerin emperyalist politikalarına hizmette bulunmaları gözardı edilemeyecek bir gerçektir(Sezer, Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Misyonerlerin Türkiye’deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri).

4.3.6. Misyonerlerin Aktif Olarak Görev Yaptıkları Kurum ve Kuruluşlar

Misyonerlerin aktif olarak görev yaptıkları kurum ve kuruluşlar şunlardır:

- a. Çeşitli ulusal ya da uluslararası yardım kuruluşları.
- b. Sosyal hizmet teşkilâtları.
- c. Eğitim kurumları, yabancı okullar, yabancılarla ilişkili eğitim kurumları ve kurslar.
- d. Dil merkezleri.
- e. Turizm büro ve acenteleri.
- f. Yabancı elçilikler, konsolosluklar.

g. Yurt dışından idare edilen veya yurt dışından din adamlarının atandığı kilise ve manastırlar.

h. Paravan ya da reel ticarî, iktisadî kuruluşlar(Aypar, 2004, s.7).

4.3.7. Misyon Metodolojisi

Misyon metodolojisi, çerçevesinde gelişip kurumsallaşan Hristiyan misyonerliği geleneksel olarak şu ana hedefleri öngörmektedir(Gündüz ve Aydın, 2002, s.66).

- a. Hristiyan inancının propagandasını yapmak,
- b. İsa'nın temel mesajı olan Tanrı'nın Krallığı anlayışını Hristiyan olamayanlara da benimsetmek suretiyle onun alanını genişletmek,
- c. Kafirleri (bu terim son dönemlere kadar tüm Hristiyan olmayanlar için kullanılmaktaydı) Hristiyan yapmak suretiyle onları hidayete erdirmek,
- ç. Dünyanın her tarafında yeni yeni kiliseler tesis etmek.

Tüm bunları şu cümleyle özetleyebiliriz: Hristiyanlar ilk dönemlerden itibaren yürüttükleri misyonerlik faaliyetleriyle inançlarını tüm dünyaya yaymak suretiyle bütün dünyayı Batı Hristiyanlığının hâkimiyeti altına almayı ve sonuçta da Hristiyanlık dışındaki tüm dinsel gelenekleri ortadan kaldırmayı hedeflemişlerdir.

Tarih boyunca misyonerlik faaliyetleri, Hristiyanlığın ve Hristiyan olan Batılıların sömürge politikalarının doğal sonucu olarak en fazla bu dinin mensupları tarafından kullanılması sonucunda Hristiyanlığı yayma faaliyeti olarak kabul görmüştür. Bunun yanında misyonerlik faaliyetlerinin sadece dini yayma biçiminde değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanda da yapıldığı unutulmamalıdır. Görünürde sadece Hristiyan inancının yayılması planlanmaktaysa da tarih boyunca gerek Osmanlı İmparatorluğu'nda, gerekse de diğer ülkelerdeki misyonerliğin temelinde,

lkeleri içten fethetmek ve kontrol altına almak gibi motivasyonlar yatmaktadır(etinkaya, 2005, s.1).

“Londra Misyoner Teşkilâtı” başkanının, “Biz İngilizlerin refah ve saadet içinde yaşamamız için Müslümanlar arasına ayrılık tohumlarını ekmemiz lazımdır.” açıklaması da bunu teyit etmektedir. Günümüz dünyasının değişen dinî, siyasi ve sosyo-kültürel şartları Kiliseyi misyonerlik konusunda yeni açılımlar yapmaya zorlamıştır. Bu bağlamda misyonerlerin yeni hareket alanları şu şekilde sıralanabilir(İnanđı, Türk Dünyasında Misyonerlik, 1996):

- a. Sosyal ve etnik karışıklık olan ülkeler için “zgrleştirme” ve “Devrim” teolojileri üretmek,
- b. Dünya çapında “Ekoloji” çalışması gerçekleştirmek ve bu çerçevede dünyanın her tarafındaki “Çevreci” derneklerle irtibat sağlanarak organizasyonlara iştirak, projeler geliştirme ve projelere finansman desteği konularında faaliyette bulunmak,
- c. Aile plânlaması konusunda çalışmalar ve yardımlar sağlamak,
- ç. Barış dernekleri adı altında faaliyetler yapmak,
- d. “Dünya Hristiyanlık Eğitim Konseyi” (WCCE) adı altında örgütlenerek, eğitim alanında yapılan çalışmaları koordine etmek,
- e. Buldukları ülkelerde özel hastaneler ve klinikler kurarak tıbbi hizmeti ön plâna çıkarmak.

Günümüzde misyonerlerin özellikle ülkemizde faaliyet alanları incelendiğinde belirli alanlarda yoğunlaştıkları dikkat çekmektedir. Okullar, misyonerlik faaliyetlerinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Bunun yanında sağlık hizmetleri, hastaneler, muayenehaneler ve basın, misyonerlik faaliyetlerinde önemli yer tutmaktadır. Bu doğrultuda 20 inci yüzyılda Amerika’nın ülkemizde açtığı misyonerlik okullarının sayısı 534’e ulaşmıştır.

Hristiyan misyoner örgütlerinin başlıca stratejilerinden birisi "yapı-bozum"dur. "Yapı-bozum"u şu anlamda kullanıyoruz: Türkiye'de çoğu toplumda olduğu gibi az çok farklılıklar içeren gruplar vardır. Lazlar, Kürtler, Boşnaklar, Çerkezler, Yezidiler, Aleviler gibi.

Hristiyan misyoner örgütler, farklılıkları vurgulayıp ortak paydalarımız göz ardı ederek bu türden kesimler ile yapı bütünlüğümüzü bozmaya çalışmaktadır. Bu konuda özellikle yerli işbirlikçilerin kullanılması da kayda değer. Bu faaliyetlerin ABD ve AB'nin azınlık politikaları ile olan uyumunun da altını çizmeliyiz.

Hristiyan misyoner örgütlerce bu yolla Türkiye'de yeni bir çelişki de yaratılmak istenmektedir: Hristiyan Türk-Müslüman Türk. Bu durum Endonezya ve Nijerya örneğinde olduğu gibi bir çatışma vesilesi olarak ve Türkiye'nin içişlerine müdahale aracı olarak kullanılacaktır.

Osmanlı'da olduğu gibi Cumhuriyet Türkiye'sinde de "milli bütünlük" içinde kaynaşmış olsun olmasın her "unsur"un, farklılığı radikalleştirilmekte, çelişkiler derinleştirilmekte bunun için yapay kimlikler inşa edilmekte, söz konusu sahte kimliklerin, insan hakları vaadiyle pratiğe yansımaları sağlanmaktadır. Müslüman unsurlar için -Kürtler ve Lazlar örneğinde olduğu gibi-etnik temele dayalı kimlikler vurgulanmakta, Aleviler, Yezidiler için dinsel kimlikler belirlenmekte.

Sonuç olarak Osmanlı'da azınlıklar aracılığı ile yapılanlar bugün Hristiyanlaştırılan / Azınlıklaştırılan Türkler aracılığı ile gerçekleştirilmek istenmektedir. Öyleyse "misyoner örgütlerin faaliyetleri" Türkiye açısından bir ulusal güvenlik meselesidir(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003).

4.3.8. Anadolu'da Misyonerlik Faaliyetleri

Misyonerlik ile ilgili basılı eserlerde Anadolu "Bible Land" olarak adlandırılır. Bunun anlamı İncil ülkesi demektir. Yani Hristiyanlığı yaymaya

çalışan misyonerlerin gözünde Anadolu İncil ülkesi olarak görülmüştür. Zira İncil'de adı geçen birçok yer ismi Anadolu'da bulunmaktadır(Turan, 1999, s.15). Atalarımız Anadolu'yu vatan edinmeden önce Hristiyanların elinde bulunan bu coğrafya, kesif Türk göçleri sonucu yeniden imar edilmiş, yerleşmeye sahne olmuştur. Kısa sürede Anadolu'nun dört bir yanı Türk-İslâm eserleriyle donatılmış, Türk kültürü Anadolu'nun her köşesine karış karış nakşedilmiştir. Böylece Batılıların Küçük Asya (Asie Mineur-Asia Minor) dedikleri Anadolu, Türkiye olmuş, yani Türk vatanı haline getirilmiştir(Şişman, 2001, s.1-6).

Osmanlı Devleti, tarih sahnesine çıkışından itibaren yaklaşık üç asır içinde dünyanın sayılı büyük devletleri arasına girdi. Ne var ki, bu üçüncü asrın sonlarında (18 inci yüzyıla gelindiğinde) Avrupa'daki gelişmelerin de tesiriyle güçlü devletler karşısında sürekli gerilemeye başladı. Osmanlı'nın bu geri kalışında pek çok faktörden söz etmek mümkün ise de, yıkılışında rol oynayan etkenlerden birisi hiç şüphe yok ki misyonerlik faaliyetleridir(Sezer, 1999, s.182-192).

Türklerin geleneksel inanç ve ibadetlerinden bahsedilirken, bu akıma batılı etnologların etkisi ile "Şamanizm" deniliyordu. Literatürde Şaman, "ilkel büyücü" anlamına gelmektedir. Kelimenin aslı Tunguzcadır. Yakutça karşılığı "oyun", Altay Türkçesinde "kâm" veya "gam" demektir. Ayin ve ibadetler ile ilgili işleri yöneten kimseye verilen, "şaman" isminden türetilen "Şamanizm" deyimini geleneksel Türk dininin gerçek ifadesi değildir. Hatta Çarlık Rusya'sında, Türk boylarından bir grup Rus çarına başvurmuş ve dinlerinin Şamanlık olmadığını, bu tabirin kendileri için kullanılmamasını istemişlerdir. Fakat batılı misyoner ve etnologlar bu yanlış ve istenmeyen deyim üzerinde özellikle durmak suretiyle dünya literatürüne genel bir kavram olarak "Şamanizm" kelimesini yerleştirmişlerdir. Şamanizm dininde Türkler Gök Tanrı'ya tapmışlardır. Gök Tanrı'nın timsali de güneş, ay ve yıldızdır. Şamanizm'in bu üç sembolü, Anadolu Alevîlerinde hâlâ yaşamaktadır. Güneşin Hz. Muhammed, ayın Hz. Ali ve Zühre yıldızının da Fatma'yı temsil ettiğine inanılmaktadır. Şamanlar bilhassa güneşi en büyük kutlu varlık olarak tanımaktadırlar. Güneş güzelliğinin, aydınlığının ve bereketin kaynağı ve her

varlığın yaratıcısı olarak kabul edilmektedir. Şamanlar Gök Tanrını temsil eden güneşe “Gün Ana”, aya da “Gün Ata” adını vermişlerdir(Sarem, İslamiyet’te Mezhepler ve Tarikatlar, 2002).

Türkler, 8 inci yüzyılın sonlarından itibaren İslâm dinini kabul etmeye başlamışlardır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nun kurulmasından kısa bir süre sonra da Tuğrul Bey döneminde Abbasî halifesi Türklerin koruması altına girmiştir. Bundan sonra Türkler İslâm dininin hem bayraktarlığını hem de korumalığını yapmışlardır. Anadolu’ya göç eden Türkler göç yolları üzerindeki İslâm mezheplerinden etkilenmişler ve bu mezheplere girmişlerdir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Anadolu’da yerleşik hayata geçen Türkler, daha çok Sünnî mezhepleri tercih etmişler, göçebe yaşayanlar ise İslâm dininin kurallarıyla, Türk gelenek ve göreneklerini kaynaştırarak Alevî İslâm anlayışını ortaya çıkarmışlardır.

Osmanlı Devleti de Selçuklular gibi “Sünnî” anlayışın gerektirdiği, biçimlendirdiği bir yönetime dayanmıştır. Bu yönetimin özü oluşturan “şeriat”ın tek kaynağı olan Kuran’dır. Devlet dine dayalıdır. Bu dinin başlıca sözcüsü Hanefî mezhebidir. Devletin başında bulunan sultan ya da padişah Allah’ın gölgesidir, gücünü Kuran’dan almaktadır. Toplumun öğretim, eğitim, yargı, güvenlik, ticaret, yönetim, ordu gibi bütün temel kurumları Kuran’dan kaynaklanan şeriat ilkelerince düzenlenmiştir. Bu ilkelerle bağdaşmayanların tümü geçersizdir(Eyüboğlu, 1997, s. 399-400).

Değişik etnik köken ve dini inanca sahip unsurların bir arada yaşadığı geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti, misyonerlik faaliyetleri için uygun bir zemine sahipti. Zira azınlıklara tanınan geniş haklar ve yabancılara verilen kapitülasyonlar misyonerlerin faaliyetlerini kolaylaştıran faktörlerdi. Dünyanın önemli bir bölgesinde yer almasından dolayı Osmanlı toprakları en fazla göz dikilen yerler arasındaydı. Osmanlının tarihi, siyasi, ekonomik ve kültürel zenginliklerinden yararlanmak, dolayısıyla bu toprakları ele geçirmek isteyen Batılı büyük devletler misyonerlik faaliyetlerine büyük destekler vererek onlardan yararlanmaya çalıştılar(Sezer, 1999, s.182-192).

Türkiye başta olmak üzere Kudüs dahil tüm Ortadoğu, askerî yöntemle ele geçirilmeye çalışılmış, ancak, Hristiyanlık âlemi Anadolu Türklerinin çetin bir direnişiyile karşılaşmıştır. Tüm Avrupa'nın seferber edildiği bu seferler amacına ulaşmamıştır. Bunun sonucunda Batı Hristiyanlık âlemi XVI. Yüzyıldan itibaren üç kıtâya egemen olan Osmanlı Devleti topraklarına misyonerler göndermeye başlamıştır. İlk gelenler Katolik Cizvit ve Fransisken misyonerleridir. Bunları Protestan misyonerler takip etmiştir(Turan, 1999, s.16). Henüz 17. yüzyılda, Fransa ile yakınlaşma siyasetine paralel olarak bazı Cizvit ve Franziskan din adamları ve misyonerler Osmanlının çeşitli şehirlerine gelip yerleşmiştir. Cizvitlerle başlayan eğitim ve öğretim faaliyetleri sonunda, 1583'te İstanbul'da St.Benoit isimli Fransız okulu açıldı(Polvan, 1952, s.145). Cizvitlerden başka Katolikliğin diğer tarikatları olan Fransisken, Dominiken, Kapuçin ve Frerler rahip ve rahibeleri de Osmanlı ülkesine gelmeye başladılar ve çoğu kendi isimleriyle anılan St.Joseph, St.Michel, St.Louis ve Notre Dame de Sion gibi okullarını açtılar(Sezer, 1999, s.182-192).

Cizvit ve Fransiskenlerin en yoğun olarak faaliyet gösterdikleri yerler İstanbul, İzmir, Halep, Suriye, Filistin, Mısır, Irak, Kıbrıs ve Orta Yunanistan'dı. Papalık'ın desteğini alan ve kapitülasyonlardan yararlanan misyonerlerin faaliyetleri ile 17 inci yüzyıldan itibaren ülkedeki Katolik propagandası gittikçe artmaya başladı(Karal, 1977, cilt.3, kısım.2, s.118-119). Salname ve Misyon Raporları'ndan yapılan derlemelere göre Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransız Katoliklerinin Asya Türkiye'sinde açtıkları Cezvit okullarının toplam sayısı 37, toplam öğrenci sayısı ise 6.565'dir. Fransiskenlerin ise, ağırlıklı olarak Suriye ve Filistin bölgesinde 1069 öğrencinin okuduğu 16 okulu vardı. Ayrıca Samsun (1), Trabzon (1), Harput (2), Malatya (1), Diyarbakır (1) ve Mardin (1) illerinde toplam 670 öğrencinin okuduğu 7 hemşire okulları vardı(Çavdar, 1970, s.92).

1822'de Malta'da kurulan bir misyonerlik matbaası İzmir'e nakledilmiştir. Devletin hâkim unsuru olan Müslüman Türklerin bir matbaasının olmadığı yıllarda misyonerlerin sahip olduğu bu matbaada Yunanca bir gazete çıkarılır. Ayrıca bu matbaada 12 yıllık bir sürede basılan 40 bin adet İncil tıpkı

günümüzde yapıldığı gibi ücretsiz olarak Müslüman halka dağıtılır(Tozlu, 1999, s.333).

Osmanlı topraklarına gelen ilk misyonerlerin özellikle İstanbul, İzmir ve Kudüs gibi şehirleri merkez edindikleri dikkati çekmektedir. Buradan hareketle denilebilir ki, Osmanlı Devleti'nde sürdürülen misyonerlik faaliyetlerinin bir amacı da kutsal yerleri bulmaya yöneliktir. Özellikle Kudüs'ü Müslümanların elinden kurtarmak esas gayedir. Nitekim Hz. İsa'nın bu bölgede yaşamış olması ve Haçlı seferleri sırasında pek çok asker ve komutanın bu topraklarda kalmış olması onların bölgeye olan ilgilerini arttırıyordu. Bu konuda yapılan bir başka değerlendirmeye göre, Avrupa Devletlerinin Haçlı Savaşları esnasında Müslümanlar karşısında yenilmeleri, onların Müslümanlara karşı misyonerlik faaliyetlerine ağırlık vermelerine sebep teşkil etmiştir(Halidi ve Ferruh, İslam Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm, s.142–143).

XIX. yüzyıl ise, Osmanlının ekonomik, siyasal ve askerî yönden zayıflaması sonucu Avrupa devletlerine tanınan ayrıcalıklar neticesinde, önceleri İngiltere ve sonraları Amerika himayesindeki Anadolu'ya yerleşen misyoner örgütlerin; açtıkları okulları üs edinerek Hristiyanlığı yaymaya çalıştıkları altın çağ olmuştur. Bu yüzyılda Osmanlı ülkesinde misyonerlik faaliyetleri hat safhaya ulaşmıştır. Misyonerler, teşkilâtlarının bulunduğu ülkelerin desteğini alarak, âdeta kendi devletlerinin Osmanlı ülkesine yönelik emelleri doğrultusunda faaliyet göstermişlerdir. Fransa, İngiltere, Amerika, İtalya vb. devletler ve maddî bakımdan katkıda buldukları Katolik, Protestan ve Ortodoks misyonerler Osmanlı ülkesinde, sosyal ve kültürel görünümlü çok sayıda okul, hastane, kilise, yetimhane, dârülaceze vb. müesseseler açmışlardır(Şişman, 2001, c.III, sy.2, s.1-6).

Birinci Dünya Savaşı sırasında çeşitli yabancı güçlerin tahrikiyle isyan eden ya da onlarla iş birliği içine giren Hristiyan azınlıklarla Müslüman halk arasında ciddi sorunlar yaşanması nedeniyle, Anadolu'ya yönelik misyonerlik faaliyetlerinde ciddi bir kesinti olmuş, misyoner örgütleri büyük ölçüde Anadolu'yu terk etmiştir.

Cumhuriyetin ilân edildiği yıllarda gerek izlenen politikaların, gerekse İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi nedeniyle Anadolu'daki misyonerlik aktivitelerinde duraklama devam etmiştir. Misyonerlik kaynaklarında Türkiye'deki 1923–1960 yılları arasındaki dönem, karanlık dönem olarak adlandırılmaktadır.

Ancak, çok partili sisteme geçilmesine ve Türkiye'nin izlediği politikanın dışa açılmaya başlamasına paralel olarak misyonerlik faaliyetleri yeniden canlanmış, TCK'nın 163'üncü maddesinin yürürlükten kaldırılması ile misyonerlik faaliyetleri, yasak faaliyet olmaktan çıkmış ve hızla gelişmeye başlamıştır.

Ülkemizde misyonerlik faaliyetleri 1991 yılından sonra 1999 Marmara depremi ve terörist başı Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasında daha da ivme kazanmıştır.

Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin icrası sırasında;

- Anadolu'nun eskiden Hristiyan toprağı olduğu ve yeniden bu özelliğı taşıması gerektiğı,

- Anadolu'da yaşayan gayri Müslimlere ve özellikle de Süryanilere baskı yapıldığı,

- Anadolu'da, Müslüman olarak bilinen çok sayıda kişinin gerçekte, gizli bir şekilde Hristiyanlığa bağı olduğu, bu gerçeğin Karadeniz'de kendisini daha çok belli ettiğı,

- Müslümanlığın, Anadolu halkının geri kalmışlığında önemli bir neden olduğu, Hristiyanlığın ise bu nedeni ortadan kaldırabileceğı temalarına ağırlık verilmektedir(Aypar, 2004, s.5-6).

Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin iki amacı vardır. Birincisi, bireyleri Hristiyanlığa katmak, ikincisi ise, bireylerden ziyade toplumun şekillendirilmesinde günümüzün en etkili propaganda araçları haline gelen "İnsan Hakları ve Demokrasi"ye ulaşılabilmesi için üstü kapalı bir şekilde

ifade edilen “Protestan Toplum Yapısı”na ulaşılmasını öngören ve ulus-devlet yapılarının yerine ulus-üstü ya da ulus-altı (dinsel/etnik) örgütlenmelere sahip olan bir devlet yapısına geçişi kolaylaştırmaktır. Osmanlı Devleti'nin meşruiyetine yönelik tehditlerden hiçbiri, uzun vadede misyoner etkinlikten daha tehlikeli olmadı(Deringil, 2002, s.119). Bu durum Cumhuriyet Türkiye'si için de geçerlidir.

4.3.9. Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetlerinin Yoğun Olduğu Bölgeler ve İller (Aypar, 2004, s.11-12)

Anadolu’da faaliyet gösteren misyonerlik teşkilâtları, öteden beri özellikle Anadolu’nun Batı ve iç kesimlerini, bu yörelerdeki ulaşım ve iletişim imkânlarının daha elverişli olması ve bu bölgelerde yaşayan halkın yabancı kültürel değerlere daha açık olması gibi nedenlerle, kendilerine hedef seçmişler; çalışmalarını buralarda yoğunlaştırmışlardır. Karadeniz (özellikle Doğu Karadeniz), Doğu Anadolu ve Kapadokya yöresi olarak da adlandırılan Niğde, Nevşehir ve Kayseri yöreleri ise, 20’nci yüzyılın son çeyreğine kadar misyonerlerin fazla rağbet etmedikleri bölgeler olarak kalmıştır. Son yıllarda misyoner teşkilâtların, kendileri açısından el değmemiş bakir yöreler olarak görülen bu bölgelerde faaliyetlerini artırmaya başladıkları tespit edilmiştir.

Doğu Karadeniz bölgesinde öteden beri aktif olan Katolik kiliseler bulunmaktadır. Bunlardan Samsun’daki kilise Mater Delarosa, 19’uncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgede faaliyettedir. Günümüzde Fransa Strazburg başpiskoposluğunun dinsel denetimi altında faaliyet gösteren bu kilise, Samsun merkezli Katolik misyon faaliyetlerinin odağı konumundadır. Aslında bu kilise, Samsun’un bir liman ve ticaret şehri olması ve şehre dışarıdan gelen/gelebilecek Katolik Hristiyanlara hizmet etme amacıyla kurulmuştur. Ancak kilise, son yıllarda yerli halka yönelik faaliyetlerini artırmıştır. Bugün Samsun’da çoğunluğu gençlerden oluşan 30 civarında kişinin (bunlardan bir kısmı Anadolu liseleri ile çeşitli özel kolejlerde öğrencidir.) kiliseyle irtibatı vardır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu yalnızca sempatizan konumundadır.

Türkiye'deki Hristiyanlaşma olaylarının "tümü değil" ama "büyük bir çoğunluğu" örgütsel bir temele dayalıdır(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003, sy.3). Yörede Katolik misyonerlik faaliyetleri dışında, çeşitli Protestan teşkilâtlarına bağlı yoğun misyonerlik faaliyetleri yürütülmektedir. Bu faaliyetler özellikle Samsun ve Trabzon'daki üniversitelerle Doğu Karadeniz sahili boyunca yer alan merkezlerdeki Anadolu liseleri ile özel kolejlerde yoğunlaştırılmaya çalışılmaktadır. Protestan misyoner faaliyetlerinde özellikle iki grup dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki Kurtuluş Kilisesidir. Türkiye'de Ankara merkezli bu kilise çerçevesinde Kore ve Çin asıllı olan çeşitli ABD vatandaşları, dil okulları ve kurslarda İngilizce öğretmeni, paravan kuruluşların yöre temsilcisi veya benzeri yollarla Samsun ve diğer şehirlere yerleşmekte, buralarda yaptıkları hazırlık çalışmalarını tamamladıktan ve belirli bir sempatizan ve çekirdek cemaat edindikten sonra yerlerine başkalarını bırakarak yöreyi terk etmektedirler. Bir başka Protestan misyoner hareket, İstanbul merkezli Presbiteryen Kilisesidir. Bu kilise de özellikle Trabzon ve Rize civarında aktivitelerini artırmış durumdadır.

Diğer bölgelerde olduğu gibi, Karadeniz bölgesinde de misyonerler, ev cemaatleri metoduyla çalışmakta, yörede yerleşik olan veya memur ya da öğrenci olarak bulunan Alevi vatandaşlar ile kendilerini Kürt, Çerkez, Gürcü, Laz vb. kimliklerle tanımlayanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Ülkemizde faaliyet gösteren misyonerlerin son yıllarda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de faaliyetlerini artırdıkları, bu bölgemizdeki faaliyetlerine ayrı bir önem verdikleri gözlenmektedir. Ülkemize turist olarak gelen yabancıların misyonerlikle ilgili yayınevleri ile ilişki kurarak buralardan aldıkları kitapları, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde halka dağıttıkları bilinmektedir.

İl bazında Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinin merkezi, İstanbul'dur. Ankara, İzmir, Trabzon, Antalya, Hatay, Mardin, Diyarbakır, Samsun, Adana, Gaziantep ve Mersin illeri yoğun misyonerlik faaliyeti gerçekleştirilen illerimizdir.

Son yıllarda millî menfaatlerimizi tehdit eden boyutlara ulaştığı gözlenen misyonerlik faaliyetleri, insan haklarındaki anayasal, yasal mevzuat ve uluslararası antlaşmalar gölgesinde icra edilmektedir. İnsan hakları ise açıklığı, dış denetimi ve dış müdahaleyi de beraberinde getirmekte, insan hakları sorununu bu bağlamda artık sadece ulusal yetki alanına giren bir sorun olmaktan çıkarmaktadır.

Nitekim bilindiği gibi Avrupa Topluluğu ve demokratik devletler açısından inanç ve ifade özgürlüğü, temel haklar kategorisi içerisinde yer almakta, yasaklamaların veya engellemelerin olduğu ülkeler, Avrupa Topluluğu ve diğer uluslararası kuruluşların yaptırımlarına maruz kalmaktadır.

Türkiye'nin AB'ye giriş sürecinde yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülükler de dikkate alındığında; Bakanlık, kurum ve kuruluşlar tarafından önerilen yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde siyasî iradenin sıkıntılar yaşayacağı değerlendirilmektedir.

Türkiye'de, Balkanlar'da ve yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ve Türk devletlerindeki Türklere karşı sürdürülen misyonerlik çalışmalarının yoğunluğu, aynı coğrafyada yaşayan başka hiçbir millet için yapılmamaktadır. Ülke güvenliğini uzun vadede ciddi olarak tehdit edecek böyle bir faaliyete karşı devletimizin seyirci kalması elbette ki beklenemez. Nitekim Türkiye'yi hedef alan misyoner oluşumlarınca yürütülen faaliyetlere karşı ilgili kurum ve kuruluşlarca gerekli tedbirler alınmakta, laik, demokratik, hukuk devleti anlayışı çerçevesinde mücadele verilmektedir.

4.3.10. Misyonerlerin Pontus Faaliyetleri

4.3.10.1. Tarihi İlişki

Osmanlı topraklarında Rumları, Pontus isyanına götüren süreç içerisinde misyonerlerin çalışmaları etkili olmuştur. Özellikle Amerikalı misyonerlerin 1819 da Osmanlı topraklarında Rum tebaa içerisinde etkili

olmuş. Neticesinde 1821 yılında Yunan isyanı baş göstermiş ve bunu diğer isyanlar takip etmiştir. Bu misyonerler çalışmalarına, Rum okullarını ziyaret etmekle başlamışlardır. Pontus isyanına Amerikalı misyonerler büyük ölçüde destek vermiş. Karadeniz kıyılarında bir Rum devletine sıcak bakmıştır. Misyonerlerin bünyesinde bulunan kurumlar vasıtasıyla bu destek harekete dökülmüştür.

Diğer yandan, önceleri ağırlıklı olarak İngiltere'nin himayesinde çalışmalarına başlayan Protestan misyonerlerine, 19'uncu yüzyılın ilk başlarında Amerikan Protestan misyoner grupları da katılmaya başlamış ve Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren en etkili misyoner grubu olmuşlardır. Bu örgütlerin en etkilisi kısaca ABCFM olarak isimlendirilen ve 1810 yılında Boston'da kurulan American Board of Commissioners for Foreign Missions'tır(Alan, 2001, s.183-208). Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren bu örgüt Osmanlı topraklarında kurduğu kolejler aracılığı ile ABCFM Ermeni terörünün doğmasında hatırı sayılır bir katkısı olmuştur. ABCFM, Amerika'da iktidarı her zaman tekellerinde tutan Beyaz Anglo-Sakson Protestanlar'ın (WASP'ın) çatısı altında yer alır. ABCFM de WASP'ın diğer kanatları gibi, Mesih'in yeniden gelmesi için İsrail devletinin kurulması ve Ortadoğu'da başarılı olması gerektiğine inanır. ABCFM, yeniden yapılanma sürecinden sonra Cumhuriyet Türkiye'sinde de misyonerlik faaliyetlerinde başı çekmektedir(Bayzan, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, 2003, sy.3).

Osmanlı toprağına 15 Ocak 1820'de ilk ayak basan ABD'li misyonerler, ABCFM adına çalışan Pliny Fisk ve Levi Parsons idi(Kocabaşoğlu, 1991, s.29). ABCFM, Pliny Fisk ve Levi Parsons'a 1 Aralık 1833 tarihli talimat mektubu ile şu görevi veriyordu: "Bu mukaddes ve vadedilmiş topraklar silahsız bir haçlı seferi ile geri alınacaktır(Kocabaşoğlu, 1991, s.33)." Demek ki ABCFM, Türkiye'yi hem "kutsal ülke" olarak hem de "vaad edilmiş toprak" olarak görmektedir.

Bu nedenle ABCFM'ye göre Türkiye Türklerin değildir. ABCFM'li misyoner Everett P. Wheeler'in ifadesiyle "Biz Türkiye'de Hristiyanlar ve

Hristiyanlık için okul, hastane açıyoruz, ilaç götürüyoruz, modern tıbbi ve eğitimi kuruyoruz. Türkler bizi istemeyebilir, ama oranın sahibi Türkler değil ki(Ortaylı, 2000, s.321-332)"

Elbette hedef yalnızca Türkiye değildir. Türkiye aynı zamanda Asya'nın anahtarıdır. ABCFM'in faaliyetlerini özetleyen 1880 tarihli Bartlett Raporu'nda belirtildiği üzere "Misyonerlik faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır(Kocabaşoğlu, 1991, s.29)." Anadolu'daki Protestanlık propagandasına, 1870'ten itibaren "Board of Foreign Missions of the Presbyterian Church'de (BFMPC)" de katılmıştır(Kocabaşoğlu, 1991, s.17).

Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılan Yunan isyanı Amerika'da sempati ile karşılanmıştır. İsyancı Rumlara Amerika'da sempati duyulmasının en büyük sebebi burada ortaya çıkan "Amerikan Helen Sevenleri" derneğinin çalışmalarıdır. Bu çalışmalar neticesinde Rumlar Amerikan misyonerlerince de daha yakından tanınmış ve Osmanlı topraklarındaki misyonerler, İzmir ve Sakız'da yürüttükleri çalışmalara Rumları da dahil etmişlerdir(Kıskıra, 1999, s.65).

Zamanla Amerikan misyonerleri, Rumlar arasında yürüttükleri faaliyetleri eğitim, din ve yayın alanında daha düzenli bir şekilde yürütmeye başlamışlardır. İzmir'de başlatılan çalışmalar bundan sonra artırılarak bütün Osmanlı toprakları üzerindeki Rumları, özellikle de Anadolu'da yaşayan Rumları içine alacak şekilde genişletilmiştir. Böylece Amerikan misyonerlerince Rumlar arasında yürütülen faaliyetlerin sınırı İzmir'i aşmış ve Osmanlı topraklarının diğer kesimlerinde de artarak devam etmiştir. Amerikan misyonerlerince İstanbul'da 1832'de Rumlar için bir okul açılmış daha sonraki yıllarda Rumlar için açılan bu okulu Yeniköy, Kurtuluş, Galata ve diğer semtlerde açılan okullar takip etmiştir. İzmir ve İstanbul'da Rumlara sunulan misyoner hizmetlerindeki başarılar 1834 yılında Bursa'da 1835 yılında Trabzon'da misyoner teşkilâtının kurulmasını teşvik etmiştir(Kıskıra, 1999, s.72).

İlk olarak Amerikan misyonerlerinin 1851 yılında geldiği ve teşkilâtlarını kurdukları Merzifon'da, eğitim alanındaki çalışmaların temelleri 1865 yılında atılmıştır. 1864 yılında Bebek'teki misyoner okulu, İstanbul'dan Merzifon'a taşınmış ve Merzifon Ruhban Okulu olarak bir yıl sonra eğitimine başlamıştır. Aynı yıl, İstanbul'da bulunan kız okulunu da Merzifon'a taşıyarak faaliyete geçirmişlerdir(Kocabaşoğlu, 1991, s.56).

1880'lerin henüz başında, buradaki orta dereceli kız okulunun ve Ruhban Okulu'nun eğitim seviyesinin oldukça ilerlemesi, buradan mezun olacak öğrencilere eğitim verecek bir kolej ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. 1886'da, Merzifon Amerikan Koleji kurulmuş ve eğitime başlamıştır. Osmanlı Hükümeti tarafından bir fermanla Amerikan Okulu olarak resmen kabulü 1899 tarihinde mümkün olmuştur(Tozlu, 1991, s.94).

1904'de Merzifon amerikan Koleji'nde, gizli olarak Rumlar tarafından "Rum İrfanperver Cemiyeti" ve "Orpheus" adında bir musiki kulübü kurulmuştu. Bu cemiyetler daha sonra birleşerek ilk "Pontus Cemiyeti"ni teşkil etmişlerdir(Yazıcı, 2003, s.60). Amerikan Protestan misyonerleri tarafından kurulan Amerikan Koleji, Merzifon Ermeni ayaklanmalarının tertiplendiği, yönetildiği bir merkez olmuştur(Tuzcu, 1994, s.810). Okul zamanla 1000'e yakın Rum gencini ihtilâlcı gayelerle yetiştirmiştir(Tansel, 1991, s.91).

Merzifon Amerikan Koleji'nde kurulan Pontus Kulübü, 1908 yılından itibaren yeni şubeler açılarak genişletilmiştir. Batum'dan İnebolu'ya kadar, Karadeniz bölgesi içerisinde birçok şubeler açılmıştır. Kurulan Pontus kulüplerinin amacı, Trabzon, Giresun, Ordu, Canik, Sinop, Gümüşhane, Şarkî Karahisar, Tokat, Amasya, Çorum ve Yozgat sancaklarını, Erzincan sancağının Refahiye ve Kuruçay kazalarını, Kastamonu vilâyetinin Tosya ve Taşköprü kazalarını tamamen; Erzurum vilâyetinin, İspir ve Bayburt kazalarını; Sivas vilâyetinin, Koçgiri (merkez), Hafik, Yenihan ve İnebolu kazalarını kısmen içine alan bölgede bağımsız bir Pontus Cumhuriyeti kurmaktır(Balcıoğlu, 1991, s.63-64).

1909 yılında çeşitli Pontus Kulüplerini aynı çatı altında toplamak için yeni bir merkezin kurulduğu görülmektedir. Amaç; Pontus Cumhuriyeti'ni kurmak için Türklere karşı isyan eden Rum çetelerinin bir teşkilât altına alınmasını sağlamaktır(Kurt, 1995, s.152).

Pontus Cemiyeti gittikçe genişleyerek, gelişerek 1910'da "Pontus" adlı bir risale çıkarmıştır. Bu faaliyetler sonunda Samsun'da Müdafaa-i Meşrute ve Mukaddes Anadolu Cemiyetleri kurulmuştu. Bu cemiyetler Asya-i Suğra Cemiyeti'yle temasta idiler(Yazıcı, 2003, s.60).

Kolej'in, bölgedeki faaliyetleriyle bir okul olmaktan çok, siyasi bir kulüp olduğu ortaya çıkmıştı. Rum çetelerinin gittikçe artan tecavüzleri ve bunun yarattığı asayişsizlik, içte büyük bir anarşi unsuru olmaya başlamıştı. Bütün Canik sahilinde, içte ise Sivas ve Kayseri'ye kadar ulaşan bu ihanet hareketi içinde dikkati çeken Merzifon Amerikan Koleji Yönetim Kurulu'nun kararıyla, bu faaliyetleri ihbar edeceği korkusuyla, 14 Şubat 1921'de Türkçe öğretmeni Mehmet Zeki Bey şehit edilmişti.

Bu son olay ve evvelce Kolej Hastanesi'nde çalışmış, son zamanlarda Amasya Şefkat-i İslamiye Yurdu'nda bulunan bir Müslüman kadın, kolej hakkında açıklamalarda bulunarak yöneticilerin dikkatini çekti(Kalpakçioğlu, 1994, s.209). Kolej müstemilatında gizli yollar, depolar bulunduğu, buralara silah ve cephane gizlendiği, gizli toplantılar yapıldığı, Hastane heyetinin Taşan Dağı'ndaki Hristiyan köylülerle gizli temaslarda bulunduğu yolundaki ihbarı üzerine, müessesenin, 16 Şubat 1921'de aranmasına karar verilmiştir.

Kolej'in aranmasını hakkındaki karar Bakanlar Kurulu'nda görüşüldükten sonra, durumun İstanbul ABD Mümessili Amiral Bristol'e bildirilmesi kararlaştırılmıştı. Bu hususta Hariciye Vekili Ahmet Muhtar imzasıyla Mümessile gönderilen notada, 16 Şubat 1921 tarihinde V.Fırka Komutanı'nın gözetiminde, Amerikan Koleji'nde yapılan aramalarda, adı geçen müesseseyi yönetenlerin Türkiye aleyhinde siyasi faaliyetlerde bulduklarını gösteren belgelerin ele geçtiği bildirilmiştir. Bundan sonra soruşturma genişletilerek Samsun ve Trabzon merkezlerinde de aramalar yapıldı. Ele geçen belgeler

Pontus meselesinin içerde ve dışarıdaki bütün faaliyetlerini ortaya koyuyordu(Kalpakçıoğlu, 1994, s.209). Pontus Cemiyeti'nin temelini de 1904 tarihinde Merzifon Amerikan Koleji'nde atıldığı, bu kolejin 16 Şubat 1921'de aranması üzerine ele geçen belgelerden anlaşılmıştır(Sarınay, 1999, s.7).

Ayrıca notada, kolej dahilinde olan Pontusçuluk faaliyetlerinden bahsedilerek, "Pontus Cemiyeti"ne ait bayrak, mühür, armalar bulunduğu, Türkçe ğretmeni Zeki Bey'in bu faaliyetlerin bir sonucu olarak katledildiği, tarafsız addedilen bir müessesenin Türkiye Hükümeti'nin samimiyetini suistimal ederek zararlı faaliyetlerde bulunmuş olduğu belirtiliyordu.

Fotoğraf 4.2., Hayali Pontus Bayrakları

Kolejin aranması sırasında ele geçirilen belgelerden, Rum ve Ermeni gençlerinin Avrupa'ya kaçırılması hususunda Kolej Müdürlüğü ile Samsun ABD Mümessili arasında yazışmaların olduğu anlaşılmıştı. Kolej Müdürlüğü'ne ait bir belgede de, Hristiyanlığın en büyük rakibinin İslamiyet, en kuvvetli İslam devletinin de Türkiye olması sebebiyle, buradaki çalışmaların 500 sene bile sürse neticesini temin edecekleri ve muvaffak olacakları yazılmıştı.

Böylece, Kolej bünyesinde bulunan, devlet ve hükümet için zararlı faaliyetleri tamamen ortaya çıkan Pontus Cemiyeti'nin Yönetim Kurulu yesi altı kişi ve Kolej talebelerinden olan, ğretmen Zeki Bey'in katilleri tevkif

edilmişlerdir. Bir taraftan eğitim, öğretime ara verilip sınıflar mühürlenirken, Dahiliye Vekaleti'nin emriyle de, okulun muhafazası ve yetimhanede bulunan 290 Ermeni ve Rum çocuğun bakımı için bir karı-koca, biri bekâr olmak üzere üç Amerikalı alıkonularak, diğer 29 Amerikalı Samsun yoluyla memleketten çıkarılmışlardı(Yazıcı, 2003, s.62-63). Bundan sonra kolej bine yakın Rum gencini Pontusçuluk için yetiştirmiştir(Güler, 1988, s.49). Okulun müdürlüğünü yapmış olan White, Ermeni ve Rumların Hristiyanlık için kan döktüklerini, birçoğunun hayatını bu uğurda kaybettiğini bizzat kendisi ifade etmiştir. Ayrıca Anadolu'daki Alevileri de Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmıştır(Tansel, 1991, s. 91). Kısaca Osmanlı Devleti'ne karşı eli silah tutan Rum ve Ermeni çetelerini Merzifon Amerikan Koleji'nde eğitilen, ihtilâci fikirleri benimsemiş öğrenciler oluşturmuştur(Şişman, 2001, c.III, sy.2, s.2).

Amerikan Kolejinin Rumlar hesabına çalışmasını teyit eden bir cihet de 1920 yılı sonunda Merkez Ordusu kurulduktan sonra, Merzifon'daki bu Koleje ansızın yapılan baskındı. Okulda Yunanistan, ilhak edecekleri yerlerle beraber Büyük Yunanistan, Büyük Ermenistan ve Pontus haritalarının birçok çeşitleri ve bunlarla ilgili yüzlerce cilt kitap ele geçirildi. Bir kültür müessesesi olarak kurulan Amerikan Okulunun çalışma tarzı bu şekilde idi. Keza; kendi otomobilleri ile silah ve cephane taşımakta tereddüt gösterilmiyordu. Merzifon'un kuzeyinde mevcut Ermeni ve Rum çeteleri burada besleniyor ve ikmal yapıyordu. Bu keyfiyet, Kolej Direktörü Amerikalı White tarafından yazılmış bir mektubun ele geçirilmesiyle tamamen meydana çıkmıştı. Mektupta ayrıca dini propaganda da yapıldığı anlaşılıyordu. Mektuptan birkaç pasaj aşağıya alınmıştır:

"Hristiyanlığın en büyük rakibi Müslümanlıktır. Müslümanların da en kuvvetlisi Türkiye'dir. Bu hükümeti ve memleketi devirmek için Ermeni ve Rum dostlarımızı terk etmemeliyiz. Hristiyanlık için Ermeni ve Rum dostlarımız tarafından o kadar kan feda edildi ki, bunlardan birçoğu İslamlara karşı mücadelede şehit oldular. Unutmayalım ki, kutsal hizmetimizin sonuna kadar daha pek çok böyle şehit kanı akıtılacaktır. Alevilere de mezhep hususunda serbestlik tanırsak onlar da bize katılacaklardır. Bizim görevimiz, bu fırsatı kaçırmamak, gereğine uygun hareket eylemektir. Hristiyanların

şimdiye kadar görmüş oldukları zulümlere karşı onların zekâtını ödeyecek bir ruh aşılmalıyız. Biz bunu şimdiye kadar yaptık ve muvaffak da olduk". Bu mektupta da açıkça görülüyor ki okul idaresi Müslümanlığı ve Türklüğü yok etmek için bahane ve sebep aramakla görevli idi. En kötüsü Osmanlı idaresi senelerce bu misyoner zihniyetiyle yetişmiş olanlara elinden gelen her türlü yardımı yapmış, bunları kontrol etmeden sinesinde yaşatmış, beslemiş ve üretmiş bulunmakta idi. O zaman Türkler, bu müesseselere giremezler, resmi olarak da takip ve kontrol edemezlerdi. İşte bu serbestlik içinde Pontus Cemiyeti tarafından bastırılan bir haritaya göre, Pontus Cumhuriyeti, merkezi Samsun olmak üzere Batum'dan İnebolu'nun batısına kadar olan Karadeniz kıyıları ile Kastamonu – Çankırı – Yozgat – Sivas – Tokat – Amasya – Çorum – Gümüşhane ve kısmen de Erzincan Vilayetini kapsamakta idi. Bu haritada Yeni Pontus Cumhuriyeti için Yunan Megali iddiasının genişliğini bir kere daha hayret ve ibretle seyretmek mümkündü. 50–60 yıl önce bu dolaylardaki Hristiyan nüfusu Müslüman nüfusunun onda biri kadardı. İstanbul'daki Patrikhanenin ve Yunanistan'ın teklif ve yardımları ile 50 yıl içinde Samsun'a dışarıdan 30000 yabancı Rum getirilmişti(Pontus Meselesi, s.62). Bunların hiçbirinin toprağı yoktu. Buna rağmen bölgede 180000 Müslüman'a karşı 60000 Hristiyan olmuştu. Olayların geçtiği tarihten 25 yıl önce bu bölge Rum ve Ermenilerinin konuşma dili tam lehçesi ile Türk dili idi. Yunanistan'dan gelen papazlar, Rumlar ve Yunanlı öğretmenler Anadolu Rumlarına Türkçeyi unutturmak ve Yunancayı öğretmek için bütün varlıkları ile çalıştılar. Yunanca bilmeyenler aralarında aşağı ruhlu insanlar olarak gösterildi. Bu arada Türk karakter ve terbiyesine sadık kalan birçok Rumları da öldürdüler(Türk İstiklâl Harbi VI, 1964, s.139).

4.3.10.2. Günümüz Faaliyetleri

Anadolu'nun Batı bölgeleri gibi Doğu Karadeniz bölgesi de 19 uncu yüzyıl sonlarından itibaren, Anadolu'da ayrılıkçı hareketleri örgütlemek, azınlıkları devlete karşı kışkırtmak ve başta Yunanistan olmak üzere çeşitli Batı ülkelerinin Anadolu'ya yönelik tarihi emellerini gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan birçok yıkıcı/bölücü örgütün üssü haline geldi. Başta Merzifon ve Havza yöresi olmak üzere kurulan birçok Pontusçu dernek ve örgüt, 20 inci

yüzyıl başlarında, yöredeki azınlıkları devlete ve Müslüman halka karşı kışkırtmak ve tedhiş hareketlerine yöneltmek görevini üstlendi. Ayrıca bu örgütlerin üstlendikleri bir diğer önemli görev ise, yörede, Müslüman halkın aslen Türk ve Müslüman olmadıkları, asıllarının Rum veya (Rize ve Artvin yöresinde yaşayanlar için) Ermeni olduğu ve zorla Müslümanlaştırıldıkları propagandasını yürütmektir.

İstiklal Savaşı ve ardından Cumhuriyetin kuruluşu sonrası genel misyonerlik faaliyetleri gibi yöredeki Pontusçu faaliyetlerde de bir duraklama yaşandı. Ancak son yıllarda, yine misyonerlik faaliyetlerinde olduğu gibi Pontusçu faaliyetlerde de yeniden bir canlanma görülmektedir.

Yöredeki Pontusçu faaliyetlerin organize edildiği merkez başta Yunanistan olmak üzere çeşitli dış ülkelerdir. Giresun Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Baki Onurlubaş'ın basına yansıyan demecinde de vurgulandığı gibi, 22 Trabzon ve ilçelerini merkez seçen bu hareket Yunanistan'daki çeşitli dernekler tarafından desteklenmektedir. Eğitim ve iş vaadiyle yöredeki fakir gençler toplanıp Yunanistan'a götürülmekte ve turizm adı altında yapılan gezilerde yöre halkına Pontusçuluk propagandası yapılmaktadır(Star, 6 Nisan 2002, s.14). Son yıllarda Yunanistan'dan gelen grupların sistematik olarak Tonya ve köylerini dolaştıklarını, kendilerinin aslen burada yaşayan halkın akrabaları olduklarını, Hristiyan ve Rum olduklarından dolayı zorla Yunanistan'a sürüldüklerini söylediklerini anlamaktayız. Bu şekilde yapılan propagandalarla, yöre halkının Rum ve Yunan sempatisini yapılıma çalışılmıştır.

Bir taraftan da, aslında Hristiyan olduğu halde bazı yöreler halkının Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde Müslümanlaştırılan "gizli Hristiyanlar" olduğu propaganda edilmeye başlanmıştır. Misyonerlik faaliyetleriyle de Hristiyan cemaatler yaratma gayretleri görülmektedir. Büyük şehirlerdeki ana caddelerde İncil'ler dağıtıldı, kilise – evler açıldı, ilk kez Türk papazlar âyin yönetti. Ağustos 2006'da da, İstanbul Protestan Kilisesi Vakfı tarafından, azınlık statüsünde olmayan ve Cumhuriyet tarihinin ilk "Türk Kilisesi" açılmıştır(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

Yöredeki Pontusçu faaliyetlerle misyonerlik aktiviteleri arasında da sıkı bir bağ bulunmaktadır. Zira her iki hareketin de birleştiği geri plan siyasal Hristiyanlık anlayışıdır. Kökü ABD, Almanya, Fransa ve İngiltere'deki Katolik ve Protestan misyonerlik teşkilatlarıyla kökü Yunanistan'da olan ve Rum Ortodoks Hristiyanlığı merkezinde yörede Rum milliyetçiliğini ve Yunan sempatzanlığını yaymaya çalışan Pontusçu teşkilatlar Hristiyanlık ekseninde birleşmektedirler. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, misyonerlik teşkilatları öteden beri Hristiyanlığın siyasallaşmasına paralel olarak, Hristiyanlığı resmi din anlayışı olarak benimseyen ve kendi anladığı Hristiyanlık öğretisini, kendi siyasal ve kültürel egemenliğini yaymak ve etki/otorite alanını genişletmek amacıyla faaliyette bulunan imparatorlukların ve ulusların emrinde olmuştur. Dolayısıyla yöreye yönelik Yunan milli politikası olan Pontusçuluk idealini gerçekleştirmekte de Hristiyan değer ve öğretileri misyonerler tarafından kullanılmakta, bu idealin gerçekleştirilmesinde yöre halkının Rum Hristiyan kimliğine en azından sempatzan hale getirilmesine çalışılmaktadır(Tokgöz, Türkiye'de misyonerlik faaliyetleri ve Türkiye'nin güvenliğine etkileri, 2006).

Fotoğraf 4.3 : Fener Rum Patriği Bartholomeos Etki Alanını Genişletmek İstemektedir.

Türkiye'deki misyonerlik yalnızca Hıristiyanlığı Türkiye'de yaymak amacı ile sınırlı olmayıp, bu kapsamdaki faaliyetlerde; Anadolu'nun, eskiden Hıristiyan toprağı olduğu ve yeniden bu özelliğı taşıması gerektiğı, Anadolu'da Müslüman olarak bilinen çok sayıda kişinin gerçekte, gizli olarak Hıristiyanlığa bağılı olduğu düşünceleri yatmaktadır. Dolayısıyla misyonerlik faaliyetleri ülkemizin toprak bütünlüğüne yönelik bölücü bir mahiyet taşımaktadır.

5. CUMHURİYET DÖNEMİNDE PONTUSÇULUK FAALİYETLERİNİN YENİDEN GÖRÜLMESİ

Yunan milliyetçiliğinin neyi ifade ettiğini ve Yunan milliyetçiliğinin altında yatan olguları anlamak için milliyetçilikle ilgili bazı kavramları bilmek gerekir.

5.1. Milliyetçilikle Beraber Düşünülmesi Gereken

Psikoloji Kökenli Kavramlar(Volkan ve Itzkowitz, Türkler ve Yunanlılar, 2002)

Saunders şöyle diyor; Eski mercekler artık dünyayı odaklayamadığı ve geleneksel söz dağarcığı doğru olarak tanımlayamadığında, yeni mercekler üretmek ve taze bir dil yaratmak hem gerçekçi hem akılcı olacaktır.

Etnik ilişkiler psikolojisinin temeli büyük grup komşuların psikolojisine dayanır.Fiziksel olarak vazgeçilmez temeller, gerçek gereklilikler olarak durumlarını korumanın yanı sıra, ruhsal anlamlar kazanmış ve sağ kalma simgeleri olmaktan çıkıp büyük gruplar için benlik değeri ve zafer simgelerine evrilmişlerdir. Bununla birlikte, etnik çatışmaların prototipi iki grubun fiziksel olarak komşu olduğu bölgelerde görülür, örneğin Ermeniler ve Azeriler, Hırvatlar ve Sırp lar ve İsraililer ve Filistinliler.Türk-Yunan ilişkisi diğer etnik çatışmalarla belli ortak unsurlara sahip olsa da, kendine özgü bazı unsurlar vardır.

5.1.1. Etnisite

Birçok toplumbilimci etnisiteye bir tanım getirme sorunuyla uğraştı.Marx Weber etnisite konusunda “nesnel bir kan bağı olsun olmasın ortak atadan” gelenlerde “öznel inançtan” söz eder.Horowitz şöyle ekler” Bu şekilde ele alındığında etnisite kolaylıkla renk, dil ve dinle farklılaşmış grupları kapsar;”kabileler”,”ırklar”,”uluslar” ve “kastları” bünyesine alır.Psikanalist yönelimli bir antropolog olan Stein’in belirttiği gibi ”kişisel ve toplumsal

kimliğin bir göstergesi olarak “ etnisite doğası gereği bir kategori değil, bir düşünce modelidir.

Seçilmiş Travmalar ve Seçilmiş Zaferler

5.1.1.1. Seçilmiş Travma

Seçilmiş travma terimi bir grubun üyelerinde başka bir grubun üyeleri tarafından aşağılanmışlık ve mağdur edilmişlik şeklinde yoğun duygular uyandıran bir olay anlamında kullanılmaktadır. Grup travmatik olayın duygusal anlamlarını ve duygusal incinmelere karşı ruhsal savunmaları kimliğinin özüne çeker, bu incinmişlik ve utanç biçimindeki ruhsal temsilleri ve bunlara karşı savunmaları yılmadan kuşaktan kuşağa aktarır. Bir travma bir kez seçilmiş travma haline geldikten sonra, bununla ilgili tarihsel doğrular anlamını yitirir.

Büyük kayıplar olduğunda sağ kalanlar, akrabaları, dostları ya da yok olup gitmiş diğer önemli insanlardan daha uzun yaşamış olmaktan ötürü bilinçdışı bir suçluluk hissederler. Olayın etkisine bağlı olarak toplum ortak bir yas görevini yerine getirmek (yani törenler, sanat ve şarkılarda olayın anısını yeniden canlandırmak) için yollar bulacaktır. Bir bölgedeki toprakların bir düşmana teslim edilmesi gibi politik ödünlerin (yararlı olsa da) kabul edilebilir hale gelmesi için, yas sürecinin tamamlanması genellikle gereklidir. Katılan gruplardan biri çeşitli nedenlerle kendisini yas sürecini tamamlayamaz durumda bulduğunda, bu olay seçilmiş bir travmaya çevrilir. Seçilmiş travma için yas tutamamak o grubun toplumsal ve politik ideolojilerini etkiler. Bu şekilde etnik kimlik tarih boyunca çevrilir.

Bir grup yas tutamadan yeni statüsünü benimsediğinde, geçmişteki yaralı kimliğinin yerine geçecek yeni bütünlüklü bir kimlik edinmek için bütün yabancı unsurlardan kurtulmağa çalışır. Grubun güçsüzlükten kurtulamadığı bazı durumlardaysa insanlar kurban olma kaderlerine boyun eğmiş gibi durabilirler. Seçilmiş bir travma söz konusu olduğunda, grup John E.Mack'ın “mağdur edilmenin egoizmi” dediği ilkeye tutunur. Bu birinin, düşmanın

kayıplarına karşı hiç eşduyum (empati) yapmaması veya çok az eşduyum göstermesi fenomenidir, “karşı” tarafın mağduriyeti de yadsınamayacak kadar büyük, hatta kendisinininkinden daha büyük olduğunda bile, Eşduyum eksikliği, diğer bir deyişle kişinin düşmanca duygular beslediği ulusal bir grubun bireylerinin yaşadığı sıkıntılar kavrama yoksunluğu, sürmekte olan savaşın merkezi bir caydırıcı gücünü ortadan kaldırır.

Bu düşünceler ışığı altında Fatih Sultan Mehmet’ in İstanbul’u fethi ile Yunan milliyetçiliğinin bu travmayı yaşadığı. Bu ezikliğin neticesinde yıllarca devam edecek eşduyumsuz milliyetçilik anlayışının kanıksandığı görülmektedir. Yunan milliyetçiliğinin eşduyumsuzluğunun açılımı ise “Türkiye aleyhine olan her şey Yunanistan’ın menfaatine” anlayışıdır.

Ayrıca 26 Eylül ile 3 Ekim tarihleri arasında, “Anadolu Faciasının 60. Yıldönümü” adıyla bir konferans düzenlendi; bu tarihler, Büyük Taarruz’un (1922) altmışıncı yıldönümüne rastlamaktaydı; Sakarya ve Dumlupınar yenilgilerinin yarattığı travma ile bir duygu yoğunluğu yaşatılıyor ve uluslararası bir propaganda mücadelesi başlatılıyordu(Tercüman, 19 Ağustos 1982, s. 12).”

5.1.1.2. Seçilmiş Zafer

Bir grubun bireylerinde, diğer grubun bireyleri karşısında yoğun bir başarı elde etmişlik veya haklı zafer kazanmışlık duygusu uyandıran bir olaydır. Seçilmiş Zafer bir grubun şu anki benlik değerini yükseltme hizmetini görürler ve tıpkı seçilmiş travmalar gibi ağır biçimde mitolojize edilmişlerdir.

Hem seçilmiş zaferler, hem de seçilmiş travmalar çocuk tarafından anne sütünü içer gibi içe atılır (introenjeksiyon) ve büyüdükçe, ona babasından duyduğu öyküler, bayramlar ve tarih dersleri aracılığıyla bu içe atım sürdürülür. Bunlar etnik kimlik duygusunu sarsılmaz biçimde şekillendirir.

5.1.1.3. Etnik Çadır

Seçilmiş travmalar ve seçilmiş zaferler çadırın kumaşına dokunmuştur ve çadırı ayakta tutan direkler grubun liderleridir. Onların esas rolü seçilmiş travma ve seçilmiş zaferlerin anılarını ve duygusal anlamlarını canlı tutarak ve grubun komşularıyla ilişkilerini düzenleyerek grubun kimliğini ve kendi otoritelerini korumaktır. Etnisite söz konusu olduğunda bu çadırın altındaki bütün bireyler, ister kadın ister erkek eşittirler.

Çadır sağlam ve dengeli kaldığı sürece grubun bireylerinin buna dikkat etmeleri gerekmez. Etnik kimliklerini sürekli prova etmek veya kanıtlamak gereği duymaksızın gündelik yaşamlarını sürdürürler. Ancak çadır sallanır veya yerinden oynarsa bu dikkat çeker ve çadırın altındaki bütün bireyler bunu yeniden sağlamlaştırmaya çalışır. Grup daha çok stres yaşadıkça, ne olursa olsun kendi kimliğini korumaya daha çok azmeder. Kimlik kaybı, çadırın çökmesi veya lime lime edilmesi korkusu psikolojik ölüm korkusudur. Bu öyle bir korkudur ki fiziksel ölüm bile yeğlenir.

Atina'nın ele geçirilmesiyle beraber 1456 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altına giren Yunanistan, bağımsızlığının Osmanlı tarafından kabul edildiği 1832 yılına kadar tam 376 yıl Osmanlı egemenliğinde yaşamıştır. Modern Yunanistan herhangi bir ulusal uyanıştan çok, dinamik bir ulus oluşturulması sürecinden doğmuştur. Balkanların her köşesinde olduğu gibi, Yunanlıların ulus kurlmaları da yüzyıllar önce Batı Avrupa'da ulus-devletlerin ortaya çıkışına hiç benzemiyordu. Bu akımlar nadiren yabancı güçlerden kurtuluş savaşı şeklinde olurdu, daha çok sınırları oldukça iyi tanımlanmış topraklarda yaşayan kendilerine ait bir devlet yapıları zaten var olan, kültürel olarak homojen halkların evrimi sonucunda ulus-devlet kurulurdu. Rumlar yüzyıllardır parçası oldukları bir imparatorluğa karşı savaşıyorlardı ve Osmanlı topraklarında kalmış olan soydaşlarını kurtarmak zorundaydılar. İşte bu noktada Yunan ulus bilincinin başlangıç noktasını yakalamaktayız, yukarıda kısaca bahsedilen bazı psikolojik kökenli tanımlar ile birlikte düşünüldüğünde, yaklaşık 400 yıl süren Türk hâkimiyeti, Bizans İmparatorluğuna son verme ve İstanbul'un fetih edilişi gibi olgular Rum olarak

adlandırdığımız halkın üzerinde tarifi imkansız tahrifatlara yol açmış, bu tahrifatın yol açtığı olumsuz etkiler ise halen Yunan Devleti'nin politikalarında açık olarak gözükmemektedir.

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Türkiye karşıtı politika izlemektedir. Yunanistan'ın ABD'deki Rum-Yunan lobisinin avantajlarından faydalanması, yakın zamanda Ortodoks eksen üzerindeki konumunu güçlendirmesi güncel örneklerini göstermektedir.

Eski Yunan Genelkurmay Başkanı Hristos Limberis'in : "Askeri tehdit sözcüğünden anlaşılması gereken, bir üçüncü ülkenin Yunanistan'ın ulusal güvenlik hedeflerinin gerçekleşmesini engellemesidir. Yapılan tüm değerlendirmeler sonrasında bir tek Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğu söylenebilir(Özcan ve Kut, 1998, s.149)." şeklindeki açıklamasını da unutmamak gerekir.

Papantoniou ile Defense News Dergisi'nin yaptığı söyleşide; Bizim savunma stratejimiz, çevremizde gelişen tehditlere yöneliktir. Yunanistan için bu tehditler de gayet açıktır: Bunların ilki ve en önemlisi Türk tehdididir. Biz GSMH'mızın %5'ini savunmaya ayırıyoruz. Türk tarafı, milli sınırlarımız ve egemenliğimizi hedef alan iddialarda bulunuyor(Dış Basın Bültenleri, Temmuz 2002, s.5).

Yunanistan'ın dış politika alanındaki, Yunan merkezli ırkçı ideolojisinin en belirgin örneklerinden biri Makedonya ile münasebetleridir. Türkiye, Yunanistan'ın Karadeniz'de kıyası olmamasına rağmen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatında yer almasını kabul ederken, Yunanistan, Türkiye'ye karşı bir "Ortodoks Balkan ülkeleri" cephesi (ekseni) için olağanüstü gayret sarf etmektedir. Bu eksenin kuzey ucunda Sırbistan yer alırken, diğer taraftan Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan'ı bu ittifaka dahil etmeye çalışmaktadır. Sırp, Bosna'da soykırım yaparken Sırp'lara her türlü yardımı Yunanistan yapmış ve hatta Bosna'ya gönüllüler yollayarak Sırp'lara yan yana Müslüman katliamı yapmışlardır. Avrupa Birliği'nin Sırbistan'a ambargo koymasını

devamlı Yunanistan önlemiştir. Son iç çatışmalara kadar Yunanistan Makedonya'yı ve Makedonları inkâr etmiştir.

Bulgaristan ile ilişkileri iyi olmasına karşın Bulgaristan'ın güneyinde yaşayan Karakaçanları, Helen asıllı olarak tanımlayıp sahiplenmesi ve bir azınlığa dönüştürme çabası düşündürücüdür. Karakaçan gençlerine burslar verip Yunanistan'da eğiterek (Pontus Rum devleti iddiaları ile Doğu Karadeniz'de benzerini yapmaktadır.), uzun vadede bazı kombinezonlar geliştirebileceği göz ardı edilmemelidir(Lütem ve Demirtaş Çoşkun, 2001, s.48).

Yunanlılar dünyanın merkezinde olduklarını düşünmektedirler. Bu durum ülkenin tüm komşuları ile sorun yaşamasına sebep olmaktadır. Yunanlılar, Türkler hakkında saptırılmış bilgilere ve yanlış fikirlere sahiptirler. Yunanistan'da bu duruma meydan okumaya ve durumun değiştirilmesine müsaade verilmez. Üstelik Türkler "Barbarlar" olarak adlandırılırlar. Ancak eğer bu insanlar Mavi Cami gibi bir eseri yapmışlarsa, nasıl olur da onları barbar olarak adlandırabilirsiniz? Bugünkü Yunanistan'da hiç kimse Mavi Cami'nin görkemiyle uyumlu herhangi bir şey inşa etmemiştir ve bu yalnızca örneklerden bir tanesidir." Bu sözleri ilginç kılan, Yunanistan'da büyümüş, eğitim görmüş ve Patheon Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış bir Yunanlının söylemiş olmasıdır(Megalommatis, Türk Yunan İlişkileri, c.4, sy.1-2, s.41-45).

5.2. Soykırım ve Asimilasyon İddiaları

Türkiye, yeni bir soykırım iddiası ile karşı karşıya. Hazırlıkları yıllar öncesinden tamamlanmış, plan çoktan yürürlüğe konulmuş. Türkiye'de ise bir sessizlik söz konusudur. Gerekli tepki henüz resmi yollardan gösterilmiş değil. Ermeni soykırımı iddialarının bugün baş edilemez hale gelmiş olmasının sorumlusu da aynı sessizlik, aynı strateji yoksunluğu değil mi? Tepkisizlik bir ulusun yeniden doğuşu olan Kurtuluş Savaşı'nı lekelemek isteyenlerin iştahını kabartıyor. Tarihimizin şanlı dönüm noktaları yurdu

kurtarmak için kendilerine karşı savaş verdiklerimizce kirletilmek isteniyor(Kılıç Yaşın, Pontus'u Canlandırma Hayali, 22.05.2006).

Türkiye'ye yönelik sözde "soykırım" iddiaları içinde Yunanistan'ın özel bir yeri vardır. Nitekim Yunanistan, tarihsel paranoyasını oluşturan Megali İdea doğrultusunda Türkiye aleyhine öteden beri gerçekleştirmeye çalıştığı hedeflerini süsleyen konulara son yıllarda daha da önem vermeye başlamıştır. Yunanistan'ın bu konuda Ermeniler - Süryaniler - Pontuslular ve Kıbrıslı Rumlarla birlikte cephe oluşturduklarına da tanık olmaktadır. Bu amaçla, Yunanistan'da "*Küçük Asya ve Kıbrıs Halkları Mücadele Koordine Komitesi*" dahi kurulmuştur.

Yunanistan Parlamentosu'nun 24 Şubat 1994 tarihinde "19 Mayıs"ı sözde "Pontus Soykırımını Anma Günü" olarak kabul etmesi ile başlayan Türkiye'ye yönelik suçlayıcı kampanyalar ve maksatlı ziyaretlerin artarak devam ettiği gözlenmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde ve Yunanistan'da kurulan "Pontus Dernekleri" aracılığı ile konu gündemde tutulmaya çalışılmaktadır. Bu derneklerden bazıları şunlardır: Kanada Pontus Federasyonu, Avustralya Melbourne-Victoria Pan Pontus Komitesi, İskeçe Pontuslular Derneği, Yunan Pontus Kurtuluş Birliği, Selanik-Eleftherio Kordelyo Karadenizliler Birliği. Bu derneklerin tamamı "Pan-Helenik Pontuslular Birliği" ve " Güney Yunanistan Pontus Dernekleri Federasyonu" çatısı altında toplanmaktadır(Pehlivanlı, 1999, s.109).

Yunanistan, yurt içi ve yurt dışında 200'ü aşkın Pontus derneği kurdu muştur. Bu derneklerin koordineli bir şekilde çalışmalarını sağlamak amacıyla federasyon oluşturdıkları dikkati çekmektedir. Türkiye'ye karşı daha etkili bir propaganda faaliyeti yürütebilmek amacıyla oluşturulan bazı Pontus Dernekleri ve federasyonları şunlardır(Başar, 1993, s.173–174).

- Güney Yunanistan Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Avustralya Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Ukrayna Pontuslular Dernekleri Federasyonu,

- Rusya Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Kıbrıs Pontuslular Birliği,
- Pontuslular Dernekleri Pan-Helenik Federasyonu,
- Almanya Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Gürcistan Pontuslular Dernekleri Federasyonu,
- Kazakistan Helen Cemaatleri Federasyonu,
- Ermenistan Pontuslular Birliği,
- ABD ve Kanada Pontus Dernekleri Federasyonu.

Yunanistan'da bu dernek ve federasyonlar vasıtasıyla periyodik olarak ülke içinde ve dışında uluslararası "Pontus Helenizm Kongreleri" düzenlenmektedir. Bu kongrelere Başbakan dâhil üst düzey devlet görevlileri bizzat katılmakta ve teşvik etmektedir. Yunanistan Pontus konusunu bir soykırım olayı olarak uluslararası kuruluşlar nezdinde gündeme getirmektedir. Yapılan kongrelerde, yayınlanan kitap, makale ve bildirilerde Türklerin 350.000 Pontusluya soykırım yaptığını iddia edilmektedir. Bu iddialarda soykırımın iki aşamada gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Birincisi 1916–1918 yılları arasında, yani 1'inci Dünya Savaşı sırasında, ikincisi de Mustafa Kemal Paşanın liderliği döneminde yani 1919–1923 yılları arasındadır. Bu dönemlerde Türkiye'de yaşayan 700.000 sözde Pontusludan 350.000'inin katliam ve sürgün metotlarıyla yok edildikleri iddia edilmekte ve sadece 180.000 kişinin Yunanistan'a dönebildiği belirtilmektedir(Sarınay, 1999, s.55).

Rumların yayınladıkları nüfus istatistikleri ve iddiaları hususunda Dimitri Kitsikis "Yunan Propagandası" adlı eserinde şunları yazmaktadır:

"Birinci Dünya Harbinden önce burada 800.000 Rum, 450.000 Müslüman ve 750.000 de Kürt, Ermeni, Acem, Laz, çeşitli Hristiyanlar, biraz Musevi ve pek az da olsa Avrupalı olmak üzere iki milyonluk bir nüfus yaşamaktaydı. Pavlidis bu istatistikleri Pontus liderlerinden Marsilyalı Rum

Constantinides'in verdiği rakamları düzeltmek suretiyle elde ettiğini belirtiyor. Hâlbuki Venizelos'un muhtırasında kaydettiği rakamlarla karşılaştırıldığı zaman onunda mübalağa ettiği görölmektedir. Makas ise 1919'da Paris'te yayınladığı "Anadolu'nun Yunanlılığı" isimli kitabında belirttiğine göre, Venizelos Pontus'a dair verdiği rakamlarda aynı vilayetlerde 2.735.815 Müslümana karşılık, 477.828 Rum'un yaşıadığını söylemiştir(Kıtsıkıs, 1963, s.31).

Justin Mc. Arthy "Muslims and Minorities" adlı eserinde, Fener Rum Patrikhanesinin sayımına göre Trabzon Vilayeti'nde 353.533 Rum'un yaşıadığı iddiasının asılsız olduğunu oysa, o tarihlerde Kastamonu, Canik dâhil Rize'ye kadar tüm tarihi Pontus'u kapsayan Trabzon Vilayeti'nin gerçek nüfusunun 260.313 olduğunu kaydetmektedir(Mc. Carthy, 1998, s.95).

İddia edildiği gibi Rum nüfusu sadece, Samsun Sancağından değil Pontus olarak adlandırılan bütün bir bölgede Justin Mc. Carthy'nin vermiş olduğu 260.313 rakamına yakındır. Pontus bölgesi olarak adlandırılan Kastamonu, Samsun dâhil Rize'ye kadar olan saha ile ilgili en gerçekçi, bilgiler, 1921 yılında o bölgedeki mülki amirlerce Merkez Ordusu Komutanlığı'na verilen istatistiklerdir. Söz konusu istatistiklerde, Pontus Devleti kurulması düşünölen bölgede 2.391.316 Türk'e karşılık 273.733 Rum vardır. Bu rakamlar 1922 yılında yayınlanan "Pontus Meselesi" adlı eserde de yaklaşık olarak 250.000 Hristiyana karşılık 2.350.000 Müslüman nüfus olarak gösterilmiştir(Pehlivanlı, 1999, s.98–99).

Dolayısıyla 350 bin Rum'un yaşamadığı bir bölgede 350 bin kişinin soykırıma uğradığını iddia etmek hayal ürünü olmaktan ileriye gitmemektedir. Bununla birlikte mübadele yoluyla Yunanistan'a giden Pontusluların sayısı 1928 Yunanistan Nüfus Sayımı istatistiklerine göre 182 bin 169'dur(Mc. Carthy, 1988, s.138). Bununla birlikte 1922–1928 yılları arasında ABD, Kanada ve Avustralya gibi ölkelere göç edenler de eklendiğinde rakam 210 bin civarına ulaşmaktadır(Pehlivanlı, 1999, s.100). Yaklaşık 250.000 – 260.000 insandan 210.000 i Yunanistan ve diğer ölkelere göç ettiğine göre kaç kişinin öldüğu veya kaybolduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu

konuda Yerasimos, Yunan kaynaklarına dayanarak Trabzon, Sivas ve Kastamonu vilayetlerinde yaklaşık 450.000 kişinin yaşadığını belirtmekte ve bunlardan 86.000 kadarının I. Dünya savaşı sırasında Rusya'ya göç ettiğini ve 322.500 kişinin de nüfus mübadelesi sırasında Yunanistan'a ulaştığını vurgulamaktadır. Yerasimos'un oldukça yüksek gösterdiği bu rakama Yunanistan'ın dışındaki ülkelere de göç edenleri ilave edersek 350.000 kişinin öldürüldüğü iddiasının nereden kaynaklandığını anlamak güçleşmektedir(Sarınay, 1999, s.56).

Bütün bu iddiaların yanında Türklerin kaybı hiç hesaba katılmamaktadır. Pontus bölgesi olarak iddia edilen yerlerden Kastamonu ve Trabzon'daki savaşlar olmasaydı 1922 yılında yaşaması gereken nüfus ile yaşayan nüfus arasında büyük farklar bulunmaktadır. Türklerin kaybı oldukça fazladır. Bu kayıp Türk nüfusun önemli bir kısmının, "Pontus'lu çetelerin ellerinde hayatlarını yitirdikleri gerçeği inkâr edilemez bir olgu olarak önümüzde durmaktadır(Gökçen, Dogmatik Yunan Paranoyası "Rum Soykırım Yalanı").

Yunanistan ayrıca Anadolu'da ve özellikle ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde hala gizli Hristiyanların olduğunu ve Helence'nin konuşulduğunu ve hatta bu gizli Hristiyanların görünüş itibariyle çok iyi Müslüman olduklarını fakat gizliden gizliye kendi dinlerinin gereklerini yerine getirdiklerini iddia etmektedir. İddia ettiği insanların mezar taşlarının farklı olduğu ve mezar istikametlerinin kıbleyi göstermediği iddialar arasındadır. Ancak, Yunanlı tarihçi S.Yerasimos bile, bu iddiaların gerçekleri yansıtmadığını, hatta Pontusluların Rum değil, Ortodoks Hristiyanlar'dan oluşan ayrı bir topluluk olduğunu söylemektedir(Yerasimos, "Milliyetler ve Sınırlar-Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu", s. 351-425).

Pontus Meselesi Lozan Antlaşması ile beraber tarihe mal olmuş olmasına rağmen, Yunanistan tarafından suni olarak tekrar yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede Yunanistan'da sözde "Pontus Soykırımı" iddiaları 1985 yılından itibaren giderek artmıştır. Özellikle PASOK yönetim kurulu üyesi ve "Halkların Hakları ve Kurtuluşu İçin Yunan Birliği" adlı kuruluşun ileri gelenlerinden Mihalis Haralambidis bu meselenin

canlanmasında önemli rol oynamıştır. Yunanistan'ın Pontus konusundaki en çarpıcı faaliyeti bu amaçla kurduğu derneklerin sayısının 176 adet olmasıdır(Pehlivanlı, 1999, s.108-109).

24 Şubat 1994 tarihinde Yunanistan Parlâmentosu'nda oybirliği ile kabul edilen bir yasa ile Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı gün olan "19 Mayıs" gününü sözde "Pontus Soykırımını Anma Günü" olarak kabul eden bir yasa kabul edilmiştir. 7 Mart 1994 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak, yürürlüğe giren yasanın bir benzeri Kıbrıs Rum Yönetimi Temsilciler Meclisi'nde de kabul edilmiştir. Söz konusu yasa ile 19 Mayıs gününün millî bir bayram olarak anılması, bütün eğitim kurumlarında konuyla ilgili konuşmalar yapılması ve kiliselerde ayinler düzenlenmesi ön görülmüştür. Eylül 1998'de dönemin Kültür Bakanı ve İçişleri Bakan Yardımcısı tarafından hazırlanan, "14 Eylül Küçük Asyalı Helen'lerin Türk Devleti Tarafından Soykırımını Anma Günü" kararnamesi(Sarınay, 1999, s. 54) 14 Şubat 2001'de Yunan Kültür Bakanı Evangelos Venizelos ve İçişleri Bakan Yardımcısı Kostas Kaiserlis tarafından Cumhurbaşkanı'nın onayına sunulması, tartışmaları yeniden alevlendirmiştir.⁸ Türkiye'nin tepkileri üzerine kararnameden "soykırım" sözcüğünün çıkarılması ve "Anadolu'da 1922'de Ölen Yunanlıları Anma Günü" olarak değiştirilmesi gündeme gelmiştir(Berberakis, Milliyet, 23 Şubat 2001).

Bir taraftan da, doğru olmayan bu tutum ve politikalara karşı Yunanlı tarihçilerin tepkiler gösterdiği anlaşılmaktadır: Yunanistan'ın önemli tarihçilerinden Angelos Elefantis, İngiliz The Independent gazetesinin haberine göre, bu olaylardaki sorumluluğun Yunan askerine ait olduğunu, olayların İngilizler tarafından kışkırtılan Yunan askerinin Anadolu'ya saldırması ve yenilen Yunan ordusunun İzmir'e kadar kovalanması sonucu

---

⁸ Ülkenin resmî "Yakın Tarih Araştırma Kurumu" olan "Küçük Asya İncelemeleri" kurumu tarafından yapılan açıklamada da "Yunan ordusunun Anadolu bozgunu sırasında cereyan eden olaylara hiçbir şekilde soykırım denilemeyeceği" vurgulanmış, o dönem yaşananların "savaş sırasında cereyan etmiş olaylar" olduğu belirtilmiştir.

meydana gelen olayları soykırım olarak göstermenin doğru olmadığını belirtmektedir(Akşam, 14 Şubat 2001, s.12).

Bütün bunlara rağmen Yunanistan'da, bu soykırım propagandasını savunmanın mümkün olmadığını bilen kurumlar ve görüşler de vardır. Nitekim Yunan Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan ve Anadolu'da yaşamış olan Rumların tarihi ve Anadolu bozgunu konusunda uzmanlaşmış olan "Küçük Asya İncelemeleri Kurumu", Yunan ordusunun Anadolu bozgunu sırasında cereyan eden olaylara hiçbir şekilde soykırım denilemeyeceğini bildirmiş ve açıklamasında, o dönem yaşananların, "savaş sırasında cereyan etmiş olaylar" olduğunu vurgulamıştır(Milliyet, 19 Şubat 2001, s.18).

Soykırımda ölenlerin anısına kiliselerde ayinler düzenlenmekte ve sık sık gösteriler yapılmaktadır. 1991'de Almanya'daki Alman Pontus Derneklerin Federasyonu'nca 1916–1923 Yılları Arasında Katledilen Pontusçular Fotoğraf Sergisi" açılmıştır(Pehlivanlı, 1999, s.110).

Haziran 1997'de de, Yunan Meclis Başkanı Apostolos Kaklomanis tarafından İskeçe'de bir "Pontus Anıtı"nın açılışının yapıldığı görülmektedir. Buna Türkiye'nin tepkisi sert olmuş ve Dışişleri Bakanlığı Sözcüğü Ömer Akbel, "Yunan kamuoyunda Türkiye düşmanlığını körüklemeye çalışan Yunanistan, Pontus Anıtı ile Türkiye'ye karşı hasmane duygularını bir kez daha ortaya koymuştur." demiştir. Bu anıtın üzerindeki harita ve simgeler Türk toprakları üzerindeki Yunan emellerini ortaya koymakta idi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dışişleri Bakanlığı'nın bu tepkisine, 20 Haziran 1997'de, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Konstantinos Bikas, Yunanistan'ın, tarihinin bir parçasını oluşturan Pontuslu Yunanlıların soykırımını unutmasının söz konusu olmadığını ifade etmiş ve Türkiye'yi tahrikçilikle ve yayılmacı politikalar izlemekle suçlamıştır. Görüldüğü gibi, Yunanistan resmî ve sivil ağızlardan ifadelerle, yayımladıkları haritalarla Türkiye'ye yönelik toprak talebi politikalarını dile getirirken ve anıtlılaştırırken tahrikkâr ve yayılmacı olmamakta, fakat Türkiye bu tutumu protesto edince yayılmacı olarak suçlanmaktadır!(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ)

Türkiye'de 19 Mayıs'ta, Gençlik ve Spor Bayramı kutlanırken, Yunanistan'ın başkenti Atina ve Selanik kentlerinde "Pontus'lu Rumların Soykırımını Anma Törenleri" düzenlenmektedir. Bunlardan biri olan Yunanistan'daki 19 Mayıs 2001 anma törenlerinde, Yunanistan Savunma Bakanı Akis Cohacopulos, "Pontuslu Rumlara Türkler tarafından yapılan soykırım, Helenizm tarihinin en karanlık sayfasıdır" iddiasında bulunmuştur. Yine sözde Pontuslu Rum "soykırımını" anma törenleri çerçevesinde 18 Mayıs 2001 akşamı, Türkiye'nin Selanik Başkonsolosluğu önünde yapılan gösteride ise Türk Bayrağı yakılmıştır.

19 Mayıs 2002'de Selanik'te düzenlenen törenler ise son derece düşündürücüdür. Selanik'teki Türk Başkonsolosluğu'na protesto yürüyüşüyle sona eren bu törende konuşan Yunanistan Parlamento Başkanı Apostolos Kaklamanis, "Pontuslu Rumlara yönelik soykırım tartışılmaz bir tarihi gerçektir. Türk devletinin sistemli cinayetleri, sayısız Yunan, yabancı ve hatta Türk kaynağınca doğrulanıyor. Pontus soykırımını tanımak Türkiye'nin dünyaya borcudur ve cinayetleri kınayıp resmen özür dilemelidir" beyanında bulunmuştur. Yunan Parlamentosu'nun "soykırım" için belge toplayacağını da ifade edildiği törene mesaj gönderen Devlet Bakanı Akis Cohacopulos "Türkiye de Almanya gibi işlediği soykırımın sorumluluğunu üstlenmelidir" demiştir. Selanik Belediye Başkanı Vasilis Papayorgopulos ise Selanik şehir merkezine Pontuslular Anıtı dikeceklerini duyurmuş ve törende Türkiye karşıtı sloganlar atılırken Dışişleri Bakanı Yorgos Papandreu da Ankara ziyareti sırasında Anıtkabir'e çelenk koyduğu gerekçesi ile protesto edilmiştir(Gökçen, Dogmatik Yunan Paranoyası "Rum Soykırım Yalanı).

6 Ekim 2002 tarihinde sözde "Anadolu Felâketi'nin ve İzmir'in yakılışının 80. yıldönümü" vesilesiyle ABD New York Eyaleti Valisi Pataki tarafından yayınlanan deklarasyonda "Anadolu'da ve Pontus'ta yaşayan Yunanlıların katledildiği, Yunanlıların, Ermeniler ve Süryanilerle birlikte Türkler tarafından sürgün edildikleri" gibi iddiaları iyi niyetle bağdaştırmak mümkün değildir(Değeroğlu, 2005, 4-21,22).

21 Mayıs 2003'te ise, Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis, "Pontus Soykırımı"nın 81. yıldönümünü nedeniyle bir mesaj yayımlamıştır. Bu mesajında, "tüm dünya Helenizmi'nin, Pontus Helenlerinin mücadelesi önünde saygıyla eğildiğini" belirten Simitis, Pontus Rumlarının 27 yüzyıllık tarihlerinde ayakta kalmayı başardıklarını ifade ederek, "Uluslararası plâformda güçlü bir Yunanistan oluşturmak yolundaki çabalarımızda Pontuslu Rumların öncü gücü oluşturacağından eminim. Bu da kurbanların anısını en iyi biçimde şereflendirecektir." Demıştır(Radikal, 21 Mayıs 2003, s.10).

Osmanlı milliyetçiliğinin örgütlendiği kentte, İttihat ve Terakki'nin karargâhı, İttihatçıların "Kabe-i Hürriyet"i Selanik'te, Atatürk'ün evi ile aynı bahçeyi paylaşan Selanik Başkonsolosluğu'nun hemen dibinde "Pontus Soykırım Anıtı" dikilmiştir(Kılıç Yaşın, Pontus'u Canlandırma Hayali, 22.05.2006).

Atina eski Belediye Başkanı Dora Bakoyannis tarafından "şehir turizminde yapı" fuarına davet edilen İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş'ın gezi programına,Selânik'te adı geçen anıtın açılışı da dahil edilmiştir. Bu durum sıkıntıya yol açmış,Yunanistan tarafının programda ısrarı üzerine Ramazan Bayramı gerekçe gösterilerek gezi iptal edilmiştir(Hürriyet , 1 Kasım 2005 , s. 20).

Fotoğraf 5.1., Selanik'teki sözde Pontus Soykırımı anıtının açılışına yerel yöneticiler ve kilise mensupları katıldı.

Dikkati çeken diğer bir husus, anıtın açılışının zamanlamasıdır. Açılış, Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın 4-6 Mayıs 2006 tarihlerinde Selanik'te düzenlenen Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'ne katılımından iki gün sonra gerçekleştirilmiştir. Keza, anıtı yaptıran Selanik Belediye Başkanı Papayeorgopulos'un "Kardeş Şehir Protokolü" imzalamak üzere Haziran 2006'da İzmir'i ziyaret etmesi programı öncesinde açılmıştır. İzmir Belediyesi ise bu gelişme üzerine protokol imzalanmasından vazgeçildiğini açıklamıştır. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, "Pontus soykırımı" anısına anıt dikilmesinin iki ülke arasında dostane ilerleyen ilişkilere gölge düşürdüğünü ve İzmir Belediyesi'nin kararını doğru bulduğunu bildirmiştir(Milliyet, 13 Mayıs 2006).

Şaşırtıcı olan böylesi bir anıtın Türkiye Başbakanı'nın resmi bir ziyaretinin hemen ardından dikilmiş olması değil, nicedir çalan tehlike çanlarının nasıl olup da Ankara'dan duyulamadığı olmuştur(Kılıç Yaşın, Pontus'u Canlandırma Hayali, 22.05.2006).

Ancak bu sözde soykırımı anma kararı Yunanistan'da bile insaf sahiplerince inandırıcı bulunmamıştır. Bu karar Yunanlı Hukukçu Dr. Statis Evstatiadis tarafından " İktidar ve muhalefet, reddetmelerinin neden olacağı siyasi bedeli düşünerek böyle bir isteğe teslim olmaktadır."şeklinde yorumlanmıştır(Pehlivanlı, 1999, s.114).

Sözde soykırım iddiasında bulunan Yunanistan, sözde soykırımı anma günlerinde çeşitli etkinlikler ve toplum hareketleri düzenleyerek dünya ülkelerinin dikkatini bu konu üzerine çekme niyetindedir. Yapılan etkinliklerde dile getirdikleri hususlar şunlardır;

Etkinliğe ana konuşmacı olarak katılan EDEK Onursal Başkanı Vasos Lisaridis, Pontus Rum soykırımının geçmişine değindi ve bu olayları Kıbrıs'ın işgaline bağlayarak, "Tarihin çarpıtılması yeni felaketler getiriyor" dedi. Lisaridis konuşmasında, hortlayan ve cezasız kalan suçlardan bahsederek, barış sunduklarını, tanınma ve saygı talep ettiklerini söyledi.

Makedonya-Trakya Bakanı Nikos Tsiartsonis ise kutlama mesajında, dünya tarihinin karanlık bir sayfasını oluşturan Pontus soykırımının, Ermeni soykırımı ile Yahudi holokostuyla birlikte uluslararası alanda tanınması ve tarihi gerçeğin yerleştirilmesi için tüm Helenlerin, gecikmiş bu ulusal görevi yerine getirmesi gerektiğini belirtti.

Pontus Federasyonu Başkanı Yorgos Parharidis ise, Eğitim Bakanı Maryetta Yannaku tarafından söz konusu kararın imzalandığını ve gelecek yıldan itibaren lise 3'üncü sınıf tarih kitaplarında Pontus Rum tarihinin okutulmaya başlanacağını belirtti.

Etkinlikten sonra, "Halklar unutmuyor, tanınma istiyor" gibi sloganlarla Türkiye Başkonsolosluğu'na doğru yürüyüş yapıldı. Göstericilerin temsilcileri, soykırımın uluslararası çapta tanınması ve Türkiye'nin tarihi gerçeği kabul edip 1916–1923 yılları arasında işlediği suçlardan özür dilemesi istemiyle Konsolosluk kapısına bir bildiri yapıştırdılar(BYEGM, Haber No: 009, 20/05/2005).

İcra edilen bu etkinliklerden anlaşılacağı üzere Yunanistan bu mesnetsiz soykırım iddiasına gündemde sıcak tutmak istemektedir. Eğitim programı kapsamına dahil ederek de bu konuyu gelecek nesillere bilinçli bir şekilde taşıma karalılığındadır.

Yunanistan Cumhurbaşkanı Karolos Papulyas, Selanik kentinde sözde Pontuslu Rum "soykırımı" ile ilgili düzenlenen bir etkinliğe gönderdiği mesajda "Pontusluların baba topraklarından kovulmalarından bu yana geçen 90 yıl içerisinde, Pontuslu Rumların göçmenlik fidanıyla aşılana ulusal ağaç yeni ürünler verdi. Bu süreç içerisinde, anavatan topraklarında yaşayan Pontuslular tüm olumsuzluklara rağmen yaralarını sardılar ve köklerini koruyup, kaybedilmiş vatanların hatırasını yaşatarak, ulusun yeniden doğuşuna katkıda bulundular" cümlelerine yer verdi. Başbakan Kostas Karamanlis de aynı etkinliğe gönderdiği mesajda, Yunanistan'ın tarihten alınan derslere fiili saygı çerçevesinde bölgede bir barış demokrasi ve kalkınma gücü olduğunu belirtti.

Başbakan Kostas Karamanlis, Yunanistan Pontus Dernekleri Federasyonuna gönderdiği mesajda, 19 Mayıs gününün bütün Yunanlılar, kadınlar ve erkekler için ulusal anı günü olduğunun altını çizerek, "Pontus Hellenizminin, koyu fanatizmin ve hoşgörü eksikliğinin etkilerini yaşadığı gün olduğunu" vurguladı.350.000'den fazla Pontuslunun hayatına son veren insanlık dışı soykırımın 86. yıldönümünün anlamı için, yurt dışındaki Hellenizm konularından sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Panayotis Skandalakis de konuştu: "Bugün Yunan tarihinde dönüm noktası oluşturuyor. Pontusluların soykırımı, medeni insanlık tarihinde bir leke oluşturuyor. Ancak, hafızamıza Pontusluların ülkülerini getiriyor, çünkü Pontusluların mücadelesi değerlere, ilkelere ve ideallere dayandı ve Pontusluların zaten bu nedenlerden dolayı kökleri kazındı."

Skandalakis, "Bugün, azınlıklara karşı uygulanan herhangi bir soykırımına karşı mesaj gönderiyor. Pontuslu kardeşlerimizin fedakarlığı, bizi halk ve millet olarak, yeni dönemin zorluklarının ve tehlikelerinin bilincine varmamız için yönlendiren değerlerin ön plana çıkarılması ve sabitleşmesi

için bir atlama taşı rolünü oynuyor. Milletimizin toplumsal anılarında önemli bir konumu olan bu olayı, bu yıldönümünde de saygıyla anıyoruz" dedi(BYEGM, Haber No: 002, 10/05/2005).

Bu ve buna benzer görüşler, bir çok Yunanistanlı parlamenter tarafından sürekli gündeme getirilmek suretiyle; Yunanistan halkının duyguları istismar edilmekte ve oy avcılığında malzeme olarak kullanılmaktadır.

Etkinlikle Pontus Rum soykırımının uluslararası çapta tanınması amaçlanırken, Yunanistan Pontus Federasyonu Başkanı Yorgos Parharidis, Federasyon'un bu konudaki tezinin, Türkiye'nin, Rumlar ve Ermeniler aleyhine işlenen soykırımları fiilen tanımaması durumunda Avrupa perspektifinin olamayacağı yönünde olduğunu açıkladı(BYEGM, Haber No: 002, 10/05/2005).

Atina'da yapılan gösterilerde de, Parlamento önündeki "Meçhul Asker" anıtına çelenk konulmasından sonra bir grup gösterici Türkiye aleyhtarı sloganlar atarak ve "soykırım tanınsın" yazılı pankartlar taşıyarak Türk Büyükelçiliği önüne kadar yürümüşler ve Türk bayrağını yakmışlardır.Türkiye ise bu olaya,Türkiye'nin Atina Büyükelçiliği'nin Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'na ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın da Ankara'daki Yunanistan Büyükelçiliği'ne ilettiği notalarla tepkisini göstermiştir;notalarda,Yunanistan yasalarına göre yabancı bir ülkenin ulusal sembolü olan bayraklarının yakılmasının suç sayıldığı hatırlatılarak,bayrak yakanların yargı önüne çıkarılması istenmiştir.Ayrıca,notalarda,"Sözde Pontus soykırımı gibi hiçbir dayanağı olmayan iddiaların,geliştirmeye çalıştığımız işbirliği ve diyalog ruhuyla uyuşmadığı yönündeki görüşümüzü bir kez daha yinelemek istiyoruz."denilmiştir.

Atina'nın Metropolit Kilisesi'nde yapılan âyinde hazır bulunan Yunan Meclis Başkan Yardımcısı Hristos Tragakis,İçişleri Bakan Yardımcısı ApostolosAndreoulakos ve Atina milletvekilleri yaptıkları açıklamalarda

Türkiye'nin Pontus soykırımını tanınmasını ve özür dilemesini istemişlerdir(Yazıcı,11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

Fotoğraf 5.2., Selanik'te yapılan Pontusçu gösteri ve "Pontus Soykırımı'nı tanıyın" içerikli bildirinin Türk Konsolosluğu'na yakın bir direğe asılışı.

Yunanistan'ın sözde Pontus soykırım iddialarını AB platformunda gündeme getireceği ve Türkiye'nin AB sürecinde önüne bir engel daha çıkartılacağı değerlendirilmektedir.

Yunanistan'ın bölgedeki yegane AB üyesi ülke olarak, kriterlere uymaları durumunda komşu ülkelerin de üyelik çabalarını desteklediğini kaydeden Karamanlis, "Bölgemizin gelecekte savaşın, göçün ve tenkilin dehşetini bir daha yaşamaması için, bölge halkları arasında samimiyet ve karşılıklı saygı, gerekli önkoşullardır. Pontus Helenizminin fedakârlığına olan saygımızı fiilen kanıtlıyoruz" dedi.

Aynı zamanda Rumlar “Sözde Pontus Soykırımı” iddiasını Birleşmiş Milletlerin gündemine taşımaya çalışmaktadırlar. Yunanistan, “Sözde Pontus Soykırımı” iddialarıyla Türkiye’yi zor durumda bırakmak niyetindedir. Öte yandan Yunan Genelkurmayı’nın, Türk Silahlı Kuvvetleri ile yapacağı muhtemel bir savaştan galip çıkıp çıkamayacağı konusunda anketler düzenlemesi de tehlikenin boyutlarını göstermektedir(Dış Basın Bültenleri, 2002, s.4).

Pontus meselesi Lozan Anlaşması ile beraber tarihe mal olmuş olmasına rağmen, Yunanistan tarafından suni olarak tekrar yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede Yunanistan sözde Ermeni soykırımı iddiaları ile Pontus iddiaları arasında paralellik kurarak Ermeni soykırımına duyarlı kesimlerin desteğinin sağlanmasına çalışmaktadır.

Yunanistan sözde “Pontus soykırım iddiaları” ve bununla doğrudan ilişkili “Helenizm” amaçlı dernek ve faaliyetleri örtülü bir şekilde desteklemektedir. Tarihî gerçekler, asıl katliam ve soykırım hareketine Anadolu Türklüğünün maruz kaldığını göstermektedir.

Günümüzde, Batılı bazı bilim adamları ve araştırma merkezleri, Türkiye’ye yönelik bilinçaltında veya görünürde yer alan arzularını gerçekleştirmek isteyen güç odaklarının menfaatleri doğrultusunda yaptıkları çalışmalarda, sözde "soykırım" iddialarını işlemektedirler. İlkel ve şovenist bir düşüncenin mahsulü olan bu girişimler ve faaliyetlerde maalesef Yunanistan’ın en ön sıralarda yer aldığı görülmektedir. Türkiye’deki kendilerini entelektüel, demokrat ve insan hakları savunucusu olarak gören küçük bir aydın grup tarafından da desteklenen Türkiye’ye yönelik bu asılsız iddiaların anlaşılabilmesi için tarihsel arka plânın objektif bir şekilde incelenmesi yeterlidir.

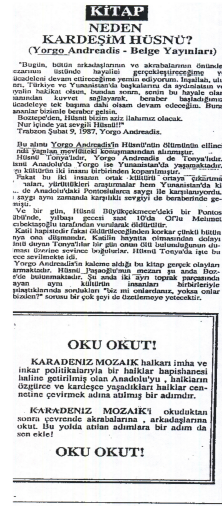
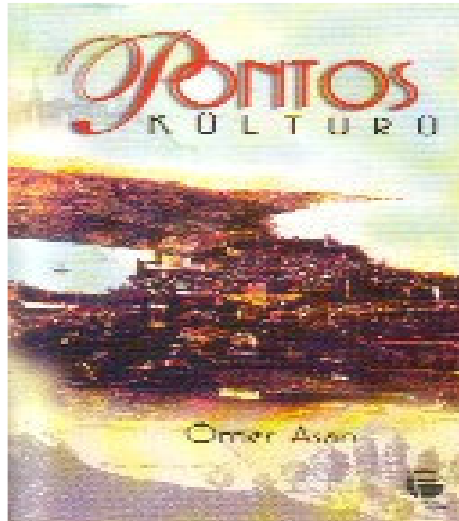
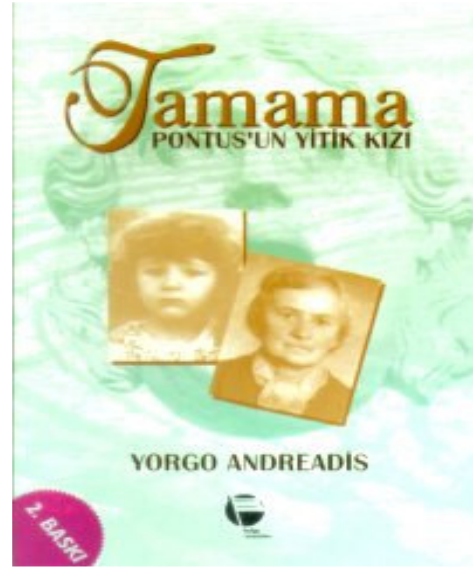
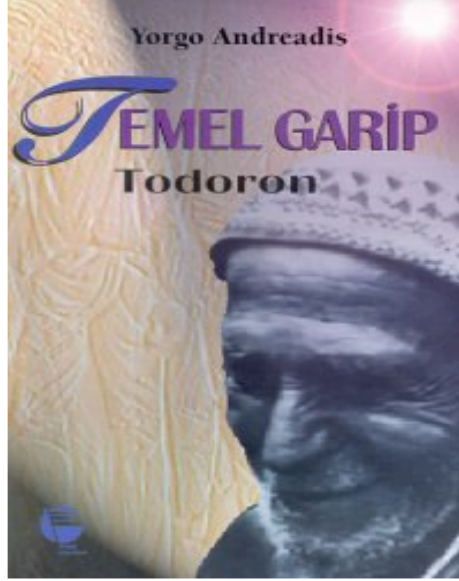
Yunanistan’ın, Anadolu’da uğradığı yenilginin faturasını yeni bin yılda Türkiye’ye ödetmeye çalışmasını belki ciddiye almayabiliriz, ancak bunun arkasındaki hedefler görülürse işte o zaman bu iddiaları ne kadar ciddiye almamız gerektiğini daha iyi kavrayabiliriz. Tarihsel süreci dikkatli bir şekilde

incelediğimizde bu asılsız iddiaları, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli bütünlüğünün zarar görmemesi için ciddiye almamız gerektiğinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Türkiye'ye yönelik söz konusu iddiaların arkasında tamamen toprak talebi yatmakta ve uygulanacak zamanı bekleyen "Sevr" in yeniden gündeme getirilmeye çalışıldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Türkiye'nin bu soykırımı tanınması ve tazminat ödemesi talep edilmekte, bununla birlikte Türkiye'nin Pontus Soykırımı'nı tanımadığı müddetçe Avrupa Birliği'ne kabul edilmemesi için Avrupa ülkeleri nezdinde propagandalar yapılmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili olarak Yunanistan içinde, Avrupa Parlamentosu merkezinde, İngiltere'de Almanya ve Moskova'da çeşitli sergiler düzenlenmektedir(Sarınay, 1999, s.56).

Yunanistan asılsız soykırım iddialarını, Türkiye'ye yönelik olarak benzer şekilde gündeme getirilmeye çalışılan diğer sözde soykırım iddiaları ile bütünleştirme çabası içindedir. Özellikle, Ermenilere uygulandığı iddia edilen soykırım ve günümüzdeki Kürt Sorunu ile paralellik kurularak; "Türkiye'nin soykırımı tanınması ve tazminat ödemesi istenmekte ve Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesindeki Ortodokslara yapılan soykırımı tanımadığı sürece Avrupa Birliği'ne kabul edilmemesi için" Yunanistan içinde ve Avrupa Birliği'ne üye ülkeler nezdinde yoğun bir propaganda yapılacağı şeklinde tehditlerde bulunmaktadır(Gökçen, Dogmatik Yunan Paranoyası "Rum Soykırım Yalanı", 21.05.2005).

Özellikle son zamanlarda Ermeni Soykırım iddialarının dünya kamuoyunda toplamış olduğu ilgi, Rumları bu konuda daha ciddi çaba göstermeye sevk etmiş ve dünya kamuoyunu yanıltıcı biçimde yayınlara ağırlık verilmesini sağlamıştır(Köse, 2005, s.109).

Fotoğraf 5.3., Yunanlılık adına yapılan yayınlardan birkaçı

Soykırım olduğunu reddetmek, Soykırımın başına "sözde" kelimesini koymak, belgeleri tozlu raflardan çıkarıp aslında o bölgede Türklerin katledildiğini anlatmak/anlatmaya çalışmak Ermeni soykırımını iddialarında olduğundan daha fazla etki yaratmayacaktır. Belki de Kıbrıs'ta Rumların giriştiği katliam, Yunanistan'da Batı Trakya Türklerine karşı yürütülen etnik ve kültürel yıkımla başlayıp Bulgaristan'daki Türklere, Kırım Tatarlarına, Uygur Türklerine yönelik yok etme faaliyetleri ve Azerbaycan Türklerine uygulanan

soykırımla devam eden sistemli bir propaganda girişiminin zamanı gelmiş de geçiyordur. Dünya soykırım tarihinin okunması gerekecek ve sıra elbette ki Talafer'e de gelecek. Nitekim sayılan tüm bu yok etme amaçlı faaliyetler soykırımın gerçekleşmesi için gereken "siyasi iktidarın bir ırkı yok etmek için temel aldığı bir ideolojinin varlığı, halkın ve yönetimin ırkçı olması, yok etme operasyonunun sistematik ve planlı olması ile bunun o ırkın yaşadığı toprakların bütününde uygulanması" gibi şartların tamamını taşıyor. Üstelik öylesine yakın tarihliler ki tanıklar da belgeler de hala ulaşılabilir, dünya kamuoyuna hatırlatılabilir durumda. Ne var ki, Türkiye'de, soydaşlara uygulanan haksızlığa gösterilen anlamsız hoşgörü ve yersiz unutma, acıların dindirilmesini imkânsız kıldığı gibi pek çok konuda eli kolu bağlı kalan Türkiye'nin gizli bir silahının olmasını da engelliyor. Devletin ve milletin âli menfaatleri, Türkiye'nin yayılcı politikalar izlediği yorumlarının yapılmasına engel olmak adına feda ediliyor(Kılıç Yaşın, Pontus'u Canlandırma Hayali, 22.05.2006).

5.3. Günümüzde Pontusçu Faaliyetler ve Yunanistan'ın Beklentileri

Kurtuluş savaşı'nın ardından Pontus sorunu oldukça uzun bir süre uygun şartlar oluşmadığı için Yunanistan tarafından rafa kaldırılmıştır. I. ve II. Dünya savaşları ve bu dönemler arası ve sonrasında Yunanistan'da ve dünyada yaşanan gelişmeler ve konjonktürel yapı Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı Pontusçuluk politikasını uygulamasını engellemiştir. Her zaman olduğu gibi Yunanistan Pontus konusunda Megali idea fikrinin hortlatılması hususunda da yine batının yarattığı uygun ortam sayesinde hareket alanı bulmuş durumdadır(Köse, 2005, s.103).

Türkiye ile Yunanistan arasında ise, 1980'li yıllarda yeniden, "Pontus" sorununun siyasî bir mesele haline gelmeye başladığı görülmektedir: Lozan Antlaşması ve Mübadele'den sonra çözümlenmiş gibi görülen bu mesele, Yunanistan'da önce bilim ve sanat çevrelerinden başlayarak daha sonra politik ağızlardan da ifade edilen ve doğru olmayan bir "soykırım" edebiyatı,

mağduriyet söylemi dile getirildi. Arkasından, Türk İstiklal Harbi'nde Yunan ordusunun yenilgisi "Anadolu Faciası" diye, Anadolu toprakları da "kaybedilmiş vatan" diye adlandırıldı; Kuzeydoğu Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını, Eski Çağ'daki adıyla tanımlamakta ısrarcı olup, siyasî iddialarına bir coğrafya yaratma çabasına girildi. Bütün bu politikalar AB ve ABD kamuoyunda, her plâformda dile getirilerek, bir genel kanaat, genel kabul haline getirme politikası izlendi. Yunanistan'da, kendilerince "Büyük Yunanistan"ın parçaları saydıkları, komşu ülkelerin topraklarının adıyla enstitüler kurularak, büyük bir basım ve yayım faaliyetleriyle bu politikalar, içte ve dışta daima canlı tutulmaya çalışılmıştır(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

Bu bağlamda, Yunanistan'da Sosyalist PASOK partisi, ilk kez 1981'de iktidara geldikten sonra Pontus konusu, partinin Türkiye'yi parçalama politikasının bir malzemesi oldu. Pontus konusu şimdi yaşadığımızı sandığımız dostluk döneminde bir de "Soykırım" sözcüğüyle beslenerek gündemdeki yerini "Pontus Soykırımı" olarak aldı(Gökçen, Dogmatik Yunan Paranoyası "Rum Soykırım Yalanı", 21.05.2005). Yunanistan son günlerde, sözde "Ermeni Soykırımı" iddialarının dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırması ile birlikte "Pontus Soykırımı" masalını gündeme getirmekte ve dünyanın dört bir yanında yaşayan soydaşlarını da yanına alarak, bunu Türkiye aleyhine propaganda malzemesi olarak kullanmayı sürdürmektedir.

1985 Eylül'ünde ise, ABD'deki Yunan lobisi tarafından kurulan, "Anavatanları Özgürlüğe Kavuşturma Uluslararası Komitesi" adlı örgütün, 1922'nin 60. yılında hazırladığı anlaşılan ve ABD'de basarak bütün dünyaya gönderdiği Türkiye haritasında, Türkiye Ankara ve çevresinden ibaret gösterilirken, İzmir, İstanbul çevresi, bütün Ege ve Marmara'yla, Kıbrıs Yunan toprağı olarak gösterilmekteydi.. "Anavatanımızın kurtarılması için çalışmalıyız." diyen örgütün haritasında Hatay, İskenderun ve çevresi Suriye'ye ait göstermekte, Trabzon,Rize ve Doğu Karadeniz'i içine alacak biçimde bir "Rum – Pontus" cumhuriyetinin ilân edilmesi öngörmüştür. Haritada bunların yanı sıra "Birbirine komşu olacak şekilde" Doğu Anadolu'da Ermenistan ve Kürdistan devletlerinin var olduğu, ancak buraların Türk

işgalinde olduğu söylemiştir. Haritadaki bu haliyle talepler, Sevr'i de geçmiş bulunmaktadır(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

Harita 5.1., ABD'deki Yunan lobisi tarafından kurulan "Anavatanları Özgürlüğe Kavuşturma Uluslar arası Komitesi" adlı örgütün yayımladığı harita.

Karadeniz Bölgemizde bölücü ve ayrılıkçı bir potansiyel oluşmasını amaçlayan Yunanistan, 1985'ten itibaren sözde Pontus bilincinin yerleşmesine yönelik yoğun faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetlerin öncülüğünü yapanlar ile PKK'yı destekleyenlerin aynı kurum ve isimler olması dikkati çekmektedir. Yunan Ortodoks Kilisesi, bu kurumların başında gelmektedir. O dönemde PASOK Merkez Yönetim Kurulu ve "Halkların Hakları ve Kurtuluşu için Yunan Birliği" üyesi olan Mihalis Haralambidis de

Türkiye'ye karşı Pontus, Ermeni ve PKK faaliyetlerinin desteklenmesinde önemli rol oynamıştır.⁹

Pan Helenik Pontuslular Derneği, BM ve AGİK'e çeşitli yazılar yazıp dünyanın dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Aynı dernekler aracılığı ile Yunanistan'a yerleştirilecek Pontuslular için Avrupa topluluğundan kredi alınmaktadır. 1990 yılında Avrupa Parlamentosu'nun Strazburg'daki binasında sergi düzenlemişlerdir. Yine Yunanistan'da "Pontus Küçük Asya Bankası" kurulmuştur(Pehlivanlı, 1999, s.110).

Pontus konusunun toplumun geniş kesimlerine yaygınlaştırılması amacıyla bir kısmı Yunanistan Millî İstihbarat Teşkilâtı'nın yönlendirilmesinde olan kişi ve kuruluşlar aracılığıyla; Pontus tarihi, kültürü ve sosyal yapısı hakkında çeşitli kitap ve araştırmalar yayınlattılmaktadır. Bu yayınların bazıları Türkçeye çevrilerek Doğu Karadeniz Bölgesi'nde satışa çıkarılmaktadır.

Yunanistan, söz konusu yayın ve temaslar aracılığıyla yöre halkında, etnik ve kültürel kökenleri konusunda ikilem yaratmaya ve ayrılıkçı propagandanın temellerini atmaya çalışmaktadır.

Yunanistan içinde de Pontus konusu ile ilgili araştırma ve kültürel içerikli materyaller yayınlanarak, kamuoyunun ilgisi konuya çekilmeye ve Pontus iddialarına dayanak oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Diğer taraftan Yunanistan, Pontus dernekleri vasıtasıyla turizm mevsimlerinde doğu Karadeniz bölgesine "Unutulmayan Kaybolan Vatanlara Gezi" adı altında periyodik geziler de düzenleyerek olayı canlı tutmaya çalışmaktadır. SSCB'nin dağılmasıyla beraber bu ülkeden göçmen olarak

---

⁹ Yunanistan'da PKK ile ilk teması sağlayan ve PKK'ya maddi yardım kampanyaları başlatan kişi olarak bilinen M. Haralambidis, Kasım 1998'de Bekaa Vadisi'nde terörist başı Öcalan'ı ziyaret eden Yunan siyasileri arasında yer almış, Öcalan'ın Yunanistan'da barındırılmasında rol oynamıştır. Haralambidis'in yazdığı "İki Cephede Mücadele ve Pontus Soykırımının Tanınması" adlı kitapta ise, Yunanistan'ın Karadeniz ile ilgili planları ve hayallerine ayrıntılarıyla yer verilmektedir.

gelen Rumları, Batı Trakya'ya yerleştirerek, Türklerin yaşadığı bu bölgenin demografik yapısını tamamen bozmayı ve Türkleri asimile etmeyi de amaçlamaktadır. Bu amaçla bölgede istiklak edilen topraklarda Pontus göçmenleri için toplu yerleşim merkezleri kurulmaktadır(Sarınay, 1999, s.59). Maksatları Batı Trakya'nın demografik ve etnik yapısını değiştirmektedir. Bu maksat çerçevesinde 1987-1992 yılları arasında eski SSCB'den getirilen 42.529 Rum Batı Trakya'ya yerleştirilmiştir ki bu rakamı 100.000'e çıkarmayı planlamaktadır. Batı Trakya'da ev sahibi yapılan veya modern binalarda gerçek değerlerinden çok düşük kiralarla barındırılan Pontuslu Rum sayısı bir yıl içinde %286 oranında artmıştır. Batı Trakya'da Rumlar için inşa edilen konutlarda 1993 Mayısı sonunda 1580 Rus göçmeni otururken bu rakam 194 Nisan ayı sonunda 4.529 olmuştur. Bu planları Kıbrıs Rum Yönetimi eski dışişleri bakanı Yorgo Yakavu yapmakta ve Yunanistan hükümeti ile "Elen Soydaşlara Yardım Vakfı" finanse etmektedir(Türkiye, 23 Mayıs 1994).

"Pontus" hayalcisi Yunanistan vatandaşı Rumlar Türkiye'ye yaptıkları maksatlı ziyaretlerinde, şahsi dostluklar ve ticari ilişkilerden yararlanmakta, bölge halkının ekonomik ve sosyal sıkıntılarını, özellikle gençlerin "Pontus" konusunda yeteri kadar eğitilmemiş olmalarını ve geleceğe yönelik beklentilerini, üniversite özelemlerini istismar etmektedirler. Bölge halkının bu zafiyetlerinden yararlanıp iş bulma ve üniversite eğitimi sağlama gibi vaatlerle yakın geçmişte birçok gencin Yunanistan'a götürülerek, kendilerine Atina'da eğitim imkânı sağlandığı bilinmektedir.

Fotoğraf 5.4., Yorgo ANDREADİS

Yunanistan, söz konusu iddialarını temellendirmek üzere, 1923 mübadelesi ve öncesinde bölgeden Yunanistan'a göç etmiş kişilerin ve yakınlarının belli dönemlerde Doğu Karadeniz Bölgesi'ne gezi düzenlemesini teşvik etmektedir. Söz konusu kişiler aracılığıyla, yöre halkı ile temas kurularak ortak kültür ve tarihî miras temelinde duygusal yakınlık tesis edilmesi ve bölgede Pontus-Rum ruhunun canlandırılması hedeflenmektedir.

Nitekim Pontus konusunda etkin faaliyetler yürüten ve konuyla ilgili kitaplar yayınlayan Yunanlı yazar Yorgo Andreadis, sık sık Karadeniz bölgemize gelerek "Dostluğun geliştirilmesi" gibi söylemlerle yöre halkını yönlendirme yolunda çalışmalarda bulunmuştur. Bu şahıs, Karadeniz'deki bazı yerel idarecilerle ilişki kurarak, çalışmalarına legal bir zemin hazırlamaya çalışmış ve kısmen başarılı olmuştur. Ayrıca, Yunanistan'da düzenlenen "Sürmeneliler gecesi" gibi aktivitelerde rol oynayan Andreadis, 1996 yılında

Abdi İpekçi Barış Ödülünü almıştır(Farklı Sorunlar Farklı Yaklaşımlar, 2001, s. 89).

Kendi ifadesine göre 1960'dan beri tam 46 kez Karadeniz'e gelmiştir. Bölgede her taşın altında Rum aramaktadır. Bu gezilerinde edindiği çevre ve kurduğu dostluklar ilerde her defasında organize ve karmaşık ilişkilerin içine girmektedir. Neredeyse her ay yazdığı Yunanistan hükümetinin desteklediği kitaplarla işin propaganda yönünü halletmekte ve çalışmaları için gerekli mali kaynağı da bu kitaplardan elde etmiş gibi göstererek "asıl sponsorunu" bir anlamda gizlemektedir. Babası Kyriako Andreadis 1880'lerde göç ettikleri Batum'da kurulmuş bulunan Pontus ulusal meclisi üyesidir. Kitapların telif geliri ile Tonya Lisesi'ne Sümela Manastırı ve Foça müzesine destek sağlamaktadır(Mümtaz, Trabzon ve Sürmene Üzerindeki Yabancı Emeller, 1998).

Katıldığı çeşitli etkinliklerde sözde Pontus soykırımı ve gizli Hristiyanlar gibi konularda Türkiye aleyhine propaganda nitelikli konuşmalar yapan ve Türk gençlerini askerlikten soğutma yolunda telkinlerde bulunan Andreadis'in 1998 Aralık ayı itibarıyla Türkiye'ye girişi yasaklanmıştır.

Son dönemde, Yunanistan'dan Doğu Karadeniz Bölgesi'ne gerçekleştirilen gezilerde, özellikle iki ülke arasında oluşan yumuşama ortamının neticesinde artış olduğu gözlenmektedir. Türk-Yunan halkları arasında gelişen kültürel ilişkilerden İstifade etmeye çalışan çeşitli Pontus derneklerinin de Yunanistan'da faaliyet gösteren turizm acenteleri vasıtasıyla, yaz aylarında Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'ne turistik amaçlı geziler düzenlemek için çalışmalar yürüttükleri bilinmektedir.

Selanik'te faaliyet gösteren ve Trabzon göçmeni Rumların oluşturduğu "Selanik Pontus Asıllı Lise Öğretmenleri Derneği" tarafından 08 Ağustos 2000 tarihinde, İstanbul ve Karadeniz'i kapsayan bir gezi organize edilmiştir. 22 kişiden oluşan Yunan kafilesi; İstanbul, Kastamonu, Sinop, Bafra, Samsun, Trabzon, Ordu, Nevşehir, Bursa'daki tarihî ve turistik yerleri ziyaret etmişlerdir. Grubun içinde 1996 yılına kadar Pasok Partisinde milletvekilliği

yapmış, Ulaştırma ve Millî Eğitim Bakan Yardımcılığı görevlerinde bulunmuş olan Loannis Konstantinidis'in de yer aldığı kaydedilmektedir. Birçoğu, geçmişte akrabalarının ya da anne-babalarının yaşadığı yerleri görmek amacıyla geziye katılmış olan Yunanlı şahısların, yaptıkları özel sohbetlerde, "Karadeniz Bölgesi'ne rahatça gelebilmeleri, arazi ve gayrimenkul satın alarak buraya yerleşebilmeleri için Türkiye'nin bir an önce Avrupa Birliği'ne girmesi gerektiğini" ifade ettikleri yönünde bilgiler alınmıştır. Ayrıca, Yunanlı ziyaretçilerin yanlarında, Trabzon ve yöresini Pontus adıyla gösteren harita ve yazılı materyaller bulunduğu gözlenmiştir.

Selanik'te 27-29 Kasım "Küçük Asya Helenizmi Kongresi" 1993'te de "Pontus Helenizmi Tarihi Sempozyumu" düzenlenmiştir. Doğu Karadeniz'e turistik geziler yapmaktadırlar. "Unutulmayan, kaybolan vatanlara gezi" adı altında yapılan bu organizasyonun amacı, Pontus meselesini sürekli olarak canlı tutmak ve "kaybolan ülkeyi" yerinde görmektir. 16 Ocak 1994'te "Sumela Pontuslular Derneği'nin Selanik'te topladığı "Soykırım Paneli", faaliyetlerinin en son örneklerinden biridir(Pehlivanlı, 1999, s.111).

Söz konusu geziler, sadece Karadeniz Bölgesi ile sınırlı kalmayıp, eski Rum yerleşim yöreleri olarak kabul edilen yerleri de kapsamaktadır. "Kavala İli Küçük Asyalılar Derneği" tarafından 19-24 Ağustos 2000 tarihleri arasında "Küçük Asya'daki Unutulmayan Vatanlar" olarak tanımlanan Çanakkale, Truva, Edremit, Ayvalık, Bergama, Foça, İzmir, Urla, Çeşme, Alaçatı, Efes, Eskişehir, Bursa, Mudanya, Bandırma, Erdek, Lapseki ve Gelibolu yörelerine bir gezi düzenlenmiştir(Farklı Sorunlar Farklı Yaklaşımlar, 2001, s.89).

Yunanlı "Pontus" hayalçisi Rumların Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yaptıkları maksatlı ziyaretler sonucunda, halk arasında bazı köylerin eskiden Rum köyü olduğu söylentileri yayılmaya çalışılmakta, böylece kafalar karıştırılmaktadır. "Pontus" faaliyetleri esnasında Türk-Yunan kardeşliği, ortak kültür gibi temalar işlenmekte, ortak kültürün simgesi olarak "Horon" ve "Kemençe" ön plana çıkarılmaktadır.

Yunanistan'ın Pontus konusunda ortaya koyduğu asılsız iddialarla bölge insanımızda bir şüphe ve kimlik krizi yaratmaya çalıştığı açıkça görülmektedir. Amacına ulaşmasını da sağlama almak için Türkiye'de yaşayan "gizli Pontuslular"ın varlığı ilan edildi, sürgün hikâyesi anlatan birkaç film hazırlandı kimisi ödül aldı ve ardından iddialar propaganda yoluyla uluslararası arenaya sürüldü. Soykırımı tanıma, özür ve tazminat talep ediliyor. Çok tanıdık, çok bilindik. Ama yetkililer yine hazırlıksız(Kılıç Yaşın, Pontus'u Canlandırma Hayali, 22.05.2006).

Yeşim Ustaoglu 7 Ocak'ta gösterime girecek olan yeni filmi Bulutları Beklerken'i anlattı

GÖÇTE 300-500 BİN ARASI RUM ÖLDÜ

Kürt sorununu ele aldığı Güneşe Yolculuk'la büyük tartışmalara neden olan yönetmen Yeşim Ustaoglu, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun Karadeniz'deki Rum köylerini boşaltıp burada yaşayanları güneye göç ettirmesini, bu göç sırasında ailesini kaybeden ve yaşadığı olayları 50 yıl sır olarak saklayan Ayşe (Elina) adlı Rum bir kadının öyküsüyle perdeye

I. Dünya Savaşı'nda Trabzon'daki Rumların güneye göçünü konu alan son filmi Bulutları Beklerken ile yine tartışmalar yaratacağına benzeyen Yeşim Ustaoglu, göç sırasında 300-500 bin arası Rum'un hayatını kaybettiği iddiasında bulunuyor.

köylerde yaşayan Rumlar sürgüne gönderiliyor. Tarihi belgelerde olaylar ayrıntılarıyla anlatılıyor. Kar altında aylar boyunca yürüyerek güneye giden Rumlar büyük sıkıntılarla karşılaşılıyorlar. Bu bir göç sorunu her şeyden önce. Bunu adlandırmamız ve tarihimize bakmamız lazım. Osmanlı Ordusu'ndaki Alman generaller de böyle bir göç programının uygulanmasını istiyorlar. Tabii ki, bu göçün sonuçları da çok vahim oluyor. Türkiye önümüzdeki dönem

■ Mevlüt TEZEL
■ Fotoğraflar:
Neslihan KARA

Fotoğraf 5.5., Pontusçuluk Propagandası Yapan Bölücü Filmlerden Biri
"Bulutları Beklerken"¹⁰

Şimdi Karadeniz'de tek Pontus'lu Rum yoktur, Tarihte Pontus bölgesi olarak adlandırılan bölge Kafkaslardan Kastamonu'ya kadar uzanan çok

¹⁰ Bu film, İstanbul film festivalinde "Jüri Özel Ödülü" ve "En İyi Kadın Oyuncu Ödülü"

kazanmıştır. Yunanlı yazar Petros Markaris ile birlikte yazdığı bu filmin senaryosu, Amerikan Bağımsız filmlerin kalesi olan Sundance Film Festivali'nde "En İyi Senaryo" ödülüne layık görülmüştür. Ayrıca film, Robert Redford'un bağımsız sinemacıları desteklemek için kurduğu Sundance Enstitüsü'nden de 150 bin dolar mali destek almıştır.

geniş bir coğrafi bölgedir. Bu bölgenin insanların yaşadığı kültür, konuştuğu dil ve genetik özellikleri tamamen Türk'tür. Fakat Yunanlıların Pontus hayali bitmemiştir, devam etmektedir. İkisi farklıdır, birbirine karıştırılmamalıdır, fakat birbirine etkisi göz ardı edilmemelidir. Özetle; Bölgede Pontuslu yoktur, Pontuslu olduğu hayaldir ama Yunanlılardan kaynaklanan Pontus hayali mevcuttur.

19 Ekim 2000 yılında Gemlik, Sinop, Ordu Trabzon'daki mülki ve idari amirlerle, ilgili Ticaret Odası ve Esnaf Derneklerine Selânik çıkışlı bir duyuru postalandı. Gönderen, Mr. Thrasivulos Eftihidis.. Mr. Eftihidis mektubunda şöyle diyordu: "Yunanistan'ın Magnisia valiliği ile Selânik Valiliğine bağlı olan Karadeniz Kültürünü Geliştirme Merkezi, Karadeniz ülkelerinin liman kentleri arasında daimi bir işbirliği geliştirmek amacıyla "Diktyo Argos" (Argo Şebekesi) projesini gerçekleştirmektedirler. Projeye katılımınız Karadeniz Liman Kentleri arasında işbirliğinin gelişmesi açısından inandığımızdan dolayı sizi bu projeye katılmaya davet etmek istiyoruz.

Projemiz Yunanistan Turizm Teşkilâtı tarafından finanse edilmektedir. Hedefimiz Antik Yunan Efsanesine göre Altın Postu almaya giden Argonotların geçtiği liman kentlerinin gerek yerel yönetimleri gerekse ticaret, turizm ve kültür konuları ile ilgili kuruluşları arasında daimi bir işbirliğini geliştirmek ve bu doğrultuda bir Karadeniz Liman Kentleri Projesi oluşturmaktır."

Evet, Antik Yunan Efsanesiyle Karadeniz'in ne alakası vardır ve Karadeniz'in Türk Liman kentleri bu oyuna âlet olacaklar mıdır? Bu kadar lâftan ve Lazona Kitabı, restore edilecek manastırlar, Argos Projesinden sonra siyaset sahnesindeki işbirlikçiler ve onların basındaki yalakaları, Pontus tehlikesini konu eden MGK bildirisini halâ fantezi olarak niteleyecek midir bilemiyoruz ama yeri gelmişken Atatürk'ün şu sözünü hatırlamak gerekiyor; "Bizi amacımıza varmaktan alıkoyan iki kuvvet vardır. Biri dış düşmanlardır. Bunlar bizi, bir sömürge haline koymak için ilerlememizi istemeyenlerdir. Fakat bizim için bunlardan daha zararlı, daha öldürücü bir

sınıf vardır. O da içimizden çıkması muhtemel olan hainlerdir.” (Mersin 17.3.1923)(Mümtaz, Yenimesaj, 18/19 Ocak 2001).

Son yıllarda, siyasi amaçlı ve Türkiye'yi suçlayıcı hareketlerle dünya kamuoyunun gündemine sokulmaya çalışılan sözde “Pontus Soykırımı” iddialarının, Yunanistan tarafından destek ve himaye görmesi ile birlikte, Fener Rum Patrikhanesi tarafından da örtülü olarak desteklendiği bilinmektedir.

Yunanistan'ın Trabzon'a konsolosluk açmak istemektedir. Bunun en önemli nedeni, yöre üzerindeki Pontusçuluk hareketlerine yardımcı olmaktır. Yunanistan Başkonsolosu'nun sık sık yapmış olduğu Doğu Karadeniz gezisinin temelinde de bu Pontusçuluk düşüncesi yatmaktadır.

Yunan işadamlarını, "çevreciler" adı altında bir gemi ile Trabzon Limanı'na demir attıran yine bu düşüncedir. Yunanistan'dan yörenin muhtelif yerlerine, turizm adı altında yapılan tur organizasyonları, bu konudaki bazı misyoner çalışmalara yardımcı olmak için düzenlenmiştir. Pontusçuluk faaliyetleri konusunda yöre insanımız daha dikkatli ve uyanık olmalıdır. Yöre insanı her zamanki duyarlılığını bu konuda da göstermelidir.

Fener Rum Patrikhanesi öncülüğünde 20-28 Eylül 1997 tarihinde gerçekleştirilen "Karadeniz'i Kurtarma Çevre Kirliliği" sempozyumunun ardında Pontus hayali bulunuyordu. Anadolu Ajansı'nın bir haberine göre, sempozyuma katılanlara Karadeniz'i "Pontus Gölü" olarak gösteren haritalar dağıtılmıştır. Bu haritada yer alan kentler Rumca isimlerle gösterilmiştir. Trabzon "Trapezus" olarak gösterilmektedir. Sempozyumu düzenleyen komite tarafından dağıtılan programda, Fener Rum Patriği evrensel (ekümenik) patrik olarak gösterilmiştir.

Doğu Karadeniz'de yaşanan gelişmelere dikkat çekmek gerekiyor. Çünkü Pontus hazırlıkları burada neredeyse tamamlanmış durumdadır. Bugüne kadar Karadeniz'de Pontus devleti kelimesi ağza alınmazken, bugün Doğu Karadeniz'de etnik mesele ön plana çıkmış durumdadır.

Karadeniz’de güçlendirilen Lazcılık ve Çerkezcilik akımları sadece bir yanılsamadır. Bunlar çok tutmayacaktır ama bunların hemen ardından bir Pontusçu-Rumculuk gelecektir. O nedenle burada Lazcılık ve Çerkezcilik esas planı örtmektedir. Bu arada Trabzon başta olmak üzere Karadeniz’de Amerikalı bilim adamlarının, uzmanların vs cirit atmaya başlaması, çeşitli anketlerin yayınlanmaya başlanması, kan testlerinin yapılması yarın ortaya çıkacak sorunu ortaya sermektedir. Türkiye’nin başına bir de Pontus belası örülmektedir(Fırat, Türk’ün Ateşle İmtihanı, Türk Solu sy. 35, 21.07.2003).

İlginç bir olay da, “Kalp hastalıklarında kolesterol riski” araştırmaları adı altında, Trabzon yöresinde kan örnekleri toplama girişimidir. California Üniversitesi Gladstone Enstitüsü’ne mensup bir grup ABD’li doktor, bazı kurum ve kişilerin de yardımıyla Trabzon ve Tonya yöresinde halktan kan örnekleri toplamaya başlarlar... Valilik, kaymakamlık ve jandarma kendilerine mani olur. Faaliyetteki asıl amacın bir zamanlar burada yaşamış bulunan Trabzon Rum Devleti’nin kökenleriyle ilgili genetik araştırma olduğu iddiası ortaya atılır ve Karadeniz Teknik Üniversitesi projeye destek vermez. Gladstone Enstitüsü Müdürü ise, araştırmanın kalp rahatsızlıklarıyla ilgili olduğunu, ekipten bir doktor da bölgenin, “Trabzon halkının yeme alışkanlıkları sebebiyle, çok tereyağı tüketildiği için” seçildiğini söyler! Halbuki ekip kan almak için gittiği köylerde, kendilerine engel olununca, Tonya Belediye Başkanı’nın ifadesine göre, “Birkaç broşür dağıtalım” diyerek, Yorgo Andreadis’in kitaplarını dağıtmak istemişler fakat jandarma tarafından engellenmişlerdir.

Bu tür bilimsel faaliyet perdesi altında sürdürülen şüpheli çalışmalar başka alanlarda da görülmektedir. Anatolia Minerals Development Limited Şirketi’nin (AMDL),daha sonra Türkiye’de yeniden örgütlenip aldığı yeni adıyla,yani “Yeni Anadolu Mineral Madencilik Sanayiî ve Ticaret Limited Şirketi”nin (YAMAŞ) dünyanın büyük madencilik şirketlerinden Rio Tinto şirketiyle birlikte bir maden arama izni aldığı görülmektedir.İlginç olan taraf, maden arama imtiyazının alındığı bölgelerle, federal bir Anadolu’da kurulması hayal edilen sözde devletlerin alanlarının çakışmış görünmesidir. Bu bir tesadüf de olabilir! Yakın tarihimizde, imparatorluğumuzun güney

bölgelerindeki yoğun istihbarat faaliyetlerinin arkeoloji ve sanat tarihi araştırmalarıyla kamufle edildiği hatırlanırsa sözü edilen ticarî görünümlü teşebbüslerin kamuoyunda neden şüpheyle karşılandığı anlaşılabilir(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

Öte yandan Almanya, gizli servisi ve değişik vakıfları aracılığıyla, Pontusçu faaliyetleri desteklemekte ve hatta plânlayıp yürütmektedir. Dr. Necip Hablemitoğlu'nun iddiasına göre, Alman Dış İstihbarat Servisi (Bundesnachrichtendienst-BND) üyesi olan Dr. Wolfgang Feurstein adlı kişi Laz dili ve kültürünün Türk millî kimliğinden ayrı olduğunu ispatlamaya ve bu görüşünü yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Dr. Wolfgang Feurstein, 1960'lı yılların başından itibaren Lazların ayrı bir ulus olduğu iddiasıyla BND bünyesinde bir birim oluşturmuştur. Bu birim, önce masum bir biçimde, Karadenizli işçilerimiz arasından "Kaçkar Kültür Halkası" teorisine taraftar bulmaya çalışmıştır. İleri sürdüğü "Kaçkar Kültür Halkası" teorisi çerçevesinde etnik ayrımcılık gayreti içerisinde olmuştur. Türkiye'ye sayısız kereler giriş-çıkış yapan söz konusu kişinin 20 yıl önce ülkeye girişi yasaklanmış olmasına karşın; çevresine aldığı çok az sayıda kişi ile çalışmalarına devam etmektedir. Önder Soysal, Neal Ascherson, Cengiz Kibaroğlu ve Ali İhsan Aksamaz'ın aktif olarak katıldığı bu çalışmalarla Laz dili ve alfabesi yaratılmaya çalışılmakta; Almanya'da basılan kitaplar gizli olarak Türkiye'ye sokulup dağıtılmaktadır(Hablemitoğlu "Türkiye'deki Alman Vakıfları Raporu").

1984'te Feuersein ve Fahri Lazoğlu tarafından hazırlanan ve "Lazuri Alfabe" adı altında yapılan yayın, "Lazca'yı yazı dili haline getirme çabaları" olarak görülmekle birlikte, aslında söz konusu alfabe Feuersein bir çalışmasıdır. Fakat Lazlardan tepki almamak için Arhavi'li bir Laz'la birlikte hazırlanmış izlenimi verilerek yayınlanmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda, 1992'de İstanbul Üniversitesinde ilk Lazca bildiri dağıtılmış, 1994'te Lazca duy-anla anlamına gelen "OGNİ"¹¹ dergisi yayınlanmaya başlamıştır. Lazebura-Laz Dilini ve Kültürünü Yaşatma Birliği de, 1997 Mayısında Köln'de kurulmuştur(Koçiva, 2000, s.196). Hâlen bu çalışmalar giderek artan yoğunlukta devam etmektedir.

Böylece bölgede Lazcılık politikası uygulanmaktadır. Lazcanın bölgede konuşulan bir dil olduğu, bölge insanının aslında Rum olduğu ve tarihine sahip çıkarak dilinin yok olmasını engellemek için çaba sarf etmesi gerektiği basın ve yayın organlarında vurgulanmaktadır. Özellikle Ogni dergisi ve www.lazebura.net internet sitesi Lazcılık politikasının öncüleri konumundadır.

Fotoğraf 5.6., Lazcılık Politikası Kapsamında Yayımlanan Kitaplar¹²

¹¹ www.lazebura.net sitesinde Ogni dergisi ile ilgili olarak; “Ogni Dergisi Lazuri Aylık Kültür Dergisi olarak ilk kez 1993 yılında İstanbul’da çıktı. Dergi beşinci sayısından sonra çıkarılmadı. Çünkü hakkında açılan dava sonucu bölücülük yaptığı gerekçesi ile toplatıldı. Dergi Karadeniz dili ve kültürünü anlatmak, Lazlarda Lazlık bilincini uyandırmak için yayın hayatına başladı. Dergi Türkçe ve Lazca metinler, yazılar içeriyordu. Derginin baskısı Yön matbaacılık tarafından yapılmış. Dergi toplatma kararından sonra bir sayı daha çıkarılmış ve sonra yayın hayatına zor koşullar nedeni ile son verilmiştir.” denmektedir.

¹² Bu vb. kitaplara ait ayrıntılı bilgi için bkz. www.lazebura.net

Ağustos 2005'te Din İşleri ve Eğitim Bakanı Marietta Yannakou'nun talimatı ve Başbakan Karamanlis'in onayı ile "Pontus Soykırımı ve Helenizm'in Yönelimi" adlı ders, lise müfredatına alındı. Böylece, 2005–2006 öğretim yılından itibaren Pontus soykırımı dersi, Yunanistan'da birinci sınıftan itibaren son sınıfa kadar üç yıl boyunca liselerde okutulacaktır(Cumhuriyet, 31 Ağustos 2005).

Fener Patrikhanesi'nin değişik zamanlarda "din, çevre, kardeşlik" gibi temalar kullanarak bölgeye düzenlediği gezi ve sempozyumlar ise konunun uluslararası alanda istismarı için zemin oluşturmaktadır(Sezer, Yunanistan "Pontus Soykırımına Müşteri Arıyor, 2006).

5.3.1. Dünya Barışına Katkı Toplantısı, İstanbul –1994

Bosna – Hersek savaşının en şiddetli günlerinde, Fener Patrikhanesi, İstanbul'da tüm Ortodoks ruhanilerinin de katıldığı "Dünya Barışına Katkı" amacıyla bir toplantı düzenledi.

Toplantı İstanbul'da olmasına rağmen, Patrik Bartholomeos'un ısrarı ile sonuç bildirisinde İstanbul kelimesi kullanılmadı. Konstantinople kelimesini de gözüne kestiremediği için sonuç bildirisini "Boğaziçi Deklarasyonu" olarak yayınladı. Hazırlanan İngilizce metinde ise, Bartholomeos için "Ekümenik Patrik" unvanı kullanılmıştır. Diyanet İşleri Başkanı da bildiriye imzalayarak patrikhanenin ekümenikliği tescil ettirilmiş oluyordu.

Böylece bu ilk toplantı amacına ulaşmış oldu. Bununla hem Fener Patriğinin Ortodoks Dünyasının lideri olduğu vurgulandı, hem de bu toplantı İstanbul'da Fener Patrikhanesi'nin denetiminde yaptırılarak bu mesaj tüm dünya kamuoyuna da ulaştırılmış oldu. Üstüne üstlük T.C.'nin Diyanet İşleri Başkanına da imzalatılarak, Patrikhanenin Ekümenikliği bize de tescil ettirilmiş oluyordu.

5.3.2. Vahiy ve Çevre Sempozyumu, Patnos (Batnaz) Adası – 23 Eylül 1995

1994'teki "Dünya Barışına Katkı" toplantısı, çok dikkatli hazırlanmıştı. Ruhanilerin dışında toplantıya pek kimse çağrılmadığı gibi, Konstantinople kelimesi de kullanılmadı. Sonuç bildirisinin Türkçe metninde de Patrik "Ekümenik" sıfatını kullanmadı. Bütün bunlar Türkiye'nin tepkisinin ne olacağını tam kestirememekten kaynaklanıyor olmalıydı(Çelik, 1998, s.17).

Fotoğraf 5.7., Vahiy ve Çevre Sempozyumu'na ait bir resim.

Türkiye'nin olaya tepkisiz kalması, Patrikhane'yi cesaretlendirmiş olmalı ki, 1995 yılında Patrikhane'nin önderliğinde Patnos Adası'nda düzenlenen "Vahiy ve Çevre Sempozyumu" nun siyasi yönü açık bir şekilde öne çıkarıldı. Toplantı için Ada'ya giden Patrik 21 pare top atışı ile selamlanmış, tören kıtasını denetlemiş ve Yunan Milli Marşı çalınmıştır(Şahin,1999, s. 347).

1995 yılının ilk aylarında Fener Patrikhanesi'nin iki numaralı ismi John Pergamon başkanlığında Türkiye'den Mehmet Dülger, İsrail'den Prof. Daniel Amit ve Yunanistan'ın eski Başbakanı Andreas Papandreu'nun oğlu Prof. Georges Papandreu gibi isimler Londra'da bir araya gelmişler ve bu çalışmayı başlatmışlardır(Gökçen, "Fener Rum Patrikhanesi Ve Pontus'u Canlandırma Hayalî").

Toplantıya ABD Başkanı Clinton'un Çevreden Sorumlu Yardımcısı ile İngiltere Prensi Philip başta olmak üzere bir çok devlet ve siyaset adamının yanı sıra, toplantıya Türkiye'den Fener Rum Patriği Bartholomeos, Rahmi Koç, Mehmet Dülger, Prof. Kriton Curi ve Prof. Orhan Uslu katılmışlardır(Hürriyet, 24.09.1995). Ancak, ilk toplantı yüzünden kamuoyundan aldığı tepkiler neticesinde davetli olduğu halde Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan kimse sempozyuma katılmamıştır.

Fener Patrikhanesi, bu sempozyumla; popülaritesini artıracak bir girişim başlatmayı ve akabinde "Karadeniz Konferansları" nı plânlayarak Pontusçuluk düşüncesinin canlı tutulmasını amaçlamıştır. Bunu da Dünyada giderek yayılan çevrecilik hareketleri ile bir bağlantı kurularak sağlama yoluna girmiştir. Ancak, Patrikhanenin öncülük edeceği bu çevrecilik etkinliği daha başlangıçta sancılı başlamıştır. Londra'daki toplantıda İslam ve Musevi dünyasından da isimler olduğu halde sürekli "Kilise"den söz edilmesi, toplantıda bulunan diğer katılımcıların itirazlarına sebep olmuştur.

Bu toplantının adı "Vahiy ve Çevre Sempozyumu" olduğu halde, toplantının seyri ve "Sonuç Bildirgesi" tamamen Patrikhane'nin Ekümenik Statüsü ile ilgiliydi. Nitekim sonuç bildirgesi bu sefer açık olarak "Ekümenik Konstantinople Patriği" imza ve unvanıyla yayınlanmıştır.

Ancak yine, "Vahiy" derken, Saint John'un mesajlarını içeren İncil'in son kitabı (Kıyamet kitabı) esas alınmıştır. Toplantıya Vatikan'ın üç numaralı ismi Cardinal Etchageray'ın yanı sıra, dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın çevreden sorumlu yardımcısı da katılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz ise önce daveti kabul etmesine karşılık kamuoyunda yükselen tepkiler üzerine bu toplantıya katılmamıştır. Tepkiler, Fener Patrikhanesi'nin, Ortodoks dünyası üzerindeki "Ekümenik" konumunu güçlendirerek, bunu Türkiye nezdinde resmileştirmek için bu girişimleri başlattığı noktasında yoğunlaşmıştır. Bu girişim, dış dünyada da hemen yankısını bulmuştur. İngiltere Prensi Philip, Patrik Bartholomeos'a, "İlk defa bir Kilise, ruhani alanın dışında sosyal hayattaki bir probleme de el attı" iltifatında bulunmuştur.

Toplantı günü 23 Eylül 1995'de Patnos Adası, Doğu Roma ve Yunanistan bayraklarıyla donatılmıştır. Patriği, Patnos Adası'na götüren Yunanistan'ın tahsis ettiği "Aleksandros" (İskender) adlı yat, Çanakkale Boğazı'ndan çıktıktan sonra iki adet Yunanistan muhribi tarafından karşılanmış ve toplantının yapılacağı adaya kadar refakat edilmiştir.

Türkiye'ye karşı düşmanlıklarıyla tanınan Yunanistanlı Ortodoks din adamları da bu toplantıda yerlerini almışlar, Patriği karşılayanların başında dönemin Başbakanı Papandreu'nun eşi Dimitra Liani de hazır bulunmuştur.

Türkiye ile Yunanistan'ı sıcak bir çatışmanın eşiğine getiren "Kardak Kayalıkları Olayı" günlerinde, Kardak'a bir adım mesafede bulunan Patnos Adası'nda, "Vahiy ve Çevre" sempozyumunun düzenlemesinden iki yıl sonra, yine aynı çerçeve içerisinde, Patnos Adası'ndaki sempozyuma katılanların tekrar iştirakleri ile Trabzon'da yapılan ikinci sempozyum da, ilginç bir döneme rastlamıştır.

O günlerde, Yunan propaganda mekanizmalarının, Pontus konusunu gündeme getirmesini tesadüf olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu arada, Atina'da Yunanca yayınlanan Kürdistan'ın Sesi dergisinin kapağında da bir PKK'lı teröristin lav silâhıyla hedef aldığı bir Trabzon haritası resminin yer alması da ilginçtir.

5.3.3. Din - Bilim ve Çevre Sempozyumu, 20 - 28 Eylül – 1997

Karadeniz'e kıyısı olan 6 ülkenin limanlarında yapılan ve Selanik'te sona eren 1,5 milyon dolarlık, Karadeniz konferanslar dizisi bu girişimin ikincisidir ve bu kez "Din, Bilim ve Çevre" adını almıştır.

Fener Patrikhanesi'nin, Ortodoks Dünyasının manevi lideri olduğunu dünya kamuoyuna adeta tescil ettirmek için, son derece ince hesaplar yapılarak düzenlenen bir sempozyumdur. Bu sempozyum, 1995 yılında Londra'da, Fener Patrikhanesi'nin ikinci adamı olan Metropolit John Pergamon başkanlığında yapılan bir toplantıda kararlaştırıldı. Bu toplantıya

Türkiye'den Mehmet Dülger, Yunanistan'dan Prof. Dr. Georges Papandreu (eski başbakanın oğlu) da katıldılar.

Trabzon da 20–28 Eylül 1997 tarihleri arasında Fener Rum Patrikhanesi tarafından düzenlenen "Din Bilim ve Çevre " konulu sempozyumun Türkiye'nin tanıtımındaki olumsuz etkileri tartışılırken, komitenin dağıttığı haritalardaki Rum izlerinin, sempozyumun amacının dışına taşıdığına ilişkin görüşleri doğrular nitelikte olduğu görülmektedir. Sempozyumun yapıldığı Karadeniz çevresindeki illerin yetkilileri ile katılımcılara dağıtılan haritada Karadeniz "Pontus Gölü" olarak gösterilirken, başta Doğu Karadeniz olmak üzere Karadeniz kıyısındaki yerleşim yerlerinin isimleri Rumca olarak yazılmış, Trabzon ise "Trapezun" olarak adlandırılmıştır(Başbakanlık Basın Ve Yayın Enformasyon Trabzon İl Müdürlüğü'nün 7 Ekim 1997 Tarihli Haberi).

Şekil 5.2., Karadeniz'i bir Pontus gölü olarak gösteren harita

20 Eylül 1997'de başlayan "Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu", 28 Eylül 1997'ye kadar devam etmiş ve Batum, Novorossisk, Yalta, Odessa, Köstence, Varna, İstanbul ve Selanik limanlarında birer oturum gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, Avrupa Birliği'nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu'nun o dönemki Başkanı Jacques Santer ve Fener Rum Patriği Bartholomeos'un himayesinde sağlanmıştır. Avrupa Komisyonu'nun yanı sıra, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Yunanistan Ticaret Bankası'nın da desteğini alan sempozyumda 300'ün üzerinde katılımcı ve 107 gazeteci yer almıştır(Hürriyet, 21.09.1997).

Sempozyuma katılanları taşıyan Yunanistan bandıralı geminin adının El Venizelos olması da bir rastlantı olmasa gerek. Bilindiği üzere Eleutherios Venizelos, 1919'da Anadolu'yu işgal için Yunanistan ordusunu İzmir'e yollayan Yunanistan Başbakanıdır. Aynı dönemde Rumları ayaklandırıp Pontus Devleti'ni kurmak için Trabzon ve Samsun'a 100 subay yollayan kişi de yine Venizelos'tur. Kıbrıs'ta çok sayıda Türk'ü katleden EOKA terör örgütünü kuran General Grivas da o tarihte Venizelos tarafından Samsun'a gönderilen subaylar arasında yer alan bir teğmendir. Bu nedenle, sempozyumu düzenleyenlerin Yunan bandıralı yüzlerce geminin içinde El Venizelos'u seçmelerinin oldukça manidar olduğunu söylemek mümkündür.

Fener Rum Patrikhanesi öncülüğünde bahse konu tarihlere gerçekleştirilen "Karadeniz'i Kurtarma Çevre Kirliliği" kılıflı sempozyumunun ardında Pontus hayali bulunmaktadır. Trabzon'da Rum Halk oyunu (Pontia Dansı) yapan ekip yoktur. Bu dünya kamuoyunu aldatmak için bir yalandır. Yunan İstihbarat Teşkilatı Pontus propagandası için bu sempozyum senaryosunu hazırlamıştır. Venizelos Gemisi'nin Pontus'lu Rumların göç ettiği Batum, Yalta, Odessa, Köstence, Varna ve Selanik'e gitmesi manidardır. Bu teşkilat, amacının dışına taşarak dağıttığı haritalarda Karadeniz'i "Pontus Gölü" olarak göstermesi düşündürücüdür.

İçinde yüzlerce papaz ve yerli iş adamımızla birlikte Fener Rum Patriği Bartholomeos da anılan gemide bulunmuştur. Karadeniz sahilini tamamen

Yunanistan'ın toprak parçası olarak gösteren haritayı bizzat Patriğin kendisi dağıtmıştır.

Bu sempozyum, Avrupa Birliği'nin Yürütme Organı olan Avrupa Komisyonu Başkanı Jack Santer'in himayesinde yapılmış, Ayrıca ABD Başkan Yardımcısı Al Gore ve Çevre Bakanı Tim Wirth siyasi destek vermişlerdir. Mali desteği ise Dünya Bankası, B.M. Çevre Programı ve Yunan Ticaret Bankası üstlenmiştir. (Takriben 1,5 milyon dolar). Ayrıca Giritli bir armatör bahse konu Eleftherios Venizelos adlı gemisini, Rahmi Koç'da özel uçağını bu işe tahsis etmiştir. Yine Türk Hava Yolları'na ait iki uçak sempozyuma katılacakları yarı fiyatına Trabzon'a taşımış, Venizelos adlı geminin İstanbul ve Trabzon limanlarını kullanma parası olan 100 bin dolar, Türk makamlarınca alınmamıştır.

Trabzon Limanı'nda, Sempozyuma katılan heyete bir gurup yöre halkı tarafından aleyhte tezahüratlarda bulunulmuştur. Bu nedenle heyetin yapmayı plânladığı şehir gezisi iptal edilmiştir. Gemide sempozyuma katılan konuklara bir eğlence düzenlenmiş fakat eğlenceyi takip etmek isteyen Türk basın mensupları gemiye alınmamıştır(Türkiye, 22.09.1997).

"Kartelci Basın", "Din, Bilim ve Çevre" maskeli sempozyuma tepki gösterenleri ilkellik ve gericilikle suçlarken; Pontus ve Bizans hayallerini hortlatma amacı taşıyan ve belgelerle (haritalarla) ispatlanan bu hareket karşısında susmuş, dolaylı olarak destek vermiştir. Yunan "To Vima" gazetesinde 20 Eylül 1995 tarihli "Patrikhane ve Türkiye'nin Gerçek Siyasi Çıkarları" başlıklı yazısında; "BM, Avrupa Parlamentosu, Dünya Kiliseler Birliği Konseyi, dünyadaki bütün Ortodoks kiliseler, ABD Başkanı, Papa (Vatikan), Patrikhaneyi Ortodoksların merkezi olarak kabul ediyorlar..." diyerek Türkiye'nin de bu gerçeği kabul etmesini istemektedir. Maskeler düşmesine rağmen yetkililer halen uykudadırlar. Trabzon'da Patrik'e tepki gösterenler bu vatani seven genç kişilerdir. Asil onları kınayanların halleri utanç vericidir. Günaydın Gazetesinde "papaz"ın İstila Seferi", "Papazi Bakan Karşılıdı" ve "Sevr'e Direniş Suç Oldu" manşetleri yüzlerce yazıya bedeldir. Venizelos Gemisi'nin ilk olarak Trabzon'a gelişi dağıtılan haritada

Pontus devletinin başkenti Trabzon gösterildiği içindir. Ve su anda bölgede yaşanan terör olayları bu zemini hazırlamak, bölgeden Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da olduğu gibi halkı göçe teşvik ederek bilahare buralara Rum ve Ermenileri yerleştirmek içindir(Özfatura, Patrikhane Fitnessi Ve "Pontus Rum Devleti Hayali, 05/98).

Patrik ve papazlar Trabzonluların haklı tepkileri üzerine şehre girip ayın yapamadılar ama gemide dağıttıkları Yunanca Pontus haritalarıyla da melanetlerini gösterdiler. Gemide yaptıkları 2. Helen Kongresi adını verdikleri toplantılarda görüşülen konular iki maddeden ibaretti(Mümtaz, Trabzon ve Sürmene Üzerindeki Yabancı Emeller, 1998).

- Karadeniz'de Ortodoksluğu tehdit eden unsurların görüşülmesi.
- İstanbul'un idari statüsünün yeniden değerlendirilmesi.

Programa göre Trabzon'daki akşam yemeğinde "Pontik dans" gösterisi yapmak için gemiye çıkması gereken folklor ekibi de resmi izin olmayınca gelememiştir. Trabzon Valisi İsmet Gürbüz Civelek Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Kongresi nedeniyle, Strasbourg'da bulunduğu sırada yöneltilen bir soruya karşılık; toplantının başta uluslararası kurallara ve Lozan hükümlerine uygun yapılması gerektiği yolunda daha önce uyarıda bulunduğunu belirterek, ziyaret edilecek yerlerin de ibadet yeri değil, müze statüsünde olduğunun altının önemle çizildiğini söylemiştir. Vali ayrıca, folklor ekibinin "Pontus Dansı" sergilemek istediğini buna da müsaade edilmediğini belirtmiştir(Ortadoğu, 30.09.1997).

Sempozyumun gemideki açılış konuşmasını yapan Patrik Bartholomeos, Karadeniz'in kirliliğine değinmiş ve "İki yılda bir yapılan bu sempozyumun ilkinin Ege'de yaptık. Her iki yılda bir yapmaya da devam edeceğiz" şeklinde bir konuşma yapmış, ayrıca sempozyuma davet edilmesine rağmen katılmayan Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e, El. Venizelos Gemisi'nin Türk limanlarına girişlerinden ve geçişlerinden doğan

yaklaşık 100 000 dolarlık bedellerin alınmaması için gösterdiği ilgiye teşekkür etmiştir.

Trabzon'daki sempozyumun ardından, Pontus Rum Devleti'ni canlandırma hayalî peşindeki Yunanistan'ın organize ettiği "Karadeniz'i Kurtaralım" gezisinde de, Patrik Bartholomeos'un Odesa'da Rus Ortodoks Patriği Alexios ile buluşması da oldukça ilginçtir. İki Patrik Odesa'da yaptıkları görüşmede Pan-Ortodoks birliğini görüşmüşlerdir. Konuyla ilgili olarak, Moskova Patrikhanesi Sözcüsü görüşmede, "ikili ilişkiler, Ortodokslar arası işbirliği ve Pan-Ortodoks birliğinin yanı sıra Heterodoksi (Kilisenin koyduğu kurallara muhalefet) problemleri üzerinde durulacağını" belirtmiştir. Bartholomeos ile Alexios II arasındaki toplantının Haziran 1997'de Avusturya'da yapılmasının plânlandığı ancak Bartholomeos'un bu ülkede düzenlenen Avrupa Kiliseler Forumuna katılmaması nedeniyle gerçekleşmediği kaydedildi(Ortadoğu, 21 Eylül 1997).

Bu sempozyuma, ısrarlı davetlere ve hatta baskılara rağmen Vatikan temsilci göndermedi. Rus Patriği Alexios II'de katılmadığı gibi temsilci de göndermedi. Nitekim sempozyumun ilk açılış konuşması, Rus Patriği'nin neden katılmadığını ve tüm baskılara rağmen Vatikan'ın neden temsilci göndermediğini açıklıyordu. (Hatta El Venizelos Gemisi Odessa'ya ziyaretinde, Rus Patriği Alexios II, Odessa'da bulunuyordu. Gemiye ve karşılamaya gitmedi. Alt düzey ruhanilerden oluşan bir heyet gönderdi. Fener Patriği'nin görüşme isteğini de ancak kendi makamında Bartolomeus'u kabul ederek yerine getirdi. Ayrıca Fener Patriğinin Ortodoks ruhani liderliği iddiasına da; kaba sayılabilecek tepkisini de bu şekilde ortaya koyarak cevaplamış oldu.

Sempozyumun açılış konuşmasında, ilk dikkat çeken şey Fener Patriği'nin "Ekümenik Konstantinople Patriği" olarak takdim edilmesi ve konuşmasının da en can alıcı noktası" Ana Kilise ve yavrularını hedefinin "Ortodoks Dünyasında birliği sağlamak" olduğunu açıkça ilan etmesiydi. Yalta'daki ve Selanik'teki ayinlerde de bunları tekrar etti.

Gezinin sonunda Karadeniz'le hiçbir ilgisi olmayan Selanik, sempozyumun son oturumuna ve çok önemli olaylara sahne olmuştur. Fener Patrikhanesi ile Moskova Patrikliği arasındaki çekişme, Selanik'te açıkça görülmüş, Sempozyumun sonuç bildirisinin okunduğu salonda, Fener Patriği Bartholomeos'un arkasında Gürcistan, Romanya ve Bulgaristan patrikleri yer alırken, bölünmüş durumdaki Ukrayna Patrikliği'nden kimse bulunmamıştır. Ortodoks dünyasındaki hiyerarşide "Atina Başpiskoposluğu" ile çok alt sıralarda yer alan Yunanistan, 35 yıl aradan sonra ilk kez Selanik'e gelen bir Fener Rum Patriği'ni "Devlet töreni" ile karşılayarak, Patrikhanenin Ortodoks dünyasına yönelik projesine destek vermiştir. El. Venizelos, Ege Denizi'nde Yunanistan karasularındayken, yine iki adet Yunan muhribi gemiye bir süre refakat etmiştir.

Sempozyuma katılanlar, 28 Eylül 1997 günü Selanik'te Doğu Roma İmparatorluğu döneminde inşa edilmiş olan Ayios Dimitrios kilisesinde yapılan dinî törene de katılmışlardır. Söz konusu ekip, iki yıl önce Adalar Denizi'nde Patmos Adası'nda toplanmış ve akabinde katılan delegelerin kanalıyla Adalar Denizi'nin Yunanlılığı, tüm dünyada propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır.

Törende; Yunanistan Cumhurbaşkanı, bakanlar, parti liderleri, generaller, PKK ile yakın ilişkileri bilinen milletvekilleri, AB ülkelerinin Selanik konsoloslarıyla, sempozyum gezisine katılan Türk misafirler hazır bulunmuşlar, Ayios Dimitrios kilisesi'nde yapılan bu ayin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti üzerinde oynanan oyunların nereye doğru gittiğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Ayinde sahnelenen görüntüler yapılan konuşmalar ve hatta dualar, Yunanistan'ın Patrik Bartholomeos'u kullanarak Türkiye'de yeni yaralar açmak çabası içinde bulunduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

Patrik Bartholomeos'un yönettiği dinî ayinde Selanik kilisesi'nin başpapazı "Hz. İsa'nın esir İstanbul'u Türk işgalcilerin ellerinden kurtarması" için dua etmiş ve "Doğu Roma İmparatorluğu'nun merkezi olan İstanbul'daki

Patrikhanede gerçekleştirilemeyen bu ayinin Doğu Roma İmparatorluğu'nun ikinci payitahtı olan Selanik'te yapılmasının büyük anlam taşıdığını belirtmiştir.

Bartholomeos, ayini, üzerinde çift başlı Doğu Roma kartalı bulunan altın kaplamalı bir tahttan yönetmiştir. Patriğin ayakları altına serilen halılar ise çift başlı Doğu Roma kartalı ile bezenmiştir. Patriğin tahtının iki yanında bulunan yine üzerinde Doğu Roma İmparatorluğu'nun sembolleri ile süslenmiş daha mütevazi tahtlarda ise Bulgaristan, Sırbistan ve diğer bazı Balkan ülkelerinin başpapazları oturmaktadır. Kilisede yaratılan görüntü Ortodoks Doğu Roma İmparatorluğu ve ona bağlı Balkan ülkelerindeki eyaletlerinin başında bulunan kilise temsilcilerinin bir araya gelişleri şeklindedir.

Dini törenin sonlarına doğru Patrik Bartholomeos, yaptığı konuşmada, "Hz. İsa'nın doğumunun 2000'inci yılına girerken Ortodoksluğun yaşatılması için bir birlik içinde faaliyetlerin arttırılması gerektiğini" söylemiş ve "...kendisine verilen değerli taşlarla süslü bir asadan, mücadelesinde güç alacağını" belirtmiştir.

Bu dini ayinden çıkan sonuç, Yunanistan'ın Doğu Roma'yı tekrar diriltme ve Hristiyan Ortodoks ülkelerini de yanına çekerek, bir cephe oluşturmak gayreti içinde olduğu şeklindedir. Ortodoks din adamlarının beş yüz yıldır Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için Türk Devleti'nin zayıf olduğu dönemlerde sürdürdükleri faaliyetler, 2000'li yıllarda da aynı hızla devam etmektedir.

Bütün bunların ışığında, "Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu"nun asıl amacının Karadeniz'i temizlemek değil, Ortodoks dünyasına bir mesaj vermek ve Karadeniz üzerindeki Yunanistan emellerinin tarihî perspektifini bir kez daha hatırlatmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Türk-Ortodoks Patrikhanesi Başkanı Selçuk Erenerol, "Bartholomeos'un niyeti Ortodoks dünyasının lideri olmaktır. Bu sempozyum da çevre kılıfı adı altında düzenlenmiş ekümeniklik zirvesidir" demek suretiyle bu sempozyumun altında yatan gerçeklerin bir diğer yüzünü ortaya koymaktadır.

"Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu" başlarken Yunanistan Millî İstihbarat Teşkilâtı (EİP)'nin Pontus propagandası yapmak amacıyla Atina'da kurduğu internet sitesinde yer alan iki harita da, aynı şekilde amacın ne olduğunu ortaya koymaktadır. Bu haritalardan birinde Türkiye üzerinde Pontus Devleti'nin yeri gösterilirken, diğer haritada Yunanistan'ın kurma hayalî yaşadığı Pontus Devleti'nin, hangi Türk illerini kapsadığı gösterilmektedir. Haritada Pontus'un başkenti olarak, sempozyumun yapıldığı Trabzon ilimiz gösterilmekte, Samsun da bu hayali devletin sınırları içinde yer almaktadır(www.turk-yunan.gen.tr/turkce/makaleler/salim_gokcen.html, 18.08.2005).

El. Venizelos Gemisi'nin, sözde, Türklerin kendilerini öldürmelerinden korkan Pontuslu Rumların göç ettikleri Batum, Yalta, Odessa, Köstence, Varna ve Selanik'e gitmesi de, rastlantılar serisinin bir devamı olmasa gerek. Sempozyumda Patrik Bartholomeos için "The Ecumenical Patriarch" (Evrensel Patrik) tabiri kullanılmıştır. Yunan Millî İstihbarat Teşkilâtı'nın amacının dışına çıkarak dağıttığı haritaların da Karadeniz'i "Pontus Gölü" olarak göstermesi düşündürücüdür.

Yunanistan'ın Pontus konusunu giderek yaygın bir propaganda malzemesi olarak kullandığı ve bir sorun haline getirerek uluslararası platformlara taşıma gayreti içinde bulunduğu günlerde, Avrupa Komisyonu ile Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin birlikte düzenledikleri(Gökçen, Fener Rum Patrikhanesi Ve Pontus'u Canlandırma Hayali) ve adı Karadeniz ve Trabzon ile uzak yakın bir ilişkisi bulunmayan "Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu"nun Yunanlıların Pontus emellerinin bir ürünü olduğu gayet açıktır.

5.3.4. AGİT Bildirisi (Varşova- 6 Ekim 1998)

6 Ekim 1998 tarihinde Varşova'da AGİT çerçevesinde "İnsancıl Konular" başlıklı bir konferans gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta; Veraka Graf, Varoujan Attarian ve Mihailis Haralambidis tarafından, "Halkların Hakları ve Kurtuluşları için Uluslararası Hareket Birliği" adına hazırlanmış bir bildiri

sunulmuştur. Çarpık Yunan iddialarını somut bir şekilde elle tutulur hale getirmiş olması bakımından "Tarihî belge" niteliği taşıyan bu bildiri; "Türkiye'de Sinop'tan Of'a kadar olan bölgede yaşamakta olan halkın tarihî Pontus halkının bir devamı olduğu, bu halkın binlerce yıldan beri sahip olduğu kültürel ve etnik kimliğini ifade etme gibi temel haklardan mahrum kaldıkları, 1916–1923 yılları arasında ise kovma, toplu katliam ve soykırımlara maruz kaldıkları belirtilmiştir. Bölgede kalan sözde Pontusluların ise Müslüman olduğu, günümüzde de Türk devleti tarafından bu kişilere karşı baskı ve asimilasyon uygulandığı iddia edilmiştir. Pontus aydınlarının ölümle tehdit edildiği, öğrencilerinin ise okullarda okul idaresi ve polisler tarafından cezalandırıldığı" iddia edilmiştir.

1877–78 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra işgal edilen Elviye-i Selase'yi (Üç Sancak) İngiltere'nin yardımıyla kurtarmak için imzalanan iki maddelik 4 Haziran 1878 tarihli Türk-İngiliz Savunma Konvansiyonu'nun ilk maddesinde belirtildiği şekilde Türklerden Kıbrıs'ı ve azınlık haklarında iyileştirme yapılması istenmektedir. 1998'de de yine azınlık haklarında iyileştirme yapılması istenmiştir. İngilizlerin 1878'deki tavrı ile Batılıların 1998'deki tutumları arasında şaşırtıcı bir benzerlik görülmektedir. Yüz yıl sonra tekrar azınlıklar için, bölücü faaliyetlerine rağmen "Azınlık" haklarına saygı ve bir takım yeni haklar tanınması istenmektedir.

Demek ki 1878'de olduğu gibi, 1998'de de Batı için aslında en büyük tehdit olan Anadolu'daki "Birlik" bozulmalı, azınlık ırkçılığı "İnsan hakları" mazeretiyle kamufle edilerek desteklenmelidir.

1878'de Hristiyan azınlığın hakları, 1998'de Kürt, Ermeni ve Pontus azınlığının hakları...(Değeroğlu, 2005)

5.3.5. Türk Vatandaşlarının Eğitim ve İş Kisvesi Altında Yunanistan'a Götürülmeleri

Yunanistan'ın Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yönelik olarak izlediği politikada önemli bir unsur da, bölgeden Yunanistan'a göç olgusunu hayata geçirmek oluşturmaktadır.

Doğu Karadeniz'in ekonomik olarak az gelişmiş olması ve çok göç veren bölgelerin arasında yer almasını göz önüne alan Yunanistan Yönetimi'nin, Pontus dernekleri ve Yunanistan İstihbarat Teşkilâtı ile irtibatlı kişiler aracılığıyla, Trabzon ve yöresinden üniversite çağındaki gençlerimizin iş ve eğitim amacıyla Yunanistan'a gitmelerini özendirmeye yönelik bir çalışma yürüttüğü gözlenmektedir. Yunanistan'ın söz konusu çalışma ile özellikle gelecek nesillere yönelik sistemli bir Pontus politikasını hayata geçirmeyi hedeflediği düşünülmektedir.

Daha ziyade ekonomik sebepler ve gelecek kaygılarıyla Yunanistan'a giden Karadenizli gençlere, burada Pontus konusunun yanı sıra PKK ve DHKP/C propagandası yapıldığı yolunda intikal eden haberler ise, bahse konu faaliyet ile söz konusu kişilerin Türkiye karşıtı bir düşünce ve bilinç yapısına kavuşturulmasının amaçlandığını açıkça göstermektedir(Farklı Sorunlar Farklı Yaklaşımlar, 2001, s. 92).

Özellikle Trabzon ve çevresindeki üniversite çağındaki gençlere ekonomik ve sosyal imkânlar sağlanarak, eğitim amacıyla Yunanistan'a gitmeleri teşvik edilmiştir. Savvas Kalenderidis adlı Yunan İstihbaratı (EYP) mensubunun, Karadeniz Bölgesi'nde bu tür faaliyetleri örgütlediği ortaya çıkmıştır(Sezer, 2006, s.57).

Yunanistan vatandaşı Rumlar Türkiye'ye yaptıkları maksatlı ziyaretlerinde, şahsi dostluklar ve ticari ilişkilerden yararlanmakta, bölge halkının ekonomik ve sosyal sıkıntılarını, özellikle gençlerin "Pontus" konusunda yeteri kadar eğitilmemiş olmalarını ve geleceğe yönelik

beklentilerini, üniversite özelemlerini istismar etmektedirler. Bölge halkının bu zafiyetlerinden yararlanıp iş bulma ve üniversite eğitimi sağlama gibi vaatlerle yakın geçmişte birçok gencin Yunanistan'a götürülerek, kendilerine Atina'da eğitim imkânı sağlandığı bilinmektedir. Küçük Çekmece Garnizon Komutanı Ali Güngör Öngören, Pontus'a ilişkin senaryoları sürdürerek, "Yunan Pontus'u" adlı bölücü hareketi destekleyen Karadeniz bölgesinden 35 gencin Yunanistan'da eğitim görmekte olduklarını iddia etti(Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü 07.02.2002).

Lisan kursu öğrencilerine yemek, barınma ve giysi yardımlarının yanı sıra, ayda 60 000 Drahmi, üniversite öğrencilerine ise yurt imkânlarının yanında ayda 150 000 Drahmi burs verilmektedir. Adı geçen bursların kimi zaman elden dağıtıldığı, Türk öğrencilere, okulların tatil olduğu dönemde çalışmaları için sınırlı zaman iş bulunduğu hususları da intikal eden bilgiler arasındadır(Farklı Sorunlar Farklı Yaklaşımlar, 2001, s.93). Söz konusu faaliyetler için Yunanistan tarafından 2003 yılı için 1 milyon dolar kaynak ayrıldığı ifade edilmiştir(Türkiye, 14.10.2002).

Yunanlı casus Albay Sarvas Kalenderidis, Pontus fikrine germi vermek için Rumca bilen 30 gencimizi Yunanistan'a celbetmiş ve bunlara özel eğitim verilmesi işini PKK'lılara tevdi etmiştir.(Kalenderidis'in soyadının Türkçedeki kalenderden aldığı ortadadır. Kendisi büyük ihtimalle Ortodoks Türklerindedir. Aynı Kalenderidis Yunan istihbarat teşkilatı namına Apo'ya Kenya'da refakatçilik etmiş, fakat bu sefer ödevini iyi yapamamıştır.)(Gedikli, 2002, s.27)

Karadeniz'deki dokuz ilimizi kapsayan bir bölgede Pontus devleti kurmak için Yunanistan'da eğitim gördüğünü itiraf eden Fethi Gültepe DGM'ce havalimanından ülkemize giriş yapmak isterken yakalanarak tutuklandı(Anadolu Ajansı, 15.10.2002).

Atina'daki Pandio Üniversitesi Siyaset Bilimleri bölümünde okuyan Fethi Gültepe sorgusunda, Trabzon'un Tonya ilçesinde yaşarken, 1998 yılında Teodoros Spardopulos tarafından Yunanistan'a götürüldüğünü, kendilerini

Atina'da, Abdullah Öcalan'ın Yunanistan'dan Kenya'ya kaçırılması olayından dolayı ordudaki görevinden uzaklaştırılan ve halen Yunanistan Gizli Servisi'nde (EYP) görev yaptığı belirtilen Savas Kalenderidis'in karşıladığını söyledi. Üniversiteye girdikten sonra her ay 500 dolar maaş aldığını belirten Gültepe, Sinop, Samsun, Trabzon, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt ile Amasya'nın Merzifon ilçesi ve Sivas'ın Suşehri ilçesini kapsayan bölgede sözde Rum Pontus Devleti'ni kurmak için eğitim aldığını kabul etti(Radikal, 15.10.2002).

Gültepe ifadesinde ayrıca, kurulması planlanan devlete başkent olarak, sahip olduğu maden rezervlerinin fazlalığı nedeniyle "Argeopolis" adını verdikleri Gümüşhane'nin seçildiğini açıkladı. Polis, Karadeniz'de Pontus devleti kurulması çalışmalarını, Fransa'nın Marsilya kentindeki Yunanlı işadamı Konstantinos Konstantinidis ile Profesör Doktor Yorgo Adreadis'in finanse ettiğini belirtti. Halen Yunanistan'da 8 vatandaşımızın bu amaçla eğitildiğinin belirlendiği de açıklandı. Polis yetkilileri, Yunanistan'da, Trabzon'da bulunan Sümela Manastırı'nın aynısının inşa edildiğine, bazı caddelerle sokaklara Trabzon ve Çaykara isimlerinin verildiğine dikkat çektiler"(Anadolu Ajansı, 15.10.2002).

Nitekim, Yunan Ta Nea gazetesi, Kardak krizi sonrasında, 1997-1998'de Yunan Gizli Haber Alma Örgütü (EİP) tarafından Türkiye'deki 300 bin Pontusluyu uykudan uyandırma plânı çerçevesinde doğu Karadeniz bölgesindeki 50 Türk'e Yunan üniversitelerince burs verildiğini yazmıştır(Milliyet, 22.11. 2005, s.20).

Türk öğrencilerin Yunanistan'a götürülmesi faaliyetinin açığa çıkmasının ardından, Yunanistan Yönetimi'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yönelik olarak yürüttüğü çalışmalarda daha temkinli bir çizgi izlemeye başladığı gözlenmektedir. Nitekim daha önce Karadeniz Bölgesi'nden Yunanistan'a gitmek isteyen şahıslara sorun çıkarmaksızın vize veren Yunanistan konsolosluklarının, artık vize vermek konusunda çekingen bir tavır izledikleri yolunda bilgiler intikal etmiştir.

Bu tür olaylar ve propagandalar TBMM gündemine de taşınmış, bir milletvekili tarafından, Yunanistan'ın "Trabzon doğumlu Türk vatandaşlarına vize kolaylığı sağladığı" iddialarına ilişkin soru önergesi verilmiştir. Verilen soru önergesinde Dışişleri Bakanı'nın cevaplaması istemiyle, "Yunanistan Büyükelçiliği yetkililerinin Trabzon doğumlulara, kolaylıkla Şengen vizesi verdiği iddiaları, Sümela'da Yunanistan'dan gelen gruplara âyin yaptırılıp yaptırılmadığı, Rumca bilen Trabzonlulara Yunanistan'da eğitim verilip verilmediği" sorulmaktaydı(Yazıcı, 11-15 Eylül 2006, Tebliğ).

Diğer yandan, Yunanistan'a eğitim ve çalışmak amacıyla giden bazı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, beklentilerinin tam olarak karşılanmaması, Yunanistan tarafından kullanıldıklarının farkına varmalarının ardından Türkiye'ye dönmüşlerdir.

Bu arada Türk öğrencilerin Yunanistan'a götürülmesi nedeniyle Türk makamları ve kamuoyunda oluşan hassasiyeti dikkate alan Yunanistan Yönetimi'nin, daha önce örtülü olarak Yunanistan'a Türk öğrenci götürülmesi faaliyetlerini bir ölçüde yasal alana çektiği ve 2000-2001 yılı için Yunanistan'da yüksek lisans eğitimi yapmak isteyenlere burs verileceğine dair bir yazıyı Ankara Büyükelçiliği kanalı ile Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ)'ne gönderdiği öğrenilmiştir(Farklı Sorunlar Farklı Yaklaşımlar, 2001, s.93-94).

5.4. Yunanistan'ın Beklenti ve Girişimleri

Son günlerde ki Yunan Basınında çıkan tartışmalar hayli dikkat çekicidir. Yunan Milli Bankası'nın Finans Bank'ı almasından sonra başka bazı Yunan bankalarının da Türkiye gelmek istedikleri haberi çıktı. Sonra bunların hangi bankalar olduğu ve Türkiye'den hangi bankalarla ilgilendikleri ortaya çıktı. Devlet kontrolünde olan Yunan Milli Bankası (Ethniki Trapeza Tis Elledas)'nın Finans Bankı almasının bir devlet kararı olduğu açıktır. Yunanistan'ın en büyük bankası, Yunanistan Ulusal Bankası-National Bank of Greece'in (NBG), Türkiye'nin dokuzuncu büyük bankası Finansbank'ın

kontrolünü 2 milyar 774 milyon Dolar'a satın alması olmuştu. Amerika'nın en büyük bankalarından Citibank'ı bu operasyonda saf dışı bırakarak Finansbank'ı her halükarda alma kararlılığını gösteren NBG'nin bu azminin arkasındaki itici güçlerin sorgulanması gerekmektedir(Külebi, Rumların Ekonomik Atağı, 22.05.2006).

Yunan Milli Bankası'nın Finans Bank'ı almasındaki mahsurları örtbas etmek üzere Referans Gazetesi'nin yalan bir manşet atmış bu alıma Genelkurmay'ın izin verdiğini yazmıştır. Bu haber Genelkurmay tarafından yalanlanmıştır. Yunan Milli Bankası'ndan sonra Euro Bank ve Alfa Bank'ta Türkiye'ye gelerek banka almak istemişler. Tefken Bank ile ilgilendikleri daha sonra basın yoluyla ortaya çıkmıştır.

Çünkü Yunan tarafında devletin de teşvik ve yardımıyla Türkiye'deki finans sistemin hiç olmazsa bir bölümü üzerinde egemen olmak arzu ve iradesi var. Yunan kamuoyunun da bu operasyonlara destek verdiği ortada aynı kamuoyu Türkiye'nin Yunanistan'dan herhangi bir şey almasına sıcak bakmıyor bu husus ise mütareke basını vasıtasıyla Türk insanından gizleniyor.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Yardımcısı, Yunan devlet Kanalı NET'te yayınlanan "Günaydın Yunanistan" (Kalimera Ellada) programına konuk olan Stylyanidishem programcının hem de muhalefet temsilcisi Çahacopolus'un Türkiye AB sürecinden koparsa B planınız var mı? Sorusuna cevap verirken Türkiye finans sisteminde Yunanistan'ın etkili hale geldiğini ve Atina'nın isteklerine Türkiye'nin Kayıtsız kalamayacağını ifade etmiştir. Bu sözlere muhalefet temsilcisinin de katılması oldukça manidardır. Özetle söylemek gerekirse Yunanistan'ın devlet malı olan bankası geliyor ve Finans Bank'ı üç misli fiyatına satın alıyor(Ünal, Yeniçağ, 08.05.2006).

Banka açmak isteyen Türk'e bin bir zorluk çıkaran sistem, Yunanlı ülkemizde banka almak istediğinde ona hoş geldin diyor. Yunan devlet politikası Türklerin Yunanistan'da her hangi bir banka ya da benzeri güçlü bir sektörde alım yapmasına geçit vermezken bizim stratejik sektörlerimizi

sorumsuzca teslim etmemiz duyarsızlığın da ötesinde bir hal değil midir? Görünen o ki, AB kışkıracının da etkisiyle Türk-Yunan ilişkilerinde bir alış-veriş değil, tek taraflı bir verme ilişkisi geliyor. Son derece gayrı-milli olan bu tutumun ulusal çıkarlarımız açısından acilen engellenmesi gerekiyor.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki çok boyutlu ve hatta iki ülkeyi sıcak çatışma eşiğine sık sık getiren sorunların varlığına rağmen büyük ölçekli yatırımlara girmekten çekinmeyen Yunanlıların bu girişimlerinin stratejik açıdan iki önemli yönünün bulunduğunu söylemek mümkündür(Külebi, Rumların Ekonomik Atağı, 22.05.2006):

— AB ve ABD'nin özellikle İstanbul üzerinde çeşitli planlar yapıyor olması ve Rumlara bu konuda bizim bilmediğimiz bir şeyler fısıldamış olması olasıdır. Yani İstanbul'un Vatikanlaştırılarak uluslararası bir konuma getirilmesi ve Bizans'ı yeniden diriltecek planlar yapılıyor olması söz konusu olabilir. Aksi takdirde Rumların ticarete düşünülmecek denli riskli yöntemlerle milyarlarca dolara ulaşan yatırımlara girişmeleri akla yatkın olmazdı.

— Öte yandan, Türkiye'nin AB'ye alınmayacağı gerçeğinden hareketle AB'ye girmeyecek ancak sonradan Yunanistan üzerinde tehdit oluşturabilecek potansiyel bir dev olan Türkiye'yi her ne pahasına olursa olsun içten fethetmek ve finansman, ticaret kurumlarıyla kontrol altına almak stratejisi de Yunanlılar açısından söz konusu olabilir.

Toplumsal düzeni korumak açısından devlet kontrolünde olması gereken ve Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana Tayyare Piyangosu adı altında başlatılan, milletimizin, devletimizin savunmasına ve bütçesine büyük katkı sağlamış şans oyunlarının devlet tekelinin geçtiğimiz yıl apar topar ortadan kaldırılması önemli bir konudur. Bu önemi bugün arttıran ise "İddaa" ismiyle özel bir şirketçe başlatılan oyunun arka planında bir Yunan şirketinin olmasıdır. Son iki yılda ülkemiz gündeminde çok popüler hale gelen "İddaa" isimli oyunun sadece 2005 yılı satış hâsılatı 1,3 katrilyon TL'dir. Bu oyunun oynatılması hakkı ihaleyle Inteltek adında bir şirkete verildi. Inteltek dışında

başka katılımın olmadığı söylenen bu ihaleyle 2005 yılı hâsılatının 180 trilyon TL'lik kısmının kâr olarak Inteltek şirketine gittiği söyleniyor. Inteltek'in yabancı ortağı merkezi Yunanistan'da bulunan Intralot S.A.. Yunan şirketi Inteltek'e yüzde 45 ortak olduğu için, Türk sporseverlerinin cebinden çıkan paradan bu şirketin cebine yılda yaklaşık 80 trilyon TL geçiyor. İddaa oyunu Kuzey Kıbrıs'ta bile oynatılıyor. Yani Kıbrıs Türkü kardeşlerimiz bile Yunan'a dolaylı katkı sağlıyor.

Burada sorgulanması gereken konu, Yunan hükümeti ya da bir Yunan devlet kuruluşunun bir Türk şirketine böyle bir ihaleyi verip veremeyeceği, bu güne kadar her hangi bir Türk şirketinin önünün Yunanistan'da böyle önemli bir konuda açılıp açılmadığı, yatırım yapıp yapmadığıdır. Ayrıca oyunun adının da duyarlı kişileri rahatsız edercesine "İddaa" olması da dikkat çeken bir husus. Yani Türkçemizdeki gibi "İddia" değil de "İddaa". Burada rahatsızlık duyulabilecek konu kelimenin Yunanlıların "Megali İdea"sını çağrıştırabileceği(Külebi, Rumların Ekonomik Atağı, 22.05.2006).

Yunanistan bu çıkışıyla kendine yeni açılımlar elde etmek istemektedir. Türkiye'nin AB sürecinde sorunlarını çözmek isteyen Yunanistan Türk finans sektöründe söz sahibi olarak yeni bir argüman elde etme yolundadır.

Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politika ve stratejileri çok yönlü olarak ele alınmalıdır. Son 10 yıl içinde, Yunan devlet adamları ve Yunan-Rum basını, Megali İdea'ya yeni bir yorum getirerek; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile bir ortak savunma doktrini geliştirmişler, Rusya, Ermenistan, İran, Suriye, Arnavutluk ve Bulgaristan'la savunma ve askeri işbirliği antlaşmaları imzalamışlar, Balkanlarda Sırp ve Rusya ile bir "Ortodoks ittifakı" oluşturmuşlar, Türkiye'deki teröre, özellikle bölücü PKK terörüne destek vermişler, bütün bunların yanında bir argüman olarak " Pontus" konusunu ve "Fener Rum Patrikhanesi"ni ön plana çıkarmışlardır.

Yunanistan ile Rusya arasında 13 Aralık 1995 tarihinde mevcut ilişkilerin yenilenmesine ilişkin anlaşma ve söz konusu anlaşmaya ilave olarak iki ülke arasında Eğitim Protokolü imzalanmıştır(Yunanistan Beyaz

Kitabı, 2000, Bölüm 3.2). Ayrıca Yunanistan bu ikili ilişkiler kapsamında eski SSCB ülkelerinde yaşayan Pontus'lu olarak adlandırdığı Rum göçmenlerini Batı Trakya bölgesine yerleştirmiştir(Pehlivanlı, 1999, s.111). Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesindeki demografik yapıyı Elen unsurlar lehine değiştirmek ve içinde bulunduğu nüfus problemini aşmak amacıyla 1985 yılından bu yana uyguladığı sistematik göç politikası sonucu çok sayıda kişinin Yunanistan'a göçünü sağlamıştır.

6. SONUÇ

Türk yurdunda gözü olan devletlerin tahrik ve teşvikleriyle ortaya çıkan ve bütün XIX. Yüzyıl boyunca Osmanlı devletini meşgul eden azınlık isyanlarının bir parçası olan Pontusçuluk ve Ermenilik hareketleri, memleketin içinde bulunduğu bütün olumsuzluklara rağmen, Mustafa Kemal Paşa ve yakın silah arkadaşlarının gayretleriyle Türkiye lehine çözümlendi(Saydam, 1999, s.144).

Bölgenin tarih boyunca ve günümüzdeki önemi coğrafi konumundan, doğal zenginliklerinden gelmektedir. Adalar Denizine ve özellikle Batı Anadolu kıyılarına sahip olan bir yönetimin Anadolu hâkimiyeti ve kendi güvenliği Karadeniz ile ilgilenmeyi zorunlu kılmaktadır. Çünkü Doğu ve Orta Karadeniz bölgelerinde yaratılan bir tehdit, orta veya uzak vadede Anadolu'da hakim olan gücü yıpratacaktır(Güler, 1999, s.100).

Pontus sorunu, Lozan Antlaşmasından sonra tarihe karışmıştır. 1923'te Rumların, "Türk-Rum Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" gereğince, Yunanistan'a gitmeleriyle birlikte bölgenin nüfusu homojen bir yapıya kavuşmuştur. Ancak "Doğu Sorunu" kapsamında emperyalist amaçları doğrultusunda batılı ülkelerin ve Yunanistan'ın istekleri hiçbir zaman bitmemiştir. Bu sorun Yunanistan tarafından tekrar canlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede Yunanistan sözde Pontus soykırım iddialarını arttırarak Türkiye'yi köşeye sıkıştırmaya çalışmaktadır.

Patrikhane için hedef ise Ekümenik statü ve onun ayrılmaz parçası olan devlet yani Bizans! Patrikhane kendini bu hakkın varisi görmektedir. Hedefi budur. Trabzon'u aklından dahi geçirmemektedir. Çünkü böyle bir düşünce hem Dünya kamuoyunun desteğini kaybetmeye, hem de ABD'nin Ortodoks Dünyasını kontrol altına alma projesini sekteye uğratır. Türkiye, hayali bir hedefe dikkatlerini hapsetmemelidir.

Karadeniz bölgesinde, tarihsel çarpıtmalar ve Pontus Devleti söylemleri ile ülke bütünlüğüne kasteden girişimler, içlerinde bazı müttefiklerimizin de bulunduğu devletler tarafından desteklenmektedir(Sözen, "Küresel Tehdit, Dış Tehdit, İç Tehdit ve İstihbaratın Artan Önemi", 2004). Batılılar (Avrupalılar) Türkiye'nin güçlenmesini, büyümesini 30–40 sene sonra kalkınmış, 100 milyonluk Türk Devleti olmasını, kendi geleceğine tehlike olarak gördükleri için asla istemezler. Onlar tarihteki Haçlı zihniyetiyle "Şark meselesini" sürekli sıcak tutmak için fırsat buldukça kurcalarlar. Şark meselesinin özünde Türkleri Avrupa'dan daha sonra da Anadolu'dan atmak yatar. Bunun mümkün olmayacağını bildikleri için daha çok din, ırk, inanç ayrımı yaparak veya İslam dinini politika konusu haline getirip kardeş kavgalarına sürüklemek ve bu suretle Türkiye'nin güçlenmesini sekteye uğratmaya çalışmaktadırlar. Emperyalizmin öncüleri olan İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya hayal peşindeki Yunanistan'ı, öteden beri olduğu gibi, kendi "Doğu Sorunu" adlı tarihsel misyonları için taşeron olarak kullanmaktadırlar.

Doğu Karadeniz Bölgesinde bir "Pontus Rum Devleti" kurmak hedefi, Yunanistan'da düşünce olarak dahi yoktur. Osmanlı Devleti'nin yıkılışı ve paylaşılması sırasında, birçokları gibi bu havalideki Rumlar da böyle bir düşünceye kapılmışlar; neticede bu düşünce tarihte "bir hayalin acı bir hatırası" olarak yerini almıştır. Bugün için hiçbir şekilde altyapısı yoktur. Bir daha olması da mümkün değildir. Yunanistan için bir Antalya, bir İzmir; Ermeniler için bir Kilikya nasıl artık bir daha düşünülemez derecede tarihe gömülmüşse, Trabzon'da o şekilde tarihe gömülmüştür.

Yunanistan'ın Pontus meselesinde hedefi ise bu meseleyi tarihi gerçekleri saptırarak, Ermeni sorunu ve PKK sorunun yanı sıra yeni bir argüman olarak da Türkiye'ye karşı kullanmaya çalışmaktır.

Avrupa ve Asya'nın ayrılma hattında bulunan ülkemizin jeopolitik ve stratejik konumu itibariyle büyük öneme haiz olması, tarihin her devrinde bazı şer güçlerin topraklarımız üzerinde bir takım oyunlar sergilemesine neden olmuştur. Bu hassas konumu ile Türkiye; Avrupa, Asya ve Afrika Kıtalarının

düğüm noktası olarak nitelendirilen Akdeniz ve Orta Doğu'nun, doğu-batı ve kuzey-güney asli mihverleri üzerinde bir köprü özelliği de taşımaktadır. Aynı şekilde farklı özelliklere sahip Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerinin sosyal, ekonomik ve kültürel mihverleri üzerinde de bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile dünya güç merkezlerinin menfaatlerinin her türlü çatışmasında kullanacakları mihverler, Türkiye'den geçmektedir. Bütün bu özellikler Türkiye'ye, dünya güç merkezleri için mutlak kontrol ve elde bulundurulması gerekli bir merkez olma niteliği kazandırmıştır.

Karadeniz'in önemi neden giderek artmaktadır?

2000'li yıllarda, Karadeniz'in öneminin giderek artmasının birkaç ana nedeni bulunmaktadır:

Birinci neden,

Sovyetler Birliği'nin ve Varşova Paktı'nın dağılması, bu dağılma sonrası batıdan doğuya doğru genişlemeye devam eden AB ve NATO'nun Karadeniz'e kadar genişlemesi ve Karadeniz'i kapsayacak şekilde Güney Kafkasya'yı da ("Dublin'den Bakü'ye") içine alarak genişlemeyi tamamlamak istemesidir. Nitekim, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'nin son genişlemesinden sonra, 11 Mart 2003'te AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB Dışişleri Bakanları tarafından kabul edilen "Daha Geniş Avrupa" (Wider Europe-Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours) programı çerçevesinde AB, Karadeniz ülkeleri ile ilişkileri geliştirme yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Bu bağlamda, AB'nin Karadeniz'de çatışma bölgelerindeki dondurulmuş sorunların çözülmesinde, siyasi ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesinde daha etkin bir rol üstlenmesi beklenmektedir. Daha Geniş Avrupa programında demokrasiye geçiş süreci, ödüllerle teşvik edilen ve Kopenhag Kriterleri benzeri koşulları yerine getirmeleri karşılığında adeta "AB'ye üyelik dışında hemen her şeyin teklif edildiği uzun bir süreç" olarak aktarılmaktadır. Teklif edilen hukukî çerçeve ise "ortaklıktan ziyade, üyelikten daha az bir dizi hakları" içermektedir. 14 Haziran 2004'te Daha Geniş Avrupa programına Güney

Kafkasya ülkeleri de dahil edilmiştir. AB'nin Sovyetler Birliği coğrafyasındaki ikinci genişlemesinin Güney Kafkasya'yı (özellikle Gürcistan'ı) kapsaması da olasılıklar içindedir. Üçüncü Dalga olarak adlandırılmaya başlanan söz konusu olası genişleme, Moskova'yı AB'nin Mayıs 2004 genişlemesinden daha fazla etkileyebilecektir.

İkinci neden,

Karadeniz ülkelerinin yaklaşık son iki yüzyıldır Çarlık Rusya'sı ve Sovyetler Birliği'nin egemenlik ve nüfuz alanında kalması ve Rusya Federasyonu'nun önümüzdeki on yıllarda ekonomik, siyasi ve askerî alanlarda toparlanması sonrası tekrar eski nüfuz alanına dönmek isteyebileceği ihtimali, söz konusu ülkelerin NATO ve AB üyeliğini gelecekteki siyasi, ekonomik ve askerî güvenliklerinin en önemli teminatı olarak görmelerine yol açmaktadır.

Üçüncü neden,

11 Eylül 2001 saldırısı sonrası ABD'nin "terör" merkezlerini yok etmeye yönelik olarak başlattığı askerî harekât içinde Karadeniz'in bulunduğu özel konumdur. Nitekim, Karadeniz, ABD'nin Orta Doğu (özellikle Irak) ve Orta Asya'ya (özellikle Afganistan) açılımı için stratejik bir konumdadır. Böylece, daha önce "Doğu-Batı Enerji Koridoru" olarak literatürümüze giren koridor, bu defa "Karadeniz Güvenlik Koridoru" olarak uluslararası siyasette yerini almıştır.

Dördüncü neden,

ABD'nin olası bir İran harekâtı ve Avrupa-Atlantik dünyası dışında kalan Beyaz Rusya ile Rusya Federasyonu'nun askerî hareketlerini kontrol altında tutmak için, Karadeniz'i "askerî üs, radar istasyonları ve casus uçakları ile izleme merkezi" olarak değerlendirmek istemesidir.

Beşinci neden,

11 Eylül saldırısı sonrası, dünya petrolünün yüzde 65'ini, doğal gazının ise yüzde 40'ını bulunduran ve giderek istikrarsızlaşan Orta Doğu'ya alternatif olabilecek enerji kaynakları arayışıdır. Karadeniz ve Hazar Bölgesi, coğrafi konumundan ileri gelen jeopolitik önemi yanında zengin enerji kaynaklarına sahip bölgelerdir.

Altıncı neden,

Rusya-Ukrayna doğalgaz krizinin ardından, enerji güvenliğinin dünyada hayli önem kazanması ve gözlerin Karadeniz bölgesine çevrilmesidir. Nitekim Karadeniz, gerek tanker taşımacılığı, gerek petrol ve doğal gaz petrol boru hatları ile "Doğu-Batı Enerji Koridoru" üzerindedir. Bu nedenle, Avrupa'nın özellikle doğal gaz alanında enerji güvenliğinin sağlanması için Karadeniz ön plana çıkmaktadır. Söz konusu nedenler, Karadeniz'i ister istemez giderek Batı ile Doğu arasındaki nüfuz mücadelesinin merkezi durumuna getirmektedir.

Günümüzde özellikle Hazar Denizi'nde keşfedilen petrol ve doğal gaz kaynakları ve bu madenlerin uluslar arası piyasaya ulaştırılması kapsamında, enerji koridorunun güvenliğinin sağlanması konusunda Karadeniz'in yadsınamayacak önemde olması, batılı güçlerin –özellikle ABD- çıkarları gereği Karadeniz'de nüfuz mücadelesine girmelerine neden olmuştur. Bir yanda ABD'nin Orta Asya Türk cumhuriyetleri, Bulgaristan ve Romanya'da askeri üsler kurması, " Irak harekatı kapsamında Türkiye'den diğer üslerin yanında "Trabzon" limanını da istemesi, ABD'nin soğuk savaş sonrası politikalarını uygulayan en ünlü aktörü konumunda olan George Soros'un desteklediği sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ile Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da yaşanan yönetim değişiklikleri¹³ ve diğer yanda ise Türkiye'de dozu gittikçe artırılan Pontus devleti kurma yolundaki faaliyetler gözle görülür bir paralellik arz etmektedir. Bölgede batı çıkarlarının sağlanması yolunda bir Pontus devletinin kurulmasına batı tarafından destek verilebileceği

¹³ Project Democracy ve ABD'nin Türkiye'de desteklediği sivil toplum örgütleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. YILDIRIM, Mustafa Sivil Örümeğin Ağında, Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul, 2004

değerlendirilmektedir. Böylelikle Osmanlı'nın son dönemlerinde piyon olarak ortaya sürülen Yunanistan tekrar sahneye çıkmakta ve Pontusçuluk faaliyetlerini el altından planlamaktadır.

Anadolu ve Asya'da sosyo-kültürel farklılıklar yaratılması veya kendilerini toplumun genelinden farklı gören unsurların kışkırtılması, Avrupalı güçlere uzun vadede stratejik pek çok avantajlar sağlamıştır. Devleti artan bir şekilde baskı ve kontrol altına almak için Avrupalıların geliştirdikleri bu model, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra da kullanılmıştır. Zira Avrupalı güçlerin plânlarının bir sonraki aşaması, hamiliğini üstlendikleri topluluk ve grupların yaşadığı bölgelerde "Hak iddia etmelerini" kolaylaştırıcı bahanelerin hazırlanması olmuştur. Ülke ve toplum geneline de yaygınlaştırılmak istenen sosyo-kültürel bir ayrışma yaratmaya yönelik gayretler Karadeniz Bölgesi'nin doğu kısmı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Nitekim Karadeniz Bölgesi'nin jeopolitik ve jeostratejik öneminin, 1991 yılı sonrası dönemde daha da artmış olması ve bölgenin tekrar uluslararası nüfuz mücadelelerinin odak noktası haline gelmesi dolayısıyla, Yunanistan'ın öncülüğünde ve gerçek dışı iddialara dayandırılan, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bu yöndeki gayretlerde son zamanlarda bir artış olduğu görülmektedir.

Psiko-Sosyal alanda Yunanistan Türkiye'ye göre daha başarılı politikalar izlemektedir. Her açıdan Türkiye'den küçük olan bu ülkenin uluslararası alandaki psikolojik üstünlüğü tartışılmaz. Bunun da en önemli nedeni ABD'deki güçlü Yunan azınlığı ve lobisi'dir. Diğer taraftan Yunanlılar, Türkiye ile ilgili düşünce ve tavırlarında hemen hemen tek vücut olmuşlardır. Hangi tarafta olursa olsun bütün siyasi partiler, entelektüel ve aydın Yunanlılar, Türkiye ile ilgili konularda hemfikir olabilmekte ve birlikte hareket edebilmektedirler. Bu durum da Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik uluslararası boyuttaki tavırlarında destek bulmasına büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

Türkiye'de ise kamuoyunun ve siyasi partilerin Yunanistan'la ilgili dış politikalarda birlikte hareket ettiklerini söylemek oldukça güçtür. Diğer taraftan Türk siyasi hayatındaki istikrarsızlıklar, tutarlı ve uzun ömürlü iç ve dış politikaların ihdasını ve devamlılığını engellemiştir.

Bu çerçevede her alanda olduğu gibi dış politikada da partiler üstü genel hatların belirlenip kamuoyuna mal edilmesi gerekmektedir. Bu durum ise Türkiye'ye psiko-sosyal alanda önemli bir ivme verecektir.

Türkiye'nin üniter yapısını değiştirilmeye ve federatif bir devlet modeli kurulmaya çalışılmaktadır. Öncelikle Karadeniz Bölgesi'nde, "Pontus" adıyla siyasi bir coğrafya yaratılmak istenmektedir. Bunun bir sonraki ayağında ise bu coğrafyada yaşayan insanlara siyasi bir kimlik verme çabalarını görüyoruz. Pontusçuluk politikalarıyla bir siyasî coğrafya ve olmayan bir Hristiyan Pontus halkı yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Yunanistan'ın bölge üzerinde uyguladığı sosyal mozaik politikası bize bunu göstermektedir. Hatta diyebiliriz ki AB'ye uyum çerçevesinde Türkiye'ye dayatılmak istenen hususların altında sosyal mozaik politikasını görmek mümkündür. Bu çerçeveden bakıldığında Yunanistan ve AB politikalarının örtüşüğünü söylemek güç değildir.

Eğer bu politikalar başarılı olursa belirtmek gerekir ki, federasyon kavramı Türkiye için hem son derece gereksiz hem de son derece zararlı bir kavramdır. Federasyon, birbirinden farklı milletlerin aynı devlet içinde yaşadığı durumlarda söz konusudur. Oysa Türkiye'de tek bir millet vardır. Eğer etnik köken bir ayrılık nedeni sayılır ve federasyona gerekçe olarak kabul edilirse, o zaman nerede biteceği belli olmayan bir bölünme süreci başlar. Bu sürecin büyük huzursuzluklar, göçler, toplumsal gerilimler yaratacağı ise açıktır.

Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısına sahip çıkmak, bu topraklar üzerinde yaşayan herkesin menfaatindedir ve bu yüzden de milli bir görevdir. Üniter yapıyı hedef alan cereyanlar, bilerek ya da bilmeyerek, Türkiye'yi zayıflatmak isteyen dış güçlere hizmet etmiş olurlar.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan insanlar arasında suni bir ayrışma yaratma çabaları; Türkiye geneline yönelik, toplumda böyle bir ayrışma yaratma çabalarıyla paralel yürütülmektedir. Ayrıca, yazılı ve görsel yayınlarla da desteklenen bu yöndeki eylemler, yakın dönemde daha çok

"Türkiye'yi sosyal ve kültürel mozaik" olarak gösterme amacı taşımaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'deki insanları bir bütün olarak tahrik ederek, daha geniş bir hareket alanı ve çok alternatifli bir uygulama alanı oluşturma amacı taşıyan bu çabalar, aynı zamanda Demokrasi ve İnsan Hakları söylemleri ile gerçekleştirilmektedir.

Yunanistan, 24 Nisan 1830'da Osmanlı Devleti'nden koparak, bağımsız bir devlet haline gelmiş olmasına karşın, bir türlü tatmin edilemeyen Ege ve Anadolu'ya yönelik arzu ve isteklerini her fırsatta özellikle de Osmanlı Devleti'nin en sıkışık zamanlarında gündeme getirmeyi ve biraz da bu sıkışık anı kollamayı kendisine ulusal bir görev saymıştı. Bugün de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yönelik gündeme getirmeye çalıştığı asılsız iddialarla geçmişten gelen alışkanlığını sürdürmektedir(Gökçen, "Fener Rum Patrikhanesi Ve Pontus'u Canlandırma Hayalî" 21.05.2005).

Bu tarihi perspektif içindeki yapılan değerlendirmede;

6.1. Yunanistan'ın Türkiye'ye Yönelik Politikasının Genel Görünümü

1. Türkiye ile çıkan anlaşmazlıklarda, sorunu "Uluslararası Sorun" haline getirmek,
2. Türkiye aleyhinde yoğun propaganda kampanyası ile uluslararası sansasyon yaratmak ve Türkiye aleyhine uluslararası kamuoyu oluşturmak,
3. Ortodoks Kilisesi'ni davalarına destek olarak kullanmak ve büyük devletlerin desteğini sağlamak.
4. Türkiye ile mevcut anlaşmazlıkları uluslararası platformlara taşıyarak; kendini mağdur, Türkiye'yi mütecaviz olarak göstermek,

5. Büyük devletlerin baskısı ve zorunluluk halinde Türkiye ile uzlaşmış görünmek, fakat bunları geçersiz saymak,
6. Avrupa Birliği'ni de arkasına alarak Türkiye'ye karşı çok cepheli politik bir taarruz yürütmek
7. Her şeyi Megali İdea, çerçevesinde değerlendirme yoluna gitmektedir.
8. Lazcanın bölgede konuşulan bir dil olduğu, bölge insanının aslında Rum olduğu ve tarihine sahip çıkarak dilinin yok olmasını engellemek için çaba sarf etmesi gerektiği basın ve yayın organlarında vurgulamaktadır.
9. Yunanistan'da Sosyalist PASOK partisi, ilk kez 1981'de iktidara geldikten sonra Pontus konusu, partinin Türkiye'yi parçalama politikasının bir malzemesi olmuştur. Yunanistan Parlamentosu 24 Şubat 1994 tarihinde almış olduğu karar ile "19 Mayıs"ı sözde "Pontus Soykırımını Anma Günü" olarak kabul ve ilan etmiştir.
10. Dernek ve federasyonlar vasıtasıyla periyodik olarak ülke içinde ve dışında uluslararası "Pontus Helenizm'i Kongreleri" düzenlenmektedir. Bu kongrelere Başbakan dahil üst düzey devlet görevlileri bizzat katılmakta ve teşvik etmektedirler. Yapılan bu kongrelerde ve yayınlanan kitap, makale ve bildirimlerde Türklerin 350 bin Pontusluya soykırım uyguladığı iddia edilmektedir. Bu soykırımın iki aşamada gerçekleştiği; birincisinin 1916–1918 yılları arasında I. Dünya Savaşı sırasında, ikincisinin de Türk Milli Mücadelesi döneminde 1919–1923 yılları arasında olduğu iddia edilmektedir.
11. "Pontus" hayalcisi Rumların Doğu Karadeniz Bölgesi'ne yaptıkları maksatlı ziyaretler sonucunda, halk arasında bazı köylerin eskiden Rum köyü olduğu söylentileri yayılmaya çalışılmakta, böylece kafalar karıştırılmaktadır. "Pontus" faaliyetleri esnasında Türk-Yunan kardeşliği, ortak kültür gibi temalar işlenmekte, ortak kültürün simgesi olarak "Horon" ve "Kemençe" ön plana çıkarılmakta, bu bölgeden üniversite

özlemi ve iş beklentisi içinde olan gençlerin de kandırılarak Yunanistan'a götürüldüğü bilinmektedir.

12. Patrik Bartholomeos, hem Patrikhanenin varlığını gündemde tutmak hem ekümenikliğini "hatırlatmak" hem de Yunanistan'ın Pontus idealini desteklemek amacıyla, dünyada giderek yayılan çevrecilik hareketlerinin örtüsü altında Karadeniz'i Kurtaralım " sloganı ile Din Bilim ve Çevre Sempozyumu tertiplenmiştir. Sempozyum, Giritli bir armatöre ait olan Yunanistan bandıralı (Elefterios) Venizelos Gemisi'nde gerçekleşmiş ve ilk durak olarak Trabzon Limanı seçilmiştir(Köse, 2005, s.105).
13. 20 Eylül 1997'de başlayan "Din Bilim ve Çevre Sempozyumu" 28 Eylül 1997'ye kadar devam etmiş ve Batum, Novorossisk, Yalta, Odessa, Köstence, Varna, İstanbul ve Selanik limanlarında birer oturum gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, Avrupa Birliği'nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu'nun Başkanı Jacques Santer ve Fener Rum Patriği Bartholomeos'un himayesinde gerçekleşmiştir.
14. Yunanistan, turizm mevsimlerinde Doğu Karadeniz Bölgesi'ne "Unutulmayan Kaybolan Vatanlara Gezi" adı altında periyodik geziler de düzenleyerek konuyu gündemde tutmaya çalışmaktadır.
15. Pontus ve Pontuşçuluk meselesini Yunanistan, Batı Trakya Türklerine bir baskı unsuru olarak, bölgenin Türk nüfus yapısını değiştirmek için de kullanmaktadır. I. Dünya Savaşı ve sonrasında Türkiye'deki bir kısım Rumlar, Yunanistan yerine Rusya'ya ve sonra oluşan SSCB'ne göç etmişlerdi. Bu politikasının bir parçası olarak bu Rumları Batı Trakya'ya yerleşmeye özendirmekte ve bölgede yeni yerleşim yerleri kurmaya çalışmaktadır. PASOK döneminde, Türklere ait arazilerin istimlak edilmesiyle inşa edilen Ektonopol bölgesine, sözü edilen Rumların yerleştirilmesine çalışılmaktadır. Gümülcine'ye bağlı Şapçı kazasına, Kalamata kentine bu tür iskânlar yapılmıştır. "Moskova'daki Yunan Büyükelçiliğinin dağıttığı ve kendilerine iş ve mesken garantisi veren

formları doldurarak Yunanistan'a gelen Pontuslulara Yunan Tarım Bakanlığı, Batı Trakyalı Türklerin yaşadığı Rodop ilinde 600 dönüm arazi vermeyi önermişti. İleride inşa edileceği vaadinde bulunan Romania adlı Pontus kenti ise bölgedeki nüfus yapısını değiştireceği için "doğudan" yani "Türkiye'den gelecek" olan bir tehlikeye karşı bir önlem" olarak görülüyordu(Milliyet, 24 Temmuz 1990, s.8).

6.2. Türkiye'nin Stratejik Yaklaşımları

1. Türkiye yeni politikalar ve çözümler üretilmediği takdirde, başkaları tarafından üretilmiş olan çözümleri ve hareket tarzlarını, küçük pazarlık marjları ile kabul etmek zorunda kalacaktır.
2. Yeni Dünya Düzeni, devletlerin hepsini hiç istemese de etkilemektedir. Ulusal tam bağımsızlığın tartışıldığı bu ortamda, tam bağımsızlıktan taviz vermeden, çağdaş uygarlığa ulaşılmaya çalışılmalıdır.
3. Dış ortaklıklar veya ittifaklardan, çıkarlarımıza uygun bir şekilde faydalanılabilmelidir. Fakat esas olan devletin kendi ayakları üzerinde durmasıdır.
4. Yabancı unsurlar emellerine ulaşmak için cahil kesimlerden faydalanmaktadır. Bu nedenle eğitime önem verilmeli, ülke geneline yayılmalı; en kısa zamanda zorunlu eğitim süresi 11 yıla çıkarılmalıdır.
5. Karadeniz yöresindeki Üniversiteler başta olmak üzere, tüm üniversitelerimizde sosyal bilimler sahasında etnoloji, dilbilim, tarih ve sosyoloji konusunda araştırmalar özellikle desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.
6. Özellikle Atatürk'ün ölümünden sonra komşu ülkelerin neredeyse tamamıyla ilişkilerimiz bozulmuş, bu durumda diğer devletler için uygun ortam yaratmıştır. Bu durumu önlemek ve yeni ekonomik açılımlar oluşturmak için komşu ülkelerle dostane ilişkilerin oluşturulmasına

çalışılmalıdır. Fakat kurulacak dostça ilişkiler Türkiye'nin hayati çıkarlarını zedelememelidir.

7. Yunanistan'ın kendi kamuoyuna uyguladığı gibi, Türkiye'nin de kendi kamuoyunu Türk-Yunan sorunları konusunda bilinçlendirmelidir. Karadeniz'de Pontus Devleti yaratma düşünceleri ve çabaları karşısında bölge halkına, milli kimlik ve birliğimize yönelen tehditler açıkça anlatılmalı ve bölgede milli bilinci pekiştirecek ve yapılan propagandaların olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak şekilde destek verilmelidir.
8. Bireysel çabalar, güçlü Ermeni ve Rum lobileri karşısında ancak sınırlı etki yaratabilmektedir. Bu bağlamda, bir eylem planı hazırlanarak, yalnız devlet değil, üniversiteler, basın-yayın ve düşünce kuruluşları dahil olmak üzere ilgili tüm kuruluşların içinde yer aldığı koordineli ve örgütlü, topyekün faaliyet yürütülmelidir.
9. Kafkasya'da yaşayan Yunan asıllı vatandaşlara yakın ilgi gösterilmeli ve bu kesim Pontus iddiaları kapsamında kullanılmalıdır.
10. Kapanmış olan ve hiç cemaati bulunmayan kiliselerin canlandırılması faaliyetleri önlenmelidir.
11. Türkiye kendi tezlerini ispatlayacak yayınları dış ülkelerin anlayabileceği dil ve üslupta açıkça anlatan, delillere dayalı, dokümanterler hazırlanmalıdır. Bunların dış ülkelerde tanıtılması, yayınlanması sağlanmalıdır. Türkiye'ye yakınlık duyan akademisyen ve devlet adamlarını bu doğrultuda kullanmalıdır. Bu konularda çalışacak yerli ve yabancı araştırmacılara bilgi ve belge temin edilmelidir. Ayrıca arşivlerden faydalanılması konusunda her türlü kolaylık sağlanmalıdır.
12. Soykırım iddiaları yönelten, parlamentolarında karar alan, başta Türkiye'nin AB üyeliği olmak üzere hukuki ve siyasi platformlarda koz olarak kullanmaya kalkan devletlerin, kendi tarihleri ile de yüzleşmesinin

sağlanması önem taşımaktadır. Bu açıdan, lisans ve yüksek lisans düzeyinde “Dünya Soykırımlar Tarihi”, “Tarihte Türklere Yapılan Soykırımlar”, “Hukuki ve Siyasi Boyutuyla İnsanlığa Karşı Suçlar” gibi derslere yer verilmesi ve araştırmaların teşvik edilmesinde de yarar görülmektedir.

13. Terör ve anarşi gibi Pontuşçuluk ve misyonerliğin de beslendiği önemli kanallardan birisinin yöre halkının yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve yoksulluk olduğu unutulmamalı, ekonomik sorunlarla işsizliğin çözümü için kalıcı tedbirler uygulanmalıdır.
14. Pontuşçu faaliyetlere karşı mücadele veren ve hayatlarını kaybeden Türk evlatları mutlaka onurlandırılmalı ve unutulmamaları için anma programları düzenlenmelidir.
15. Türklere karşı yapılan tüm mezalim, kitlesel cinayetler ve soykırımlar belgeleriyle ortaya koyulmalı, bu konularda basın ve medya yoluyla yayınlar yapılmalı ilgili mekânlarda anıtlar açılmalı, anma törenleri düzenlenmelidir.
16. Türkiye, Yunanistan’ın soykırım iddialarına karşı özellikle Girit’te, Rodos’ta ve Mora’da katledilen Türkleri gündeme getirmeli ve Tripoliçe’de öldürülen 30.000 kişinin soykırıma uğradığı işlenmelidir.
17. Yunanlıların 1821’de Mora’da, Balkan Savaşı sırasında Doğu Trakya’da ya da Batı Anadolu’da, Karadeniz Bölgesi’nde, Kıbrıs’ta Türklere karşı gerçekleştirdikleri soykırım ve katliamlar belgeleriyle ortadadır. Bu çerçevede, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde “Türk soykırımlarına” ilişkin kararlar alınması ve anma günleri ilan edilmesi, soykırım anıtları açılması, Rum ve Ermenileri daha dikkatli olmaya yöneltecektir. Ayrıca, konunun “Müslümanlara yönelik soykırımlar” olarak, İslam Konferansı Örgütü’nün gündemine getirilmesi ve üye ülke parlamentolarında karar alınmasının sağlanabilmesi, Batılı ülkeleri de yeni bir durum değerlendirmesi yapmaya sevk edecektir.

18. Özellikle Rum soykırımı safsatalarına karşı -Ermeni soykırım iddialarının almış olduğu biçimden ders çıkarılarak- Türkiye bilimsel gerçeklere dayalı argümanlarla uluslararası ortamda gerçekleri gözler önüne sermek için yoğun faaliyetler icra etmelidir.
19. Pontusçuluk faaliyetlerinin misyonerlik faaliyetleri ile koordineli şekilde yürütüldüğü dikkate alınarak her iki konuda da istihbarat gayretleri yoğunlaştırılmalı ve karşı istihbarat tedbirleri alınmalıdır.
20. Pontus meselesi çok iyi incelenerek, ortaya atılan iddialar ve gündeme getirilmesi muhtemel iddialar değerlendirilmeli, hangi yöntemlerle milli çıkarlara zarar vermeden nasıl çözüleceği tespit edilmeli, bu konuda Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ve Hükümet direktifinin hazırlanması sağlanmalıdır.
21. Patrikhanenin düzenleyeceği ve uluslar arası bir hüviyette olan toplantılara mümkün olduğu kadar izin verilmemeli, şayet buna muvaffak olunamıyorsa toplantı kontrol altına alınmalıdır.
22. Fener'deki Patriklik, yasaklanmış olmasına karşın siyasal etkinliklerini din maskesi altında sürdürmektedir. Patrikliğin, siyasal etkinlikleriyle Türkiye'yi bölmeye yönelik ittifakın içinde olduğu pek çok kez kanıtlanmıştır. Patrikliğin etkinlikleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en temel ilkesi olan laikliğe tümüyle karşıdır. Patriklik, Lozan Antlaşması hükümlerindeki esnekliğe dayanılarak Türkiye'den çıkarılıp Aynoroz Adası'na taşındırılmalıdır. Bu bölücü çalışmalara daha çok göz yumulmamalıdır.
23. Yunanistan kurulduğundan beri sürekli olarak Osmanlı İmparatorluğundan toprak kazanmış ve iyi bir politika uygulamıştır. Zaten Megali İdea'sı da bunu dikte ettirmektedir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti, zayıf bir Osmanlı Devleti olmadığını, Kurtuluş Savaşı, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kardak krizinde herkesin gözlemlediği gibi güçlü ve kararlı bir devlet olduğunu Yunanistan ve onun

müttefiklerine iyice anlatmalı ve bu konuda sürekli olarak psikolojik harekât uygulanmalıdır. Yunanistan'ın Türkiye aleyhine toprak, taviz ve çıkar elde etme döneminin sona erdiği işlenmeli ve boş hayaller peşinde koşmanın gereksizliği ve kötü sonuçlar doğuracağı tekrar tekrar hatırlatılmalıdır. Bu husus, tüm sorunların çözümünde en temel hareket tarzı olmalıdır.

24. Yunanistan'ın ulusal hedeflerini gerçekleştirme yolunda kamuoyunun desteğini alması ve Megali idea hedefini canlı tutma adına Pontus derneklerini örgütlemesi gayet normal bir davranıştır. Burada anormal olan Türkiye'nin kendisine yönelik bu girişimler karşısında aktif bir politika izlememesidir. Türkiye bu derneklerin faaliyetlerine son verilmesini Yunanistan'dan istemelidir. Alabileceği olumsuz bir cevap sonucunda ise Yunanistan'dan çok daha haklı sebeplerle öncelikle Batı Trakya olmak üzere Adalar Denizi adına Pontus dernekleri ile benzer şekilde ve en az aynı sayıda derneklerin kurulması sağlanmalıdır.
25. Yörede kullanılan ve tarihi süreç içinde Rumcadan geçmiş olan tüm yer isimleri Türkçe karşılıkları ile değiştirilmelidir.
26. Devamlı olarak diyalog ve uzlaşma yolları açık bırakılmalı, Yunanistan'ın uzlaşmaz olduğu diğer ülkelere gösterilmelidir.

Bunları bilerek hareket ettiğimiz, oyunlara gelmediğimiz takdirde Türkiye'nin gelişmesi, büyümesi ve kuvvetlenmesi hiç kimse tarafından önlenemeyecektir. Türkiye, üniter bir devlettir ve öyle de kalacaktır.

6.3. Muhtemel Senaryolar

Kıbrıs politikasında Türkiye'ye karşı başarısız olan ve Ermeni soykırımı iddialarına AB'nin sahip çıktığını gören Yunanistan yeni bir baskı unsuru olarak Pontus meselesini AB platformunda değerlendirmek isteyecektir. Bu bağlamda karşımıza üç adet muhtemel senaryo çıkmaktadır.

1. SENARYO:

AB'nin dayatmasıyla AIHM'nin Türkiye'yi sözde Pontus soykırımını tanımaya ve tazminat ödemeye mahkûm etmesi.

Türkiye, mahkeme sürecinde meselenin tarihçilerce tartışılması için girişimlerde bulunarak Mübadele Antlaşması çerçevesinde konunun halledilmiş olduğunu savunur.

Mahkeme neticesini Türkiye kabul etmeyerek soykırımı reddeder ve tazminat ödemez. Bu sonuç Türkiye'nin AB üyelik sürecini sekteye uğratarak Türkiye'yi AB'nden uzaklaştırır. Türk halkının AB üyeliğine olan desteği azalır. Türkiye karşı atağa geçer, Yunanistan'dan ailesi katledilerek zorla göç ettirilen ve mübadeleyle gelen Türklerin de, AIHM'ne dava açmalarını sağlamaya çalışır.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki 1999 depremi sonrası artarak ilerleyen dostane ilişkiler ve iyi komşuluk süreci yerini Kardak krizine benzer bir soğuk savaşa bırakır. Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine karşı uyguladığı ve son dönemlerde hafifleyen baskı politikası yeniden şiddetini artırır.

Mahkeme neticesi Yunanistan'ın girişimleri artarak devam eder. Sözde Ermeni soykırımını tanıyan AB dışı ülkelerin Pontus soykırımını da tanımaları için çaba sarf eder. Türkiye'de Pontus meselesini sahiplenen özellikle sanat çevresinden ve kendi ülkesinde okutarak yetiştirdiği insanları kullanarak gerek sanatsal ve gerek kültürel aktiviteler düzenletir ve iç kamuoyu baskısı yaratmaya çalışır.

2. SENARYO:

Pontus meselesini, AB ülkelerinin Türkiye'ye bir baskı ve ön şart olarak getirmemesine rağmen Yunanistan ve GKRY'nin bu konuyu Türkiye'nin AB üyeliğini veto etme tehdit unsuru olarak kullanması.

Sözde Ermeni soykırımında olduğu gibi Türkiye benzer bir yaklaşım içerisine girer ve her iki ülke tarihçilerinin hakem tarihçiler nezaretinde bir araya gelerek konuyu tartışmalarını ve Türkiye'nin masumiyetinin anlaşılmasını sağlamaya çalışır.

Türkiye AB nezdinde girişimlerde bulunarak Yunanistan ve GKRY'ne baskı yapılmasını sağlamaya ve Türkiye'nin AB üyeliğinin AB için önemini vurgulamaya çalışarak veto tehdidini aşma gayretine girer.

Bu aşamada AB ve ABD Pontus meselesini gündeme getirtmeme ve bu ülkelere baskı yapılması karşılığında Türkiye'den çeşitli tavizler koparma arayışına girer.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki 1999 depremi sonrası artarak ilerleyen dostane ilişkiler ve iyi komşuluk süreci yerini Kardak krizine benzer bir soğuk savaşa bırakır.

Pontus Rumluğu'nun kültürel varlığının kabulünün ve asimilasyonun sona erdirilmesi isteğinin Türkiye'ye karşı gerçekleştirilen psikolojik savaş eylemliliği çerçevesinde önümüzdeki yıllarda giderek artan bir yoğunluk ve etkinlikle gündeme geleceğine şahit olunacaktır.

3. SENARYO:

Türkiye'nin AB ile müzakere sürecinde, Pontus soykırım iddialarını "tanımak" zorunda bırakılarak, Türkiye'den "tazminat" ve "toprak" taleplerinin bulunulması.

Yunanistan öncelikle Türkiye'ye yönelik sözde soykırım iddialarının ilk olarak çeşitli ülke parlamentoları tarafından "tanınmasını" sağlar. Yunanistan, Ermeni ve Pontus soykırımı iddiaları arasında bağlantı ve paralellikler kurarak, ortak bir kaderi paylaştıklarını vurgular. Nitekim, Ermeni soykırımı iddialarının uluslararası alanda destek bulmasından dolayı bu süreçte Yunanistan tarafından Ermeni politikaları örnek alır. Ermeni, Rum ve Kürtçü

unsurların birlikte mücadele etmesi gerektiği temasını işleyerek bir cephe oluşturmaya çalışır.

AB üyeliğini de kullanarak diğer AB ülkeleri üzerinde baskı kurarak sözde Pontus soykırım iddialarının bu ülkelerde kabulünü sağlar. Ayrıca Yunanistan, AB bünyesindeki yandaşlarının desteğini de alarak AB üyesi olmayan diğer ülkelerde de kabulünü sağlar.

Türkiye ise en üst düzeyde girişimlerde bulunur. Özellikle yabancı yatırımcılar ve iş adamlarına bu konu izah edilir. Desteği alınan iş adamları bu konuda kullanılarak kendi ülkelerine baskı unsuru olarak kullanılır.

Nihayetinde Türkiye'nin önüne AB'ne girme sürecinde ön şartlardan biri olarak çıkartılır. Türkiye bu konuda sert tepkiler verir. Türkiye'nin başka oluşum arayışına girmesini istemeyen Avrupa Parlamentosu bu konuyu gündemden çeker.

Türkiye, AB'ye girme sürecinin sonuna yaklaştığında sözde soykırım tekrar gündeme getirilir. Türkiye, tazminata ve mübadele yoluyla göç ettirilenlerin tekrar topraklarına dönmesi konusunda baskıya maruz kalır.

KAYNAKLAR DİZİNİ

1. ALBAYRAK Haşim, Tarih Boyunca Doğu Karadeniz’de Etnik Yapılanmalar ve Pontus, Babialı Kitaplığı Yayınları, İstanbul, 2003
2. AKBULUT Dursun Ali, 19 Mayıs’ın Anlamı, Makale
3. AKŞİN Sina, Türkiye Tarihi 3. Cilt, Cem Yayınevi, İstanbul 2005
4. AKTAR Yücel, Yunanistan’ın Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelik Geleneksel Politikasında Temel Yaklaşımlar, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986
5. AnaBritannica, Cilt:16, s.144
6. APATAY Çetinkaya, Yaşadıklarım ve Ege’de Olup Bitenler, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., İstanbul 1995
7. Askeri Tarih Bülteni, Mütareke Döneminde Ermeni – Rum Patrikhanelerinin İşbirliği, Şubat 1988
8. ATALAY Bülent, Fener Rum Patrikhanesi’nin Siyasi Faaliyetleri, 2001
9. ATASE Arşivi, Kls.198, DS. 101, Fh. 85
10. ATEŞ Toktamış, Siyasal Tarih, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2004
11. ATATÜRK M.Kemal “Nutuk” 1973 Cilt 2
12. ATESE Arşivi, Atatürk ile ilgili arşiv belgeleri (1911 – 1921), 1982
13. ATESE Arşivi, Kls. 2474, PS. I-B/54, Fh.21–1
14. ATESE Arşivi, kls. 89, Ds. 327, Fh. 67
15. ATASE Bşk.lığı’nın 26.11.1992 gün ve 92356-92/1. As. T. Krl. yazısı
16. AYBARS Ergün, İstiklal Mahkemeleri, 1975
17. AYBARS Ergün, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1984
18. AYPAR Haldun, Harp Akademileri Bülteni, Sayı:209, Kasım 2004
19. BALCIOĞLU Mustafa “Belgelerle Millî Mücadele Sırasında Anadolu’da Ayaklanmalar” YÖK Matbaası Ankara 1991

20. BALKAÇ Zerrin, Batı Trakya Türkleri, Türkler Ansiklopedisi 20. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002
21. BAŞAR Cem, Türk-Yunan İlişkilerinin Gerçek Yüzü, İstanbul, 1988
22. BAYAR Celal, Bende Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş, CV, 1976, s. 1449
23. BAYZAN Ali Rıza, Protestan Misyoner Örgütlerin Türkiye Operasyonu, Stradigma, Nisan 2003, Sayı 3
24. BELEN Necdet, Ege Denizi ve Ege Adaları, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1995
25. BIJIŞKYAN P. MINAS, Pontus Tarihi, 1998
26. BIYIKLIOĞLU Tefik, Trakya'da Milli Mücadele Başlarken, C:1
27. BİLGE A.Suat, Büyük Düş Türk-Yunan Siyasi İlişkileri, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2000
28. BİLGİN Mehmet – YILDIRIM Ömer, Sürmene, Sürmene Belediyesi Kültür Yayını, İstanbul, 1990
29. CÖHCE Salih, Doğu Karadeniz Bölgesinin Türkleşmesinde Kıpçakların Rolü, I. Tarih Boyunca Karadeniz Bildirileri, 13-17 Ekim 1986
30. Cumhuriyet Tarihi I, Türk Tarihinin Ana Hatları, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, 2003
31. ÇAPA Mesut, Pontus meselesi, Serander Yayınları, Trabzon, 2001
32. ÇAPA Mesut, Pontus Meselesi, Trabzon ve Giresun'da Milli Mücadele, 1993
33. ÇAVDAR Tefik, Osmanlıların Yarı-Sömürge Oluşu, İstanbul 1970
34. ÇELİK Mehmet, Türkiye'nin Fener Patrikhanesi Meselesi 1998
35. ÇELİK Mehmet, Süryani Kilisesi Tarihi, İstanbul, 1987
36. ÇETİNKAYA Levent, Türkiye'de Protestan Misyonerlik Faaliyetlerinin 1990 Sonrası Dönemde Görev Profili ve Ulusal Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi (Tez), Ankara 2005
37. Dış Basın Bültenleri, Harp Akademileri Basım Evi-Yeni Levent - İstanbul-Temmuz 2002
38. DEĞEROĞLU Levent, Tez, Misyonerlik faaliyetlerinin ulusal yapıya olan etkileri kapsamında; Pontusçuluğu kimler, nasıl ve ne maksatla

kullanılmaktadır? Mevcut iddialara ilişkin Türkiye'nin izlemesi gereken politika ne olmalıdır, 2005

39. DERİNGİL Selim, İktidarın Sembolleri ve İdeoloji, II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) çev., Gül Çağalı Güven, YKY, İstanbul, 2002
40. ERENDİL Muzaffer, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Ankara, 1986
41. ERGİL Doğu, Kırık Aynada Kendini Arayan Türkiye, Doruk Yayımcılık, Ankara, 1997
42. ERKSAN Metin, 'Mare Nostrum Bizim Deniz Yunan Sorunu, Hil Yayın, İstanbul 1999
43. ERTAYLAN İsmail Hikmet, Fatih ve Fütuhâtı (I Bizans ve Karadeniz), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1953
44. ESENGİN Kenan, Milli Mücadelede Hıyanet Yarışı, Ankara, 1969
45. EYÜBOĞLU İsmet Zeki; Tarikatlar Mezhepler Tarihi, Der Yayınları İstanbul 1997
46. Farklı Sorunlar Farklı Yaklaşımlar” 2001 Hv. Hrp. Ak. Kütüphanesi
47. FIRAT Gökçe, Türk'ün Ateşle İmtihanı, Türk Solu sayı 35, 21.07.2003
48. GEDİKLİ Yusuf, Pontus Meselesi, İstanbul, 2002
49. GOLOĞLU Mahmut, Anadolu'nun Milli Devleti Pontus, 1973
50. GÖKÇEN Salim “Fener Rum Patrikhanesi Ve Pontus'u Canlandırma Hayalî” Makale
51. GÖKÇEN Salim, Dogmatik Yunan Paranoyası “Rum Soykırım Yalanı”, Makale, 21.05.2005
52. GÖZLER Kemal, Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004
53. GÜLER Ali, Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü, Ankara, 1999, Ocak Yayınları
54. GÜLER Ali, İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları, 1988
55. GÜNDÜZ Şinasi - AYDIN Mahmut, Misyonerlik, Kaknüs Yayınları, İstanbul, Nisan 2002
56. GÜNDÜZ Şinasi, Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler, Kaknüs Yay. 2002

57. GÜNDÜZ Şinasi, Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler, Makale
58. GÜNDÜZ Şinasi, Misyonerlik, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005
59. GÜNGÖR Erol, "Türkiye'de Yabancı Kültürü II", Türk Yurdu, sayı:2, cilt:1
60. Hakimiyet – i Milliye, 21 Haziran 1922, No: 537
61. HALİDİ Mustafa - FERRUH Ömer, İslam Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm, Çeviren: Osman Şekerci, İstanbul, 3.baskı
62. HALİDİ Mustafa - FERRUH Ömer, Misyonerler, Siyonizm ve Sosyal Hayat, Araştırma Yayınları, İstanbul 1991
63. HATİPOĞLU M.Murat, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923–1954, Siyasal Kitabevi, Haziran 1997, Ankara
64. HERACLİDES Alexis, Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye, İletişim Yayınları, İstanbul 2003
65. İLHAN Suat, Avrupa Birliği'ne Neden Hayır, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000
66. İNAN Kamuran, Türk-Yunan İlişkilerinde Dinamikler, Türk-Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986
67. İstikbal, 23 Kasım 1921
68. İZ Mahir, Yılların İzi, İstanbul, 1975
69. KALPAKÇIOĞLU Özdemir, Yunan'dan Dost Olmaz, Form Matbaacılık, İstanbul, 1994
70. KARAL Enver Ziya, Osmanlı Tarihi Cilt 5 (Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1947
71. KARPUZ Haşim, "Rize", Ankara, 1993
72. KEMALİ Ali, "Erzincan", Kaynak Yayınları, İstanbul, 1992
73. KILIÇ Remzi, Misyonerlik ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetler Makale
74. KIRŞEHİRLİOĞLU Erol, Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri, Bedir Yayınları, İstanbul, 1963
75. KISKIRA Konstantio P. "19'uncu Yüzyılın Çokuluslu İstanbul'unda Amerikan Misyonerleri", Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul 1999

76. KITSIKIS Dimitri, Yunan Propagandası, İstanbul, 1963
77. KIZILYÜREK Niyazi, Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003
78. KOCABAŞOĞLU Uygur, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika/19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okullar, Arba Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 1991
79. KOÇİVA Selma, Lazona- Laz Halk Gerçekliği Üzerine, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2000
80. KOHN Hans, Panislavizm ve Rus Milliyetçiliği, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1991
81. KONSTANTİNİDES K.G., Pontus Hakkında İnceleme, Dünya Pontus Helenizmi 2. Kongresi
82. KÖSE Ertan, Yunanistan ve Bitmeyen Kin, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005
83. KUMKALE Tamer, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Problemler, İstanbul, 1984
84. KURT Yılmaz, Pontus Meselesi, TBMM Basımevi, Ankara, 1995
85. KÜRŞAD Fikret, ALTAN Mustafa Haşim, EGELİ Sabahaddin, Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi, Kutsun Yayınevi, İstanbul 1978
86. LÜTEM Ö. Engin - DEMİRTAŞ ÇOŞKUN Birgül, Balkan Diplomasisi Ankara 2001
87. MACMİLLAN Margaret, Paris 1919: 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2004
88. MAREK Kurt.W., Tanrıların Vatanı Anadolu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999
89. MARKIDES K.C., The Rise and Fall of The Cyprus Republic
90. MC. CARTHY Justin, Müslümanlar ve Azınlıklar, İnkılâp Yay., İstanbul, 1998
91. MEGALOMMATİS M.Cosmas, Türk Yunan İlişkileri, Avrasya Dosyası, Cilt:4, Sayı: 1-2
92. Meydan Larousse, Cilt:9, s.843

93. MİROĞLU İsmet, "Fatih Devrinde Osmanlı İmparatorluğu" Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çay Yayınları, C.X, İstanbul, 1989
94. MYY:114-4 (B) İç Tehdit Dokümanı, 2004
95. MÜMTAZ Hüseyin, Karadeniz'in Kitabı, Yeni Batı Trakya Dergisi yayınları, İstanbul, 2000
96. MÜMTAZ Hüseyin, Trabzon ve Sürmene Üzerindeki Yabancı Emeller. Trabzon, 1998
97. Nurettin Paşa Pontusçuları Anlatıyor, Yakın Tarihimiz, C:II
98. OKYAR Fethi, Üç Devirde Bir Adam, İstanbul, 1980
99. ORTAYLI İlber, Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim, Makaleler I, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000
100. ÖKTE Ertuğrul Zekai, Yunanistan'ın İstanbul'da Kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti, BTTD
101. ÖZCAN Gencer, KUT Şule, En Uzun On Yıl, İstanbul, Boyut Kitapları, 1998
102. ÖZGÜÇ Nimet - ÖZGÜÇ Tahsin, "1940 ve 1941 Yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Samsun Bölgesi Kazıları Hakkında İlk Kısa Rapor", Belleten, C: IX, s. 35
103. ÖZKAN Cemal, Tarihte Türk –Yunan İlişkileri, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ankara, 1985, sayı. 29
104. PEHLİVANLI Hamit, Tarih Perspektifi İçerisinde Pontus Olayı: Yakın Tarihimize ve Günümüze Etkileri, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, Semih Ofset, 1999
105. POLVAN Nurettin, Türkiye'de Yabancı Öğretim, cilt:I, İstanbul 1952
106. PSOMIADES Harry J., The Eastern Question, Selanik 1968
107. SABAHATTİN İsmail, Kıbrıs Sorununun Kökleri (İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları), Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 2000
108. SAREM, İslamiyet'te Mezhepler ve Tarikatlar, 4 Aralık 2002
109. SARIHAN Ayhan, Yorge Emmi, 2002

110. SARIBAYRAKTAROĞLU Mehmet Şakir, Osman Ağa ve Giresun uşakları konuşuyor, İstanbul, 1975
111. SARINAY Yusuf, Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası, Semih Ofset, Ankara, 1999
112. SAYDAM Abdullah, Kurtuluş Savaşı'nda Trabzon'a yönelik Ermeni – Rum Tehdidi, Semih Ofset,1999
113. SEZER Ayten, [Osmanlı Döneminde Misyonerlik Faaliyetleri](#), Osmanlı, Cilt:2, Ankara, 1999, s.182-192.
114. SEZER Ayten, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Makale
115. SMİTH M.Llevellyn, Yunan Düşü, Ayraç Yayınları, Çev. Halim İNAL, Ocak 2002
116. SONYEL Selahi R., Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I., 1973
117. SÖNMEZOĞLU Faruk, Türkiye-Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler, Der Yayınları, 2000, İstanbul
118. SÜMER Faruk, Oğuzlar, 1980
119. ŞAHİN M. Süreyya, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul,1980
120. T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yayınları Seri No:1, Türk İstikbal Harbi, VI. Cilt, 1964
121. TANÖR Bülent, YÜZBAŞIOĞLU Nemci, Türk Anayasa Hukuku,Yapı Kredi Yayınları,İstanbul, 2001
122. TANSEL Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.I
123. TANSEL Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C. IV
124. TEZİÇ Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Basım, Yedinci Bası, İstanbul, 2001
125. TOKGÖZ Nazmi, Türkiye'de misyonerlik faaliyetleri ve Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri, 06 Ocak 2006
126. TOKSOY Ahmet, “Selçuklu-Trabzon Münasebetleri ve Trabzon Kommenoslari'nin Tabiiyete Alınması”, Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu, Trabzon, 3-5 Mayıs 2001

127. TOLUNER Sevin, Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları, Beta Basım Yayım, 2000
128. TOZLU Necmettin "Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar" Akçay Yay. Ankara 1991
129. TOZLU Necmettin, Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyoner Okulları, Yeni Türkiye Yayınları, 1999
130. TURAN Ömer, "Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri", Avrasya Etüdüleri, 16 Sonbahar Kış 1999
131. TUZCU Ali, "Merzifonda Ermeni Ayaklanmaları", Belleten, Cilt: LVII, Sa. 220, Ankara 1994
132. Türk İstiklâl Harbi VI ncı Cilt, İç Ayaklanmalar, (1919 – 1921), Gnkur. Basımevi, Ankara, 1964
133. TÜRKDOĞAN Prof. Dr. Orhan, Etnik Sosyoloji, Timaş Yayınları, İstanbul, 2003
134. TÜRSAN Nurettin, Yunan Sorunu, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1987
135. ÜLMAN A. Haluk, Türk Amerikan Diplomatik Münasebetleri 1939 – 1947, 1961
136. VOLKAN V.D. / ITZKOWITZ N. Türkler ve Yunanlılar, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2002
137. YAZICI Nuri, Milli Mücadele'de Pontus'çu Faaliyetler (1918 – 1922), Çizgi Kitabevi, İkinci Baskı, Konya, 2003
138. YAZICI Nuri, Yunanistan'ın Türkiye'ye yönelik politikalarında Pontusçuluk sorunu XV. Türk Tarih Kongresi 11-15 Eylül 2006, (Tebliğ)
139. YILMAZ Veli, Anadolu'da Türk Varlığı, Hrp.Ak.Yayını, İstanbul, 1993
140. Yunanistan Beyaz Kitabı 2000

DERGİ VE GAZETE

1. ALAN Gülbadi "Protestan Amerikan Misyonerleri" Erciyes Üniv. Sosyal Bil. Enst. Dergisi Say.10 2001
2. Anadolu Ajansı, 15 Ekim 2002
3. Akşam, 21-29 Ekim1997
4. Akşam,27 Ekim 1997
5. BAYZAN A.R., Haçlı Seferlerinden Diyalog Sürecine Türkiye'yi Hristiyanlaştırma Projesi, Yeni Mesaj Gazetesi, 10 Haziran 2001
6. BERBERAKİS Stelyo, Yunanistan'da Fanatizm, Sabah, 01 Haziran 1998, s.18
7. BERBERAKİS Taki, "Atina Yanlıştan Döndü", Milliyet, 23 Şubat 2001
8. ÇÖLAŞAN Emin, Hürriyet, 25 Ağustos 1995
9. Cumhuriyet, 31 Ağustos 2005
10. ERDEHA Kamil, Tarih Boyunca Türk – Rum İlişkileri, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Eylül, 1974
11. Hürriyet, 28 Haziran 1995
12. Hürriyet, 21 Eylül 1997
13. Hürriyet, 1 Kasım 2005, s.20
14. İNANDI İsa, Türk Dünyasında Misyonerlik, Bilim Dergisi, 1996
15. KÜLEBİ Ali, Rumların ekonomik atağı, Strateji 22.05.2006
16. KILIÇ YAŞIN Gözde, Pontus'u Canlandırma Hayali, Strateji 22.05.2006
17. KITSİKIS Dimitri, I. Singritiki İstoratis Elladoske Turkiastan, 20 Atina, 1978'den özet çeviri. Abdürrahim Dede, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 8, Ekim 1980
18. MEGOLAMMATIS A., Sabah, 18 Mart 1995
19. Milliyet, 24 Temmuz 1990, s. 8
20. Milliyet, 22 Kasım 2005, s.20

21. Milliyet, 13 Mayıs 2006
22. MÜMTAZ Hüseyin, Yenimesaj, 18/19 Ocak 2001
23. Ortadoğu, 21 Eylül 1997
24. Ortadoğu, 30 Eylül 1997
25. ÖZFATURA Mustafa Necati, Patrikhane Fitnessi Ve "Pontus Rum Devleti Hayali, İslam Dergisi, 05/98
26. Radikal, 15 Ekim 2002
27. Radikal, 21 Mayıs 2003, s. 10
28. SEZER Sema. Yunanistan "Pontus Soykırımına Müşteri Arıyor, Stratejik Analiz Dergisi. Haziran 2006
29. SÖZEN, Hv.İsth.Alb. İlker, "Küresel Tehdit, Dış Tehdit, İç Tehdit ve İstihbaratın Artan Önemi", Ufuk Ötesi Bülteni, Mayıs 2004, TSKNet, Gnkur. İsth. Bşk.İğı, TSK İsth. Okul K.İğı.
30. STAR , 6 Nisan 2002 , s.14
31. ŞİŞMAN Adnan Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt III, Sayı:2, Afyon Aralık 2001
32. Tercüman, 19 Ağustos 1982, s. 12
33. Türk Tarih Dergisi, Ağustos, 1988, sy. 42
34. Türkiye, 22 Eylül 1997
35. ÜNAL Hasan, Yeniçağ, 08 Mayıs 2006
36. YERASİMOS Stefanos, Pontus Meselesi (1912 – 1913) Toplum ve Bilim, Sayı: 43 Güz 1988

İNTERNET KAYNAKLARI

1. BYEGM Haber No: 002 Makedonya Haber Ajansı: "Pontus Rum Soykırımını Anma Etkinliği"Ankara, 29/05(BYE)--- Makedonya Haber Ajansı (MPE)'nin 10 Mayıs 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Selanik çıkışlı Yunanca haberin çevirisi(AHE/ÇS/PG)10/05/2005 09:23:55
2. BYEGM Haber No: 002 Makedonya Haber Ajansı: "Pontus Rum Soykırımını Anma Etkinliği"Ankara, 29/05(BYE)--- Makedonya Haber Ajansı (MPE)'nin 10 Mayıs 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Selanik çıkışlı Yunanca haberin çevirisi(AHE/ÇS/PG)10/05/2005 09:23:55
3. BYEGM Haber No: 009 Makedonya Haber Ajansı: "Pontus Rum Soykırımını Anma Etkinliği" Ankara, 30/05(BYE)--- Makedonya Haber Ajansı (MPE)'nin 19 Mayıs 2005 tarihli internet sayfasında, yukarıdaki başlık altında yer alan Selanik çıkışlı Yunanca haberin çevirisi(AHE/ÇS/PG)20/05/2005 10:26:35
4. TARAKÇI Nejat, Yunanistan-Patrikhane-Helenizm Üçgeninde Türk-Yunan Dostluğu Mümkün mü?, www.tasam.org, 17 Nisan 2005
5. <http://www.enfal.de/tarih10.htm>, 24 Kasım 2005
6. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/newslet/tn/001.htm> 21.05.1999
7. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/newslet/tn/001.htm> 21.05.1999
8. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/newslet/tn/001.htm> 21.05.1999
9. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/newslet/tn1031.htm> (21.05.1999)
10. <http://www.inaf.gen.tr/turkish/teror/171097/kapak.gif> (21.05.1999)
11. http://www.mudafaai-hukuk.com.tr/tarihce_b8.html,17.05.2005
12. TARAKÇI,Dr. Nejat Yunanistan-Patrikhane-Helenizm Üçgeninde Türk-Yunan Dostluğu Mümkün mü?, www.tasam.org, 17 Nisan 2005
13. www.dallog.com/kurumlar/cemiyet.htm, 18.12.2005
14. www.enfal.de, 29.07.2005
15. www.tekadam.com.tr, 18.12.2005

16. www.turk-yunan.gen.tr/turkce/makaleler/salim_gokcen.html, 18.08.2005
17. www.turk-yunan.gen.tr/turkce/makaleler/salim_gokcen.html, 18.08.2005
18. www.w3.gazi.edu.tr/giyaytas/osmanlidevleti, 17.05.2005
19. www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/II-2-FilikiEteryahtm,
10.06.2006

ÖZGEÇMİŞ

1977 Yılında Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. 1995 yılında Işıklar Askeri Lisesi'nden, 1999'da da Kara Harp Okulu'ndan mezun oldu. 2000 yılında kara pilot olarak Kara Havacılık okulunu bitirdi. 2001 yılında 1nci Ordu Hava Alayı'na tayin oldu.

4ncü Kara Havacılık Alayı'nda helikopter pilotu olarak görevine devam etmektedir. İngilizce bilmektedir.

EKLER

EK-1: YUNANİSTAN'IN YUNANİSTAN İÇİNDE VE DÜNYADA KURDUĞU PONTUS DERNEKLERİ

(Başar,1993, s.173-174)

1. Kanada Pontus Federasyonu,
2. Philadelphia "Akrite" Pontuslular Birliği (ABD),
3. Avustralya-Melbourne-Victoria PanPontus Komitesi,
4. Atina Geriye Gelen Yunan Soydaşlarını Karşılama ve Yerleştirme Kurumu (EIYAADE),
5. Atina Pontuslu Sanatçılar Kurumu,
6. Yunan Pontus Kurtuluş Birliği,
7. Arğonafta Komnini Pontus Derneği,
8. Hür Pontus için Vatan Pontus Kurtuluş Birliği,
9. Pontus-Tirebolulular Kardeşlik Derneği,
10. Yunan-Pontus Kurtuluş Birliği,
11. Kalithea "I Argo" Pontus Derneği,
12. Pontuslular Derneği,
13. Pontuslu Öğrenciler Derneği,
14. Kalamaria Kromneanlılar Kardeşlik Derneği,
15. PanHelenik Pontuslular Dernekleri Birliği,
16. Tüm Yunanistan Pontus Dernekleri Federasyonu (PEPİS),
17. Pontuslu Göçmenler için Milli Vakıf,

18. Pontus Birliği,
19. İyon-Yunan Cemiyeti,
20. Attiki-Melissia Pontuslular Birliği,
21. Attiki "Ta Surmena" Pontus Yunan Birliği,
22. Attiki-Menidion "O Evklidis" Pontuslular Derneği,
23. Ardessa-"I Ardessa" Kültür Derneği,
24. Arama-Sitogralılar Kültür Derneği,
25. "Aetorahi Elassona" Pontus Kültür Derneği,
26. Ayios Theorodus Gavras Pontuslular Derneği,
27. Amindeos-Lakkia Pontuslular Derneği,
28. Almopia Karadeniz Klübü,
29. Almanya-Batı Berlin Pontus Dernekleri Federasyonu,
30. Almanya-Yunanlı Pontussular Dernekleri Federasyonu,
31. Berlin-Pontus Yunanlılar Derneği,
32. Batum-Pontus Yunanlılar Derneği,
33. Bremen-Pontus Yunanlılar Derneği,
34. Bitigheim-"Panaiya Sumela" Pontuslular Derneği,
35. Boston-"Panayia Sumela" Pontus Kolonisi,
36. Boston "Pontiaki Estia" Derneği,
37. Boston "I Matsuka" Kültür Derneği,
38. Dünya Pontuslular Derneği,

39. Drama-N. Sevastia Pontus Kültür Derneği,
40. Drama-"I Komnini" Pontuslular Derneği,
41. Drama-Lefkogio "Evksinos Pontus" Pontus Kültür Derneği,
42. Diavati "O Aleksandros İpsilantis" Pontuslular Derneği,
43. "Dimitrios İpsilantis" Nea Philadelphia ve Çevresi Pontus Derneği,
44. Dachau-Pontus Yunanlılar Derneği,
45. Düsseldorf-Pontus Yunanlılar Derneği,
46. Dortmund-Pontus Yunanlılar Derneği,
47. Epir-Küçük Asyalılar Kardeşlik Derneği,
48. Esessa "O Theodoros Gavras" Pontuslular Derneği,
49. Eski SSCB Pontuslular Federasyonu,
50. Etoloakarnania-Ayios Kanstandinos "D. Psathas" Pontuslular Derneği,
51. Eteloakarnania "Hamanes Patrides" Pontus Kültür Derneği,
52. Evros "Aleksios Komninos" Pontuslular Kültür Derneği,
53. F. Almanya Pontus Yunan Dernekleri Federasyonu,
54. Frankfurt Pontus Yunanlılar Derneği,
55. Florina Karadeniz Kulübü-Gümölcine Özgür Pontus Vatanperver Teşkilatı,
56. Grevena Pontuslular ve Küçük Asyalılar Derneği,
57. Güney Yunanistan Pontus Dernekleri Federasyonu,
58. Grevena-Kivoto Pontus Kültür Derneği,
59. Hanya "Panaia Sumela" Pontus Derneği,

60. Haydari "Pontiaki Lira" Pontuslular Derneği,
61. Haydari Pontuslular Derneği,
62. Hamburg Pontus Yunanlılar Derneği,
63. Igumenitsa "Diyoyenis O Sinopepus" Pontuslular Derneği,
64. İskenderiye ve Çevresi Pontuslular Derneği,
65. Iliupolis "O Aleksandros İpsilantis" Pontuslular Derneği,
66. "İ Panayia Gumeri" Pontuslular Kardeşlik Derneği,
67. İsviçre-Zürich Pontuslular Birliği,
68. İsveç-Lud Pontus Yunanlılar Derneği,
69. İpsilantis Pontus Derneği,
70. Kalamaria "Kromnean" Kardeşlik Derneği,
71. Kromneon Kalamarias Pontus Derneği,
72. Kalamaria Kırmıllılar Kardeşliği,
73. Kavala-Pontuslu Öğrenciler Birliği,
74. Kavala-Pontuslular Kulübü,
75. Kozanı-Ayios Dimitrios "Ayios Yanis Vazelon" Derneği,
76. Kozanı Karadeniz Kulübü,
77. Korinos "Karadeniz" Pontuslular Derneği,
78. Koridallos "Karadeniz" Pontuslular Derneği,
79. Kastania "Amaranton" Pontus Kültür Derneği,
80. Katerini "Akritas" Pontus Kültür Derneği,

81. Kalithea "i Proodos" Pontuslular Derneği,
82. Kilkis "i Argonafte" Pontuslular Birliği,
83. Kastoria "Karadeniz" Klübü,
84. Köln Pontus Yunanlılar Derneği,
85. Florina-Karadeniz Klübü,
86. Lamia-Fithiotida Pontuslular Birliği,
87. Lutvieghshaven Pontus Yunanlılar Derneği,
88. Makroporion Pontuslular Derneği,
89. Menemen Pontus Derneği,
90. Münih Pontus Yunanlıları Derneği,
91. Melbourne Pontus Ocağı,
92. Montreal "Karadeniz" Derneği,
93. Nea Hili "Karadeniz" Şileliler Derneği,
94. Nikea-Koridallos Pontuslular Birliği,
95. Nea İonia "i Zoodohos Piyi" Pontuslular Birliği,
96. Nestos-Hrisupolis Pontuslular Derneği,
97. Nausa Pontuslular "Karadeniz" Klübü,
98. Norfolk "Pontus" Birliği,
99. N. Philadelphia "İpsilantis" Pontuslular Derneği,
100. Nürnberg Pontus Yunanlılar Derneği,
101. New York "Komnini" Pontus Sendikası,

102. New York "Panaia Sumela" Derneği,
103. "O Pontos" Kesarialılar Kültür Derneği,
104. Orecastro Kültür-Spor Derneği,
105. Ohio-"Komnini" Pontus Kulübü,
106. PanHelenik Pontus Dernekleri Birliği,
107. PanHelenik "Panaia Sumela" Kutsal Kurumu,
108. Ptolemedia Karadeniz Klübü,
109. Ptolemedia-Pontuslular Birliği,
110. Pieria Pontuslular Birliği,
111. Pieria-Trabzon "O İpsilantis" Pontus Kültür Derneği,
112. Patra "Faros" Pontuslular Derneği,
113. Pire Yunan Kültür Pontus Klübü,
114. Pire-Perama Pontuslular Derneği,
115. Pontian Brotherhood "Bontoxehiteas" of N.S.W. Limited,
116. Pontus ve Kıbrıs Rumları Dayanışma Derneği,
117. Prosotsani "O Pontos" Pontuslular Derneği,
118. Policastro "i Akrites" Pontuslular Derneği,
119. Pelli "İpsilante" Pontus Kültür Derneği,
120. Preveza-N. Sampsunta "i amisos" Kültür Derneği,
121. Pontus Etüdler Merkezi,
122. Russelsheim Pontus Yunanlılar Derneği,

123. Rodos "O Digenis" Pontuslular Derneği,
124. Selanik-PanHelenik Pontus Dernekleri Birliği,
125. Selanik "Panaia Sumela" Sendikası,
126. Selanik "Karadeniz" Klübü,
127. Selanik "i Anayanisi" PanHelenik Pontus Yaşlılar Evi,
128. Selanik İoniki Ocağı,
129. Selanik Pontuslular Feneri,
130. Selanik "Ayios Theorodos-Gavra" Pontus Derneği,
131. Selanik Pontus İncelemeleri Enstitüsü,
132. Selanik-Meseos "O Pontos" Kültür Derneği,
133. Selanik Bafralılar Derneği,
134. Selanik "İ. Eptakokomas Santa" Santalılar Derneği,
135. Selanik "Yorgios K, Fotiadis" Tiyatro Derneği,
136. Selanik "Eleftherio Kordelyo" Karadenizliler Derneği,
137. Selanik Serbest Felsefe ve Sosyal Bilimler Merkezi,
138. Avgi Kültür Merkezi,
139. Selanik-Peristereota "Ayios Yorgios" Derneği,
140. Selanik "Akrite Tu Pontu" Stavrupolis Pontuslular Derneği,
141. Selanik-Kirio Pontuslular Yardımlaşma Derneği,
142. Selanik-Evosmos "Panaia Kremasti" Pontuslular Derneği,
143. Selanik Aristotelion Üniversitesi Pontuslu Öğrenciler Derneği,

144. Selanik Pontuslu Öğrenciler Birliği,
145. Selanik Batı Kesimi Pontus Derneği,
146. Selanik Pontus Araştırma Merkezi,
147. Selanik-O Neos Kafkasos Kùltür Derneği,
148. Selanik-Stavrupolis Pontuslular Birliği,
149. Selanik Thermi "Panaia Sumela" Derneği,
150. Selanik Kuzey Yunanistan Sanatçılar Derneği,
151. Selanik Matsoukas Pontuslular Birliği,
152. Selanik Kalithea Pontus Kùltür Derneği,
153. Selanik Panaroma Pontuslular Derneği,
154. Selanik Pontuslu Kadınlar Birliği,
155. Selanik Sikea Karadeniz Ocağı,
156. Selanik Triandria Pontuslular Derneği,
157. Selanik Küçük Asyalılar Kulübü,
158. Selanik Yunanistan Pontus Gençler Birliği,
159. Selanik Kalamaryas Derneği,
160. Selanik Panaia Sumela Derneği,
161. Serez Karadenizliler Kulübü,
162. Stocholm Karadeniz Pontus Derneği,
163. Sydney "Panaia Sumela" Panpontus Derneği,
164. Svebs-Gmud Pontus Yunanlılar Derneği,

165. Stuttgart Pontus Yunanlıları Derneği,
166. Thiva "O Pontus" Karadeniz Klübü,
167. Tiflis Pontuslu Helenler Derneği,
168. Toronto "panaia Sumela" Derneği,
169. Thrilorion Pontuslular Kùltür Birliği,
170. Veria Karadeniz Kulübü,
171. Whittlesld "Panaia Sumela" Kardeşlik Derneği,
172. Wuppertal ve Çevresi Pantos Kardeşlik Derneği,
173. Wiesbaden Pontus Yunanlılar Derneği,
174. Yannitsa Pontuslular Derneği,
175. Yannitsa Kria Vrisi "Aleksandros İpsilantis" Pontus Kùltür Derneği,
176. İskeçe Pontuslular Derneği.

EK-2: AGİT BİLDİRİSİ (Varşova- 6 Ekim 1998)

Halkların Hakları ve Kurtuluşları için Uluslararası Hareket Birliği, bu günkü bu müdahalesiyle, tarihi bir halk olan Pontusluların bu günkü sorunlarını dile getirmek suretiyle AGİT üyelerini bu konuda bilgilendirmeyi arzu etmektedir. Bu halk bu gün Türkiye'de Trabzon'un doğusunda Sinop'tan Of'a kadar olan bölgede yaşamaktadır. Burada bu halk binlerce yıldan beri sahip olduğu kültürel ve etnik kimliğini ifade etme gibi temel haklardan mahrumdur. Tarihi Pontus Halkı'nın, kendi tarihi topraklarında, vatanında kalan kısmından bahsediyoruz. Bu halkın diğer büyük kısımları, gerek 1916-1923 yılları arasında maruz kaldıkları kovma ve soykırımlardan sonra ve gerek Stalin döneminde 1943-1949 yılları arasında sürüldükleri veya kaçıp sığındıkları Yunanistan'da ve eski SSCB'de, Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Ukrayna ve Kazakistan'da yaşamak-tadırlar. Pontus diasporasının büyük bir kısmı da halen ABD, Almanya ve Avustralya'da bulunmaktadır.

Pontus'ta, yani kendi topraklarında kalan Pontuslular, dinen Müslüman'dırlar. Osmanlı döneminde 17'nci yüzyıl'da zorla Müslümanlaştırılmışlardı. Malum olduğu üzere, Yunanistan'la Türkiye arasında yapılan nüfus mübadelesini öngören Lozan Antlaşması, her iki taraftaki nüfusların etnik kimliklerine göre değil, dini konumlarına göre gerçekleştirilmişti. Yine malum olduğu üzere Hıristiyan Pontusluların maruz kaldığı kovulmalar, toplu katliam ve etnik temizlik, arındırma şeklinde ve Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından önce meydana gelmişti. HHKUH, bu gün Türkiye'de yaşamakta olan Pontuslular hakkında derlediği bilgileri AGİT'e sunmayı arzulamaktadır. Tarihi Pontus'ta Müslümanlaştırılmış olan Pontuslular, onlarca yıl boyunca, gerek Yunanistan'daki ve gerek eski SSCB'deki diğer Pontuslularla temas kurma haklarından mahrum olmalarına ve Türk devleti tarafından siyasi bakımdan çözülme, dağılma, asimilasyon politikalarına maruz bırakılmış bulunmalarına rağmen kendilerine has Pontus kimliklerine sıkı sıkıya ve ısrarla bağlı kalmakta ve "Biz Pontusluyuz" demektedirler. Hatta bu özel kimlik bilinci son yıllarda daha da güç uzanmaktadır.

Pontuslu genç aydınların, gerek sözlü ve gerek yazılı olarak kültürel kimliklerini ve bu halkın mirasını gayet dikkatli bir biçimde ifade etmeye çalışmaları bile Türk makamlarının şiddetli bastırma, sindirme hareketleriyle karşılaşmaktadır. Bu konudaki görüşlerini ifade etme cesareti sergileyebilen bazı Pontuslu aydınların son yıllarda, hayatları bile tehdit edilir olmuştur. Yani ölümle tehdit edilmektedirler. Bu bastırma-sindirme hareketi, sahte bilimsel girişimlerle de takviye edilmektedirler. Şöyle ki: gerek bu halkın, gerek bölgenin üç bin yıllık tarihi tahrifata uğratılmaktadır. Bu girişim ve iddialar, paraları devlet tarafından ödenen, propagandacı ve sahte profesörler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sahte iddialarda Hint-Avrupa kökenli bu tarihi Pontus halkının Türk asıllı olduğu ileri sürülmektedir.1998 yılı Eylül ayında Türk Ordusu'ndan emekli bir subay ile bir Profesör Trabzon'da gerçekleştirdikleri bir dizi televizyon programında, hem Pontusluların Türk kökenli olduğu iddialarını ortaya atmışlar, hem de Yunanistan'dakilerle temas kurma girişiminde bulunan Pontuslulara tehditler savurmuşlardır. Pontus'u ziyaret eden Yunanistanlı Pontuslular, Türk makamlarının sıkı denetim ve takiplerine maruz kalmaktadırlar. HHKUH'nin elde ettiği bilgilere göre, Müslümanlaştırılmış olan Pontusluların büyük bölümünün özellikle de Trabzon'a bağlı Tonya, Of, Sürmene, Maçka bölgelerinde ve hatta İstanbul'un varoşlarında yaşayanları bile Pontus dilini muhafaza etmişlerdir. Böylece eski Yunanca'ya en yakın lehçe bu gün bile bu bölgelerde varlığını canlı olarak sürdürmektedir. Ancak gerek Pontus'ta ve gerek Türkiye'de bu dili kullanmak yasaktır, yasadışıdır, Pontus nüfusu, dillerini öğrenmek, korumak ve geliştirmek okul sahibi olma hakkından mahrumdur. Mevcut okullar, Türk okullarıdır.

Pontuslu genç kız ve erkek öğrenciler, özellikle ülkenin iç kısımlarındaki yerleşim birimlerinde, Türkçe ile ilk kez okulda tanışmaktadırlar. Zira evlerinde Türkçe konuşulmamaktadır. Ama okula gittiklerinde onlara zorla bu dil öğretilmektedir. İlkokullarda bulunan hafiye öğrenciler, kendi dillerini konuşan Pontuslu çocukları öğretmenlere ihbar etmektedirler. Bu öğrenciler, öğretmenleri veya polis tarafından dövülmektedirler. Liselerde ise bu terör-korkutma görevini ırkçı ve faşist Bozkurtlar üstlenmektedir. Eğitimdeki bu koşullar, Pontuslu öğrencilerin yüksek öğrenime devam etmelerini imkansız

kılmaktadır. Dergiler aracılığı ile Pontus bilinç ve kültürünü dile getirme teşebbüsünde bulunan Pontus kökenli öğrenciler, Türk makamlarınca hapis cezalarına çarptırılmışlardır. Günümüz Türk Devleti, gerek anayasasından ve gerek despot yapısından kaynaklanan politikaları aracılığı ile Pontus ve Pontuslu kelimelerini silip atmış olup, demokratik ve barışçı bir şekilde Pontus bilinç ve kimliğinin bireysel veya toplu olarak ifade edilmesine izin vermemektedir.

Bu günkü Türkiye'de bulunan Pontus topluluklarını tereddütle ve bir ölçüye kadar isteksizlikle zikrediyoruz. Ancak sorunun Uluslararası camia tarafından öğrenilmesi ve şu an ciddi biçimde baskı altında tutulan bu kültürün meydana çıkarılması için çare bulması gerektiğine inandığımız için bu bilgileri sunuyoruz.

EK-3: MERKEZ ORDUSU'NUN KONUŞ VE KURULUŞU (Türk İstikbal Harbi, VI. Cilt, 1964, S.145-147)

Merkez Ordusu Karargah ve bağlı birlikleri : Amasya'da

5nci Kafkas Tümen Karargah ve bağlı birlikleri : Amasya'da

9ncu Alay Karargahı ve

3ncü Taburu : Erbaa'da

2nci Taburu : Amasya'da

1nci Taburu : Tokat'ta

10ncu Alay Karargahı ve

1, 2nci Taburu : Zile'de

3ncü Taburu : Turhal'da

13ncü Alay Karargahı ve

1, 3ncü Taburu : Merzifon'da

2nci Taburu : Amasya'da

5nci Topçu Alayı

4 toplu kudretli dağ bataryası

2 toplu dağ bataryası

4 toplu seri sahra bataryası

2 toplu sahra bataryası : Amasya'da

5nci Hücüm Taburu

: Merzifon'da

15nci Tümen Karargah ve bağlı birlikleri

: Samsun'da

38nci Alay Karargahı ve

1, 3ncü Taburu : Samsun'da

2nci Taburu : Çarşamba'da

45nci Alay Karargahı ve

2nci Taburu	: Çakallı'da
1nci Taburu	: Kadamut'da
3nci Taburu	: Kavak'ta

56nci Alay Karargahı ve

1nci Taburu	: Bafra'da
2nci Taburu	: Vezirköprü'de
3nci Taburu	: Ladik'te

15nci Topçu Alay Karargahı

2 toplu kudretli dağ bataryası	: Samsun'da
2 toplu kudretli dağ bataryası	: Çakallı'da
2 toplu şınayder dağ bataryası	: Çakallı'da
4 toplu obüs batartası	: Dıphanlar'da
4 toplu seri sahra bataryası	: Ladik'te

15nci Hücüm Taburu

: Samsun'da

14ncü Süvari Tümen Karargahı ve bağlı birlikleri

: Zara'da

27nci Süvari Tugay Karargah ve bağlı birlikleri

: Divriği – Kangal Bölgesinde

6ncı Süvari Alayı + 2 toplu dağ bataryas : Sivas'ta

53ncü Süvari Alayı + 1 dağ topu : Divriği – Kangal

Bölgesinde

28nci Süvari Tugay Karargahı ve bağlı birlikleri

: Kuruçay'da

54ncü Süvari Alayı + 2 toplu dağ bataryası: Kuruçay'da

55nci Süvari Alayı : Hafik'te

13ncü Bağımsız Süvari Tugay Karargah ve bağlı birlikleri: Tokat'ta

3ncü Süvari Alayı : Zile'de

32nci Süvari Alayı	: Tokat'ta
2 toplu dağ bataryası	: Zara'da
Merkez Ordusu Karargahı ve bağlı birlikleri	: Amasya'da
43ncü Piyade Alayı (Ordu Emrinde)	: Amasya'da
16ncı Tümen Süvari Bölüğü ve bir dağ topu (Ordu emrinde):	Merzifon'da
10ncu Tümen Karargahı ve bağlı birlikleri	: Samsun'da
42nci Piyade Alay Karargahı ve	
1, 2nci Taburu	: Samsun'da
3ncü Taburu	: Karamut'ta
44ncü Piyade Alayı	: Samsun'da
46ncı Piyade Alayı	: Kavak'ta
15nci Topçu Alayı	
(4 toplu bir kudretli dağ bataryası	
2 toplu bir kudretli dağ bataryası	
4 toplu bir sahra bataryası	
2 toplu bir dağ bataryası)	:Samsun'da
16ncı Tümen Karargahı ve bağlı birlikleri	: Amasya'da
47nci Piyade Alay Karargahı ve	
2nci Taburu	: Tokat'ta
1nci Taburu	: Çorum'da
3ncü Taburu	: Sivas'ta
48nci Alay Karargahı ve	
1, 2nci Taburu	: Bünyan'da
3ncü Taburu	: Erbaa'da
49ncu Piyade Alayı	: Ladik'te
5nci Hücüm Taburu	: Amasya'da
4 toplu kudretli dağ bataryası	: Amasya'da

27nci Süvari Tugay Karargahı ve bağılı birlikleri : Sivas'ta
6ncı Süvari Alayı :Erbaa bölgesinde
53ncü Süvari Alayı :Erbaa bölgesinde

EK-4: YUNAN RESMİ GAZETESİNDE YAYIMLANARAK YÜRÜRLÜĞE GİREN PONTUS SOYKIRIMI YASASI

8 Mart 1994.

Madde 1: 19 Mayıs Pontus Yunanlılarının soykırımını anma günü olarak kabul edilir.

Madde 2: Anma törenlerinin karakteri, içeriği, düzenleyecek mercii ve düzenleme türü, yasal Pontus cemiyetlerinin görüşü alındıktan sonra, İçişleri Bakanı'nın önerisiyle yayımlanacak bir kararname belirlenir.

Madde 3: Kanunun geçerliliği, resmi gazetede yayımlanma tarihinden başlar.

İmzalar:

İçişleri Bakanı Akis Çohacopoulos,

Adalet Bakanı Yorgo Kuvelis.

Cumhurbaşkanı Konstantin Karamanlis,

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2193

Η 19η Μαΐου καθορίζεται ως ημερομηνία της γέννησης των Ελλήνων του Πόντου.

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΧΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδει με τον ακόλουθο νόμο των ψηφισμάτων Βουλής:

Άρθρο 1

Ορίζεται η 19η Μαΐου ως ημερομηνία της γέννησης των Ελλήνων του Πόντου.

Άρθρο 2

Ο γυμναστήρας, το Παιχνιδάκι, ο γάμος και ο τράβις αγροτικής των εδαφολόγων ημερίδας καθιερώθηκαν με προεδρικό διάταγμα, που εκδόθηκε με τη σύμφωνη γνώμη των Υπουργείων Εσωτερικών, Υποθηκών και Κτηνιάτρων, των Υπουργείων Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδείας, Επιστήμης και Τεχνολογίας, Υποθηκών και Κτηνιάτρων, Υποθηκών και Κτηνιάτρων, Υποθηκών και Κτηνιάτρων, Υποθηκών και Κτηνιάτρων.

Άρθρο 3

Εισαγεί τον Διοικητή να υποστηρίξει την δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Προβλέπεται τη δημοσίευσή του Διοικητή στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την κατάθεση του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 7 Μαΐου 1994

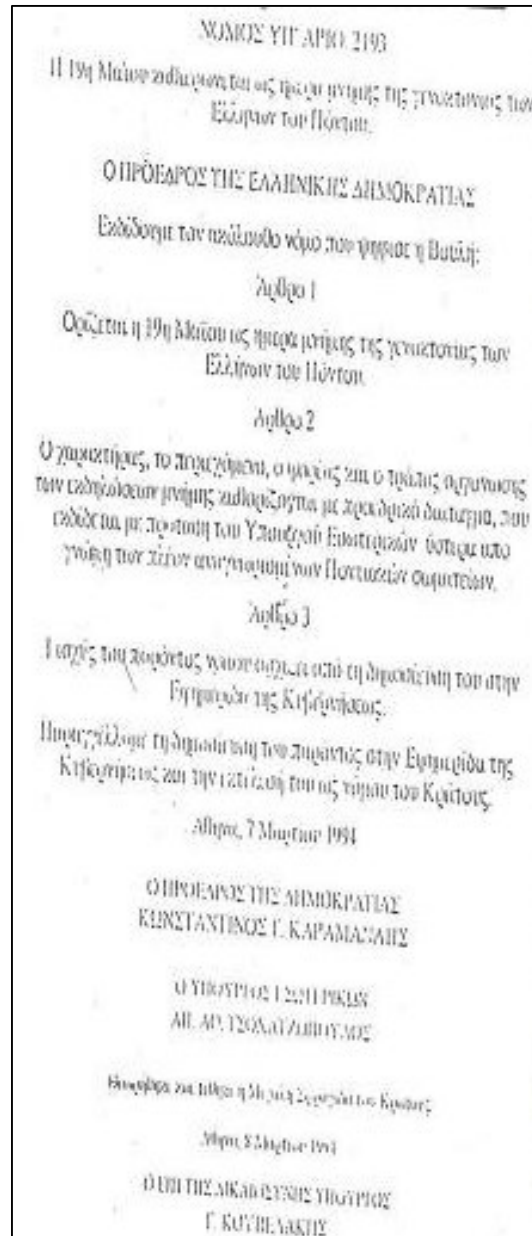
Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΧΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΑΝ. ΜΟΥΣΤΑΦΑΪΔΗΣ

Εκδόθηκε με αριθμό η 2193/22.5.94 με Εγκύβλιση

Αθήνα, 8 Μαΐου 1994

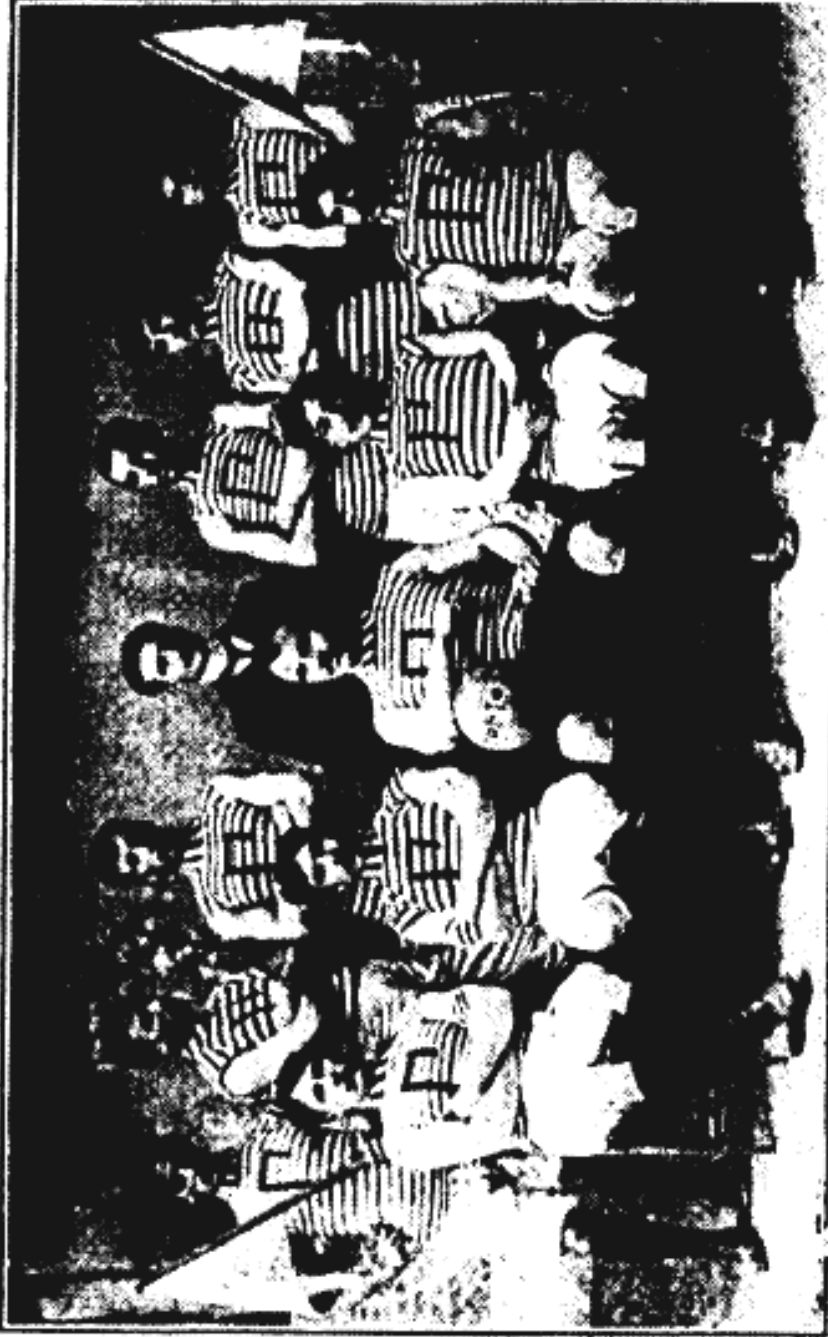
Ο ΥΠΟΥΡΧΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΗΣ

Yunanistan Parlamentosu'nun 19 Mayıs gününü sözde "Pontus Soykırımı Anma Günü" olarak kabul ettiği ve Cumhurbaşkanı'nın onayladığı yasanın Yunancası (Sarınay, 1999, s.76)

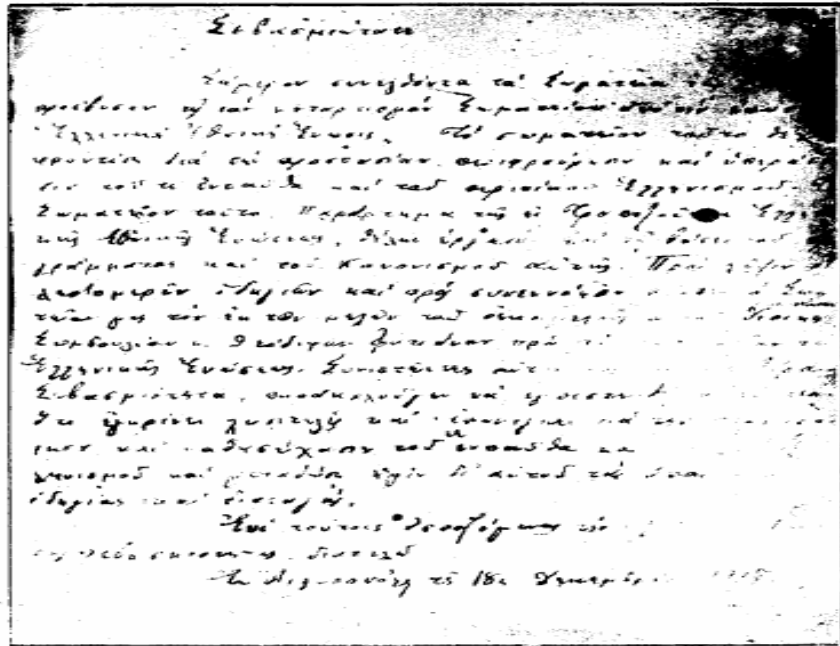
EK-4: FOTOĞRAFLAR

Merzifon Amerikan Koleji'ndeki Pontus Klübü albümünden :
Merzifon Pontus Derneği futbol takımı.

Merzifon Amerikan Koleji'ndeki Pontus Klübü albümünden :
1908-1909'da (Trifo) tsmündeki dramı sahneye koyan Pontuscular.

"Gümüşhane" de "Millî Rum İttihâdı" (Millî Rum Birliği) adındaki derneğin kuruluşunu bildiren, İzmir Metropolîtlî Hrisantos'a Gümüşhane Metropolîtlî tarafından yazılmış bir mektup.

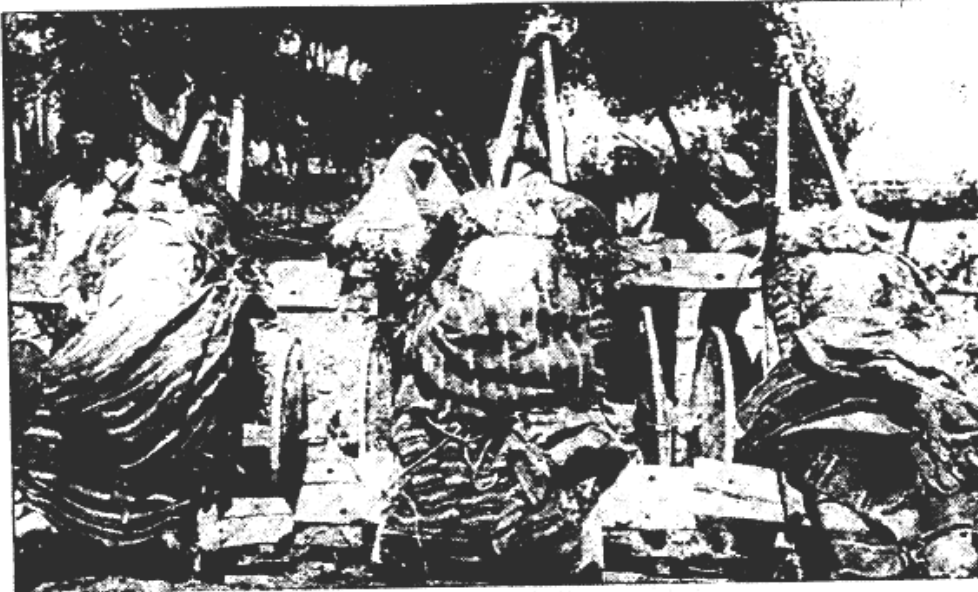
*Merzifon Amerikan Koleji'ndeki Pontus Klübü albümünden :
Merzifon Pontus Derneği Sporcuları.*

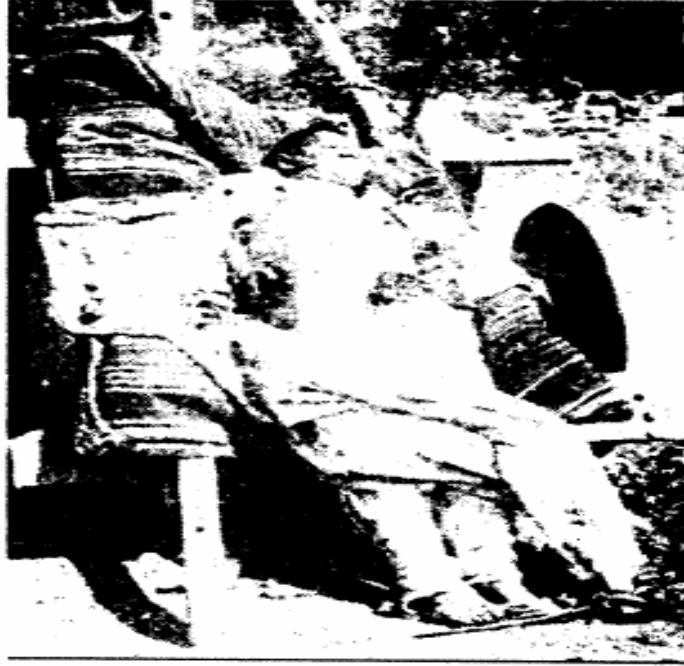
*Rum gönüllü askerlerinden Pontus Taburu'nun I. Bölüğünde Samsun'lu Preşkeva
(Pontus Taburu'nun resmi üniformasıyla).*

**Pontus gönüllü taburunun resmî mühürünü taşıyan bir zarf
(Aşağıdaki büyük mihurdur).**

**8 Temmuz 1921 sabahı "Ada" köyü civarındaki 45 kişilik İstifanoğlu
Kürt Peyanot çetesi tarafından şehit edilen:**
1- Sanyusuş köyü muhtarı Halli
2- Kulacadağ köyünden Mustafa oğlu Rasim
3- Kulacadağ köyünden Karadayoğulları'ndan Ârif

31 Ağustos 1921 tarihinde tarlada çalışmakta iken Rum haydutları tarafından şehit edilen "Akalan" köyünden Ahmet Çavuş oğlu Osman.

15 Ekim 1921 tarihinde ağaç keserken Rum haydutları tarafından korkunç şekilde şehit edilen "Tatlucık" dan Deli Seydi.

7 Ekim 1921 tarihinde "Duayeri" isimli yerde (Haşarı) Rum çetesinin pususuna düşerek şehit edilen "Kâbi" ve "Başalan" köyü müslümanları.

7 Ekim 1921 tarihinde "Duayeri" isimli yerde (Haşarı) Rum çetesi tarafından korkunç şekilde şehit edilen "Kâbi" li müslümanlar.

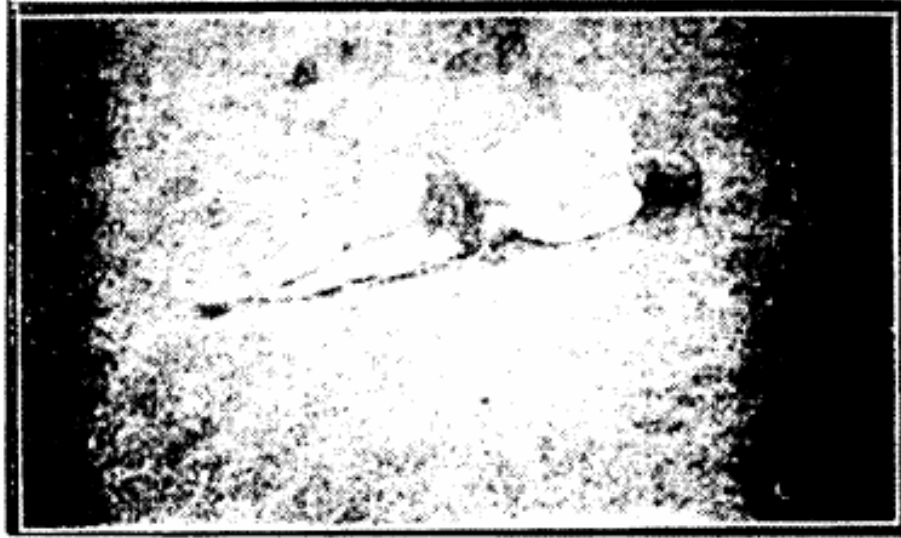
9 Ekim 1921 tarihinde Rum eşkıyasının tamamen yakdığı "Güdedi" köyünün şehit edilen muhtarı Süleyman Ağa.

23 Eylül 1921 tarihinde "Çarşamba" ya gitmekte iken "Güdedi" köyü çevresinde Rum eşkıyası tarafından şehit edilen Çakaroğlu Süleyman Ağa.

3 Ekim 1921 tarihinde odun kesmek üzere Samsun'un "Papasköy" civarına gitmekte iken (Haşarı) Rum çetesi tarafından şehit edilen:
1- Samsun'un Kılıçdere Mahallesi'nden Tatar Ömer
2- Samsun'un Kılıçdere Mahallesi'nden Arabacı Ziya

Rum eşkıyaları tarafından şehit edilen zavallı bir Müslüman.

*Bir ay süre ile kayıp olan ve 20 Ekim 1921 tarihinde
Rumlar tarafından öldürüldüğü ortaya çıkan
Nurt Usta ile Çerkes Murat ve kim olduğu bilinmeyen bir çocuk.*

4 Temmuz 1921 tarihinde sabahleyin şehit edilmişlerdir.

- 1- Güney Muhtarı Şükrü Çavuş*
- 2- Güney Korucusu Bekir Çavuş*
- 3- Güney İlkokulu Öğretmeni Süleyman Efendi*

"Ortaklar" ve "Esen (عس) Bey" çatışmasında Rum eşkıyaları tarafından yaralanan köylü kadınlar.

Samsun'un "Çatmaoluk" köyünden olup 1-2 Eylül gecesi Rumlar tarafından öldürülmüştür. (Bir karısı, bir çocuğu ve 5 aylık bir kızı vardır).

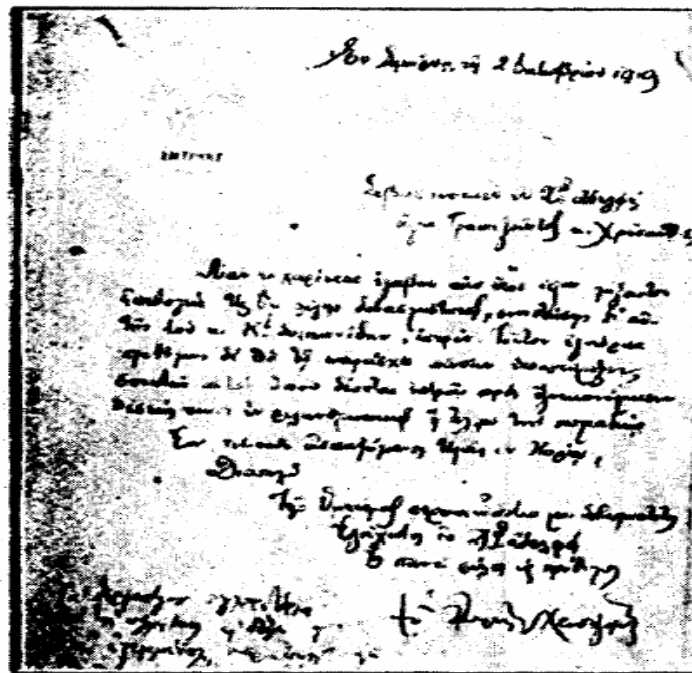
7 Ekim 1921 tarihinde "Duayeri" adlı bölgede "Haşarı" çetesi tarafından gözleri oyulmak, Kulak ve burunları kesilme ve derileri yüzülmek suretiyle acımasızca şehit edilip kim olduğu tesbit edilemeyen "Kâbi" oymağının "Başalan" köyü Müslümanları.

"Nusretli civarında öldürülen Havza'lı ve Nusretli köylerinden iki erkekle iki çocuk".

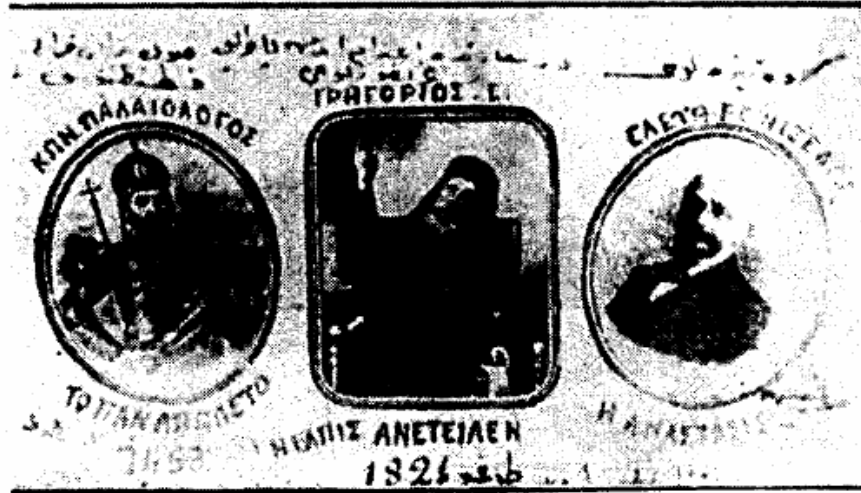
19 Eylül 1921 tarihinde köyü olan
"Tekkesarmaşık"

İzmir Metropoliti Hristantos'un gönderdiği tebrikname.

*Merzifon Amerikan kolejindeki Pontus klübü albümünden:
Merzifon Pontus sporcuları ve Pontus nişanları.*

*Patrik Gregoryus, Venizelos ve son Bizans hükümdarı
Konstantin'in resimlerini havf propaganda mefkure kartı.*